JIŘÍ Z PODĚBRAD.

Sepsal

Ferdinand Schulz.

Matice lidu roč. II. číslo 5.

(Běžné číslo 11.)

V PRAZE.

Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých.

1868.

Veškeré obci

kraje boleslavského,

která roku 1440 byla zvolila sobě

mladého pana Jiříka z Poděbrad za svého náčelníka,

věnuje

Ferd. Schulz.

Měli jsme krále, jejž každý Čech povinen chovati v srdci srdce svého. Měli jsme krále, jehož nejvyšším jediným účelem bylo blaho a sláva národa českého; který jediný ze všech panovníkův v těchto vlastech lásce k národu českému obětoval moc a slávu svého rodu; který jediný ze všech panovníkův v zemích této koruny cenil štěstí a čest národa českého výše než prospěch svůj a své rodiny. Měli jsme krále, jenž duchem a srdcem vysoko vynikal nad veškerou současnou společnost evropskou. Jiří z Poděbrad, náš jediný ryze národní král; první král z vůle a poslední z krve národa českého. Jiří z Poděbrad: naše chlouba, naše radost, naše sláva na věky! —

Dlouho, dlouho a bolestně pracovaly dějiny české, než zrodily toho velikána, jenž vynesl prapor český nad nejvyšší temena dějin evropských. Dynastie hrdin ovšem nikdy a nikde netrvá dlouho; však Jiří z Poděbrad byl takový hrdina, že ani nezaložil dynastii. Velikostí svou pak sahá daleko za hranice svého národa, a vysoko nad dobu, v které žil.

Dějiny Jiřího z Poděbrad jsou částí velikých dějin *českého kalicha.*

Od roku 1414 až do leta 1627 dějiny a osudy národa českého proudily se z kalicha; dvě stě let, chovající v sobě i nejvyšší moc a slávu i nejnižší mdlobu a potupení národa českého, za svůj hlavní

znak mají kalich. Tři veliké sbory církevní: kostnický (1414—1418), basilejský (1432—1449) a tridentský (1545—1563) měly jej za jednu ze svých nejdůležitějších otázek; všichni papežové od Martina V. až do Urbana VIII. museli pilně mysliti o něm, a dvanáct králův českých (od Václava IV. až do Ferdinanda II.), z nichž jedenáct naň přisahalo před korunováním, vystřídalo se za něho na trůnu českém.

Na svém kalichu národ český poznal veškeré církevní, náboženské, mravní, národní, politické a společenské ústrojí více než polovice tehdejší Evropy; poznal své odvěké nepřátele v nejpravdivější podobě jejich; poznal též sebe ve své nejvnitřnější podstatě, poznal své ctnosti i své vady, svou moc a svou slabost. S kalichem v ruce národ český i bez krále poprvé vystoupil na veliké dějiště světové, a s kalichem v ruce opět bez krále klesl na něm.

Od 1414 až do 1627 ovšem nešlo o kalich stále toliko jak o viditelné znamení jednoho z největších tajemství náboženství křesťanského; po celá dvě století ovšem nemyslelo se při kalichu toliko na liturgické učení Jakoubka ze Stříbra a na mravouku Jana z Husince. Kalich český záhy stal se viditelným znamením svobody ducha a volnosti svědomí vůbec; klíčem nového věku v dějinách evropských; štítem samostatnosti státní proti kněžovládě římské, heslem národní bytosti české proti záplavě živlu německého, útulkem ústavního a státního práva českého proti absolutistickým snahám dynastickým.

Jiří z Poděbrad byl největším kališníkem. Veškerá společnost římsko-křesťanská, za života jeho byla rozstoupila se na dva tábory. Jeden vedl on, druhý papež. Jiří byl první panovník, který

se stolicí římskou nespojil se na potlačení rozumu a svobody svědomí. Však Jiří nechtěl ani zničiti světskou moc papežovu, tím méně chtěl seslabiti jeho moc duchovní. Domníval se toliko, že pro sebe málo svobodného rozumu a pro čistotu mravův při kněžích i nekněžích jest dosti místa v církvi Kristově; nevěřil, že kališník není katolíkem. Jiří byl husitou tak přísným a poctivým, že ještě neměl ani tušení úplné obecné svobody náboženství; násilně potlačil Tábory, kteří pod žádnou spůsobou již nikdy nechtěli vrátiti se do poslušenství papeže římského; utiskoval české Bratry, jichžto biblický republikanism neshodoval se s biblickou monarchií Husovou; a maje při sobě nejvyšší moc královskou a takovou přízeň národa českého, jakou neměl žádný v těchto vlastech panovník ani před ním ani po něm, stíhaný a prokletý „kacíř“ přece osvědčil se ke „katolíkům“ spravedlností tak ryzou a nestranností tak šlechetnou, že ani nejurputnější osobní a političtí nepřátelé jeho domácí, ani papežové nemohli činiti mu v těch věcech výčitky naprosto žádné.

Náboženský program Jiříkův z Poděbrad nesahal ani jedinou myšlenkou přes to, co zástupcové husitův byli smluvili s církevním sborem basilejským, a co tento sbor byl uznal a veřejně prohlásil za dobrou víru Kristovu. Jiří hájil kalicha. Však papežové, mimo to, že nenáviděli český kalich co památku a znamení své někdy podrobenosti pod obecný sbor církevní (ačkoliv ten sbor nesestával z věřících vůbec, ale toliko z nejvyššího kněžstva) měli dobré tušení, že český kalich co znak pokroku duševního a samostatnosti státní neshoduje se s panstvím hierarchie římské. Stolice římská dobře znamenala, že za Jiřího z Poděbrad v národě českém již nešlo o kalich jako jedině o

nutnou či zbytečnou odchylku v obřadnictví náboženském; stolice římská dobře znamenala, že od hranice Husovy na trůn Jiříkův kalich český byl učinil veliký krok na dráze života praktického, že z nekonečných a rozumem lidským nerozřešitelných sporův o tajemství náboženská již vzešel konečný a mocí lidskou rozřešitelný zápas o skutečnost životní: a kdykoliv šlo o skutečnost, stolice římská vždy byla nejdůtklivější, než kdykoliv šlo o tajemství. —

Jiří z Poděbrad dal kalichu českému význam politický, udělal z kalicha nový český stát, novou státní společnost českou. A svým zřízením politickým, svým povýšením na formu státní, svou korunou královskou tak zvané kacířství české lišilo se od všech spůsobův kacířství, s kterými dvůr římský až po tu dobu byl bojoval. Římu protivil se stát, do jehožto nejvyšší správy již nesměli míchati se kněži.

Stát český za vlády Jiřího byl v Evropě prvním státem bez poručnictví kněžského, a takový stát dle domnění římského byl špatným příkladem ostatním křesťanům: příkladem tím špatnějším, čím skutečně byl lepší. Neboť za vlády Jiřího z Poděbrad přes všechny nepokoje a bouře, jimiž vlasti české se všech stran byly týrány a hubeny, národ český těšil se většímu blahobytu, většímu květu všelikých živností, větší spravedlnosti, větší veřejné bezpečnosti života i jmění, než všichni národové křesťanští, jichžto panovníci té doby stále chodili na voditku římském. Však v samém státu papežském občanstvo jako vždy rovněž tenkráte vězelo v největší porobě ducha i těla.

Šťastný a mocný stát český za krále Jiřího byl stolici papežské mnohem nepříjemnější a nebezpečnější, než mravokárná kázaní a učené spisy

Husovy, a než kalich Jakoubka ze Stříbra. Kdyby reformace česká byla přestala na kraji kalicha, stolice římská konečně byla by shodla se s ní, jakož shodl se s ní církevní sbor basilejský a jakož počínal již shodovati se s ní za sto let později — ovšem když bylo již pozdě — papež Pius IV. — S Husem Řím byl by smířil se konečně; s Jiříkem nebyl by smířil se nikdy.

Jiří z Poděbrad.

Války husitské bořily a vymetaly všechna sřízení, proti kterým národ český po čtyři sta let již se opíral, ale která do něho přece nanešena byla. Války husitské byly velikou reakcí národa českého proti veškerému ústrojí náboženského, politického a společenského života západní Evropy; byly ohromným vzchopením se národního ducha českého ve vlastním vědomí, ve vlastní bytosti.

Od roku 1419 až do roku 1453, totiž od smrti krále Václava IV. až do korunování krále Ladislava pohrobka národ český žil ve zvláštní spůsobě státní a vládní. Po veškerou tu dobu Čechové byli bez krále. Dva mužové: Sigmund lucemburský a Albrecht rakouský, onen po osmnáct let a tento po dvě leta ovšem nazývali se českými králi; ale Sigmund pro krátkost své skutečně uznané důstojnosti ani nemohl osáhnouti veškerou moc královskou, Albrecht pak, ač také na krále českého korunován, národní stranou českou nikdy za krále uznán nebyl, ba po smrti své řádným nálezem obecného sněmu českého byl téměř vymazán z řady králův českých.

Obě dynastie: přemyslovská i lucemburská nebyly pokračovateli v původním životě slovanském, ale napodobiteli politické soustavy západoevropské. Války husitské významným řízením osudův lidských byly téměř vyzvány, aby aspoň pokusily se,

nebylo-li by lze, napraviti život národa českého také v tomto kuse. Bohužel Čechové i co vítězové v těchto válkách přesvědčili se, že již nikdy nemohou v Evropě žíti tak, jak dle národního ducha svého by chtěli a měli. Řím a Němci i poražení zůstali jim v tom překážkou.

Po smrti krále Václava IV. vláda královská v národě českém rozpadla se na několik republik: politických a náboženských. Však politický ráz těchto republik brzy vynikl nad náboženský, nébrž po několikaletém tuhém i osudném sporu překonal jej a umořil. Kralování Sigmundovo i Albrechtovo nemění na republikánské podobě státu českého od r. 1419 do 1453 naprosto nic, jsouc toliko obrazem veliké neshody, v kteréž se světem římsko-německým byl se objevil procitlý po čtyřech stech letech původní duch slovansko-český. Sigmund i Albrecht s královským titulem svým zahynuli ve velikém vlnobití republikánského života českého.

Dělíme tento život na dvě hlavní doby. V době první (1419—1440) Čechové na obranu vlasti, jazyka a svobody duševní stáli v krvavých a vítězných válkách s národy zahraničnými; nechtěli přijmouti králův a dobývali sobě svobod náboženských na sborech církevních. V době druhé (1440—1453) bojovali za mír a jednotu doma, chtěli opatřiti se králem a starali se, aby papež potvrdil svobody, kterých byli vymohli na sboru basilejském.

Jest ještě jeden zřetel, kterýmž republikánský život český rozpadá se též na dvě doby; rozhraní těchto pak činí rok 1434. Jest to zřetel politicko-socialní. V době první (až do roku 1434) republikánství české bylo převahou demokratické, v druhé pak aristokratické.

Boj mezi těmito velikými politicko-společen-

skými stranami v národě našem točí se potají a veřejně, slabě a prudce, dle rozličné domácí i zahraničné situace politické až po dnes od samého počátku šlechty v Čechách co zvláštního politického stavu, a nebude ukončen, pokud šlechta vůbec bude užívati i nejmenších politických výhod neb výsad nad ostatními členy státní i národní společnosti naší. Války husitské jaly se rozřešovati také tuto velmi důležitou otázku mnohem důrazněji, než se dělo před nimi i po nich, a co v tomto směru vykonaly, ač bohužel brzy opět bylo zbořeno, jistě není menší, než co spůsobily v směrech náboženském a národním.

Hus, Žižka a Prokop byli demokraté, a působnost jejich úplně jesť složena v době první. Duševní hnutí husitské, sama nejvnitřnější příčina pozdejších velikých bojův vyšla z demokracie; válečný důraz národa českého proti Římu a proti Němcům vedla demokracie po patnáct let; a smlouvy se sborem basilejským (kompaktata) sjednala, tudíž kalicha pro Čechy a Moravany i mravně dobyla — demokracie. Demokracie byla příčinou, že císař Sigmund, zrádce i až do smrti své nejúhlavnější nepřítel českého národa, z Čech byl vyhnán, a pokud ona vládla, že nemohl dosednouti na trůn svého otce. Demokracie hájila i obhájila sám základ státu našeho, že národ sobě panovníka volí, — a chtěla zároveň uvesti veškerou státní společnost českou zpět do nejdávnější, původní její podoby slovanské. Demokracie chtěla osvobodit národ český netoliko od zkaženosti hierarchie římské, ale též od německé nerovnosti občanské, od feudalních řádův německých. Demokracie bojovala za všechny tři veliké myšlenky, které byly obsahem dějin husitských: za svobodu svědomí, za rovnost lidskou, za národdost československou. A ve všech těchto směrech

své činnosti demokracie duchem i mečem, poctivostí a hrdinstvím na věčné časy proslavila se v dějinách světa. Mimo demokracii sotva by bylo husitství vzniklo, a bez ní nebylo by se stalo světodějným.

Republikám demokratickým nebylo ani času popřáno, aby se sjednotily v jedinou, která zároveň by byla bývala státní podobou celého národa. Demokracie co strana politická měla v husitství rovněž málo konečného štěstí, jako Táboři co strana náboženská. Život a činnost její byly přerušeny nébrž zničeny jednak násilím strany šlechtické, jednak vinou vlastní. Města co representanti a obhájcové ideí demokratických bohužel nebyla srozuměla, že mají společný prospěch a společné nebezpečí s vesnicemi. Jsouc mocněji probuzena a činna teprv rokem 1419, demokracie česká ovšem nemohla za patnáct let dojíti vnitřního ústrojí svého tak dokonalého, vlastní organisace své tak pevné, v jakéž již od samého počátku boje stanula proti ní strana šlechtická, pracovavší na svém politicko-společenském zřízení již po dvě stě let. Tudíž ani nemůžeme vytýkati demokracii, že nedovedla sobě dáti dokonalé a dokončené zřízení republikánské, že nedovedla spojiti své republiky v jedinou pod jediným presidentem. A pak, vždyť republika nebyla účelem demokracie husitské; vždyť demokracie husitská nemohla rovněž jako národ český co celek ani mysliti sobě jiné dobré ústrojí státu leda s králem řádně korunovaným. Vždyť všechna historie národa českého vůbec jest toliko oslavou vlády královské. A nemá-li národ český republiku ve svém programu ani posud, tož ji měl ještě méně v století patnáctém, kde celý svět evropský ještě nedovedl ani myslet bez krále, bez císaře a bez papeže. Demo-

kracie husitská ani nesměřovala k tomu, aby vládu královskou v národě českém seslabila, tím méně chtěla odstraniti ji. Úmysly a tužby na seslabení vlády královské a na zařízení vlády jedné strany v národě nad druhou byly při straně aristokratické již po dvě stě let, a ve válkách husitských vyšly na jevo co nejjasněji.

Demokracie pak ani nepomýšlela, dáti sobě podobu státní. Žižka a Prokop jistě vládli národem mocněji než drahně králův před nimi a po nich; ale přece starali se o všechno jiné více, než aby panství jejich v národě bylo vyznačeno jakýmkoliv viditelným znamením neb jakýmkoliv titulem. Žižka i Prokop byli v Čechách mnohem spíše králi než Sigmund, a přece nedbali ani o to, aby se stali předsedami demokratické republiky české. Demokracie ani nebyla příčinou, že království do bojův husitských vstoupilo bez krále; ani nebojovala proti Sigmundovi proto, jakoby vůbec již nebyla chtěla míti krále v zemi, a jakoby byla zamýšlela navždy ve své ruce podržeti nejvyšší správu vlasti. Republikánský duch demokracie, ač byl jasně dokázal, že dovede i v čas nejvyšší potřeby býti ochráncem národa i státu, nikdy ani na chvíli nepřestal dbáti o to, jakby co nejlépe a národu nejprospěšněji obnovil monarchickou vládu v koruně; a hledajíc krále uprázdněnému trůnu, demokracie nehledala ho ani mezi republikány ani mezi demokraty.

Ale všeliké státotvorné snahy i všeliké účastenství v nejvyšší správě zemské složila demokracie na bojišti u Lipan k nohoum aristokracie. Vedlé svobody náboženské tenkráte ještě nebylo místa pro svobodu politickou.

Již roku 1421 drahně vysokých šlechticův českých z příčin politických opouštěli kalich, ná-

rodnost a demokracii českou, a vrátili se k Sigmundovi. Od té chvíle pak stále množil se ve vyšší šlechtě počet těch, kdož buď zcela odříkali se kalicha, buď zůstali při něm toliko na oko, podtají hledajíce milost papežovu. Až z jara r. 1423 v ohromné bouři náboženské a národní již zarachotil také boj dvou domácích stran politických: aristokratické a demokratické; šlechtické a městské.

Tento boj rychle roztrpčil se velmi. Demokracie již spoli klesla smrtí Žižkovou; když pak po bitvě u Domažlic, po tomto velikém, posledním vítězství husitské demokracie nad hierarchicko-feudálním německtvem, Evropa feudalní jala se podporovati šlechtickou stranu českou, demokracie padla u Lipan (1434), a vláda šlechtická, byvši přerušena po 15 let, byla obnovena. Již na prvním sněmu po bitvě u Lipan objevilo se ostré rozdělení sněmovníkův na tři stavy: panský, rytířský a městský.

Vytiščením živlu demokratického z nejvyšší správy zemské a přenešením nejvyšší moci v národu toliko na šlechtu, ani republikánský život národa nebyl ihned slit v jedinou celistvou podobu politickou, ale zůstal ve své předešlé rozdrobenosti; ani monarchická spůsoba vlády nebyla bližší k svému obnovení. Osudy králův Sigmunda i Albrechta byly důkazem velmi jasným, že dříve třeba sjednotit aspoň valnou většinu národa pod jedním praporem, než nový král s prospěchem bude moci býti uveden na trůn. *O tuto pak jednotu celého národa přičinil se v republice šlechtické pan Jiří z Poděbrad.*

Nyní ovšem bylo by již věcí naprosto marnou, kdybychom chtěli rozbírat, jakou drahou dějiny národa našeho byly by se daly, kdyby správa věcí zemských až do uvedení nového krále na trůn byla zůstala v rukou demokracie. Ale přece můžeme

tvrdit, že Sigmund by byl dříve umřel, než by byl býval uznán za krále českého. O Albrechtovi rakouském nebylo by pak bývalo ani pomyšlení v království českém.

Ještě tu třeba povědět, že bez Lipan jednota panská proti králi Jiřímu byla naprosto nemožnou, a že král Jiří bez demokracie nebyl by ani zasedl ani uhájil se na trůně českém.

Republikánství šlechtické bylo školou muže, kterémuž věnována jest veškerá tato úvaha naše. Věk Jiřího z Poděbrad chová v sobě čas třiceti a jednoho roku, od 1440 do 1471. Tento čas rozpadá se na tři hlavní části: třináct let nebylo krále (1440—1453); pět let byl králem Ladislav rakouský (1453—1457) a třináct let byl králem Jiří (1458—1471).

Část první.

Republika šlechtická.

Po všelikých bojích, v kterých s Němci a s papeži již po dvacet let udatně a vítězně byl stál, národ český koncem roku 1439 rozstupoval se na dvě strany politické a na čtyři náboženské. Politické byly: rakouská a česká. Náboženské pak: kališníci mírní, kališníci horliví, katolíci, Táboři.

I.

Vizme nejdříve strany politické.

Již od časův krále *Přemysla Otakara II.* ve šlechtě a v městech českých byla strana, která přála rodu habsburskému, a která doma i za hra-

nicemi stále a pilně pracovala o to, aby i s obětováním národnosti ba veškeré státní existence české uvedla rod habsburský na trůn český. *)

Náčelníkem této strany, která po válkách husitských měla své přívržence ovšem již toliko v nejvyšší šlechtě, ve stavu panském, a největší svou moc v Čechách jižních, na blízku moci ra-

---

*) Dům habsburský od té hodiny, co král Přemysl Otakar II. byl zrádně přemožen a hanebně zavražděn (26. srpna 1278), sám velmi snažil se, aby netoliko dosedl na trůn český, ale aby jej sobě udělal dědičným. V měsíci prosinci 1278 v městě v Jihlavě bylo učiněno *první spojení koruny české s domem habsburským.* Hrabě Rudolf z Habsburka, někdy dvorský maršálek českého krále Přemysla Otakara II., později německo-římský císař jmenem Rudolf I., vdával tam svou dceru osmiletou Jutu za sedmiletého královského sirotka českého, Václava; a Václavovu sestru, desítiletou Anežku za svého syna, desítiletého Rudolfa. Při slavnostech svatebních vynikali ve hrách rytířských na kolbišti čeští šlechticové strany rakouské, mezi nimiž celý veliký a bohatý rod Vítkovicův (páni z Rosenberka, z Krumlova, z Jindřichova Hradce, z Třeboně, z Lomnice, z Přibenic, z Pelhřimova) byli nejpřednější. Královský sirotek český Václav a rakouská Juta seděli vedle sebe a bavili se; ona vypravovala mu o svých loutkách, on pak jí o svém krahujci. Císař Rudolf dělal v staroslavném horním městě moravském domácího pána a rád by z té slavnosti rodinné byl učinil slavnost smíru mezi Čechami a Rakousy. Pročež sjednal smlouvu mezi sebou a sedmiletým Václavem; kdyby Václav neb dědicové jeho rodu mužského umřeli bez dědicův, že císař Rudolf aneb dědicové jeho budou panovníky v království českém a v zemích s ním spojených. Jakož pak po zavraždění Přemysla Otakara II. vojsko české bylo rozmetáno, země spleněna, a císař Rudolf s vítěznou mocí vojenskou přítomen, nebylo nesnadno sjednati smlouvu se sedmiletým sirotkem, který opuštěn od všeho světa, i obklíčen nepřáteli, ani neměl věrných a poctivých poručníkův.

kouské, byl nyní pan Oldřich z Rosenberka. Podlé něho vynikali páni Menhart z Hradce a Hanuš z Kolovrat.

Proti rakouské stála strana národní, česká. Byl to v pravdě veškeren národ český: všechen tak zvaný obecný lid, všechna města, bez mála všechno rytířstvo a větší část panstva. Hlavním článkem v programu strany národní byla sláva i moc koruny české skrze národnost českou. Osvědčila-li se myšlenka národnosti na samém počátku bojův husitských co mohutná a hlavní páka snah a činův českých, tož na konci jejich právem mohla býti a skutečně byla ještě účinnější a silnější, neboť již opírala se o vítězství nad vášněmi a surovým násilím národův jiných. Tomu přece národ český nemohl dívati se klidně a trpělivě, když byl obhájil národnosti své proti polovici Evropy, aby pak vydána byla na otroctví člověku jedinému, a tož právě členu toho národa, proti kterémuž on nejprudčeji bojoval.

Jak mocná byla národnost česká po bojích husitských ve vědomí celého národa, jak hluboko pronikala veškerým obyvatelstvem českým, objevilo se nejdříve po smrti Sigmundově (1437), když strana rakouská pomáhala na trůn český vévodovi Albrechtovi, zeti Sigmundovu. Albrecht ovšem již před tím po čtrnáct let byl panoval na Moravě a těšil se nadějí na kralování v Čechách: však to vše nehnulo jím, aby přiučil se jazyku českému. Když tudíž strana rakouská v Čechách jala se chystati mu trůn, po veškeré zemi hlučně ozval a rozlehl se hlas nevole a rozkypěla se hořkost uraženého citu vlasteneckého. Albrecht rakouský objevil se veškerému národu českému jako posel Němectva, kteréž od jaktěživa touží osáhnouti vládu nad Slovany, a povrhá vším, co

jest slovanského. Po Čechách roznešen byl spis, který opakoval vše, co kde v kronikách zapsáno bylo o zpupnosti německé jakož zároveň o utrpení českém.

Tento spis působil v zemi mocí velikou. Klademe z něho tuto některé výňatky:*)

„Čechové měli by se pilně varovati a ve vší snažnosti vystříhati, aby v správu cizího jazyka a zvláště německého neupadli; nebo jakož kroniky české svědčí, ten jazyk jest nejlítější ku poražení jazyka českého a slovanského. Se vší pilností vždy o to pracuje a rozličnými obyčeji a lstmi vždycky usiluje, kterak by ty jazyky shladiti mohl. — Král také Karel (IV.) český, ačkoliv jest velmi českou zemi velebil, pražské město rozšiřoval, učení obecné (universitu) v něm spůsobiv i jiné věci, však proto všudy Němce po zemi jest plodil. Neb kdo jsou téměř po všech králových městech v Čechách purkmistrové a konšelé byli? Němci. Kdo rychtáři? Němci. Kde Němcům kázali? V hlavních kostelích. Kde Čechům? Na hřbitovích a v domech; a to důvod jest jistý, že německým plemenem, z něhož byl jest sám pošel, mínil českou zemi osaditi, a Čechy pomalu z ní vypleniti. Jakož se jest i za něho počínalo, že žalob na radnicích česky slyšeti nechtěli jsou, ale hlaholem německým, a kterak lstivě kmety české z Prahy vysadili ven na zemi. Německým pokolením města jich osadil jest, jakož by o tom mnoho bylo mluviti. Dále kronika česká svědčí, kterak též pokolení německé nikdy z přirození svého nemůže býti věrno jazyku českému. Jinde svědčí kronika, že tré knížat českých jsou nám Němci a

*) Celý vyšel posléze r. 1851 za absolutismu Bachova v c. k. dvorní knihtiskárně v Praze.

zvláště Durinci zabili: prvního jeden na Ohři v zimě nad prohlubní, jsa jeho pěstounem, i sťal jemu hlavu a tělo vrhl do řeky. Druhého také Durink jmenem Corklovec jsa najat, střelu v srdce knížeti Břetislavovi II. vstřelil. Třetího také Durink v Olomouci krále Václava českého, uherského a polského krále zabil; a ten byl najat od císaře německého, neb ten císař Rakusic byl a zahubiti lstí knížata česká chtěl, aby sám panoval se synem svým v Čechách. Když shladil krále českého, posledního rodu Přemyslova, potom volen jest syn toho nevěrného Němce za krále Čechům. — Čechové, v nichž jest pravá česká žíla, a kteří německým žádným podšitím nejsou podšiti, mají na kroniky své pilně patřiti; jich rady a výstrahy poslouchajíce, aby v moc německou neupadli; neb tu jest jich osidlo na hrdlo svázané a pád konečný. Nebo jako jed v krmi vlit jsa, jedícímu nemůže býti bez úrazu, ale neb smrt, neb bláznivost aneb nemoc člověku uvede, též moc německá, v slovanský neb v český jazyk uvedena, neb zkažení toho jazyka, neb umenšení, neb jinou vadu konečně přinese. Jako vlk v stádu, myš v domu nic jiného než vadu a poškození učiní, též Němec v panování a králování českém a v slovanském učiní. Měliby tedy Čechové, nemohou-li ze svého jazyka pána míti, na jiný slovanský jazyk nebo na jiný kterýkoli pod nebem křesťanský pomysliti, ačby bohatý nebyl, jeho sobě za pána vzíti; neb jejich jazyk a jejich svobody pod králem každého jazyka, kromě německého lépe stanou. — Zbaviž nás pán bůh všech králův a správcí německých. — Chtějí-li Čechové v své zemi řád dobrý míti, mají takového krále hledati, jenžto by napřed božské dobré miloval, potom lid český a upokojení jeho. Ale upokojení země nikoliv nemůž

býti, leč božské dobré, to jest přijímání těla a krve boží a jiných pravd zákona božího, o něž jest rozbroj a války tato léta byly v této zemi. — Také Čechové mají se vší pilností se vystříhati, a zvláště milovníci těla a krve boží, aby jiného jazyka rada králem jejich nevládla, aniž byla s ním, než česká. Čechové mají pamatovati a takového krále hledati, aby jim vší pilností a mocí svou radou nápomocen byl, z nároku na ně lživě a falešně uvedeného vyjíti a očištěnu býti; tak aby se jim vedlé umluv, sborem basilejským učiněných, dosti stalo. A že německý národ v sobě té jisté žíly nikoli míti nemůže, jakož se to očitě shledávalo, shledává a shledávati se mohlo, by nás mínili z takového nároku vyvesti; ale více jakby mohli zmazati: slušno jest, slovanského jazyka pána hledati a k německému nikoli nesvolovati. Čechové mají takového krále hledati, jenžto by jim zámkův, k české koruně příslušejících, kteříž jsou od Němcův odtrženi, pomohl dobyti a ke koruně zase přihromažditi. Však toho žádný Němec neučiní, ale raději víc Němcům zavadí, aby moci české ubývalo. — Drahé krvi Kristovy přijímání pod spůsobem vína jsou Němci nejhlavnější nepřátelé, a v nejvyšší stupeň zlosti proti Čechům vstoupili, je i s tou drahou krví shladiti usilujíce, i jiných všech národův s lživým svým kněžstvem na Čechy popuzujíce. I hodnoť jest každého národa německého se varovati a za krále českého nikoli nebrati. Nežliby oni nejmohutnějšího Čecha netoliko za pána ale za měštěnína přijali, raději by hrdla ztratili; a my oslepení Čechové na nich příklad vezmouce, učiňme jim též, a Němce za pána nebeřme.“

Z těchto slov patrno, jakého krále národ český sobě té doby přál. Proto také národní strana

neuznala a nepřijala Albrechta rakouského za krále a obrátila zraky své k dynastii polské, když ještě z krve domácí nikdo ani ve vědomí svém ani ve vědomí národa nebyl dospěl na krále. Vůdcem této strany národní, po smrti pana Diviše Bořka z Miletínka († 8. ledna 1438) byl Hynce Ptaček, pán na Pirkšteině, Ratajích a Polné, muž rozumu velikého a mysli vznešené. Podlé pana Ptačka k praporu národnímu stál nejblíže z mužův starších pan Aleš Holický ze Šternberka a z mladších pan Jiří z Poděbrad.

II.

Strany náboženské nesahaly zpět do dějin národa tak daleko jako strany politické. Rozhraní, s kterého vycházely *společně*, byly *úmluvy s církevním sborem basilejským* z roku 1436, proslulá a osudná v dějinách českých *kompaktata.*

Teprv po smrti Žižkově počalo se v Čechách vůbec mluviti o smíření s Římem, a vítězové domažličtí přesvědčili konečně veškeré křesťanstvo, že násilím národ český ani vyhuben ani do lůna církve římské zpět přiveden býti nemůže. Nastoupena tedy od přemožených Němcův a kněžstva římského cesta vyjednávaní. Otevřely se dveře chrámu basilejského, aby „oprava církve ve hlavě i v údech“ z dávného přání obecného stala se tu konečným skutkem. Přičiněním papežův, kteří nenáviděli sbory církevní — co obmezovatele své absolutní moci — ještě více než Čechy, tato oprava ovšem nedošla do skutku; ale v husitství sbor basilejský přece položil základ, na kterém mohly být obnoveny mír a jednota národa českého s ostatní církví římskou. Potřebí tu vytknouti, že sbor ba-

silejský učinil kompaktata s Čechy a Moravany co vlastník a vykonavatel nejvyšší moci církevní; neboť roku 1432 byl obnovil a stvrdil usnešení církevního sboru kostnického, že obecný sbor církevní vůbec jest nejvyšším správcem církve, že jest pramenem a udělovatelem nejvyšší moci církevní; že má vrch nad papežem. Tímto svým usnešením sborové kostnický a basilejský chtěli vykonati jednu z nejnutnějších oprav v církvi římské, chtěli vrátiti se k původnímu *ústavnímu* sřízení církevní společnosti křesťanské.

A ve smyslu tohoto sřízení sbor basilejský vstoupil s národem českým ve smlouvy (kompaktata), které ve čtvrtek dne 5. července 1436 slavně a veřejně ohlášeny byly.

Město Jihlava na Moravě bylo jevištěm tohoto z nejpamátnějších dějův historie české. Již za svítání nesmírné zástupy lidu hemžily se po náměstí a postranními ulicemi. Zraky všech byly poutány trůnem bohatě pozlaceným, jakož i nádhernými lešeními. Jakmile vyšlo slunce, císař německý Sigmund vystoupil na trůn, jakoby chtěl naznačit, že vzešel nový den i křesťanstvu. Před ním tři z nejprvnějších hodnostářův císařství německého, mezi nimi také vévoda Albrecht rakouský, zeť Sigmundův, nesli jablko, žezlo i meč. Po jeho boku usadili se poslancové sboru basilejského, a vedlé těchto zástupcové národa českého: přívrženci strany římské i husité. Naproti císaři usedla císařovna Barbora s nádherným dvorem svým, a jiných knížat, pánův a lidu obecného množství nepřehledné. Nejprvé objevil se jmenem Čechův Jan Velvar, měšťan pražský, nesa listy pod pečetmi království českého, císařovou i vévody rakouského, i ukazoval je Čechům na stolici sedícím, pak císaři a vévodovi, kteříž přiznali se

k nim všickni hlasitě. Na to listové čtení skrz císařova úředníka Markvarta, a Velvar zase odevzdal je poslům sboru basilejského. Obsah těchto listův byly *smlouvy s církevním sborem basilejským a sliby od Čechův a Moravanův*, že chtějí míti a zachovati jednotu, mír a pokoj křesťanský se vším lidem křesťanským věrně a beze lsti; pakli by to kdo i přestoupil, že proto má slušně kárán býti, ale pokoj zůstaniž nezrušen. Pak vystoupili čtyři kněži čeští, od sněmu k tomu dříve volení, aby slíbili poslušenství církevní za sebe i za všechny „podobojí“ duchovní i světské, a o tom opět podali seznání poslům sboru basilejského pod pečetí království českého. Potom dali své listy poslové sboru basilejského (jichžto vůdcem byl rovněž poctivý a šlechetný jakož učený a důmyslný prelát francouzský, biskup Filibert) Čechům a Moravanům se svými a s císařovou i vévody rakouského pečeťmi, přikazujíce všeho světa knížatům i všem křesťanům, aby s Čechy a Moravany pravý křesťanský pokoj, mír a jednotu již měli, a jich více proto nehaněli, *že přijímali a přijímati budou pod obojí spůsobou*, aniž aby jim proto bezpráví činili, ale aby je uznávali *za dobré křesťany a za syny* **prvotní** *církve svaté.* Dále přikazovali arcibiskupu pražskému a biskupům olomúckému a litomyšlskému, aby rozdávali svátosti oltářní pod obojí spůsobou všem lidem, kteříž měli obyčej tak přijímati, kdyby od nich kdo požádal; též aby sjednali kněží k těm kostelům, kde obyčej ten se zachovával, by tak rozdávali; také farářům a prelátům všem dán rozkaz podobný. Biskupové pak pražský, olomúcký o litomyšlský že mají také světit na kněžství žáky podobojí a nezamítati jich od svěcení, lečby pro něco jiného kněžství hodni nebyli. Konečně slíbeno, že církevní

sbor basilejský dá na to listy, aby již všichni, netoliko kdož přijímají pod obojí, ale i kdož ještě nepřijímali, měli *plnou svobodu tak přijímati, a to na časy budoucí a věčné.* Také že tito poslové basilejští ihned a za nimi také sbor církevní pod svými pečetmi vydají listy, v nichž přikáží všeho světa knížatům křesťanským a jiným všem, aby Čechům a Moravanům neutrhali více na jich cti, ani aby nesměli haněti přijímání jich těla božího. —

Církevní sbor basilejský tudíž tytéž Čechy a Moravany, kteréž sbor kostnický před dvaceti lety byl prohlásil za kacíře, uznal za dobré křesťany a za syny *prvotní* církve svaté. Ovšem, mezi církevními sbory kostnickým a basilejským leželo na bojištích českých zničeno patero strašných křižáckých výprav z říše německé; mezi oběma sbory byla všechna slavná vítězství Žižkova a Prokopova. Ovšem, sbor basilejský přiznávajíc Čechům a Moravanům právo kalicha, provozoval tím oposici proti papeži, a dbal více o zachování církve než absolutismu římského.

Ale Čechové a Moravané nebyli tím vinni, že slova Kristova byla vykládána ohněm a mečem, že nejhlubší tajemství náboženství křesťanského po třináct let byla rozřešována spuštěním vlastí českých a hanebnými útěky křižácké luzy německé. Čechové a Moravané nebyli tím vinni, že potřeba důkladných oprav v církvi římské byla ovládla obecným míněním evropským konečně tak mocně, že sám veliký sbor basilejský stanul v šiku reformatorův, když uznal absolutní vůli a moc papežovu za nejhlavnější pramen vší porušenosti v společnosti křesťanské.

Zbývalo sice mimo úmluvy, ohlášené na sněmu jihlavském, ještě drahně nesplněných žádostí českých, z nichž nejhlavnější byly: aby církvi praž-

ské (pod obojí) dán byl arcibiskup hodný, aby sbor církevní vydal slíbené listy k okolním národům na očistění dobré pověsti české (že Čechové přijímajíce pod obojí nejsou kacíři); aby aspoň evangelie, epištoly a vyznání víry volno bylo při mši svaté přednášeti a zpívati jazykem českým; ale tyto a ještě jiné články byly zůstaveny pozdějšímu „dokonání kompaktat,“ o kteréž sám císař Sigmund slíbil postarati se, jen aby již odstranil hlavní překážku svému uznání za krále českého. Po celý pak den i celou noc (5. července 1436) nepřestalo v Jihlavě zvonění všemi zvony, pálení ohňův a jiné radovánky rozličné. Čechové plesajíce zpívali „Svatý Václave“ a důvěrníci basilejští ještě téhož dne vypravili poselství do Basileje s psaním: „Plesej a jásej, sbore svatosvatý, vysokozvučné vzdávej díky a chvály bohu stvořiteli svému! Neboť aj dnes nastal den žádoucí . . .“ atd. Snadno srozumíme tomuto nadšení, rozpomeneme-li se na kruté války, jimižto rozrývána byla česká vlast: buď touha po obnovení míru, buď naděje vyhlazení kacířství, příčin radosti bylo hojně svědkům slávy jihlavské; ale uvážíme-li, zač bojováno po dvacet let, musíme vyznati, že naděje obou stran byly pouhým klamem.

Slavnost jihlavská na pohled byla ukončením zápasu mezi oběma opravci církve římské v století patnáctém. Jeden z těchto opravcův byla církevní aristokracie ve způsobě sborův církevních; druhý byla národní demokracie česká: Jan Hus a husité. Mezi oběma těmito opravci vypukl boj, v němžto Hus podlehl sboru v Kostnici; opravcové aristokratičtí zapálili hranici opravcům národním. Později ovšem podlehl sbor opět stolici papežské.

Skvělé smíření slavené v Jihlavě dne 5. července 1436 jest odpovědí strašnému dni 6. čer-

vence 1415; však mimo krvavou tuto upomínku přece zůstalo mezi stranami ještě dosti příčin záští. Otcové sboru chtěli opraviti zneužívání a obmeziti moc stolice římské; husité toužili po obyčejích, řádech a kázni prvotní církve, a nedotýkajíce se organisace církevní mimo Čechy, dovolávali se práva, aby mohli doma obnoviti příklad dob apoštolských. Sbor basilejský prohlásil husity české i moravské za syny *prvotní* církve svaté, však sám rád trval ve vzdálenosti od té *prvotní* církve . . .

Ale bylo přece dosti Čechův kališníkův, kteří úplně již přestávali na tom, co oznámeno v Jihlavě, jichžto horlivosti za opravami v církvi úplně postačovalo, k čemu sbor basilejský již byl svolil, a kteří *nechtěli tisknouti dále ani sbor ani papeže.* K těmto mírným kališníkům přiznávali se mezi městy zvláště Praha; mezi šlechtici pánové z Kolovrat, z Valdšteina, z Hasenburka, z Vartenberka, ze Vřesovic, ze Smiřic. Duchovní hlavou jejich byl mistr Jan z Příbrami; hlavou pak světskou pan Menhart z Jindřichova Hradce, od roku 1436 nejvyšší purkrabí pražský. Oba pak, Jan z Příbrami a Menhart z Hradce byli svého času pomocníky ba stroji Sigmundovými v národě českém.

Kališníci horliví též přijali úmluvy sjednané se sborem basilejským; měliť sami veliké účastenství ve sjednání jich. Ale nepřestávali na nich. Chtěli, předně aby byly dokonány, za druhé aby papež je uznal, a za třetí aby církev česká byla úplně sřízena ve smyslu jejich. Kališníci horliví přesvědčili se, že příliš záhy složili zbraň, a že kompaktata nedokonaná a od papeže neuznaná nemají žádné praktické a trvalé ceny. Kališníkův horlivých bylo mnohem více než mírných. Většina stavu panského, téměř všechno rytířstvo, bez mála všechna města královská, obecný lid pak velikou

většinou patřili k nim. Za vůdce svého ve věcech víry uznávali mistra Jana z Rokycan; za náčelníka světského měli pana Hynce Ptačka z Pirkšteina, a podlé něho Alše Holického ze Šternberka a Jiříka z Poděbrad.

Mimo tyto dvě strany, které kompaktatům, to jest i kalichu i smíření s Římem vůbec chtěly, byly v národě českém ještě dvě strany náboženské, které jim nechtěly naprosto, ani kusým ani dokonaným: Katolíci a Táboři.

Katolíci stojíce vždy bez výminky v úplném poslušenství papeže římského, nikdy nežádali za nějakou změnu ve vnitřním životě neb v zevnějším obřadnictvu své církve; vůle papežova byla jim nejvyšším zákonem, který co nejdříve opět obecně musí být uznán a ctěn, a kompaktata byla jim vítězstvím kacířův, kteréž co nejdříve musí být opět zničeno. Katolíkův bylo celkem méně než kališníkův mírných. Hlásili se k nim ze šlechty pan Oldřich z Rosenberka (zároveň světská hlava celé strany), páni ze Švamberka, z Risenberka, z Ronšperka, Václav z Michalovic, mistr řádu strakonického, a několik rodin rytířských. Z měst toliko tři: Plzeň, Budějovice a Kadaň. Duchovním správcem jejich byla katolická kapitula pražská.

Táboři, náboženská strana nejmenší počtem a nejslabší ústrojím, odpírali kompaktatům proto, že nechtěli vrátiti se do církve římské již nikdy za žádnou cenu, ačkoliv přední důvěrníci jejich byli účastni jednání se sborem basilejským. Nenávist Táborův k Římu byla ještě větší než k Němcům. Ze šlechty patřili k nim z příčin náboženských toliko bratři ze Šárova; z pohnutek válečných pan Kolda z Náchoda. Z měst stály k programu jejich rozhodně toliko Tábor, Písek a Vodňany. Nejvyšší jediné hlavy ani duchovní ani

světské po smrti Prokopa Velikého již nebylo při nich. Za prvního mezi nimi kněze považován na Kolíně Bedřich ze Strážnice; na Táboře vládl biskup táborský, Mikuláš z Pelhřimova.

Husité co celek proti katolíkům byli tudíž rozděleni na tři sbory: na kališníky mírné, kališníky horlivé a Tábory. Jakož pak tyto tři sbory na vzájem se chovaly k sobě nepřátelsky, tož patrno, že katolíci nebyli v takovém nebezpečí, jak na první pohled snad by zdálo se. Seznáme pak, že i kališníci mírní i Táboři spojovali se s katolíky na potlačení kališníkův horlivých, že tudíž vlastní zápas točil se mezi kališníky horlivými a katolíky. Kališníci horliví měli úlohu velmi velikou a nebezpečnou. Byloť jim zajisté dříve zničiti obě poboční strany husitské, z nichž jedna (kališníci mírní) jim nestačila, a druhá (Táboři) je předstihovala, než mohli pomýšlet na důrazný odpor proti katolíkům, či vlastně proti podněcovatelům, pomocníkům a vůdcům jejich zahraničným.

A tuto velikou úlohu podnikl i vykonal též Jiří z Poděbrad. Jakož před uvedením krále do Čech byl ne-li smířil aspoň spojil obě politické strany pod jeden prapor, rovněž sorganisoval husitství české opět v jediný šik, než vzešel druhý veliký zápas o kalich s Římem.

Bez kališníkův horlivých bylo by husitství po slavnostech jihlavských brzo zaniklo úplně. Kališníci mírní byli spokojeni s ohlášenými koncesemi, a netoliko nebyli by vzchopili se v čas potřeby k obraně ani těchto koncesí proti stolici papežské, ale znenáhla byli by tiše zanikli a vymřeli v lůně katolíkův. Táboři pak po smrti Žižkově a Prokopově již byli určeni na zahynutí: učení jejich ani náboženské ani politicko-socialní nemohlo v onom věku vůbec sjednati sobě velikou stranu; toliko

zázračný, neobyčejný důraz válečný mohl držeti je co stranu v životě celého národa. Jakmile pak původcové tohoto důrazu ustoupili s dějiště, Táboři stali se v dějinách husitství ze živlu dramatického živlem romantickým, již nestačili obecným úlohám celého národa, ba co překážka jejich byli obětováni Římu rovněž jako husitství.

Mimo kališníky horlivé každá z tří ostatních náboženských stran měla po ohlášení úmluv basilejských jedno město v Čechách za své hlavní sídlo. Katolíci Krumlov, kališníci mírní Prahu, Táboři Tábor.

Praha a Tábor mají v dějinách husitství důležitost a památnost největší ze všech měst českých. Již na samém počátku staly se zároveň dvěma středišti husitství a zůstaly jimi kratšeji co přátelé, déle co sokové, až Tábor u Lipan klesl také pod zbraní města Prahy. Praha pak kromě moci náboženské provozovala hned s počátku republikánského života českého též moc zákonodárnou v politice; volala korunu českou na první husitský sněm v Čáslavi (1421), podnikla veškeren obecný boj v Čechách, pokořila náčelníka šlechty, a se Žižkou za dvě leta dobyla celé země proti Římu a proti Němcům. Vyznání pražské (čtyři artykule) stalo se panujícím zvláště po smrti Žižkově.

Celkem ovšem Praha poznala osudův velmi rozličných, než nabyla onoho politického vzdělání, kterýmž vynikla, když Jiří z Poděbrad jí byl dobyl pro kališníky horlivé.

Pravili jsme svrchu, že *nejvyšším duchovním správcem katolíkův byla kapitula pražská.* Až do roku 1421 katolíci měli v Praze arcibiskupa. Však toho roku dne 21. dubna arcibiskup Kunrat z Vechty sám veřejně prohlásil se husitou a slavně se přiznal k čtyřem článkům pražským. Přistoupení

Kunratovo k husitství byla nejbolestnější rána, které kdy byla doznala v Čechách církev katolická. Neboť dle třetího článku pražského arcibiskup nesměl déle provozovati žádné světské panství, a tudíž stalo se, že všechny veliké a bohaté statky arcibiskupství českého tímže rokem 1421 přestaly býti vlastnictvím vládcův církevních. Navrácení těchto statkův k arcibiskupství pražskému stalo se pak velmi důležitou otázkou při jednání s Římem, aby úřad arcibiskupský byl obnoven, i aby k němu uveden byl kněz z vůle národa. Však dříve než arcibiskupa, Čechy opět měly krále; dříve než církevní, opět osazena byla v Čechách nejvyšší stolice světská.

Od roku 1421 až do roku 1561 arcibiskupství pražské trvalo uprázněné, a katolická církev česká spravována byla kapitulou, sborem kanovníkův při chrámu sv. Víta, kteří volili ze sebe vždy jednoho neb dva členy za administratory arcibiskupství.

Kunrat z Vechty, jejž stihla kletba papežova, odebral se z Prahy na arcibiskupský statek Roudnici, a odtud spravoval kališnickou církev českou až do své smrti, dne 25. prosince 1431. —

Roku 1434 na řezenském sjezdu Čechův kališníkův s posly sboru basilejského, opět *poprvé* počalo se mluviti o volení arcibiskupa pražského a dvou biskupův. Rozumí se, že Čechové měli na mysli takové kněze, kteří by podávali kalich a světili na kněžství také žáky pod obojí. Téhož roku pak na sněmu pražském uzavřeno, že *arcibiskup i biskupové mají být voleni dle starodávného spůsobu, od národa i od kněžstva společně*; sboru aneb papeži, jenž je potvrdí, že mají slibovati poslušenství toliko dle čtyř článkův pražských, jich že má býti poslušno všechno kněžstvo, pod obojí rovněž jako pod jednou; úřadové pak a *důstojen-*

ství církevní v Čechách a na Moravě vůbec že nemají rozdávány býti od cizozemcův. Toto poslední uzavření sněmovní čelilo přímo proti sboru basilejskému, kterýž té doby již ze sebe sama chtěl jmenovati nového arcibiskupa pražského. Když takovým spůsobem sněm český byl vyslovil, že toliko on jediný má právo opět obsaditi nejvyšší církevní stolici v Čechách, voleni dne 21. října 1435 sněmem pražským na arcibiskupství „poctivý“ mistr Jan z Rokycan, a na biskupství „poctiví kněži“ Martin Lupáč z Chrudimě a Václav z Mýta. Všichni tři byli kališníci. Pro pozdější příběhy zajímavo jest, že pan Menhart ze Hradce a devět kněží z celého království byli mezi sněmovními voliteli Rokycanovými a obou biskupův, a že volba vyšla z jednostejného svolení všech volitelův. Císař Sigmund co král český uznal volbu Rokycanovu. — Však přes usnešení sněmovní strana katolická nepřijala Rokycanu za arcibiskupa pražského. O zvolených dvou biskupích pak v dalších dějinách bylo velmi málo řeči.

Sbor basilejský zdráhal se potvrditi volbu Rokycanovu, a dosadil zatím biskupa kostnického Filiberta za administratora arcibiskupství, kterýž v úřad ten se uvázal v čele kapituly. Císař Sigmund ve všech svých slibech lhář, změnil tento řád po některém čase, že ze své moci ustanovil *administratora* zvláštního k řízení duchovních věcí strany pod obojí, s přidanou jemu zvláštní konsistoří z farářův pražských (1437). Od té doby biskup Filibert a po smrti jeho (1439) administratoři volení kapitulou, spravovali jen církev strany pod jednou. A řád tento, který měl býti na čas, zůstal stálým.

Katolíci trvali při své kapitule pražské, a Rokycana byl arcibiskupem toliko kališníkův horlivých.

Neboť ani kališníci mírní, jichžto politickým vůdcem byl pan Menhart, nepodnikli poslušenství jeho, pokud vůbec se jevili co strana politická. Teprv po dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad (1448) byli učiněni naprosto nemožnými co strana politická, a pak teprv zmizeli ze života národa českého také co strana náboženská. Jedni i s náčelníkem svým politickým, s panem Menhartem z Hradce, vrátili se k straně římské, k níž ovšem již dávno byli tíhli; druzí pak, hlavně obyvatelstvo města Prahy, přistoupili k straně vlastenecké pana Jiřího, ke kališníkům horlivým pod mistrem Rokycanou, co voleným arcibiskupem.

Kališníci mírní byli plodem toliko veliké reakce politické, šlechtické, kteráž byla počala u Lipan, uvedla Sigmunda na trůn a Albrechta do země. Jakmile tato reakce smrtí Albrechtovou (1439) byla zastavena, takoví vlastenci, kteří mysleli, že mohou být i dobrými papeženci i dobrými Čechy, náhle octli se na velikých rozpacích. Opět nadcházela chvíle, kde bylo nezbytno, přiznati se zcela a upřímně k jedné ze dvou stran, proti sobě přímo stojících. Pro kališníky mírné nezbylo místa mezi horlivými kališníky a horlivými katolíky, když horlivost obou počala opět jeviti se skutky. Teprv pak mistr Jan z Rokycan stal se arcibiskupem všech kališníkův — mimo Tábory.

Táboři nemohli svůj program v husitství řádně rozvinout a vypracovat. Mimo kalich neměli v podstatných věcech náboženských nic společného ani s kališníky horlivými. Kněz jejich Prokop Veliký byl sice hlavou poselství českého vypraveného (1432) na církevní sbor basilejský, a s ním zároveň byli v Basileji se strany táborské kněži: Mikuláš z Pelhřimova a Markolt ze Zbraslavic; však Táboři v Čechách nikdy neuznali kompaktat basilejských ani voleného arcibiskupa Rokycanu. Měliť

svého vlastního a zvláštního biskupa, zvoleného na Táboře již v měsíci září r. 1420, kněze Mikuláše z Pelhřimova, kterýž vůbec jmenován byl „biskupec.“ Tenť byl také jediný, první a poslední biskup táborský. Statkův biskupských ovšem neměl žádných, a Táboři nedbali, aby uznal jej sněm český, sbor církevní, neb papež.

Ve věcech politických strany náboženské chovaly se tak, že katolíci skorem všichni a část šlechty z kališníkův mírných, zejmena náčelníci těchto, pan Menhart z Hradce a pan Hanuš z Kolovrat byli stranou rakouskou, jdouce za společným nejvyšším vůdcem svým, panem Oldřichem z Rosenberka.

Proti této straně *katolicko-rakouské* byla strana *kališnicko-česká*, jejížto náčelníkem byl pan Hynce Ptaček z Pirkšteina. Vedlé pana Ptačka již roku 1439 vynikal pan Jiří z Poděbrad, jsa co devatenáctiletý jinoch po všem národě jmenován vždy na třetím místě ze vší kališnicko-české šlechty.

III.

Pan Menhart z Hradce, pan Oldřich z Rosenberka, pan Hynce Ptaček a pan Jiří z Poděbrad majíce každý o sobě část nejvyšší panovnické moci v národě, společně dávali politický ráz své době, společně byli representanty republikánství šlechtického.

Než vkročíme do vypisování zápasu mezi oběma stranami, jest potřebí, abychom poněkud blíže poznali jich vůdce.

Menhart z Hradce byl nejslavnější muž svého rodu. Hrdý, neoblomný, podnikavý a udatný; jedna z nejsilnějších podpor stavu panského proti demo-

kracii české. Aby zvelebil své jmeno a sesílil stranu šlechtickou, neštítil se žádného spůsobu, rozvinul své prapory tam, kde toho vyžadoval prospěch neb chvilková nutnost; své vyznání náboženské spřídil podlé svých plánův politických. Bylť synem husity velmi horlivého, Jana staršího z Hradce a na Velharticích, a proto, když byl stal se pánem na Jindřichově Hradci (1421) podobojí hleděli k němu s velikou důvěrou. Menhart byl ovšem též kališníkem, na oko až i horlivým; však ještě horlivějším — a tož nejen na oko — byl aristokratem, a znamenaje, že husitství zvláště v rukou demokracie nehoví a nepřeje politické nerovnosti občanův, výsadám šlechtickým, trval vždy v dobrém spojení s císařem Sigmundem i s hierarchií římskou a záhy propůjčil se za ochotný stroj politice pana Oldřicha z Rosenberka, který toužil po dávných řádech i šlechtických i římsko-germanských, však co urputný katolík neměl v národě českém ani víry ani moci. Menhart nebyl bohužel jediným šlechticem kališnickým, jenž sobě přáli již za časův Žižkových, aby dávný vliv stavu panského v politických i společenských věcech českých byl obnoven; ale lišil se od drahně jiných pánův českých, že slovy i skutky počínal sobě opatrněji, a tím spůsobem nabýval přízně i moci při straně římské a zachovával sobě přece důvěru jedné části kališníkův. Za krátký pak čas stanul již v čele té strany, která vděčně přijímala i malé koncese sboru basilejského, nikoliv aby jich užívala a hájila, ale aby jimi vytržena byla z nadvlády nenáviděné demokracie kališnické a co nejrychleji zpět uvedena do bezvýminečného poslušenství římského.

Svým neskrotitelným záštím proti demokracii pan Menhart za krátký čas po smrti Žižkově stal se uznaným náčelníkem téměř veškeré šlechty

české, kališnické i katolické; a jeho vedením stavovská různost a vnitřní organisace šlechty této za několik let (od 1427—1433) opět vzmohla se tak, že vedlé ní úplně zmizely všechny rozdíly náboženské v národě českém, a že na velikou radost Říma i Němcův a na nenahraditelnou od té doby škodu národa i státu českého, u Lipan řády feudalní zvítězily nad občanskou rovností a politickou svobodou českou. Od té smutné hodiny pan Menhart již neměl starosti pilnější, než aby vlastního původce válek husitských, ošemetného zrádce a nejurputnějšího nepřítele národa českého, císaře Sigmunda uvedl na královský trůn český. Když pak se to stalo (1436), nový král za odměnu jmenoval jej nejvyšším purkrabím v Praze, ba jednou dobou svěřil mu i vládu nad Čechami.

Po smrti Sigmundově pan Menhart měl již snadnější práci spůsobiti ve své straně volbu rakouského vévody Albrechta, zetě Sigmundova za krále českého, a sám čtvrtý nesl korunu v průvodu korunovačním. Albrecht potvrdil jej za to v hodnosti nejvyššího purkrabí. Na tomto místě pan Menhart po smrti Albrechtově (1439) netoliko byl pánem hradu pražského a Karlšteina a měl tudíž ve své ochraně či spíše ve své moci korunu královskou, všecky klenoty korunovační, archivy a desky zemské; ale na místě králově vykonával též právo rozpisování sněmův. Správa města Prahy (bratří Pešík a Jan z Kunvaldu), ustanovená císařem Sigmundem dne 30. srpna 1436, byla mu úplně oddána.

Z toho srozuměti, jak velikých výhod pan Menhart svým postavením sjednával své straně i politické i náboženské. Jakožto ke strážci koruny královské a rozpisovateli sněmův obracela k němu zření své v jistém spůsobu celá země, ale mimo

jeho vlastní stranu politicko náboženskou nebyl ho poslušen nikdo.

Oldřich z Rosenberka v mladosti své husita, r. 1420 po porážce, kterou byl utrpěl při dobývání Tábora, stal se ukrutným pronásledovatelem všech podobojích vůbec, nejmocnějším ochráncem a vůdcem katolíkův a později též náčelníkem strany rakouské v Čechách. Jeho hrad Krumlov po celou válku husitskou byl tvrzí katolíkův, a pokud Oldřich žil, na Krumlově scházeli se všichni z Říma a z Němec do Čech příchozí nepřátelé kalicha, aby zde brousili své šípy na obranu papežovy autority. Jsa i co nejbohatší šlechtic český i co dávný a stálý husitův nepřítel znám po veškeré téměř Evropě, byl v Čechách jedinou osobou, s kterouž i sborové církevní i papežové i knížata němečtí a císař byli stále ve spojení. Oldřich z Rosenberka byl jednatelem všech nepřátel národa českého.

Bohužel že i národ český až do té doby, když i správu veškeré zahraničné politiky české osáhl Jiřík z Poděbrad, v potřebách svých zahraničných netoliko nemohl obejíti se bez něho, ale že nucen byl svěřiti je do rukou jeho. Tu pak pan Oldřich zachoval se co nejošemetněji k národu svému, zrazuje ho napořád i Němcům, i císaři, i papeži. Pro čest jazyka svého pan Oldřich neměl ani nejslabšího citu. Kdekoliv národ český chtěl dojíti pokoje, míru a svého práva, všude zaskočil ho Oldřich z Rosenberka pletichami, pomluvami a lžemi. Neupřímnost jeho k národu českému byla jestě větší než jeho touha peněz papežových a císařových.

Bylť ovšem nejbohatším šlechticem v Čechách, ale přec velmi nerad by byl obětoval své jmění svému politicko-náboženskému programu; spíše se pokoušel, jakby z něho ještě více zbohatl. Stále

dovolával se peněz i v Římě i ve Vídni, aby prý mohl jimi vyhubit všechny kališníky, zvláště Tábory své nejbližší a tudíž nejnepříjemnější sousedy. Ba psal kdysi i sboru basilejskému, aby mu dali toliko dost peněz, že jim celé Čechy za krátký čas opět uvede na dobrou víru římskou. Nepřítelem demokracie české byl Oldřich rovněž urputným a odhodlaným, jako Menhart; ale nechtěje doznati od ní škody, mířil se s ní, pokud neměl jistotu, že ji potlačí.

Na sněmích pak, když již nemohl zmařiti je, nastrkoval za sebe pana Menharta, snaže se tím časem udržeti nepřátelství ciziny proti Čechům. Sigmunda i Albrechta vedl na královský stolec český, však sám nikdy nepřijal žádného úřadu ani zemského ani královského. Program jeho byl jasný a přímý: chtěl uvesti národ český opět do bezvýminečného poslušenství římského, obnoviti v něm řády feudalní, a podrobiti stát český pod císařství německé skrze dynastii rakouskou. Však méně jasné a přímé byly cesty, kterýmiž pan Oldřich se ubíral k svým záměrům. Pravda, chytrým byl, snad nejchytřejším, ale také nejnepoctivějším nepřítelem národa českého.

Menhart ze Hradce a Oldřich z Rosenberka mají svou zajímavou minulost již z husitství za nadvlády demokratické; Hynce Ptaček z Pirkšteina a Jiří z Poděbrad, oba věkem mnohem mladší než oni, vystoupili na dějiště národa českého teprv na sklonku demokratické kapitoly dějin husitských.

Hynce Ptaček, pan na Pirkšteině, Ratajích a Polné, objevil se v dějinách českých co mladý muž poprvé až r. 1434, a sice co katolík a co aristokrat. Bylť zachvácen plným proudem nečeské politiky páně Menhartovy, jako všechna šlechta česká bez rozdílu; nevěda co činí, též pomáhal ubíjet de-

mokracii českou u Lipan a vítat Sigmunda na trůnu českém. Sigmund ustanovil jej svým nejvyšším hofmistrem a 1437 vypravil s vojskem proti udatnému vůdci táborskému na Sioně, Janu Roháčovi z Dubé, jenž poslední v Čechách nechtěl uznati jej za krále. Tu pan Hynce Ptaček proslavil se po druhé velmi smutně. Přivedl Jana Roháče, muže v národu velmi ctěného a váženého, pána korouhevního a vlastního strýce svého, co jatce k císaři, který jej dal pověsit v Praze na šibenici o zlatý řetěz, v panské úpravě se zlatým pásem; bezpochyby na znamení, jak velice vděčně umí a chce šetřiti výsad a stavovských rozdílův české šlechty, která jej byla uvedla na trůn....

Pan Hynce Ptaček snad tím pohledem na pověšeného Sigmundem šlechtice českého se probudil. Brzy vystřízlivěl i ze svého katolictví i z politiky římsko-německé, a za nedlouho stal se netoliko nejhorlivějším husitou, ale po smrti Sigmundově zároveň středištěm, organisatorem a vůdcem veliké politické strany národní, která kovaného Němce, Albrechta rakouského nepřijala a neuznala za krále českého a která jsouc vedena zároveň živým vědomím slovanským, hledala nového krále českého v — Polsce.

Jiří z Poděbrad jest dítětem revoluce. Narodilť se již co husita na Poděbradech v den sv. Jiří 1420, a v husitství byl vychován. Děd, otec a strýc jeho již byli proslavili se v obraně národa. Rod pánův z Kunštatu a z Poděbrad s celým srdcem a s veškerým důrazem své moci přilnul k husitství na samém vzniku jeho, a zůstal mu věren až — po syny krále Jiřího.

Pan Boček starší z Kunštatu a z Poděbrad, děd Jiřího, byl mezi předními muži šlechty české a moravské, kteří z valného sněmu pražského dne

2. září 1415 vypravili a podpisy svými opatřili velmi důtklive psaní k církevnímu sboru kostnickému za příčinou zrádného a potupného upálení Husova. Jaké vážnosti rod pánův z Kunštatu a z Poděhrad té doby se těšil v Čechách i na Moravě, patrno z toho, že týž děd páně Jiříkův na tomže sněmu pražském sám jediný z veškeré šlechty české i moravské byl zvolen, aby s oběma náčelníky bezkrálovské vlády v Čechách a na Moravě, s panem Čeňkem z Vartenberka a s panem Lackem z Kravař, oběma velmi horlivými husity, byl správním sborem, dle jehožto zdání a vůle titéž čeští a moravští pánové měli podlé sebe státi a pomáhati sobě vespolek, hájiti na všech panstvích a statcích svých svobodné kázaní a slyšení slova božího, poslušni býti obyčejné moci biskupské jen tam, kde počíná sobě dle písma svatého pořádně, jinače ale míti zřetel k nálezům university pražské, klatbám pak neřádným protiviti se, jakkoli by rukou světskou podporovány byly. — Synové páně Bočkovi, Viktorin (otec páně Jiříkův) a Hynek, byli osobní a političtí přátelé Žižkovi až do jeho smrti. Jak vroucné toto přátelství pánův z Poděbrad s nepřemoženým vůdcem českým bylo, patrno z toho, že Žižka byl křestním otcem Jiřímu, a že umíraje v poručení svém vzpomínal nejdříve na svého milého a věrného bratra pana Viktorina. Toto přátelství se Žižkou, když již valná většina šlechticův českých byla s ním ve zjevném záští a nepřátelství, jistě zakládalo se v mysli pánův z Poděbrad na nejhlubším s velikým náčelníkem souhlase ve věcech náboženských a politických. Neboť se Žižkou bratři Viktorin a Hynek z Poděbrad vedli nejpamátnější a nejrozhodnější boje proti Sigmundovi. Ve věčně slavném vítězství národa českého nad Sigmundem u Pan-

kráce (1. listop. 1420) otec páně Jiříkův, pan Viktorin vynikl důrazem a hrdinstvím znamenitým; ba Sigmund hleděl k němu co k vlastní příčině své strašné porážky, když nejprvé na něm chtěl vymstíti se. Vykonal pak císař tuto pomstu svým obvyklým svrchovaně sprosťáckým způsobem, o němž chceme zde zmíniti se podrobněji, abychom poznali rodinné tradice páně Jiříkovy. Svou posádku uherskou v městě Nimburce císař rozmnožil svými nedobitky pankráckými, a rozkázal jí, aby splenila statky páně Viktorinovy. Tato surová vůle Sigmundova konána již dne 5. listopadu 1420 tak ukrutně, že celý úrodný a tehdáž velmi lidnatý kraj okolo Poděbrad, Nimburka i Kostomlat obrácen jest v poušť, a mnohé někdy kvetoucí vesnice v ohyzdném tom plenu císařském zahynuly na vždy, na příklad: tvrze a vsi Havraň a Krnějovice, a vesnice Vykleky, Jezeřany, Oskobrhy, Labčice. — Rozumí se sebou samým, že bratři Viktorin a Hynek z Poděbrad podepsali pak nález valného sněmu čáslavského (7. června 1421), v němž vysloveno, že Sigmund jest „vrah cti a osob jazyka českého.“ —

Po smrti Žižkově páni z Poděbrad přidali se k Pražanům, s nimižto roku 1426 také byli vytrhli proti křižákům německým k městu Oustí nad Labem. Však po tomto velikolepém vítězství českém nad Římem a Němci pan Hynek z Poděbrad nechtěje stíhati nepřítele do země jeho, uvalil na sebe hněv Táborův a Sirotkův a octnul se s těmito v nepřátelství zjevném. O sv. Havle dobývaje města Nimburka, tehdy táborského, pan Hynek v čele vojska svého vskočil do předměstí, však nebyv od svých dosti rychle podporován, na místě zabit jest. O novém roce 1427 skonal přirozenou smrtí také pan Viktorin, a o Podě-

bradech již nemluvilo se, pokud nedospěl páně Viktorinův syn Jiří.

A Jiří dospěl velmi rychle. Bohužel nevíme, kdo vychovával jej ve věcech politických, vlasteneckých a vojenských; ale již z mládeneckých let jeho znamenáme, že při vychování nešetřeno ani péče ani kvapu. Dějiny ovšem vychovávaly si jej vlastně samy, a též příroda patrně zrychlila svůj běh při něm, když co čtrnáctiletý jinoch již stačil klopotám vražedné a zoufalé bitvy u Lipan, a když přítomnost jeho v tomto boji zvláště zaznamenána byla i v současných letopisech. Odpovědnost za účastenství tohoto smrtelného politického hříchu v národě českém nepadá na mladistvého hrdinu, ale na veškerou tehdejší dospělou šlechtickou společnost v Čechách.

Jiří z Poděbrad, aneb jak mu po dlouhý čas říkali obyčejným jmenem poděbradským „Boček,“ byl nejmladším bojovníkem u Lipan, a teprv po letech seznal co činil, když bojoval proti demokracii kališnické (římské demokracie vůbec nebylo). — Jak rychle pak pokračovalo politicko-vlastenecké vzdělání páně Jiříkovo v tom jinošském věku, patrno z toho, že již 1435 chodil na sněmy, ba že téhož roku ze sněmu sám desátý v stavu panském byl vyvolen na sjezd brněnský k jednání s posly sboru basilejského.

Císař Sigmund po uvedení svém na království české (1437) jmenoval jej kmetem soudu zemského, zároveň s panem Hyncem Ptačkem. Té doby ovšem i pan Hynce Ptaček i pan Jiří byli kališníci ještě mírní; kdož tenkráte již byli ráznější, ty Sigmund od úřadův při soudu zemském vyloučil velmi patrně.

Není žádné pochybnosti, že pan Hynce Ptaček hleděl na svého kolegu okem zkoumavým a be-

dlivým, a že politická i náboženská shoda obou pánův nešla nikoliv náhodou ani bez vědomí jich obou. Vidouce my pana Jiřího od té doby až do smrti páně Ptačkovy co nejvěrněji kráčeti po boku tohoto velikého vlastence a státníka českého, můžeme snadno domysleti se, že přátelství mezi oběma pány již v těchto letech bylo velmi srdečné, a že pan Ptaček měl velikou zásluhu o to, když po smrti Sigmundově pan Jiří co sedmnáctiletý jinoch před staršími a zkušenými členy jednoty podlé něho již byl jmenován a uznáván za náčelníka politické strany národní. Nejvíce pak mladistvý Jiří po veškerém národě proslul činem samostatným, když v boji proti Albrechtovi rakouskému, jehož s celou národní stranou za krále českého neuznával, r. 1438 táhna k Táboru náhle vrazil na jedno křídlo jízdy vévodovy, a podniknuv s nimi bitvu, porazil je.

Schopnosti a štěstí válečné — jakoby Žižka při křtu byl dal mu je v dědictví — rovněž jako politický důmysl, horlivost husitská a zápal vlastenecký postavily pana Jiříka z Poděbrad co dvacetiletého muže již na nejpřednější místa v národě českém. Ve škole velmi šlechetného přítele svého a genialního státníka Hynce Ptačka, Jiří rostl na krále českého. Žádný panovník v Čechách ani před ním ani po něm neměl takovou přípravu k trůnu.

Veřejné a soukromé příběhy mezi stranami katolicko-rakouskou a kališnicko-českou nabývají zvláštního světla velmi blízkým příbuzenstvím mezi náčelníky. Pan Viktorin z Poděbrad, otec Jiřího, a pan Oldřich z Rosenberka byli švakrové; pan Oldřich tudíž strýcem a synové jeho sestřenci pana Jiřího. A bába páně Jiříkova a matka páně Menhartova byly sestry.

IV.

Albrecht rakouský zemřel dne 27. října 1439. Zůstavil manželku Elišku, dceru Sigmundovu a vnučku Karla IV., již patrně těhotnou. Smrt jeho dotkla se států̊v českého a uherskéko, a vévodství rakouského.

Stát český, či jak od Karla IV. v úřadní řeč diplomacie evropské a v dějiny národa českého přijato, *koruna česká* té doby byla mnohem větší než jest nyní. Patřilyť k ní Čechy, Morava, Slezsko (i nynější pruské) a obě Lužice. Však jakkoliv rozličné za rozličných dob chování se Moravy, Slezska a obou Lužic k politickým, náboženským a církevním otázkám národa českého bylo velmi důležité, přece království české i mravní i hmotnou mocí svou bylo vždy považováno za representanta koruny české a za vlastního strůjce dějin českých. Tudíž po smrti Albrechtově záleželo hlavně na království, kdo má státi se panovníkem v celé koruně. Tato starost ovládla nyní dějinami národa českého tak, že na některy čas dávala jim i směr zcela nový.

Pokud Albrecht rakouský byl na živě, národní strana česká hledala proti němu štít v královské rodině polské; po jeho smrti neměla toho štítu potřebí, a protož nechtěla ani opatřiti se jím. Na první pohled zmizela smrtí Albrechtovou všeliká příčina sporu mezi oběma stranami v Čechách; národní měla za to, že rakouská utrpěla smrtelnou porážku, a že vlastním učením svým o dědičných právích domu rakouského k trůnu českému jest uvedena na velké rozpaky. Těhotnost Albrechtovy vdovy Elišky byla totiž straně ra-

kouské v Čechách i posilou i překážkou zároveň. Tato strana již považovala korunu českou za dědičnou v rodu rakouském; protož těšila se, že Eliška porodí dědice, který opět bude popírati právo svobodné volebnosti trůnu českého. Ale zároveň bylo jí žel, že musí čekat na dítě, a že nemůže ihned volati na trůn český některého dospělého člena domu rakouského, který by proti národní straně české jí byl netoliko mocnějším heslem, ale i skutečným pomocníkem a vůdcem. Hlavou domu rakouského té doby byl Fridrich, kníže štyrský, který po Albrechtovi dosedl na trůn císařství německého.

Národní strana nezmeškala svou chvíli, a nehledíc k ničemu a k nikomu na světě leda k právu a k prospěchu vlasti, jala se ihned pracovati, aby stranu rakouskou uvedla na ten základ státu českého, jejž mu daly dějiny husitské, a na nějž by pak přistati musel i dům rakouský, kdyby vůbec na trůn český opět zvolen býti chtěl. Národní strana pustila na ten čas všeliký principielní odpor proti domu rakouskému mimo sebe, a pomýšlela toliko, předně aby zastavila politickou a církevní reakci, která již na zejtří po slavnostech jihlavských byla počala, a za druhé, aby učinila kompaktata základním zákonem státu českého i aby celou ústavu českou dle nich zřídila dříve, než nový král bude uveden do země. Sigmund i Albrecht naučili ji, že potřebí, chopiti se politiky české od tohoto konce. Strana národní toužila se spojiti se stranou rakouskou v jedinou společnost státoprávní, a sjednati mír a pokoj mezi veškerým občanstvem království českého, než vůbec počne mluviti o králi.

Od smrti krále Václava IV. (1419) národ český spravoval se *sám na sněmích.* Sněmy, vlastní

spůsoba politického života českého od samého počátku historické existence české, byly jediným spojidlem všech politických a náboženských stran od roku 1419 až do 27. prosince 1437, když strana Ptačkova nechtějíc voliti Albrechta rakouského za krále a vidouc se v menšině, opustila sněmovnu ve velikém rozčilení.*) Od toho dne pak sněm valný a řádný celého království českého pro vnitřní rozbroje a náruživosti strannické již po dvě leta byl nemožným. Strana rakouská, jížto jeden náčelník pan Menhart měl moc a právo rozepsati sněm celé země, a jížto druhý náčelník pan Oldřich z Rosenberka valným sněmům zemským předsedal, nejevila mnoho chuti, aby se stranou národní v společné sněmovně se sešla, jen aby nynější nelad v království českém i v koruně české trval déle. Překážkou valného sněmu bylo též, že žádná strana nechtěla vjeti na sněm do města, v kterém panovala strana druhá. Však konečně pan Ptaček s politickými přáteli svými dne 6. ledna 1440 vjel do Prahy a vzdal se v moc strany rakouské, jen aby opět spůsobil valný sněm celého království. Tímto skutkem pan Ptaček dokázal netoliko svůj vysoký státnický důmysl a rozhled, ale i velikou mravní sílu a odvahu své strany.

---

*) Sněmy české té doby měly tvárnost zcela jinou, než za naší paměti. Poněvadž živel německý válkami husitskými z království českého byl téměř na čisto vymeten, sněmy byly ryze české. Řádu volebního ještě nebylo. Každý v království českém na statku usedlý pán a rytíř, a (od časův krále Přemysla Otakara II.) poslové měst královských měli právo přijít na sněm. Sněmy české skládaly se tudíž ze tří stavův (kurií): panského, rytířského a městského. Po bitvě bělohorské Ferdinand II. uvedl do nich čtvrtý stav prelátský co *první*. Sídlo sněmu obyčejně, nikoliv ze zákona byla Praha; většina měst, zvláště v století patnáctém, byla jevištěm sněmův valných, hlučných a památných.

Sněm pražský z měsíce ledna 1440 jest ukončením reakce sigmundo-albrechtovské a počátkem opět vzbuzené samostatné činnosti národní. Žalostná zkušenost, jíž strana horlivých kališníkův a upřímných vlastencův byla nabyla za přítomnosti Sigmundovy a Albrechtovy v Čechách, byla dobrou rádkyní v době, když národ opět úplně byl svým pánem. Pan Ptaček vlasteneckou odvahou i poctivostí svou přivedl pány Menharta a Oldřicha k tomu, že jsouce pány v Praze, podrobili se v ní pod jeho politicko-náboženský program, a že prohlásili všechno za neplatné, cožkoli sami od čtyř let proti tomuto programu v Čechách byli učinili. Dějiny národa českého tímto sněmem byly uvedeny zpět k slavnosti jihlavské (1436); Albrecht pak, jejž strana páně Ptačkova nikdy za krále českého nebyla uznala, vyvržen z dějin českých.

Zápis tohoto památného sněmu nazván „listem mírným,“ poněvadž přikazoval mír obecný, a byl prohlášen za pravidlo celé země. V něm obě strany předně přijaly kompaktata za obecný zákon zemský, a slíbily, že postarají se o jejich dokonání; za druhé smluvily se, že se přičiní, aby zvolený arcibiskup Jan Rokycana k úřadu svému byl potvrzen a posvěcen. —

Otázku královskou pan Ptaček z úmysla nevzdvihl na tomto sněmě, jednak proto, že chtěl nejdříve sjednati pořádek ve věcech minulých, jednak proto, že otázkou královskou v té spůsobě, jak nyní se objevila, národ český skutečně byl překvapen. Strana vlastenecká věděla, že národ má právo, voliti sobě nového krále; ale kdo by měl konati tuto volbu, o tom nebylo sjednocenosti ani v lůně jejím; poněvadž v dějinách českých posud nebylo příkladu, aby cestou zákonnou konala se taková volba, jakou ve smyslu práva a svrcho-

vanosti národa pan Ptaček a političtí přátelé jeho měli na mysli.

Dynastie rakouská, korutanská a lucemburská byly sice dostaly se na trůn český toliko *volbou*, a uznávaly nébrž hájily jí, pokud na trůnu nebyly; ale jakmile na něm zasedly, považovaly jej při sobě za prostě *dědičný* a pouštěly se s právem volení do tuhých a krvavých bojův. Volebnost trůnu právně ovšem zůstávala základním zákonem státu českého, však volba nového člena v dynastii lucemburské již byla pouhým, bezvýznamným obřadem. V čas volby nebylo lze jinak, než pokořiti se panovníku již ustanovenému, jenž čekal na smrt svého předchůdce.

Však i tento planý obřad v otázce tak vysoce důležité byl kusý a nedokonalý, poněvadž neměli v něm účastenství političtí živlové, šlechta všech korunních zemí, ale toliko království českého. Morava, Slezsko a Lužice dostávaly toliko vědomost od stavův českých, kdo jest společným jejich nejvyšším panovníkem; jinak tyto korunní země byly spojeny i vespolek i s královstvím českým velmi volně nébrž nedbale. Kdyby národ sám svým jazykem a vnitřním duševním životem nebyl naznačoval a zachovával spojitost a sourozenství všech těchto zemí, z politiky panovníkův nebylo jí znamenat.

Tato vnitřní neústrojnost koruny české vyšla nyní na jevo v celé žalostné spůsobě své a byla příčinou velikých nehod nébrž pohrom celého národa a státu českého. Když shody a součinnosti všech korunních zemí bylo potřebí nejvíce, objevila se toliko prudká politická žárlivost mezi stavy českými, moravskými, slezskými a lužickými. Dynastie přemyslovská i lucemburská považovaly zvláště Moravu vždy toliko za nějaký dělitelný

rodinný výměnek, a pachtíce se mečem a rodinnými smlouvami, které byly toliko velikou politickou loterií, za velikým panstvím nad všelikými národy, zanedbali zříditi mocný stát český na vlastní jeho národnosti, síle a ústavě. Po vymření jejich rozpadávala se koruna na čtyři šlechtické státíčky, z nichž ovšem český v každém ohledu vynikal nad ostatní, ale které nebyly zvykly ani svazku ani prospěchu korunnímu.

Jakkoliv po smrti Albrechtově otázka královská byla velmi pilná pro veškerou korunu, musela býti odročena na prvním valném sněmu i království českého, poněvadž se nevědělo, mají-li jen stavové čeští sami o sobě voliti krále, čili ve spojení s moravskými, slezskými a lužickými vyslanci. Tak chatrně byl sřízen svazek korunní, že neměl ani tohoto nejhlubšího základu všeliké státní existence!

Však proč bychom divili se tomu, vidouce, že ani v království českém volba krále nebyla ustanovena tak, aby aspoň bylo jasno, kdo má volit. Vysoká šlechta tvrdila, že právo volby královské jest toliko při ní. Proti tomu namítaly stav rytířský a města, že nedají vyloučiti se ze skutku volení. Neutěšenost těchto politicko-společenských poměrův jest pak mnohem smutnější, považíme-li, že vedlé těchto tří stavův nebylo ještě žádného místa pro „stav vesnický,“ pro tu velikou většinu národa českého, která i svou politickou sílu ve válkách husitských tak skvěle byla osvědčila. Lid vesnický veden vědomím národním a státním velmi slavně odrážel a potíral nepřátele jazyka českého; však práva jeho pohřbena domácími hrobníky u Lipan. Vliv této většiny národa na politiku českou ovšem brzy počal zvelebovati se opět; a za sedmnáct let rozhodl ba ustanovil volbu krále Jiřího.

Však roku 1440 ještě příliš blízký byl žalostný den lipanský a nejvyšší šlechta česká domýšlela se, koho ona učiní králem, toho že budou muset uznat netoliko celé království české, ale i Morava, Slezsko a Lužice.

Pokud pak otázka královská sama nenutila k nějakému rozhodnutí, nedotýkáno se jí opravdověji. Tím časem dbáno rychle o to, aby „list mírný“ dostal v národě viditelnou a praktickou podobu. Slovo „mír“ bylo tenkráte heslem celého národa, tudíž nebylo nesnadno, sjednati listu mírnému platnost obecnou. Ale jednání tohoto míru bylo důležito svým směrem politickým; celý národ nabyl volné chvíle, *aby se v něm sorganisoval pro dobu příští.* Strany rakouská a národní rozložily se vedlé sebe zeměpisně.

Na obhájení míru jednotliví krajové zemští volili sobě hejtmany z náčelníkův obou politických stran.

Strana kališnicko-národní sestoupila se opět těsněji, a ústrojím, mocí a vážností opět znamenitě vynikla nad stranu katolicko-rakouskou, když pětina celého království českého, a tož pětina v politice české nejvíce rozhodující, čtyři krajové arcihusitští: Kauřimsko, Čáslavsko, Chrudimsko a Hradecko zvolili sobě za nejvyššího hejtmana pana Hynce Ptačka. *Pan Jiří z Poděbrad stal se hejtmanem v Boleslavsku,* k němuž Poděbrady tenkráte patřily, a společně s panem Ptačkem vládl tudíž čtvrtinou království českého. Krajinské míry a závazky měly trvati až do příštího krále, a ještě tři měsíce po jeho korunování.

Tento král — pro stranu katolicko-rakouskou — právě téže doby již narodil se. Královna Eliška, vdova Albrechtova, v uherském městě Komárně netoliko za přítomnosti drahně svědkův jednak ne-

dočkavých, jednak nedůvěřivých, ale téměř veřejně — neboť dveře komnaty její byly otevřeny do kořan — dne 22. února časně z rána porodila syna, jenž pokřtěn jmenem *Ladislav*. Tím dnem otázka královská stala se starostí neodkladnou v koruně české, v koruně uherské a ve vévodství rakouském. Národní strana česká shodovala se s většinou obyvatelstva uherského v tom, že již měli toho panování Němcův dost, a že společně pohlíželi k Polsku co k vysvoboditeli svému z panství německého; národní strana česká ovšem toliko na čas před narozením Ladislavovým, Uhři pak tím důrazněji po narození jeho.

Královna Eliška byla úplně přesvědčena, že porodivši syna prokázala i Čechům i Uhrům veliké dobrodiní, a nadála se při nich spíše všeho jiného než nevděku. Za jiných dob snad přece i Češi i Uhři byli by jí bývali povděčni; ale tenkráte nemohla jim se svými právy dědičnými přijíti méně vhod. Koruny česká i uherská měly nyní více než kdy jindy potřebí panovníkův dospělých tělem i duchem. Koruna česká, aby ji upokojil i sřídil uvnitř a opatřil jí to postavení v Evropě, kteréž jí po vítězných bojích husitských náleželo; koruna uherská, aby jí obránil proti výboji vražedného živlu tureckého, který toho času do Evropy se vedral a již přivalil se až k hranicem jejím. V jakém poměru bylo učení o dědičném právu nemluvněte k nejkvapnějším a nejdůtklivějším potřebám dvou říší? O dědičná práva Ladislavova ve vévodství rakouském královna Eliška nestarala se tak pilně, jako ve státech českém a uherském. Ačkoliv pak německé panování v koruně české mělo dějiny a tradici mnohem výstražnější než v Uhrách, přece v Uhrách vzdvižen proti Ladislavovi větší odpor, a přece z koruny české vyšli

mužové, kteří jedině byli netoliko podporou nébrž spásou Ladislavovou a domu rakouského v Uhrách. Netoliko že Morava, Slezsko a Lužice byly ihned přiznaly se k nemluvněti Ladislavovi co k dědičnému pánu svému, a že pan Oldřich z Rosenberka, co hlava strany katolicko-rakouské v Čechách již hned byl požádal královnu Elišku za peníze, aby jimi bojoval proti vlastenecké straně páně Ptačkově, ale Čechové Prokop z Rabšteina a Jan Jiskra z Brandýsa, onen co diplomat v politice hlavně proti Čechům, tento co hrdina na bojišti proti Uhrům byli nejmocnějšími podporami a spomocníky Ladislavovými.

Však toho všeho nedbala politická národní strana česká; a vidouc se i takovou menšinou v koruně české, přece věděla, že má při sobě většinu obyvatelstva v království českém. Nechtěla-li strana rakouská žádnému valnému sněmu českému za příčinou otázky královské již před na rozením Ladislavovým, tož toužila k němu nyní ještě mnohem méně. Domýšlejíc se, že narozením mužského dědice Albrechtova již spoli vyhrála, nejraději byla by nyní valný sněm království českého odročila, až Ladislav bude dospělým. Však strana Ptačkova nalehala na svolání valného sněmu nyní ještě důrazněji než roku minulého, jen aby otázka královská co nejrychleji byla vyřízena ve smyslu práv národních. Staré město pražské, pan Menhart a pan Oldřich byli nejurputnější odpůrci strany vlastenecké; však tato posilněna loňským vítězstvím dobytým v táboře nepřátelském a svou převahou po celém království, vjela do Prahy opět a když listem velmi důtklivým byla tam přivedla i pana Oldřicha, předsedu sněmu, počalo — *volení krále* na sněmu valném. Otázka, která roku minulého byla pro státní sřízení koruny české velmi

důležitou a pro výpadek volby královské velmi nebezpečnou, mají-li totiž také Morava, Slezsko a Lužice právo, súčastniti se přímo volby královské, letos sama byla zmizela ze síně sněmovní. Poněvadž tyto korunní země již před tímto sněmem byly uznaly *dědičné právo* Ladislavovo nad sebou, bylo vyslancům jejich sněmem českým právo *volby* slušně odepřeno. Když pak po dlouhých hádkách (plný měsíc) i stavové panský, rytířský a městský byli se shodli, že budou voliti krále společně všichni, vyvoleno nejdříve z celého sněmu šedesát voličův králových. Obě politické strany byly v nich skorem na rovni; Oldřich, Menhart, Hynce Ptaček, Jiří a Rokycana byli v čele. Pan Ptaček svým nedostižitelným taktem politickým opět strhl stranu rakouskou do svého programu. Neboť o dědičném právu Ladislavovu — pravil: není potřebí nyní rozhodovati, poněvadž nemluvně nehodí se na trůn vůbec a na nynější český zvláště; a Ladislav bude moci dosednouti na trůn český co muž. Když pak Oldřich z Rosenberka byl vychválil cnosti a vylíčil práva domu rakouského ke koruně české, voličové královští téměř jednohlasně zvolili na království české *Albrechta bavorského*, hlavně proto, že byv vychován na dvoře krále Václava IV. *měl dostatečnou známost jazyka i obyčejův českých.* Pan Oldřich první dal mu hlas. Volba tato měla nabyti platnosti teprv, svolí-li Albrecht k výminkám na sněmu sepsaným, z nichž hlavní byla, *aby hájil kompaktat* a přičinil se o brzké dokonání jejich.

Patrno, jak důležité nyní bylo znění listu mírného, a jak velikou moc strana páně Ptačkova provozovala v království českém, když náčelníky strany rakouské přivedla i k *volbě krále vůbec* i k položení takových výminek zvolenému králi.

Úplně svobodná volebnost trůnu českého a právo kalicha společně byly uznány valným sněmem království českého, všemi politickými živly v Čechách. Státní právo české postaveno poprvé na základ svůj pravdivý, na svrchovanost a svobodu národa. Té doby ovšem v politice evropské ještě nebylo mnoho naděje, aby přirozená práva národův vůbec ovládla dějinami; národ český pak, jakkoliv do tehdejší politiky evropské válkami husitskými byl nanesl dosti důvodův pro mravní platnost i hmotnou moc svých přirozených práv, přece přenáhlil se domněním, že již někdo cizí je uzná a bude hájiti jich, třeba by jich mohl užiti. Toto přenáhlení bylo jistě tím větší, když týkalo se panovníka německého. V říši německé té doby nebylo ani jediného knížete, který by ve věcech českých odvážil se i nejmenšího skutku proti Římu a císaři. Albrecht bavorský, jednak zřejmě zastrašen od císaře Fridricha dědičnými právy domu rakouského ke koruně české, jednak potají od Oldřicha z Rosenberka „poučen" o politicko-církevním programu strany národní, prohlásil se za poslušného syna i sboru basilejského i císařova, a plnomocníci čeští, kteří byli zajeli k němu s korunou českou, a mezi nimiž byli také Ptaček a Jiří, vrátili se do Čech bez — krále. Nový sněm valný v otázce královské měl sejíti se za osm neděl.

Však když politická reakce v království českém vlasteneckou stranou páně Ptačkovou zastavena byla již samým *volením* krále, *reakce církevní* proti národu českému z počátku opatrná a lichotící, vzmáhala se a rostla, až konečně všechno zaplavila. Roku 1436 církevní sbor basilejský prohlásil mír mezi husity a ostatním světem římsko-křesťanským; však sám již dávno byl ve sporu a konečně octnul

se ve zjevné roztržce s papežem Eugeniem IV., který jej byl svolal. Čechové na obhájení svého nového právního stanoviska v církvi římské dokládali se vážností obecného církevního sboru basilejského, jenž byl o sobě pověděl, že má vrch nad papežem. Však čím za krátký čas byl tento sbor? — Pravili jsme již, že otcové sboru chtěli opraviti nadužívání a obmeziti moc stolice papežské; a duch oprav, jak on jim rozuměl, byl by vedl k soustavě konkordatův, totiž ke zřízení církví národních s jednou vírou a s rozmanitým obřadnictvím. Však stolice papežská, poděšená odvážnými opravami, kteréž chystány byly tímto konstitučním sborem církevním, čekala jen na příhodnou chvíli, aby jej rozehnala, a svůj starý absolutism jakož i bývalou jednotvárnost zřízení a obřadnictví v církvi římské obnovila. Darmo někteří otcové sboru basilejského zdvojili svou horlivost ve věcech českých, marně prelat francouzský, biskup Filibert s láskou apoštolskou se klonil k bratřím svým českým, dávaje straně katolické příklad mírnosti, podávaje sám husitům svátost pod obojí, světě jejich kněze a kostely, snaže se, aby uklidil všechna záští a položil meze všem rozbrojům, jsa dle přání sboru živým obrazem jednoty křesťanské. Co prospělo tolik cnosti v době, když sbor úklady stolice římské již se rozpadával, a když násilně zbaven všech práv již byl obmezen na pouhé protestace. Papež Eugenius IV. získal pro sebe menšiny sborové; a tato menšina římská v pohoršlivých zápasích, v nichž hlavní chrám basilejský bez mála by byl pokálen krví, zmocnila se pečetí sboru, aby nezákonným svým usnešením dodala síly zákona. Papež prohlásil sbor basilejský za zrušený, a převedl svou z něho menšinu na půdu italskou, nejprve do Ferrary, pak do Florencie, až i do Lateranu, totiž v ruce

své vlastní. Však většina sboru basilejského nerozešla se, a tak svět viděl *dvě koncilia* zároveň. Netrvalo dlouho, a spatřil také opět *dva papeže* zároveň. Basilejští dne 23. května 1439 svrhli Eugenia s papežství, a zvolili sobě nového, jenž se nazýval Felix V., a dne 24. července 1440 v Basileji byl korunován.

Z toho církevního skandalu ovšem vzešly veliké zmátky v svědomí a záhubné bouře v životě všeho křesťanstva římského, ale národ český trpěl jím nejvíce. Otcové sboru basilejského, zůstávajíce věrni svému úkolu a jevíce nejodvážnější přičinlivost, před tváří světa byli zbaveni znakův sboru církevního, a nesloužili v pravdě již k ničemu, než aby rozmnožili zmatek, jehož později tak chytře užila diplomacie Eugenia IV. Můžeme sobě již pomyslit, jak stolice římská smýšlela o kompaktatech, v kteréž sbor basilejský byl vstoupil s kališníky českými, a jaká byla naděje, že tyto úmluvy národa českého s církví římskou budou dokonány a papežem potvrzeny. Jakmile veliké zákonodárné shromáždění církevní počalo rozpadávati se, vítězila církevní reakce v Čechách. Každé vítězství Eugenia IV. v obecných věcech církevních bylo v Praze vítězstvím odpůrcům husitův. Bullou danou dne 11. března 1436 papež ovšem povolil husitům výhody skorem tytéž, jakými propůjčil se jim sbor; ale to dělo se za doby, když sbor a papež předstihovali se jevením dobré vůle k Čechům, závodíce jaksi o čest, že utišili odpor jejich. Však jakmile papež byl zbaven oposice sboru, zapomněl na bullu z dne 11. března; císař Sigmund pak přes slavné ohlášení kompaktat v Jihlavě byl příliš nakloněn úkladům a zradě, aby staral se o šetření a dokonání těch úmluv již při sboru basilejském: tím méně bylo naditi se do něho, aby jim zjednal uznání v Římě.

Ačkoliv pak sbor basilejský po slavnostech jihlavských brzy ochladl ve své přízni ke kališníkům českým, ačkoliv zejmena nechtěl potvrditi a nepotvrdil volbu Rokycanovu na arcibiskupství pražské, vyhražuje právo volení arcibiskupa toliko kapitule pražské, přece kališníci, pokud byl toliko jeden papež, (Eugenius IV.) stáli v úplném církevním poslušenství sboru basilejského, aby právo kompaktat sami nevydali v nebezpečí. Však když dva papežové vyhlašovali se za pravdivé náměstky Kristovy na zemi, a když nový papež sboru basilejského nechtěje též potvrditi volbu Rokycanovu myslel, že nakloní sobě Čechy jmenováním k arcibiskupství pražskému kněze Mikuláše, rodilého Pražana, ale ve vlasti málo známého: kališníci horliví již seznali, že ani při sboru basilejském nedojdou vyplnění svých tužeb, a nestraníce papeži žádnému, odpověděli jednatelům jich obou (1441), že jsou poslušni *toliko církve římské podlé kompaktat*; to jest, že uznají toho papeže, který uzná a potvrdí kompktata.

Nemůžeme zde zamlčeti, že také katolíci čeští dvojicí papežskou byli uvedeni na veliké rozpaky. Většina kanovníkův ovšem potají stranila Eugeniovi; však nevědouce, který papež konečně zvítězí, nechtěli si rozhněvati napřed žádného, a spojivše se již této doby s některými vůdci kališníkův mírných, slibovali poslušenství teprv příštímu jedinému papeži. Divným spojením příběhův stalo se, že otázka papežská v Čechách, mimo Tábory, kteří vůbec o žádném papeži nechtěli nic slyšet, od kališníkův i od katolíkův byla na ten čas zůstavena politice pana Oldřicha z Rosenberka. Tento pak na hanbu veškerého národa českého učinil z ní otázku — peněz, natahuje lakotné ruce své i do Basileje i do Říma. Bylit zajisté oba papežové i oba sborové tím vinni sami, poněvadž skrze

pana Oldřicha každý z nich chtěl dojíti uznání v národě českém.

Strana národní vedena panem Ptačkem na ten čas neměla ani za prospěšné ani za potřebí, mařiti čas i síly sporem o papeže. Otázka papežská byla v Čechách vůbec starostí vedlejší a vzdálenější; hlavní věcí, která kvapila na vyřízení své, byla otázka *královská*. V té pak stala se od první volby změna. Na sřízení nové dynastie domácí ještě nebyla nadešla doba, k té ještě zbývalo učiniti jeden krok v dějinách. A poněvadž z dynastií zahraničných mimo bavorskou žádná nejevila se spůsobilou k takové vládě ve státu českém, jakouž národní strana česká měla ve svém programu, a poněvadž národní strana sama o sobě naprosto ani nechtěla ani nemohla odvážiti se na občanskou válku se stranou rakouskou v Čechách, na boj s korunními zeměmi Moravou, Slezskem a Lužicemi, a na zápas s mocí císařskou: tož neviděla jiné pomoci, než pokusiti se o spojení státního práva českého s domem rakouským. Spůsob, jakýmž vlastenecká strana česká tento svůj plán konala a vykonala, svědčí s dostatek, že v přízni své k domu rakouskému lišila se velmi podstatně od strany páně Rosenberkovy a Menhartovy. Pan Oldřich ovšem, vida stranu národní na cestě k domovu rakouskému, rychle zaskočil ji a postavil se jí za průvodčího, ač spíše aby její krok zdržoval než zrychlil; ale politika jeho, jsouc k národu českému rovněž zradná, jako k domu rakouskému zištná, brzy posunuta jest stranou od přímosti a poctivosti strany národní, nerakouské. Dům rakouský, jehožto hlavou byl císař Fridrich IV., poručník Ladislavův, ačkoliv ještě nepřestal mluviti o svých dědičných právích ke koruně české, a ačkoliv šlechta i města v korunních zemích Moravě, v Slezsku a v Lužici

již před narozením Ladislavovým byla uznala je, přece již také seznal, že nedostane se na trůn český leda volbou vykonanou na valném sněmu království českého, to jest svolením národní strany české; a protož dal se do skutečného jednání toliko s touto stranou, užívaje přízně strany své v koruně a v království českém, jakož i ošemetnosti a pletich páně Oldřichových z Rosenberka, svého hlavního jednatele, spíše na svou škodu než prospěch.

Pan Ptaček a političtí přátelé jeho jistě velmi dobře věděli, že osoba nemluvněte Ladislava jest panu Oldřichu a jeho straně zároveň štítem horoucně žádaného panování nad stranou národní, a protož odhodlali se, že jí nenechají v rukou jejich, ale že zmocní se jí sami: předně na sjednání pokoje s říší německou, za druhé na utužení českého svazku korunního, za třetí na obnovení spořádaného ústrojí vládního v národu českém, a za čtvrté na upravení zákonných poměrův politických i církevních ve státní společnosti české dle skutečné většiny.

Toto nynější pomýšlení na dům rakouský nikterak není ve sporu s politickým programem strany národní po smrti Albrechta rakouského. Vykonanou volbou Albrechta bavorského sněmem valným a řádným celého království zničeno bylo v národě českém všeliké učení o dědičnosti koruny české v rodu rakouském a zároveň určená pravidla, kterýmiž všeliká příští volba krále českého musí říditi se. Jedno pak i druhé usnešení neshodovalo se s politikou strany rakouské v Čechách, která ač na sněmu neodvážila se oposice, potají přece brojila proti nim; ba proti tomu spůsobu, jakýmž strana vlastenecká nyní chtěla uvesti dům rakouský na trůn český, pan Oldřich i pan Menhart jali se bojovati mnohem pilněji a urput-

něji, než kdysi proti volbě Albrechta bavorského, poněvadž dobře tušili, jakmile dům rakouský bude povýšen na trůn český stranou národní, že po *jejich* panství v národě bude veta. Pan Oldřich a pan Menhart nyní raději chtěli udržeti všechen posavadní záhubný nelad ve vnitřním životě národa českého, než dopustit, aby královská vláda byla obnovena ve smyslu spravedlivé většiny národní.

Dvanáct let trval nyní zápas obou politických stran v Čechách o Ladislava rakouského, až strana vlastenecká zvítězila.

Ladislav, jemuž přidáno jmeno *pohrobek*, poněvadž se narodil po smrti svého otce, tím časem byl předmětem velikých bouří v Uhrách. Když Vladislav polský, jejž většina národa uherského volala na svůj trůn, vtrhl do země uherské, Eliška matka Ladislavova s pomocníky svými z Čech a z Moravy nemohla postaviti se v zjevný proti němu boj, ale hledala spásy v tradicech národních. Bylať již prvé způsobem nezákonným a tajně zmocnila se koruny uherské, a nyní v průvodu svých ozbrojených přátel z Čech a z Moravy na kvap vjela do Stolního Bělehradu, a dala tam pod ochranou těchto cizozemských přátel své nemluvňátko, jemuž nebyly ještě ani tři měsíce, korunovati na krále uherského.

Touto podporou ba spásou českou v Uhrách královna Eliška klamala se velmi o svém a svého syna prospěchu v království českém. Domnívalať se, že i husitští Čechové tím spíše uznají dědičné právo Ladislavovo doma, když za ně tak hrdinsky bojují v cizině. Však volba Albrechta bavorského přesvědčila ji, že genialní válečníci čeští a pomocníci její v Uhrách ani neprovozují ani nemají v ruce politiku království českého, ba že ani obhájcové dě-

dičného práva Ladislavova v Čechách, ač mají královskou korunu českou a všecky klenoty korunovační ve své moci, nemohou učiniti Ladislava králem.

Eliška seznala, že otázka Ladislavova v Čechách jest toliko mezi vlasteneckou stranou českou a císařem Fridrichem. Pročež nemeškala smířiti se s císařem Fridrichem, uznala jej za poručníka Ladislavova a vladaře v Rakousích, vydala mu Ladislava na opatrování a vychování, a korunu uherskou do zástavy.

První službu ve věcech českých císař Fridrich prokázal Ladislavovi již při Albrechtovi bavorském. Když pak v měsíci březnu 1441 sešel se v Praze *nový valný sněm o krále*, Fridrich postaral se, aby k němu dostavili se již všichni přátelé domu rakouského. Tím stalo se, že tento sněm byl obrazem netoliko veškeré státoprávní ale i diplomatické situace koruny české.

V.

Spor mezi volebností a dědičností trůnu českého již dvakráte byl rozřešen v dějinách husitských volbou Sigmundovou i obou Albrechtův; však nyní byl podnícen opět a opanoval veškerou politiku národa českého. V měsíci březnu 1441 na staroměstké radnici pražské sešel se sněm, na kterém tento spor opět postaven mezi starosti české. Císař Fridrich a královna Eliška vypravili k tomu sněmu své posly zvláštní; také sbor basilejský uznal za potřebí plésti se do politiky české, kdyby snad bylo lze udusiti v ní kompaktata; i kníže Albrecht bavorský myslel, poněvadž před půl rokem ze svobodné vůle sněmu mohl být králem českým, že

již má právo o koruně české rozhodovat, a též poslal své důvěrníky do Prahy. Stavové pak moravští, slezští a lužičtí, ačkoliv trvali na loňském uznání *dědických* práv Ladislavových, přece dostavili se k *volbě* krále. Strana rakouská v Čechách svolala si tudíž na pomoc všechno, cožkoliv v tehdejší politice evropské bavilo se otázkou českou, a strana národní spatřila proti sobě na tomto sněmu *všechny* odpůrce své. Však ačkoliv převaha sněmovníkův domu rakouskému oddaných byla znamenitá, přece Ladislav ani v domnělých dědických právích neuznán, ani na krále nevolen; většinou hlasův toliko ustanoveno, vstoupiti do jednání s Eliškou i Fridrichem. Pan Oldřich z Rosenberka doufal tím spůsobem navleci svůj program. Chtěje pak dle obvyklého mravu svého k němu pracovati toliko tajně, a štítě se vší veřejné zavázanosti i za svou vlastní politiku, nastrčil za sebe pana Menharta, který ještě s některými *mírnými kališníky* byl volen, aby zahájil nové jednání koruny české s domem rakouským.

Přívrženci učení o dědickém právu Ladislavovu a vůbec domu rakouského ke koruně české dokládali se smlouvami, v které před osmdesáti léty král český a zároveň císař německý Karel IV. byl vstoupil s některými členy domu rakouského. Strana vlastenecká tvrdila, že národ má úplně svobodné právo, aby *volil* sobě za krále, kohokoliv chce (třeba členy domu rakouského). O této velmi důležité věci vznikly veliké a krvavé boje i za časův pozdějších; tudíž nebude nezajímavo, rozebereme-li ji zde podrobněji.

1. Sřízení vlády zemské již na samém počátku historické existence Slovanův českých bylo založeno na slovanském řádu rodovém, na kterémž vůbec vznikla zemská obec česká a veškeren národní český život. Jakož otec neb vladyka byl hlavou,

starostou rodu, rovněž kníže byl starostou národa. Panovnické právo knížecího rodu mělo u Slovanův českých ráz slovanského práva rodového vůbec. Právo náleželo knížecímu rodu výhradně. V pojmu pak i ve sřízení rodu slovanského založena byla jednovláda, monarchie, poněvadž v čele rodu vždy stál starosta jediný. Nějaké mnohovlády není v dějinách Slovanův českých ani stopy. Pokud pak řádové slovanští v životě národa českého vůbec vládli, posloupnost na stolci knížecím byla taková, že ne právě syn prvorozený ani nejstarší člen z rodu byl určen na panování, ale koho rod *společným snešením* ze sebe na ně povýšil. Ne vždy syn po otci, ale i bratr nebo z bratra syn býval povolán na knížectví. Však toto sřízení, kteréž v rozvoji rodiny a rodu bylo dobré, pro rozvoj společnosti státní a pro vnitřní pokoj rodu knížecího osvědčilo se škodným. Ona doba ještě nevěděla, jakým jiným spůsobem by měli a mohli být zaopatřeni bratři a strýcové zemského knížete, leda ustanovením jich za pány v některé části země, či vlastně dělením země na úděly knížecí: čím nutně vznikaly hojné příčiny k řevnivosti a k záštím v rodině a tudíž i k seslabení ústrojí státního.

2. Břetislav I. jsa již sám jediný rodič a předek všech potomních Přemyslovcův, svolal r. 1050 Čechy a Moravany na *obecný sněm zemský*, na kterém vynešen byl tento zákon o posloupnosti: aby Čechy již nikdy děleny nebyly, ale aby vždy celé toliko k jedinému knížeti přímo hleděly; po Břetislavovi pak aby vždy *nejstarší* člen rodu Přemyslova bez ohledu na bližší neb vzdálenější svazek s předešlým panovníkem povýšen byl na trůn; ostatní mužští členové rodiny knížecí aby dostávali zvláštní úděly na Moravě, však aby knížete českého poslušni byli.

Tento zákon řídil pos[illegible] v říši české po půl druha století a osvěd[illegible] svůj čas i moudrým i prospěšným, p[illegible]dž i nezletilost panovníkova i vláda poruč[illegible] obojí ve středním věku věci velmi nebezpečné [illegible] byly odstraněny. Na trůn od té doby byli [illegible] výšováni toliko mužové již zkušení v životě i ve správě věcí lidských. Však jednu va[illegible] do sebe ten zákon velikou. Sjednal sice pokoj v rodině knížecí a soustředil politickou moc v království českém; ale státu českému zůstal škodlivým, poněvadž také nevěděl, co by počal s mladšími členy rodiny knížecí, a k vůli nim jal se děliti Moravu místo Čech. Takovým spůsobem místo celistvé sesterské země Moravy brzy sřízeny byly toliko Znojemsko, Jihlavsko, Brněnsko, Olomúcko co samostatná panství, která pěstovala vlastenectví a politiku krajinskou, nevražíce netoliko na sebe na vzájem, ale všechny společně ještě na království české. Žalostné následky tohoto drobení Moravy na úděly knížecí a zanedbávaní její veliké důležitosti korunní jevily se ve veškerých potomních dějinách českých, a bohužel nejsou vyhlazeny ani podnes.

3. Řádové němečtí, feudalní, vnikali do společenského i zemského sřízení českého vždy hlouběji, a dle nich i základové státního práva českého změnili se. Roku 1216 *sněm český schválil* návrh Přemysla Otakara I., aby po otci vždy *prvorozený syn* se volil za panovníka.

Obě tyto *změny* v původním svobodném, rodovém řádu o posloupnosti panovnické byly vykonány se *svolením sněmu*, a měly tudíž moc i závaznost řádného zákona zemského.

Dle práva prvorozenství povýšen byl volbou na trůn český také zavražděného (1278) krále Přemysla Otakara syn Václav II. (1293). Však

3*

tento Přemyslovec již co sedmiletý sirotek byl dostal za ženu dceru Rudolfa I. habsburského (viz stranu 20.) i učiněna s ním smlouva, kdyby on neb dědicové jeho mužského pohlaví sešli s toho světa bez dědicův, že císař Rudolf I. aneb dědicové jeho budou pány v království českém a v zemích k němu náležejících.

Ani nehledíme k tomu, že smlouva o dědičnou posloupnost nikterak nebyla sjednána s nebezpečím rodiny habsburské, poněvadž císař Rudolf mimo desitiletého syna Rudolfa již měl také dospělého syna Albrechta, silného a statného; Václavovi II. pak jedinému té doby Přemyslovci, a tělesně velmi slabému ač již ženatému, bylo teprv sedm let; však tato smlouva stala se netoliko mimo sněm, nébrž přímo *proti vůli* valné většiny panstva co tehdejších strážcův státního práva českého, a nebyla tudíž žádným zákonem zemským. Byla to smlouva toliko rodinná, nikoliv státní; a na základě jejím nemohlo *právně* nakládáno býti se státem českým, který nebyl soukromým majetkem ani Přemyslovcův ani Habsburgův, ale který patřil někomu třetímu, totiž *národu českému*.

Král Václav II. umřel roku 1305, někteří pravili že jedem, a zůstavil toliko jediného syna Václava III., který r. 1306 Němcem Konradem z Botenšteina v Olomouci úkladně byl zavražděn. Jím po meči vyhynul rod Přemyslův.

4. Od té doby (1306) až do krále Jiřího z Poděbrad (1457) na trůnu českém byli panovníci ze tří rodův německých: habsburského, korutanského a lucemburského.

Do těchto poměrův říše česká dostala se jednak svou chatrnou ústrojností státní vedlé velmi silné ústrojnosti říše německé, jednak svrchu vypsaným soukromým spojením, svatbou rodu habsburského

s přemyslovským, v kterémž jí pak následovali také rodové korutanský a lucemburský. Ale ačkoliv rodům habsburskému a korutanskému toto spojení s rodem přemyslovským bylo záminkou, že na uprázněný český stolec královský se domáhali, přece oba dosedli naň *toliko volbou* sněmův českých. Tato volba při rodu habsburském ovšem byla více řízena nátlakem vojenským a velikými úplaty, než svobodnou nezkalenou vůlí sněmovníkův, ale přece byla to volba a dům habsburský podnikl a uznal ji. Rudolf, vnuk svrchu psaného císaře Rudolfa I., byl prvním Habsburgem na trůnu českém, ale nebyl korunován.*) Otec jeho Albrecht neměl dosti na tom, že proň získal panství v říši české; chtěl pojistiti je svému rodu na věky. Pročež ještě meškaje v Praze *přiměl české a moravské sněmovníky* k tomu, kdyby Rudolf umřel bezdětek, že přiznali panovnické právo dědické ve své říši jeho bratrům a potomkům jejich, a že tento svůj slib stvrdili *přísahou a pečeťmi*. Politikové čeští a moravští přistoupili k této žádosti Albrechtově tím ochotněji, poněvadž si přáli, aby země české a rakouské se spojily.

5. Však Rudolf nedostál této podmínce, postoupil své dědičné panství v zemích rakouských svému bratru Fridrichu Krásnému. Z tohoto skutku páni čeští, jichžto většina již vůbec byla ochladla ve své přízni k Habsburgům, po smrti Rudolfově vzali sobě *právní* příčinu, že prohlásili dědickou smlouvu s domem rakouským za zrušenou; a zvolili za krále českého Jindřicha vévodu korutanského,

*) Panoval toliko devět měsícův. Byl zvolen 15. října 1306 a umřel 4. července 1307, maje let 26. Jest zároveň prvním členem z rodu habsburského, jenž pochován jest v chrámu na hradě pražském.

ovšem toliko z vděčné úcty a z vlasteneckých upomínek k domácímu rodu Přemyslovu, jehožto osiřelou dceru Annu Jindřich měl za ženu. Do rukou tohoto krále, který sám byl velmi nešťastnou spekulací voličův českých a za krátký čas z říše české s hanbou byl vyhnán, vévoda rakouský Fridrich Krásný r. 1308 za 45 tisíc hřiven stříbra na vždy *prodal všeliké právo své osoby na Čechy a na Moravu*, kteréž po bratru Rudolfovi ze smluv dědických mu zbylo. *) Octnuv se pak pro svou politiku v říši německé co vězeň v rukou krále českého Jana lucemburského, bratr téhož vévody rakouského Jindřich dne 18. září r. 1323, aby opět nabyl svobody, spůsobil, že *dům habsburský vrátil všechny listiny a úpisy*, kteréž od r. 1306 dávaly mu jakékoliv právo na panování v říši české.

Tímto dnem říše česká opět i formalně byla na dobro rozešla se s domem habsburským, nepřiznavši mu ani v čas největší slabosti své po zavraždění Václava III., ani zároveň při nejméně svobodné volbě královské jiného práva a jiného titulu na trůnu českém, než volebnosti, která ovšem byla obecná a neobmezená.

6. Karel IV., syn Jana lucemburského, jsa zároveň císařem německým, *popletl státoprávní poměry* české opět velice.

Příčinou toho bylo nejvyšší přání Karlovo, aby co nejvíce upevnil a rozmnožil svou moc rodinnou i v státu českém i v říši německé. Prospěch vlastní dynastie byl nejmocnějším zřetelem jeho politiky po všechen život. Ale Karel bohužel nehledal tento

---

*) Nezbylo mu ovšem nic, poněvadž i Rudolf i on nespojením zemí rakouských s českými zjevně byli zrušili smlouvu se stavy českými a moravskými.

prospěch v samém základu veškeré své moci dynastické i panovnické, v státu a národu českém, nébrž v spekulacích zahraničných, které národnost českou úplným vyhlazením ohrožovaly.

a) Ačkoliv před svým korunováním na krále českého 1347 musel potvrdit a potvrdil všecka práva stavův českých a moravských, která té doby ovšem byla základními právy státu českého, přece již dne 7. dubna 1348 z absolutní vůle své co císař německý obmezil svobodnou volebnost trůnu českého v ten spůsob, že král má voliti se *až po úplném vymření rodu panujícího*, totiž nyní lucemburského. —

Tať zajisté byla veliká, podstatná změna v základním zákonu státu českého. Pokud trvala dynastie Přemyslovcův, ovšem byl vyloučen od trůnu českého každý jiný rod knížecí, a každý obyvatel koruny české z rodu neknížecího. Ale trůn český přece nikdy v právu nepřestal býti volebným ani v rodu Přemyslovu, a žádný Přemyslovec neodvážil se popírati národu českému právo volby královské, pokud jeho rod žil.

Též rod lucemburský dostal se na trůn český toliko *volbou*; však Karel IV. chtěl z *volby* učiniti *dědičnost*, z práva národního právo dynastické. A tuto změnu jal se strojiti nikoliv domácím spůsobem ústavním co král český se svolením sněmu českého, ale z absolutní vůle své co císaře německého, kterýž v základních zákonech, ve vnitřním sřízení státu českého neměl co poroučet. Ani co král český Karel IV. nebyl by mohl stavy české a moravské zbaviti stálého práva volebního bez jejich svolení. Jak mohl právně změniti základní sřízení českého státu toliko co soudce ve vlastní při? A jak biskupové a knížata říše německé, jichžto podpisy dal stvrditi svou neústavní

listinu, mohli dávati nové zákony a řády na újmu starobylých domácích práv českých?

b) Však na takovém porušení státního práva českého Karel IV. ještě neměl dosti. Roku 1364 sjednal a 1366 obnovil bezvýminečnou *smlouvu mezi rodem svým a habsburským o dědičnou vzájemnou posloupnost* v takovém znění, kdyby všichni mužští a ženští členové jednoho rodu vymřeli, že *všechny* země a všechna panství jejich přejdou v úplnou moc a vládu rodu druhého.

Než uvážíme právní a mravní podstatu této smlouvy, vizme nejdříve, v jaké shodě tato smlouva jest s vlastním ustanovením Karlovým z r. 1348. Když Karel IV. r. 1348 odročil svobodu volebnosti trůnu českého, až by vymřel jeho rod, jak mohl r. 1364 vůbec smlouvati se s nějakým jiným rodem o *dědictví* trůnu českého? Jak mohl nějakému cizozemskému rodu slibovat, že po rodu lucemburském dosedne na trůnu českém, když přece i sám stavům českým a moravským byl přiznal právo, až rod lucemburský vymře, aby sobě volili za panovníka, koho budou chtít? Tento veliký spor obou politických plánův Karlových zmizí ovšem z úvahy naprosto, jakmile se rozpomeneme, že ani ustanovení z r. 1348, ani smlouva z r. 1364 a 1366 neměly nejmenší závaznosti pro stát a národ česko-moravský. Věděltˇ Karel již téže chvíle, když volebnost trůnu českého prohlašoval za odročenou, že toto neústavní obmezení nemá žádné právní moci, a protož zároveň téhož dne 7. dubna 1348 v jiné listině úplně potvrdil všechna starobylá práva království českého. Že volebnost trůnu mezi těmito právy byla nejstarší a nejdůležitější, rozumí se sebou samým. Též v listině císařské, vydané za sedm let později, Karel přiznal, že *obyvatelé království českého, když trůn se uprázní,*

a když nastane mezivládí, mají právo volby, a tož podlé svých starých svobod a zvyklostí. Tímto výrokem Karel IV. přímo přiznal, že *uprázněný trůn český patří národu,* a národ že může opět povýšiti naň, koho chce. Jak tedy i podlé této své císařské listiny vůbec mohl někomu slibovat nébrž dávat, co nebylo jeho? — Nemáme jistě ani potřebí, abychom teprv dokazovali, že Karel IV. nikdy ani by nebyl pomyslil na vzájemnou dědickou smlouvu se žádným rodem cizím, kdyby byl měl i nejmenší tušení neb obavu, že vymře rod *jeho.* Však platnosti státní tato smlouva neměla, ať byl vymřel dříve kterýkoliv z obou rodův. Byla to smlouva rodinná, z které státu českému nevzešly naprosto žádné povinnosti právní. Ani Karlův otec, s kterým rod lucemburský na trůn český byl povýšen, ani Karel nebyli králi českými právem dědickým, ale byli jimi ze svobodné vůle národa. Jak tudíž Karel mohl rodu jinému v koruně české slíbit a dávat práva větší, než měl sám? A jak mohl tak platně činit i bez vědomí valného sněmu česko-moravského. Vždyť takové právo volební není chvilkovým právem osobním, ale jest stálým, veřejným a obecným. Karel IV. velmi dobře věděl, že Čechy a Morava mají svou ústavu, své sněmy; vždyť na tyto sněmy vznášel některé jiné své plány státní a politické; toliko tento největší nevznesl na ně. S *uražením státního a ústavního práva* vstoupil v smlouvu o vlastní život národa českého, a teprv když ta smlouva byla sjednána, *přímým rozkazem* (!) sháněl jí schválení a přísahu — opět nikoliv valného sněmu česko-moravského, — ale jen soukromí *některých* pánův českých. Kdož tohoto rozkazu byli poslušni, jsou na té listině podepsáni; kdož neposlechli, valná většina, činili se nevědy: a na

takovém základě utvrzena byla vzájemná dědická smlouva s domem rakouským o korunu českou! A o tuto smlouvu roku 1441 opírali se přívrženci domu rakouského v Čechách pro Ladislava pohrobka! — Však i tato, korunu českou vůbec nezavazující smlouva rodinná velmi brzy byla *zrušena skutky obou stran*, a když rod lucemburský králem Sigmundem po meči vymřel, nezbývalo z ní již nic, leda starodávná touha rodu rakouského, aby se ozdobil korunou českou. Jednotlivé články a podmínky té smlouvy dávno byly zrušeny. Na příklad. Ve smlouvě, kterou r. 1364 byl podepsal Karel IV. a r. 1366 vedlé něho také již druhý právomocný (!) a o budoucnosti státu i národa českého rozhodující (!) kontrahent, *dvouletý* Václav IV., bylo vysloveno, že netoliko ty země, v kterých rod lucemburský té doby panoval, ale i všechny, kterých příště by nabyl, budou dědictvím rodu habsburského, kdyby onen vymřel. Karel připojil ke koruně české také markrabství braniborské; však syn jeho Sigmund prodal je, a dal peníze — nikoliv do státní pokladny české, ale do vlastní kapsy. Kdyby dům habsburský svým čekáním na dědictví koruny byl býval právně jist a bezpečen, sotva by byl mlčky dovolil, aby markrabství braniborské mu ušlo.

V jiném článku smlouvy Karlovy položeno za podmínku, aby členové obou rodův vzájemně sobě byli radni a pomocni hrdly a statky proti všelikému nepříteli, jakož aby žádný člen jich obou nevstupoval v manželství mimo společnou radu a vůli. Však z příběhův, které brzy po sjednané smlouvě dědické se staly mezi Čechy a Rakousy, neznamenáme, že rodové lucemburský a habsburský by byli žili v přílišném přátelství a srdečenství, leda tenkráte, když vévoda Albrecht rakouský krále

Václava českého ve Vídni co vězně vsadil do věže; aneb když Sigmund lucemburský na církevním sboru v Kostnici vévodu Fridricha rakouského dal do klatby říšské, a když velikou část jeho zemí mečem opanoval a dal jednotě švýcarské. Tohoto činu Sigmund jistě nebyl by vykonal, kdyby vzájemnou dědickou smlouvu s domem habsburským byl uznával vůbec za platnou ještě v samé rodině. Rovněž vypravují kroniky, když Sigmund lucemburský vstupoval v sňatek s královnou Marií uherskou, že nečekal ba ani neptal se na svolení neb radu pánův rakouských, zvláště když věděl, že tito pánové mnohem raději by byli nevěstu i s královstvím uherským dostali pro sebe ..... A jakož v těchto hlavních článcích vzájemná dědická smlouva rodův lucemburského a habsburského s obou stran byla zrušena, podobně bylo by snadno dokázati, že nešetřeno skorem ani jediné méně důležité podmínky její. Také již nikdo v celém světě nenadál se, že v dějinách národa českého by mohla o ní někdy vůbec býti ještě řeč.

7. Však rod lucemburský naskrze měl velmi podivné mínění o svých právích panovnických a o právu českém, státním, ústavním i národním. Nejsa pro veliké špatnosti, spáchané na národu českém, po smrti svého bratra Václava IV. ani připuštěn na trůn český, Sigmund dne 4. října 1423 co král uherský a císař německý, tedy co člověk, který o koruně české ani v nejmenší věci neměl naprosto žádného práva rozhodovacího, dal zeti svému *Albrechtovi rakouskému*, nejen celé *markrabství moravské v manství*, ale ustanovil jej také *za dědice koruny české* po smrti své! — Tento skutek byl nezákonným a násilným se strany Sigmundovy i Albrechtovy, a nerozmnožil posavadní právo rodu habsburského ke koruně české. Sigmund sám do-

stal se za krále českého spůsobem úskočným a udržel se na něm jedině pokrytstvím. Však tím právem, kterýmž svému zeti Albrechtovi dal markrabství moravské v manství, mohl mu dáti celý svět; Albrecht pak dobře věděl, že markrabství moravské jest částí koruny české, a že vlády na Moravě může dosáhnouti jedině kdo dříve zvolen neb uznán a korunován byl na království české. Toliko král český byl v pravdě a v právu markrabětem moravským: vláda v koruně počínala a posud počíná od Čech, a nikoliv od Moravy. Když tudíž Albrecht rakouský od svého tchána, krále uherského a císaře německého, přijal markrabství moravské v manství, vstoupil ve vládu co rušitel státního práva českého, co pouhý uchvatitel moci, co násilník, jakož také jedině násilím dovedl udržeti se při vládě na Moravě. Ovšem, kdyby na Moravě r. 1423 byly bývaly tytéž politické, společenské a národní poměry, jako v Čechách; Albrecht byl by i se svou mocí i se svým titulem markraběcím pořídil rovněž málo, jako Sigmund se svým titulem královským pořídil v Čechách. Ale na Moravě i živel německý, i živel katolický i živel aristokratický nedoznaly husitstvím za čtyři leta takové pohromy jako v Čechách. Zvláště města Jihlava, Znojmo, Brno, Olomouc, přes všechnu ohnivou horlivost husitskou v lidu obecném a v jedné části panstva zůstala žalostným pomníkem bývalé rozdrobenosti země moravské na úděly knížecí. Tato města pomocí hojných přistěhovalcův německých v těch nestátnických údělech vzmohla se na velikost i význam měst panovnických,*) a obyvatelstvo jejich, jsouc nepřítelem i národnímu i cír-

*) V Čechách mimo Prahu posud nemáme po kraji měst tak velikých a výstavných, jako na př. Jihlava.

kevnímu programu Slovanův v Čechách i na Moravě, a při úplné politické porobě lidu obecného užívajíc velikých politických práv, stalo se nepřítelem i státního práva koruny české, uvítalo Albrechta rakouského co svou spásu i proti jazyku i proti husitství českému, a mimo sněm ochotně přijalo jej za markraběte.

V Čechách Sigmund prohlášením Moravy za manství Albrechtovo netoliko ztratil i poslední zbytek přízně mezi svými odpůrci mírnějšími, ale měrou svrchovanou popudil proti sobě demokracii. V nebezpečí státu utichly všechny bouře v zemi, a na podzim 1424 všechna vojska husitská vytrhla na osvobození Moravy z moci Albrechtovy. Byla to poslední výprava, kterouž vedl Žižka. Nebylo mu popřáno, aby ji vykonal; umřelť nedaleko hranic moravských, a *otázka moravská* nerozřešena ani aristokracií českou přijetím Sigmunda za krále 1436. Albrecht zůstal markrabětem moravským vedlé Sigmunda co krále českého, a Sigmund umíraje r. 1437 *poroučel* přítomným pánům českým i uherským slovy tklivými „zetě i dceru co dědice své,“ a prosil, aby šetřili „přirozených a úmluvami stvrzených práv jejich.“ Toto dokládání-se Sigmundovo právy přirozenými a úmluvami stvrzenými ke korunám české a uherské pro zetě i dceru nemělo do sebe státoprávní moci naprosto žádné. V Uhrách i v Čechách Sigmund stal se králem volbou. Nezůstavil žádného syna. Jeho nejstarší dcera Eliška byla chotí Albrechta rakouského. *V státním právu ani uherském ani českém nikdy nebyla určena dědičná posloupnost kmene ženského.* I kdyby byla bývala určena, na trůny český a uherský byla by musela býti povýšena Eliška. Však stavové uherští zvolili za krále vévodu Albrechta, nikoliv ji. Albrecht pak ne-

mohl dokládati se v Uhrách naprosto žádným právem dědickým, nejsa členem rodu Arpádova. A rovněž nemohl vůbec opírati se o takové právo v Čechách, nejsa z rodu lucemburského. Pročež ani co obhájce práv dědických nemohl míti národní straně v Čechách za zlé, když ani sama na krále českého nevolila ho, ani stranou rakouskou zvoleného neuznala.

8. Když pak Albrecht rakouský zemřel a Uhři dle svého volebního práva sobě za krále zvolili Vladislava I. z rodiny polské, národní strana česká užívajíc téže úplné svobody při volebnosti trůnu, na valném sněmu království českého 1440 důsledně sklonila i stranu rakouskou k tomu, že nehleděno k domnělým dědickým právům Albrechtova syna Ladislava pohrobka, ale že *zvolen* za krále českého vévoda bavorský. Tím činem vyřízen byl již třetí pokus rodu habsburského, čelící na osáhnutí trůnu českého mocí dědickou. Na Moravě, ve Slezsku a v Lužicích, kde působením obyvatelstva německého a katolického Albrecht rakouský byl přijat za panovníka již r. 1423, také Ladislav pohrobek, již než se narodil, uznán za vladaře právem dědickým. Však ačkoliv Morava, Slezsko a Lužice ještě ve spojení s rakouskou stranou v Čechách byly větší polovicí koruny, přece vlastenecká strana v Čechách, jakož vůbec řídila dějiny české století patnáctého, rovněž rozhodla veliký a ve veškerých dějinách našich nejdůležitější spor mezi volebností a dědičností trůnu.

Když pak byla zmizela naděje, složená valným sněmem království českého do vévody bavorského, počala *čtvrtá doba poměrův koruny české k rodu habsburskému.* Doba tato lišila se od tří dob minulých se strany české všemi podstatnými články. Předně jednal nyní s rodem habsburským sám ná-

rod co vlastník koruny a státu českého. Za druhé podniknuta nynější jednání na nově utvrzeném, a ode všeho dějepisného náplavu očistěném základě státoprávním, na svrchovanosti národní, na úplně svobodné volebnosti trůnu. Za třetí jednáno nyní cestou ústavní. Kdo ví, jak veliký pokrok těmito třemi články stanoven byl v politickém životě národa českého, dovede oceniti zásluhy páně Ptačkovy a jeho strany.

VI.

Program páně Ptačkův v prvních článcích svých směřoval k rozřešení otázky královské a k upokojení sporův náboženských.

V otázce česko-habsburské pan Ptaček veškerou vlasteneckou horlivostí a politickou šlechetností přece nestačil politice páně Rosenberkově. Ani pan Oldřich s celou stranou svou, ani císař Fridrich co nynější hlava rodu habsburského a poručník Ladislavův nebyli spokojeni, aby Ladislav byl toliko *voleným* králem českým. Tudíž pan Rosenberk jal se *mařiti sněmy české*, aby otázka královská nemohla býti ústavně uklizena, a císař Fridrich opět na poslích českých žádal *plnou moc valného sněmu*, jinak nechtěje dáti se v žádné rokování s nimi; oba pak jednali ve srozumění nadějíce se, že tím časem Ladislav dospěje, a že najde se nějaký spůsob, kterýmž by uveden byl na trůn český mimo program listu mírného r. 1440. Jakož pak k jednání s rodem habsburským vysíláni byli z Čech posud kališníci mírní, není diviti se, že za půl druha roku věc nepokročila ani o vlas.

Císař Fridrich měl zvláštní příčinu, pro kterou ani nespěchal na brzké kralování Ladislavovo.

Chtělť co možná nejdéle jmenem jeho sám vládnouti v Rakousích, a kdyby bylo možno také v Uhrách. O panství v koruně české nestál naprosto, poněvadž jasně viděl, že s ní té doby nebylo spojeno žádné pohodlí, kteréž vedlé peněz a slávy mu bylo nade všecko. Ale přece zároveň byl velmi žárliv na svou moc poručnickou, a lichotilo mu, že chtějíce uvesti Ladislava na království české, Čechové museli jednati s ním.

Ladislav byl v rukou Fridrichových klíčem politiky velmi rozvětvené, ale naskrze sobecké a nesrdečné i k vlastnímu rodu. Fridrich odtrhl jej i od matky Elišky a choval téměř co vězně na hradech pevných ve svých vlastních zemích štyrských. Když pak Eliška dne 19. prosince 1442 umřela hořem, jednak že v Čechách i v Uhrách viděla velmi málo nadějí svému synu, jednak že i Fridrich choval se k ní velmi urputně a lakomě: Ladislav octl se v úplné moci svého poručníka.

Tím časem, když pro pletichy páně Rosenberkovy a pro sobectví císaře Fridrichovo nebylo lze ani počíti rozřešování otázky královské, pan Ptaček byl pilen v uklizení domácích nepokojův a v rovnání sporův náboženských. V těchto péčích přímo ovšem hleděl k upokojení, sřízení a sjednocení toliko těch krajův, v nichžto on a přátelé jeho byli hejtmany; však tím spůsobem pracoval k upokojení a sjednocení celého národa. Vlastenecká tato přičinlivost páně Ptačkova byla tím šťastnější, čím patrnější vedlé ní byla nečinnost pánův Menharta a Oldřicha.

Hlavní příčina sporův náboženských a nepokojův v zemi r. 1441 byli *Táboři*: Od této doby až do 1452 strana kališníkův horlivých pracovala na zničení strany táborské i mečem i slovem. Seslabiv pomocí pana Jiřího z Poděbrad jednotu jejich válečnou výpravou proti *Janu Koldovi* ze

Žampachu, pánu na Náchodě, kterýž v kraji hradeckém veliké výtržnosti a škody činil, pan Ptaček jal se zkoušeti, nebylo-li by lze, uvesti ji ve věcech víry pod správu mistra Jana z Rokycan, totiž učiniti z Táborův horlivé kališníky. Pročež nejdříve na sjezdu horlivých kališníkův v *Čáslavi* (17. srpna) mistr Rokycana prohlášen za nejvyššího úřadníka v duchovním právě pro jednotu Ptačkovu, a ustanoveno, aby s pomocí měst a pánův této jednoty obrátil a trestal ty kněze, kteří by bloudili a v bludu z úmysla trvali. Z usnešení sjezdu čáslavského voláno na Hory Kutny k 4. říjnu veškeré duchovenstvo české, aby tu slíbilo poslušenství Rokycanovi, co volenému arcibiskupu. Kněži táborští panem Ptačkem zvláště pilně zvaní k tomuto sboru nedostavili se, vytýkajíce panu Ptačkovi, že usiluje o jich utištění. — Na to pan Ptaček rozeslal listy do všech měst táborských, a volal úřady jejich světské a kněze, aby k pokojnému srovnání všech věcí sporných přijeli do *Kouřimě* (8. dubna 1442). K tomuto dni skutečně přišlo několik poslancův táborských; však pan Ptaček seznal, že spůsobem pokojným a přátelským nebude lze shodnouti se s nimi. Táboři totiž ve věcech víry postavili se proti kališníkům horlivým na týž základ, na kterýž r. 1432 byli postavili se všichni husité proti sboru basilejskému: uznávaliť mezi sebou a jimi za soudce toliko písmo svaté, praxi Kristovu i apoštolskou, a učitele prvotní církve, kteří v nich právě se zakládají. V obřadnictvu pak církevním odvolávali se na kompaktata, která výslovně uznávala, že rozdíl takový nemá býti na překážku pokoje a jednoty. Proti těmto dvěma částem omluvy táborské ani nemohlo platně odpověděno býti, pokud byl pravdiv výrok poslancův táborských, že jim nemožno sjednati se s ji-

nými mistry a kněžími ve vlasti, když i tito sami mezi sebou hrozně se dělí a nesrovnávají! — Výčitku tuto pan Ptaček uznal za spravedlivou a cítil ji hluboce. Odročiv tudíž otázku táborskou, pomýšlel na nějaké *narovnání* mezi oběma hlavami kališníkův, *mezi Rokycanou a Příbramem*. Pan Jiří z Poděbrad ujal se té starosti a dne 9. července 1442 spůsobil na Mělníce takovou smlouvu mezi Rokycanou a Příbramem, že strana Příbramova (Pražané) přidružila se k žádosti jednoty Ptačkovy za potvrzení mistra Rokycany na arcibiskupství pražské.

Pan Ptaček sotva byl by obmeškal užiti této jednoty všech kališníkův proti různému postavení Táborův, kdyby veškerou mysl jeho nebyla k sobě strhla opět otázka královská. Počátkem roku 1443, za čtrnáct dní po smrti Ladislavovy matky, pan Ptaček konečně přemohl úklady páně Rosenberkovy a spůsobil v Praze *sněm valný* o krále. Na tomto sněmu pak již rozhorlil se na posavadní planost jednání s rodem habsburským. K jeho návrhu uzavřeno, vypraviti k císaři Fridrichovi poselství znamenité, aby dal odpověď, má-li rod habsburský nějaké platné zápisy a práva na korunu českou; národ český že nechce déle čekati, ale že hned opatří se králem. — V čele toho poselství byl pan Ptaček sám. Však i jeho cesta byla marná. Císař Fridrich příliš hřešil na nynější program národní strany české. Vida ji tak pevnou v úmyslu, aby rod habsburský byl zvolen na trůn český, tím směleji odvažoval se odkladův a oklik. Pan Ptaček ovšem nepřišel do Vídně, aby tam mluvil o dědických právích Ladislavových. Neuznávalť Albrechta za krále a dvouletý chlapeček nebyl jeho ideálem na trůnu českém. Protož také podtají nejdříve nabízel korunu českou Fridrichovi samému.

Fridrich pak byl člověk příliš pohodlný, aby byl vydal se na kralování v Čechách. Zřetel k Ladislavovi zajisté byl velmi slabou příčinou, když zamítl důvěrné nabídnutí páně Ptačkovo; jinak byl by přistal aspoň na druhé podání páně Ptačkovo, aby přivedl Ladislava do Čech ke korunování, zůstal s ním v Praze sám a co poručník ujal se vlády nad veškerou korunou českou. Tento návrh zakládal se v nejpevnějším přesvědčení páně Ptačkovu o úplně svobodné volebnosti trůnu českého, ale zároveň svědčil o tak dobré a poctivé vůli národní strany české k rodu habsburskému, že hoden byl odpovědi i slušnější i upřímnější, než jaké dostalo se mu císařem Fridrichem. K mužné srdečnosti páně Ptačkově Fridrich užil své obvyklé politiky: žádal dalšího jednání o tom se stavy českými u větším počtu. Pan Ptaček dal o svém poslání zprávu sněmu pražskému (16. června 1443), z kterého ihned pan Oldřich a pan Menhart zvoleni k nové jízdě do Vídně, aby Fridrichovi co poručníku předně oznámili, že Ladislav může býti povýšen na království české jedině pod těmiže podmínkami, kteréž k potvrzení předloženy byly také Albrechtovi bavorskému; za druhé měli požádati ho, aby Ladislava vydal do Čech, sám pak co poručník aby usadil se v Praze a ujal se vlády osobně. Fridrich ani nesvolil k podmínkám zamýšlené volby Ladislavovy, ani nechtěl vydati Ladislava do Čech, ani sám nechtěl přenesti své sídlo do Prahy. Slíbil toliko, že Ladislava ze štyrských zemí přiveze blíže k Čechám, do Rakous, a že *na místě svém* co poručníka Ladislavova *řídí v Čechách vládu.*

Patrno, jak velice rozcházela se odpověď Fridrichova s programem národní strany v Čechách. Můžeme snadno uhodnout, koho v království če-

ském Fridrich by byl jmenoval za správce zemského. Pan Oldřich a pan Menhart byli s odpovědí Fridrichovou úplně spokojeni, vědouce, že takovým spůsobem zastavena bude strana národní na dráze svých úspěchův. Však pan Ptaček a přátelé jeho neměli na mysli, dáti správu koruny české do rukou Fridrichových tak úplně, aby on mohl přenesti ji na kohosi jiného. Jsouc přesvědčena, že má při sobě valnou většinu národa ve věcech i politických i církevních, strana páně Ptačkova věděla, že i Ladislav i Fridrich, jakmile by na základě předložených podmínek přišli do Čech, naprosto by nemohli vládnouti jinak než dle programu jejího, či jinými slovy: že program její skrze ně by byl povýšen na trůn královský. Jakož pak strana rakouská v Čechách proti Ladislavovi a Fridrichovi vládnoucím dle programu národního by nemohla provozovati žádný zjevný odpor, bylo patrno, že již osobní poručnictví Fridrichovo by bylo sjednalo úplný pokoj v zemi. To zajisté také znamenali Oldřich a Menhart i císař Fridrich; a proto Fridrich dal odpověď takovou, o které velmi dobře věděl, že Čechové nemohou spokojiti se s ní. Když tudíž pánové Oldřich a Menhart na sněmu pražském (6. ledna 1444) oznamovali, co pořídili ve Vídni, pan Ptaček nechtěje celé jednání s rodem habsburským pustiti s cesty ústavní, ač již sám velmi málo dobrého nadál se do Fridricha, přece spůsobil, že ještě jedno poselství ze sněmu vypraveno bylo do Vídně s důtklivou žádostí, chce-li Fridrich, aby Ladislav vůbec volen byl na království české, aby přijel do Čech, a ujal se zde vlády co poručník.

Tento pražský sněm tříkrálový jest v dějinách českých zvláště památným, že pan Ptaček na něm spůsobil veřejné a první „zákonné“ *potupení na-*

uky táborské, že po tříletých přípravách celé straně táborské zadal ránu již nezhojitelnou. Pan Ptaček sám byl předsedou těch důležitých sněmovních posezení, v kterých Rokycana a Příbram již společně vedli boj proti Mikuláši Biskupci. Táboři bránili se dobře a statečně; však většina sněmu již před rokováním věděla, jak bude hlasovati, a rozhodujíc o vítězství, rozhodla *proti* nim, proto že různé postavení jejich na společné půdě zákonné již trpěti nechtěla. Sama aristokratická povaha nynější politiky české postačovala na urputný, krvavý zápas s demokratickým programem táborským; však panu Ptačkovi a přátelům jeho vidělo se vhodnějším, nečiniti z Táborův mučeníky politické. Různost náboženská poskytovala dosti záminky, a sněm dosti spůsoby právní, aby strana, která nynějšímu směru dějin českých doma i za hranicemi ve věcech církevních i politických strojila největší překážku, byla zemdlena i zničena. Nález sněmovní spůsobil Táborům větší porážku než Lipany; svátost oltářní byla proti nim zbraní nebezpečnější než meč.

Abychom poznali, jak dobrými katolíky byli i nejhorlivější husité, a jakými filosofy v některých věcech byli Táboři, položíme zde nejhlavnější část nálezu sněmovního.

Usouzeno, že bezpečnější, lepší a jistější bylo vyznání víry mistra Jana z Rokycan a Jana Příbrama než kněze Mikuláše Biskupce s jinými, kteří drží se ho; a protož že věřeno má býti: 1) že ve svátosti velebné těla a krve boží jest celý Kristus pravý bůh a pravý člověk svým vlastním přirozením a podstatou svého přirozeného bytu, kterou podstatu vzal jest z Marie panny a již sedí na pravici boha otce; 2) že ve svátosti oltářní jest tělo Kristovo živé, spojené s božstvím, jako

na pravici boží, a že tu též jest Kristus živý, v jehož těle tu jest krev i duše na kříži vypuštěná; 3) křesťané pánu Ježíšovi, jenž jest ve svátosti velebné, mají se klaněti jako bohu a jej ctíti, i jeho tudíž svaté tělo; 4) sněm chválil a chvále chtěl tomu, aby nižádný kněz k lidu nekázal těch věcí o těle božím, které nejsou ke vzdělání víry, ale více k urážce, a které jsou pro hlubokost i vysokost nepochopitelny, a bez jichž znání mohou sprostní lidé spaseni býti, jakož jsou tyto řeči: že bůh jest větší než tělo Kristovo, a protož že mnohem lépe jest a dokonaleji ve kterémkoli stvoření, než tělo Kristovo ve svátosti; že bůh ve člověku věrném dokonaleji jest, než Kristus ve svátosti; že člověk spravedlivý mnohem více má ctěn býti než svátost těla Kristova; chleb posvátný, jsa v svém přirození věc bezdušná, že jest menší vážnosti, než netopýř, krt a had; že menší jsou byli modloslužebníci, kteří někdy klaněli se krtům, netopýřům a hadům, než biskupové římští, klanějíce se tomu chlebu jako bohu; 5) chválil sněm, aby ani tato řeč nebyla v lidi vmítána, že Kristus není zde na světě podstatně místem v té velikosti, ve které vstal z mrtvých, a tak roztažitě s oudy roztaženými, jako sedí na nebi. — Těmito články určen byl všechen rozdíl v učení o svátosti oltářní při Tábořích a ostatních kališnících, a učení táborské odsouzeno jakožto bludné. Táboři nevěřili, že Kristus v svátosti oltářní vůbec by byl přítomen také svým tělem; nevěřili, že chleb a víno pod slovy kněžskými se proměňuje v krev a tělo Kristovo. — Však sněm nepotupil Tábory toliko v učení o svátosti oltářní; odsoudilť je zároveň ve všech rozdílech učení jejich od učení kališnického. Táboři neužívali ornátův a zpěvův při službě boží, nevěřili v očistec, neuznávali svátosti

církevní, měli vzývání svatých za modlářství, nepostili se, nesvětili vodu, ani žádnou krmi a t. d. V tom všem byli uznáni a prohlášeni za bludaře. — Úmysl páně Ptačkův zdařil se úplně. Většina Čechův, kteří posud byli vyznavači učení táborského, byli nálezem sněmovním ve svém přesvědčeni zvráceni, a beze všeho nuceni přistupovali k straně Rokycanově; za krátký pak čas vyznání táborské bylo obmezeno toliko na *původní své sídlo, město Tábor.*

Náboženská jednota kališníkův horlivých přičiněním páně Ptačkovým vzmohla se velmi. Valný sněm království českého sám uznal učení její za nejlepší, a povýšil ji téměř na státní církev českou. Kališníci mírní zajisté již od sjezdu mělnického mizeli z veřejnosti: jedni s mistrem Příbramem podrobili se Rokycanovi, druzí s panem Menhartem lnuli ke katolíkům. Sněm pak tříkrálový r. 1444 spůsobil *mravní smrt Táborův.*

Svým jednáním ve věcech církevních tento sněm ovšem byl mnohem šťastnější, než svou starostí v otázce královské. Novým poslům, kteří z tohoto sněmu vypraveni byli do Vídně, císař Fridrich odpověděl: že chtějíce vzíti sobě Ladislava za krále, Čechové jednají velmi chvalitebně; ale on že nemá nyní času, dáti se s nimi o těch věcech do jednání, že na pilno musí do Němec, až se vrátí, aby k němu poslali opět; *do těch dob aby sobě sjednali nějaký spůsob vlády sami!*

Tato odpověď byla ovocem tříletého jednání s rodem habsburským. Nám zdá se velmi urážlivou, ale tehdejší politice české byla velmi prospěšnou; neboť ji postrčila o veliký krok ku předu. Tato odpověď Fridrichova obrátila zraky strany Ptačkovy k jedné z největších otázek domácích.

Město *Praha* náhle stalo se předmětem dějin

českých na čtyři leta. Program města Prahy přímo odporoval programu národnímu. Vládli v ní pan Menhart z Hradce co nejvyšší purkrabí, a purkmistři Pešík z Kunwaldu na starém, Pavel Dětřichovec na novém městě. Všichni tři ovšem byli kališníci, ale císaři a Římu oddaní více než kalichu, a vždy i ve všem vedli Prahu proti národní jednotě páně Ptačkově. Pan Menhart, jakož jsme již pravili, zároveň co pán na Karlšteině, měl v rukou svých korunu královskou i všechny nejdůležitější listiny zemské, a vykonávaje též právo rozpisování valných sněmův, měl největší část vlády zemské při sobě. Spojiv se pak s purkmistry Pešíkem a Dětřichovcem, učinil z Prahy tábor, jednotě národní přímo nepřátelský.

Již od pěti let strana páně Ptačkova jezdila do Prahy na sněmy toliko s odvahou své svobody, a nemohla spolehnouti se na Prahu ani v jediné starosti své. Tento nepřirozený poměr hlavního města k většině národa byl čím dále tím patrnější, a císař Fridrich téměř ukázal naň prstem. Dokud pan Menhart panoval v Praze a na Karlšteině, bylo věcí naprosto nemožnou, aby v Čechách sřízena byla vláda, jakéž většina národa měla potřebí. Jakož pak nebylo ani pomyšlení, aby pan Menhart se vzdal své moci po dobrém, z pouhého vlastenectví, tož království české spělo k nové válce domácí. Vědomí, že v národě samém nadchází zápas o Prahu, rozletělo se bleskem po celé zemi. Strana Menhartova, co vládkyně v Praze, již srozuměla, že její trvání jest ohroženo jednotou Ptačkovou; pročež jala se ještě těsněji přistupovati k straně Oldřichově. Jednotníci páně Ptačkovi netajili se svou nechutí, nébrž náruživostí proti Praze a co den příkřeji hleděli k přívržencům jejím po krajích. Pro zastavení větších bouří

pan Ptaček smluvil se s druhou stranou o sněm v Dobříši. Však jeda k sněmu tomuto rozstonal se, a na svém sídle Ratajích ve květu věku svého náhle *zemřel dne 27. srpna 1444.* —

Národ český výtečnému tomuto muži jest povinen vděčností nejvroucnější a pamětí neskonalou. Pan Hynce Ptaček má oň zásluhy nesmírně větší než patnáct králův za sebou!

VII.

Již v prvních dnech po smrti Ptačkově přední členové šlechty vlastenecké sjeli se na Horách Kutnách a povýšili na uprázněné místo náčelníka ve své jednotě pana *Jiřího z Poděbrad.* Panu Jiřímu bylo teprv dvacet a čtyři leta a již uznán byl za nejstaršího jednoty, kteráž od té doby nazývala se *poděbradskou.* Paměť přátelství rodu poděbradského se Žižkou a manželství páně Jiříkovo (od r. 1441) s Kunhutou, dcerou pana Smila Holického ze Šternberka, jímž Sirotci honosili se co nejpřednější ozdobou, způsobily, že i *Táboři přistoupili k jednotě poděbradské*; a v království českém náhle byly toliko dvě strany: Oldřichova a Jiříkova.

Mladistvou horlivost a neunavitelnou podnikavost páně Jiříkovu znali všichni členové jednoty. Když tudíž učinili jej mezi sebou mužem prvním, jistě nepřáli sobě, aby v programu páně Ptačkovu vzešla nějaká reakce.

Pan Jiří ujal se dějin českých se vším důrazem a s veškerou ráznosti svého věku rovněž jako se vší silou svého ducha. Nejdříve doplnil taktiku páně Ptačkovu, když otázku církevní postavil na společný stupeň s otázkou královskou. Za druhé

jal se mluviti se svými strýci, s panem Oldřichem a s panem Menhartem, příměji a příkřeji než pan Ptaček. V otázce církevní Jiří vrátil se k listu mírnému, a důtklivě vyzýval stranu Oldřichovu a Menhartovu, aby šetříc podpisův svých na tom listu, již konečně přičinila se k sjednání toho řádu v zemi, kterýž může být učiněn bez krále: totiž aby byla dokonána i potvrzena kompaktata, jakož aby mistr Jan Rokycana byl potvrzen a posvěcen k arcibiskupství pražskému.

Strana Oldřichova a Menhartova měly za to, že pan Jiří bude pokračovat v páně Ptačkově trpělivosti k jejich pletichám a nepoctivostem, a pročež chtějíce vymknouti se z důvodných proti sobě žalob jednoty poděbradské, na sněmu v *Brodě českém* (1. listopadu 1444) úplně přistoupili k návrhům páně Jiříkovým v otázkách i církevní i královské. V otázce církevní uzavřeno, aby kompaktata i list mírný byly zachovány, Jan Rokycana aby byl potvrzen a posvěcen k arcibiskupství a páni Jiří z Poděbrad i Zbyněk Zajíc z Hasenburka zvoleni aby vyzkoumali, kam by třeba bylo poslati o to. V otázce královské usnešeno, aby o vydání Ladislava do Čech vypraveni byli k císaři poslové vzácní, a to vydání aby stalo se do určité lhůty; bylo-li by odepřeno, aby země již opatřila svou věc, jak za slušné uzná.

Otázka, kam by mělo býti posláno o potvrzení Rokycanovo, nebyla snadná, poněvadž stále byli dva papežové: jeden v Římě (Eugenius IV.) a druhý v Basileji (Felix V.). Však s Basilejí Čechy té doby již nebyly v žádném spojení, Eugenius pak netoliko se staral, jakby opět uvedl národ český ku poslušenství stolice římské, ale také měl více naděje než Felix V., že od křesťanstva

konečně bude uznán za pravého papeže. Vypraveno tudíž poselství o Rokycanu do Říma.

Byl to první čin Jiříkův co náčelníka strany kališnicko-vlastenecké, a první poselství české do Říma ve věcech kompaktatních. Tu pak již veškerá politická nemravnost strany Oldřichovy a Menhartovy po prvé vyšla na jevo. Ačkoliv na sněmu již po několikkráte byli uznali Rokycanu za arcibiskupa pražského, i ačkoliv svolili k tomu, aby o potvrzení jeho bylo vypraveno poselství do Říma, Oldřich a Menhart, a podlé nich mimo jiné pány také purkmistři měst pražských, ba i sám Zbyněk Zajíc z Hasenburka, který z uzavření sněmu brodského s Jiřím Poděbradem za potvrzení Rokycanovo byl prosil, po straně žádali papeže, aby Rokycanu na arcibiskupství pražské neuznal! Rovněž nešlechetně a zradně pan Rosenberk s přáteli svými zachovali se v druhém usnešení sněmu českobrodského, v otázce královské. Když totiž pan Jiří nalehal na to, aby poselství k císaři Fridrichovi s uzavřením onoho sněmu vypraveno bylo, strana Oldřichova a Menhartova pravili, že nesmí býti kladena žádná lhůta, do které Ladislav Čechům by měl býti vydán; tím méně pak že smí vyhrožováno býti, kdyby Ladislav do té doby do Čech nepřijel, že země svou věc opatří sama Věc, o kterou v tomto sporu šlo oběma stranám, bylo *vychování Ladislavovo.* Jednotníci Oldřichovi a Menhartovi přáli sobě, aby Ladislav do Čech nepřišel dříve, pokud nebude vychován. Strana poděbradská pak chtěla jej míti v Čechách co nejdříve, aby si jej vychovala sama. Nemohlať si ani mysleti krále českého, který by předně neuměl česky, za druhé neznal život a práva národa a za třetí považoval husity za kacíře. A v žádném z těchto tří článkův dvůr císaře Fridrichův nebyl.

vlastenecké straně české dobrým rukojemstvím. Vychování Ladislavovo řídil tajemník císaře německého, římský kněz, dle národnosti Italián, *Eneáš Sylvius Piccolomini*, kterýž později co papež jmenem Pius II. národu českému a Jiřímu z Poděbrad zvláště byl velmi osudným. Strana poděbradská snažila se, aby Ladislav z rukou tohoto muže byl vyveden dříve, než by počal s vědomím odcizovati se národu českému: přívrženci Oldřichovi chtěli, aby přišel do Čech již co rozhodný a neústupný nepřítel husitův; a neštítíce se v tomto záměru žádné nepoctivosti, spůsobili, že poselství sněmem českobrodským již ustanovené, k císaři Fridrichovi přece vypraveno nebylo. Však sami co nejpilněji dopisovali sobě s Fridrichem, stále pomlouvajíce stranu poděbradskou, jakoby žádného krále míti nechtěla. Pomluvy tyto staly se znenáhla tak hlasitými a opravdovými, že páni poděbradští uznali za potřebí, důrazně hájiti se proti nim ve zvláštním listě k císaři. Jak vůbec nesnadno bylo, aby obě strany společně spravovaly věci zemské, patrno též z toho, že přes opětné slavné uznání kompaktat na sněmu českobrodském, katolická kapitola v Praze stále je porušovala. Jednota poděbradská učinila proto poselství k Pražanům žádajíc, aby to při kapitole, která v jejich moci jest, opatřili a opravili; kdyby pak nechtěli, že *jednota sama sjedná v těch článcích pořádek. Tať byla první veřejná hrozba strany vlastenecké proti Praze.*

Katolická kapitola pražská té doby nabývala větší odvahy proti kompaktatům, poněvadž odpůrce sboru basilejského, Eugenius IV. horlivým přičiněním sekretáře císařova, Eneáše Sylvia Piccolominiho a pak svého vlastního jednatele, kněze *Jana z Karvajal*, na dvoře císařském již zvítězil

nad svým sokem, a již měl jistotu, že v říši německé bude uznán za pravdivého papeže. Mimo to jisto jest, že sama jednota poděbradská, vypravivši poselství o potvrzení Rokycanovo do Říma, k odpůrcům kompaktat, utvrdila kapitolu pražskou v domnění, že kompaktata nemají žádné naděje, aby byly potvrzeny nejvyšší hlavou církve, a že tudíž pro katolíka naprosto nejsou závaznými, třeba z usnešení sněmovního byly zemským zákonem v Čechách. Zákonův zemských kapitola pražská vůbec nevšímala sobě. Když pak jednota poděbradská napomenula Pražany, aby ji přinutili k šetření jejich, učinila toliko o jeden marný pokus na sjednání domácího míru více. Purkmistři měst pražských té doby sami s velikou náklonností pohlíželi k Římu, a papež Eugenius IV. měl do nich takovou důvěru, že jim poslal bully velmi příjemné. Napomenutí i hrozba z Poděbrad byly v myslech vladařův pražských přehlušeny pochvalou z Říma. Ba chtějíc co nejjasněji osvědčiti se proti kompaktatům, kapitola pražská brzy po stížnosti poděbradské jala se stíhati husity i za hranicemi království českého. Psalať totiž k biskupu míšenskému, aby mistrům, bakalářům a studentům, kteří z Čech k němu na svěcení kněžstva vycházeli, svěcení tohoto neudílel, leda by prvé odpřisáhli přijímaní kalicha.

Vidouc takto politické i církevní odpůrce své ve všech věcech zemských co pletichaře a zrádce, jednota poděbradská v dubnu 1446 vydala stížné listy ke všem předním pánům českým, oznamujíc, že již bude mstíti se za potupy a křivdy, kteréž tak dlouho snášela. K tomu úmyslu svému žádala netoliko jich schválení ale i pomoci, *Tať byla druhá veřejná hrozba strany vlastenecké proti Praze.*

Oldřich i Menhart té chvíle meškali u císaře Fridricha; když pak v měsíci květnu se vrátili, zalekli se ovoce svých vlastních skutkův. Celé království bylo pobouřeno a moc poděbradská připravena. Znamenaje, že již nestačí čas, aby jí čelil v poli, pan Oldřich rozhodl se, že ji — oklame na sněmu. S největším kvapem svolán *sněm do Pelhřimova*, a tu (dne 12. června 1446) *jmenem veškerého národa* vynešen sněmovní nález: 1. K císaři Fridrichovi budiž vypraveno poselství ode vší země, aby *Ladislava nejdéle do konce roku 1447* vydal do Čech. 2. Země aby sřízena byla pod *jistými správci* a pod slušnými řády, se všemi právy na místě králově; a v této vládě aby trvala až do zletilosti královy. Nevydá-li Fridrich Ladislava ani do té lhůty, že království české opatří se jiným králem. 3. Na nejprvé příštím sněmě obecném buďtež zvoleni poslové k papeži, nebo jinam, kdežby bylo potřebí, aby vymohli stvrzení Rokycanovo na arcibiskupství.

Čím většího vítězství pan Oldřich těmito nálezy obecného sněmu přiznal panu Jiřímu, tím neskrotitelnější pojal k němu záští od té chvíle. Boj, kterýmž strana poděbradská před sněmem pelhřimovským hrozila všem nepřátelům, rušitelům a zrádcům kompaktat, sněmem tímto proměnil se na *souboj mezi Oldřichem a Jiřím.*

Pan Rosenberk spůsobil, že sněm, na kterémž obě poselství v Pelhřimově ustanovená voliti se měla, sešel se teprv za půl leta, o svatém Martině. Záleželoť mu na tom, aby tím časem předně se smluvil s císařem Fridrichem o nové úskoky na zmaření žádostí českých, kteréž ovšem také podepsal; a za druhé, aby k volbě obou poselství přivedl také katolíky a Němce z ostatních zemí korunních, zvláště ze Slezska. Když pak i po tako-

vých přípravách sněm odbýván byl v Praze, kamž jednotníci poděbradští již nevjížděli jinak leda s průvodními listy, pan Rosenberk měl do něho dobré naděje, ač na ústavní spůsob národního života vůbec pramálo dbal, a nejraději mluvíval a jednal *sám jmenem celého království českého.* Ještě před sněmem svatomartinským odvážil se takového činu, když dne 10. srpna 1446 s panem Menhartem z Hradce a se šesti pány své jednoty jmenem celého království učinil zápis na uznání Eugenia IV. za jediného a pravého papeže. Strana poděbradská také již uznávala Eugenia za papeže, ale posud nevyslovila to ve spůsobu listiny ústavní, tím méně pak jmenem celého království. Vědouc, že Eugenius nabude veliké podpory proti svému soku basilejskému, jakmile království české, k němuž celá křesťanská společnost s bedlivostí hleděla, veřejně přizná se k němu, jednota poděbradská chtěla užiti té příležitosti, aby Eugenius v náhradu za hlas český potvrdil Rokycanu za arcibiskupa. Však věc nepřišla na sněm a odbyta stranně i porůznu.

Sněm svatomartinský v Praze byl z přičinění páně Rosenberkova generálním sněmem koruny české. Však pan Oldřich spůsobil jej pro pana Jiřího, nikoliv pro sebe. Úmluvy pelhřimovské o Ladislava přijaty a schváleny byly také od vyslancův zemí korunních, tak že netoliko utužen byl svazek těchto zemí s Čechami, ale že žádost o Ladislava chystána byla k Fridrichovi co *žádost veškeré koruny.* Aby pak tomuto poselství do Vídně nevedlo se tak smutně, jako všem dosavadním, ustanoveno, že stavové sami co nejčetněji pojedou k Fridrichovi na vyjednávaní, aby již neměl žádných výmluv. Dva členové sněmu jmenováni, aby je oznámili císaři, a smluvili s ním lhůtu sjezdu. Pan Rosenberk podrobil se tomuto

usnešení sněmovnímu, věda, že zbývá dosti spůsobův, kterýmiž bude moci býti zmařeno. Ba jeho píle k obecnému dobrému a jeho náchylnost k pokoji a jednotě byla na tomto sněmu tak veliká, že sám sepsal žádost, kterouž zvolení ze sněmu poslové měli nésti jmenem celého království do Říma k papeži Eugeniovi o potvrzení Rokycanovo. K této žádosti přivěsili pečeti své *všichni* stavové; kapitola pražská odepřela ji, však vyzvána jsouc sněmem, ví-li což na újmu mravův a důstojenství Rokycanova, vyznala, že nic takového jí není vědomo. Ani v této věci pan Rosenberk neměl žádných starostí. Ačkoliv sám byl psal žádost, aby Rokycana byl potvrzen, věděl, že papež tak neučiní, zvláště vyjasní-li mu on celou otázku soukromí. Však jediný článek sněmovní, jehožto vyřízení pan Oldřich se obával, bylo ustanovení *správce zemského* na místě královė. Tu pak posloužila mu nesvornost stavův českých: panského, rytířského a městského, z nichž každý chtěl míti ze sebe co nejvíce rádcův podlé správce zemského, obávaje se, aby jeho vládou neutrpěl na svých právích a svobodách. Zvláště stav městský nedovedl zde podříditi svůj malý prospěch soukromý pod veliký prospěch celé vlasti, a když v této žárlivosti své stále byl podněcován podtají mnohými pány ze strany Oldřichovy a Menhartovy, kteří se báli, aby správce zemský nebyl zvolen z jednotníkův poděbradských, — pan Rosenberk spůsobil, že věc tak vysoce kvapná a důležitá odročena byla, až prý se vrátí poslové právě jmenovaní do Říma a do Vídně.

Vůdcem (již druhého) poselství českého o Rokycanu do Říma byl farář u sv. Michala v Praze, mistr Petr z Mladenovic, Husův velmi věrný přítel a průvodce na sbor kostnický. Poselství toto vjelo

do Říma dne 1. května 1447. Však než sem přibylo, staly se dvě věci, jenž týkaly se ho velmi. Předně pan Rosenberk papežskému ve Vídni jednateli Janu Karvajalovi, kterýž do Říma se vracel, dal naučení, co v Římě poslův českých mají se ptát, i co jim mají odpovídat; a za druhé papež *Eugenius IV. dne 23. února umřel*, sotva že teprv několik dní byl úplně zvítězil nad papežem basilejským. Nástupcem jeho na stolici papežské stal se Tomáš ze Sarzany, jenž roku minulého s Karvajalem byl návštěvou u pana Rosenberka na Krumlově, a jenž nyní co papež si dal jmeno Mikuláš V.

Poslové čeští již na cestě dověděli se o této změně na stolici papežské a nevjeli do Říma s velikými nadějemi. Mikuláš V. neměl ani potřebí důvěrného listu páně Rosenberkova; ze své loňské návštěvy krumlovské dobře choval v paměti všechny jeho výklady o věcech českých. Než poslům dána byla odpověď úřadní, měli hojné rozmluvy soukromé s kardinaly a doktory římskými. Některé výpovědi těchto osob jsou rovněž památny a zajímavy jako slova papežova; protož klademe je zde také. Doktor Jindřich Kalteisen pravil k poslům českým: „Mnohoť jest křivolakého v české zemi; musel by k tomu býti *Vlach*, aneb někdo *moudrý* jiného jazyka, aby to napravil. Protož proste papeže, ať vám takového dá. Však vám *neposvětí Rokycanu, leč toho kalicha ustoupíte*. Země *německé* mají vás za *bludné a vždy k tomu hledí*, aby na vás to *kacířství* opraveno bylo. Také byli již někteří před vámi zde, a jiných čekáme ještě, že ten list váš není ode vší země, kteréhož jste podali papeži a kardinalům; *a budete proto spáleni*.“ Kardinal *Karvajal* řekl jim: „*Opusťte ten kalich* a sjednejte se s církví římskou; však

dokud se nesjednáte, *vždy Němci budou vříti a papeže popouzeti, a nikdy nebudete míti pokoje*; i přijde čas, *že toho kalicha musíte nechati. Já přijedu k vám a naučím vás víře, a zvláště Tábory. Rokycana ať nechá toho kalicha, budeť arcibiskupem a dojde kteréhož bude chtíti důstojenství.*“ *A papež* v soukromém slyšení pravil jim, když sobě byli stěžovali, že mnozí kaceřují Rokycanu: „ti zle a nemoudře činí; *byť to bylo kacířství*, byl bych nerozdával sám krve laikům; a byste se byli přihodili k tomu, byl bych i vám také rád podal. *Znám to, že prvotní církev svatá pod obojí spůsobou dávala*; a kteří toho nepromĕnili, jako Řekové, dopustila jim toho církev římská, ale kteří to opustili s církví římskou pro nebezpečnost, a pak *navracují se k tomu zase, hřeší smrtelně a bloudí.*“ Veřejná pak odpověď papežská byla dle návodu Rosenberkova tato: „Poněvadž království české není dokonce upokojeno, arcibiskup pak neměl o čem živ býti, a poněvadž všichni Čechové ani nemají stejnou víru ani nejsou poslušní jediného společného papeže: protož že přijede do Čech kardinal, aby vyskoumal víru království i víru arcibiskupa voleného, a ujistil se, z čeho by měl býti živ. Tento *kardinal že bude míti plnou moc*, aby dal pastýře té zemi a opatřil všechny věci, jak uzná za dobré.“ — Čechové byli touto odpovědí přece velmi zarmouceni, a vidouce se oslyšenými ve svých slušných žádostech, vyslovili svůj úmysl, *že oddělí se od Říma* a že budou hledati spojení *s církví řeckou.* Bez pochyby za příčinou této výpovědi jejich papež před odchodem povolal je k sobě, aby je uchlácholil: a tu pravil jim, že on a Karvajal znají Rokycanu co muže učeného, rozumného a výmluvného; toliko Němci že stále

naň žalují; však až Karvajal přijede do Čech, že jistě všechno srovná.

V Římě velmi dobře znali nepoctivou hru páně Rosenberkovu, ba i veřejně pokárali ji; ale přece jednali s ním dále rovněž jako císař Fridrich. Ten také s velikým poděkováním přijal od něho naučení, jak k oběma poslům sněmovníkův českých má zachovati se; i odpověděl, aby stavové čeští přijeli k němu do Vídně ke dni sv. Michala 1447, a tu aby s ním jednali osobně a přímo. V Čechách děly se veliké přípravy k této jízdě. Na poradách krajských byli voleni k ní důvěrníci, a dne 21. září již všichni shromáždili se u pana Menharta v Hradci, aby odtud v slavném průvodu vytrhli k Vídni. Však tu ještě zastali je poslové císaře Fridricha, a vypravovali, „chtěli-li by stavové čeští do Vídně pro Ladislava, že by nákladové na jejich cestu byli marní, poněvadž císař nevydá Ladislava nikomu, pokud nedojde do svých let.“ Tímto vzkázaním císařovým stavové čeští byli nanejvýše uraženi a rozhorleni. Seznalit z ní, že císař až posud sobě s nimi zahrával, a že jsou od cíle nejdále, když mněli se mu nejblíže. Kdož přáli pokoji a míru veřejnému, obávali se nových velikých bouří a záhub po vlasti. Pan Menhart přiměl své hosti, že na rychlo vypravili posly k císaři, aby změnil svou politiku; také kardinal Karvajal, který opět byl vrátil se do Vídně, zván panem Menhartem, aby co nejspěšněji přijel do Čech, a zažehnal bouři. *Však již nadcházela doba páně Jiříkova*: politika pletich a úskokův již dozrála; poslední čin její významným řízením dějin stal se v sídle páně Menhartově . . . .

Pan Jiří z Poděbrad také byl v Jindřichově Hradci svědkem, do jaké potupy národ i stát český konečně strženi byli nemravnou politikou jeho

strýcův, Oldřicha i Menharta. Té chvíle ustanovil se v sobě samém, že dosavadním lžem udělá konec. Však zároveň seznal, že potřebí strojiti se proti nim netoliko mocně ale i tiše, opatrně a skrytě. Nebránil, aby nejednalo se dále s císařem a s kardinalem; ale když pan Menhart sám zajel do Vídně, aby císaři poradil nové výmluvy proti žádostem českým, sezval na Kutnou Horu několik nejdůvěrnějších přátel svých (dne 11. listopadu 1447) a vybídl je k činu.

Nejvyšší vláda zemská nesměla déle býti v rukou těch, kdož neužívali jí na čest i prospěch státu českého; Praha nesměla déle urážeti program národa a poskytovati světu divadlo tak vysoce pohoršlivé. *Jiří rozhodl se, že jí dobude*, a jednotníci jeho uvítali ten záměr s velikým nadšením. Všichni slíbili pode ctí a věrou, že neprozradí tajemství; ale přípravy k boji rozhodnému konány se vší silou. Vidouce, že jednota poděbradská sbírá vojsko, strana Menhartova a Oldřichova jali se netušiti sobě nic dobrého; však pan Jiří vlasteneckou potřebu domácí zaclonil vlasteneckou potřebou zahraničnou a uchlácholil podezřivé nepřátele své odpovědí, že strojí pole proti Fridrichovi, knížeti saskému, kterýž opanoval zámek Ojerce (Hoyerswerd), patřící ke koruně české. Ani pan Rosenberk, vždy chytrý a dovtipný, nepronikl záměr svého synovce, a vida tak veliké zbrojení páně Jiříkovo, neznamenal nižádné pro sebe nebezpečí. Když pak Jiří touže dobou osvědčoval se k němu vlídností a přízní velmi okázalou, *politik krumlovský usnul ukolébán politikem poděbradským* . . . .

Až po brány pražské jednota poděbradská již byla hotova se svými přípravami válečnými. Aby pak úmysl páně Jiříkův i v Praze nabyl pevné a

prostranné půdy, to spůsobil — kardinal Karvajal, či spíše též pan Rosenberk, z jehožto rady kardinal od papeže do Čech byl poslán a jehožto průvodem do Prahy jel.

Kardinal Karvajal zahájil nový spůsob politiky římské proti národu českému. Přesvědčivše se s dostatek, že surovostí luzy německé neprovedou svou vůli v Čechách, papežové nadáli se dobrého zdaru do chytrosti svých diplomatův; již neposýlali na Čechy kardinaly s německými křižáky ale s římskou politikou: totiž s klamy a s úskoky. Jan Karvajal byl k tomu účelu velmi spůsobilý: Řím honosil se jím co jedním ze svých nejobratnějších pletichářův, a vyniknouti na tomto poli bylo v Římě věcí vždy velmi nesnadnou.

Poslům českým v měsíci květnu 1447 v Římě přítomným papež Mikuláš pravil, že přijda do Čech, kardinal bude míti *plnou moc ustanoviti arcibiskupa pražského a sjednati všechny věci dle uznání svého.* Tudíž není divu, že všechna země s dychtivostí čekala jeho příchodu. Pan Oldřich z Rosenberka se třemi syny, pan Menhart z Hradce a drahně pánův českých té strany, mimo to pánové rakouští co poslové císaře Fridricha, celkem na pět set koní velmi nádherně a skvostně vystrojených, vedli legata papežova do Prahy cestou od Krumlova. Téměř celá Praha vyšla mu dne 1. května 1448 vstříc do Krče. Duchovenstvo, universita, všechna řemesla pod korouhvemi, konšelé tří měst ve své úřadní úpravě s velikým jásotem vítali kardinala, který dověděv se již na dvoře císaře Fridrichově od svého kolegy Eneáše Sylvia, že v Čechách každá bába zná bibli lépe než v Italii biskupové, k vůli většímu divadelnímu efektu jel na — mezkyni. Tak rouhajícího se Spasiteli přijali pod nebesa, a s prozpěvováním a ve-

likým zvoněním vedli v procesi městem do kostela týnského. V Praze pobyl kardinal dvacet tři dni; však hned v prvních dnech seznali on i Čechové, že přijel marně. Přesvědčilť se, že nedosáhne, proč přijel, a Čechové viděli, že jim nepřivezl nic. Karvajal myslel sobě své pořízení v Čechách velmi snadné, zvláště když s takovými poctami byl přijat. Když pak ze sněmu českého (6. května) předloženy mu byly ve věcech církevních žádosti: nejprv aby Rokycana učiněn byl arcibiskupem, pak aby přijímaní kalicha potvrzeno bylo a posléze aby kompaktata znovu schválil: tu bylo až příliš patrno, že v Římě neznali Čechy naprosto. Kardinal odpověděl, aby Čechové dříve navrátili statky arcibiskupské, pak že papež je opatří arcibiskupem hodným a celému království prospěšným. O Rokycanovi ani nezmínil se. O druhé a třetí žádosti sněmu českého neostýchal se povědět, *že ani on ani papež posud nevědí, co kompaktata vlastně jsou.* Sněm přijal i tuto omluvu, a pan Jiří z Poděbrad dal mu *original kompaktat*, aby přečetl si je doma. — O Rokycanovi kardinal nechtěl určitě vysloviti se, ani když za několik dní sněm mu vzkázal, že skvěle nadá voleného arcibiskupa, jakmile bude potvrzen, a že se postará o navrácení všech statkův arcibiskupských. Aby pak přece něco přímého a rozhodného učinil, a zároveň okázal, jak naň působilo čtení originalu kompaktat, Karvajal veřejně přijímal sám pod jednou spůsobou; a když tím byl dovedl veliké pobouření všeho občanstva pražského, ještě připojil, že *nemá moci ku potvrzení ani kompaktat vůbec, ani kalicha zvláště!* Sněm český ještě jednou vypravil k němu posly s dotazem, má-li přijímaní z kalicha za kacířství? Museli pak tuto jasnou otázku opakovati třikráte, než kardinal odpověděl, „*že v ta-*

kových věcech pochybných nejlépe jest držeti se církve svaté.“

Slyšeli jsme svrchu, jak právě před rokem týž kardinal o kalichu a Rokycanovi mluvil v Římě. V Praze ovšem uznal za potřebí, mluviti poněkud opatrněji; však nikoliv upřímněji. Poslové čeští roku minulého z Říma vypravení, vrátivše se oznámili sněmu toliko odpověď papežovu. Co tenkráte k nim byl pověděl Karvajal, zachovali v tajnosti, jednak nechtějíce napřed vzbouřiti proti němu mysli obecné, jednak obávajíce se, že nikdo by ani nevěřil správě takové. Teprv nyní, když Karvajal i skutky i slovy v Praze byl osvědčil se co velmi vášnivý nepřítel podobojích, oznámili veřejně na sněmě, jak byl zachoval se k žádostem národa českého v loni v Římě. Tu pak již taková bouře proti němu rozvlnila se vším lidem pražským, že octl se v opravdovém nebezpečí smrti. Aby jej zachránil, pan Rosenberk na kvap se svou čeledí ujížděl s ním Prahou k bráně vyšehradské, kterouž před třemi nedělmi byl vedl jej do Prahy se slávou, při smrtelném člověku až urážlivou. Lid pražský proklínaje hnal prchající kamenováním k jatkám novoměstským, kde řezníci se sekyrami vypadli na ně. Ale po městě ještě rozlehl se pokřik veliký a nejprudším tryskem přicválalo za nimi několik set jezdcův stavovských, aby zachránili *kompaktata, kteráž kardinal prý unášel s sebou.* Karvajal přiznal se, že je skryl ve voze; ale úzkostlivě prosil, aby pánové nezdržovali jej uprostřed rozlíceného lidu. I jeli s ním až do Benešova, kdež vydal jim je.

Tím skandalem skončil se první podnik diplomacie římské v Čechách. Kdož doufali, že příchodem Karvajalovým církev česká bude uvedena v jednotu s římskou, nemohli pranic namítati proti

rozdrážděnému citu obecného lidu, jenž byl přesvědčen, že kardinal přišel do Čech a do Prahy jedině proto, aby potupil kalich a ukradl zápis kompaktat.

Praha podobala se nyní k rozkypělému moři, z něhož sice kardinal Karvajal spasil se útěkem, ale v němž utonula — strana Menhartova, mírní kališníci. Mistr Příbram, někdy duchovní hlava této strany, již od šesti let stál v jednotě s Rokycanou, a on v Praze učinil pokřik, že prchající kardinal unáší s sebou kompaktata. Správu kališníkův mírných této doby již provozoval pan Menhart s faráři pražskými; však po útěku Karvajalově první odstoupil od nich a přidal se zcela ke katolíkům. Za ním šli též někteří páni. Větší pak díl menší šlechty po krajích a mimo purkmistry starého i nového města *veškeré téměř občanstvo pražské prohlásili se za jednotníky poděbradské* a kališníkův mírných od té doby nebylo v národě českém ani stopy.

Purkmistři měst pražských již viděli bouři nad svými hlavami, a v tom strachu jali se až zapovídati, aby v Praze nikdo neopovážil se rozdávati — pod jednou; . . . však den soudu již vzešel, jednota poděbradská již byla na pochodu. Pan Menhart byl v Praze; pan Oldřich byl vyjel do Vídně k císaři.

Jednota poděbradská měla dvoje vojsko: jedno z Hradecka, Čáslavska, Chrudimska, Kouřimska, Boleslavska a Litoměřicka pod vrchním velením páně Jiříkovým sebralo se u Kutné Hory; druhé z Čech západních u Loun pod panem Alšem Holickým ze Šternberka. Na sklonku měsíce srpna pan Jiří s vojskem svým přirazil ku Praze, položil se táborem u Běchovic, a poslal k purkmistrům pražským Jana Malovce z Pacova a Zdeňka Kostku z Postupic, kteří stěžujíce sobě,

že pan Jiří v Praze veřejně jest haněn a tupen, ústně žádali, aby táhnoucího proti Fridrichovi míšenskému pustili s vojskem skrze Prahu; aby také sami vypravili se s ním proti nepříteli koruny české, a konečně aby netrpěli v Praze kněží, kteří s podobojími nikterak srovnati se nechtějí. Pan Menhart a pan Hanuš z Kolovrat odpověděli za purkmistry. Vyslaliť do tábora k panu Jiřímu posly s pozváním na — sněm o všechny věci sporné. Však pan Jiří měl Menhartových sněmův dost, a přišel právě proto, aby jim učinil konec. Obecný lid v Praze jsa mu s celým srdcem nakloněn, již netrpělivě čekal na znamení boje. Dne 1. září pan Jiří poslal Pražanům list odpovědný, dne 2. přitrhl k Vršovicům proti Vyšehradu a na úsvitě dne 3. září 1448 tiše přirazil k zdem pražským na dvou místech: na Vyšehradě a na Karlově. Menhart a purkmistři ani nemohli mysleti na obranu. Poděbradští zlezli zdi městské, neztrativše ani jediného muže; protivníci raněni strachem velikým, utíkali, a pan Jiří vtrhl za temné noci do nového města s vojskem svým, kteréž nesmělo ničeho a nikoho ani dotknouti se. *Lid obecný se srdečným jásotem uvítal jej a vedl ve vítězné slávě na radnici staroměstskou*, aby mu odevzdal správu měst pražských. Hanuš z Kolovrat, a purkmistři Pešík z Kunvaldu i Pavel Dětřichovic prchli; však pan *Menhart byl jat a přiveden co vězeň na radnici k panu Jiřímu.* Tak nevlastenecká politika páně Menhartova byla postižena spravedlivým osudem a soudem. Pan Jiří šetřil v panu Menhartovi i starce i strýce svého, ale ve srozumění s předními pány své jednoty poslal jej na svůj zámek Poděbrady, které tím staly se státním vězením. O příštím sněmu zemském, pravil, že postaví jej na veřejný soud.

VIII.

Praha byla městem pro tehdejší umění válečné nedobytným. Spůsob, jímž dostala se v moc jednoty poděbradské, nejjasněji svědčí, jak spuchřelé a naskrze shnilé již byly v ní všechny poměry života veřejného, politického i církevního. Valná většina občanstva pražského již tak dychtili k panu Jiřímu, že by jej byli k sobě zaprosili, kdyby nebyl přišel sám. Bylo-li zajisté již dne 3. září patrno, že pan Jiří vstoupil do Prahy co vysvoboditel, nikoliv co podmanitel, tož spůsob, jímž jal se užívati svého vítězství, jakmile zasedl v radnici staroměstské, byl všemu poctivému světu nejvýmluvnějším důkazem, že náčelník strany vlastenecké měl o hodnosti a síle, o právích a cti národa českého ponětí jasné i velebné. Církevní a politický program páně Jiříkův příliš byl znám po veškerém národě, aby bylo bývalo potřebí teprv nějakého veřejného výkladu té veliké změny, která v dějinách českých nyní vzešla. Přátelé i nepřátelé mlčky věděli, co znamená moc páně Jiříkova v Praze; a věci byly dozrály, že pan Jiří ani neměl potřebí někoho soudit: kdo se věděl vinným, odsoudil se sám. Tak veliké bylo vítězství programu národního v Praze, že zajavši hlavního původce veškeré politické a církevní neřesti zdejší (pana Menharta), ani nedbalo vinníkův drobnějších, kteří všemi branami města prchali se svou malou špatností před velikým národním životem. Za Hanušem z Kolovrat hejtmanem měst pražských a za purkmistry Pešíkem i Dětřichovcem pospíšili sobě skorem celá katolická kapitola, která svým činným nepřátelstvím proti kalichu

byla spůsobila první veřejnou hrozbu strany vlastenecké proti Praze; a všichni profesoři, i študenti němečtí, kteří zároveň s kapitolou katolickou r. 1436 v průvodu císaře Sigmunda opět byli se přistěhovali na universitu pražskou, a dle odvěkých zvykův svých v Čechách vůbec, již opět hráli sobě na veliké pány netoliko v síních university české ale v celém občanstvu pražském, a v politických i církevních věcech vždy pracovali proti vlastenecké straně české.

Vstoupením jednoty poděbradské do Prahy teprv bylo z kořen vyvráceno dílo, na kterémž reakce římská byla stavěla v Čechách od r. 1436. Praha stala se opět jako za Žižky táborem idey národní. Převrat tak veliký ovšem nebyl by mohl býti spůsoben ani krvavými boji za mnoho let, kdyby většina domácího občanstva pražského, pod nenárodní vládou Menhartovou a purkmistrův Sigmundových byla pozbyla citu vlasteneckého. Tento cit byl dvanáctiletou reakcí toliko skalen a přitlumen; Jiří očistil a roznítil jej opět rychlostí téměř zázračnou. Již dne 10. září Praha slavila své veliké národní vzkříšení, když z jedenáctiletého vyhnanství svého vrátil se do ní volený arcibiskup, mistr Jan z Rokycan.

Napomenutí císaře Fridrichovo z r. 1444, aby Čechové zatím sjednali sobě nějaký spůsob vlády sami, vyplněno opanováním Prahy skrze pana Jiřího z Poděbrad. Většina národa již uznávala pana Jiřího za správce zemského; aby jej zaň uznali také nynější odpůrcové jeho, k tomu bylo potřebí opět čtyř let. A tato čtyři leta dějin českých téměř výhradně byla věnována té péči domácí. Většina národa, vidouc pana Jiřího na prvním místě v království českém, již byla úplně spokojena a pustila starost o krále na dobro s mysli. Strana pak

Oldřichova a Menhartova měla nyní v záměru též jiné věci, než uvedení Ladislava pohrobka na trůn český. Válka domácí, která byla neodvratna před vzetím Prahy, kdyby kardinal Karvajal buď nebyl přibyl, aneb nebyl tak výtržně odejel, strhla se po opanování jejím mocí poděbradskou. A přece, kdož nehleděl k osobám, ani k své ani k cizím, ale toliko k sporným ideám a k prospěchu vlasti, znamenal, že po uvedení Prahy v moc strany vlastenecké bylo mnohem méně příčiny k válce občanské než pokud v ní panoval pan Menhart a pomocníci jeho. Pan Jiří zajisté v otázkách nejvíce nedůtklivých ihned zachoval se co genialní státník a dal veškerému národu seznat, že jest úplně hoden vysoké důvěry, z které až posud byl těšil se při něm. Když císař Sigmund r. 1436 byl vjel do husitské Prahy, aby z ní učinil katolickou, jmenoval nejvyšším purkrabím kališníka mírného, pana Menharta z Hradce; pan Jiří, aby z husitské Prahy učinil arcihusitskou, svěřil přední úřad zemský, *nejvyšší purkrabství pražské, pánovi vyznání katolického, Zdeňkovi ze Šternberka na Konopišti.* Kdož jsouce prosti vášně strannické byli přesvědčeni, že mír a jednota v národě českém nemohou býti sjednány na základě jiném, leda na kompaktatech, totiž na úplně rovném právu katolictví s kališnictvím, museli pana Jiřího uznat za člověka, jenž má netoliko moc ale i vůli, aby kompaktatům v národě českém sjednal platnost a život, aby rozřešil největší otázku národa českého v století patnáctém. Však takových lidí, kteří by byli proniknuti velikou ideou své vlasti, naprosto nebylo v táboře posavadních nepřátel páně Jiříkových; tito pánové přes malé osoby své, a třebas pan Jiří jim je stlačil sebe více, nikdy neviděli celý veliký národ, a přes strannické sla-

bosti své nikdy neviděli vlasteneckou poctivost páně Jiříkovu.

Změnu, která se stala ve správě města Prahy, a tož ještě spůsobem tak málo bouřlivým a na prosto nekrvavým, pan Jiří považoval za tak přirozenou a pravidelnou, že beze vší přestávky chtěl pokračovati v ústavní činnosti národa českého. První a největší péče jeho byla, aby veliký sněm, již panem Menhartem rozepsaný do Prahy ke dni 28. října téhož roku, skutečně netoliko se sešel, ale aby byl sněmem celé země a koruny. Chtělť na soud tohoto sněmu netoliko přivesti pana Menharta, jejž nazýval úhlavním nepřítelem sebe i své jednoty, ale též donutit pana Oldřicha z Rosenberka, aby tu složil správu z poselství svého k císaři Fridrichovi. Však pan Rosenberk, jakkoliv před tím vždy chválil Prahu co místo k sněmování nejpříhodnější, shledav ji po svém navrátu z Vídně se zděšením v moci svého synovce, nechtěl již přijeti do ní a zdržel i své přátele, že páně Jiříkova pozvání k sněmu nedbali. Došloť je zároveň s tímto pozváním z Prahy také vybídnutí z Jindřichova Hradce od pana Oldřicha, syna páně Menhartova, k válce proti panu Jiřímu na osvobození pana Menharta z vazby.

Pan Oldřich z Hradce marně se snažil vybaviti otce svého prosbami vlastními a přímluvami jiných pánův českých při Jiřím; ani císař Fridrich nemohl mu pomoci svou žádostí a prosbou při pánu poděbradském. Jiří a jednota jeho odpověděli, že osud páně Menhartův visí jedině na rozhodnutí příštího sněmu zemského. Tímto odkázaním k cestě ústavní pan Jiří doufal vyvarovati válce domácí o pana Menharta. Však naděje jeho byla marna. Pan Oldřich z Rosenberka ujal se pánův hradeckých a vstoupiv v nepřirozený spolek

i s úhlavními nepřáteli svého programu náboženského, s čelnými bojovníky táborskými, s Bedřichem ze Strážnice na Kolíně a s Janem Koldou ze Žampachu na Náchodě, kteří jediní ze strany táborské proti panu Jiřímu dali namluviti se, v zimě 1448 vzdvihl válku proti jednotě poděbradské zároveň na několika místech po Čechách. Pan Jiří, nechtěje jedině pro osobu páně Menhartovu vzbouřiti celou zemi, snažil se sjednati příměří a urovnání. Pan Oldřich hradecký žádal, aby jeho otec netoliko byl puštěn z vazby, ale také opět uveden na purkrabství pražské. Ačkoliv pan Jiří k těmto žádostem naprosto svoliti nemohl, nechtěje sříci se sama sebe, přece byl by býval sjednán mír mezi stranami, kdyby mimo nadání nebyla vznikla jiná příčina boje. Pan Menhart, jsa již stár, a těžce nesa osud vězně, — ačkoliv pan Jiří jej choval velmi slušně a pansky, opatřiv jej všemi potřebami, ba dle tehdejších mravův šlechtických i „bláznem mužíkem,“ — na Poděbradech nebezpečně se rozstonal. Nechtěje dočkati se jeho smrti na svém zámku, pan Jiří za rukojmě propustil jej na svobodu dne 1. února 1449. Když pak *pan Menhart* na cestě v Říčanech *umřel* již třetího dne po svém odjezdu z Poděbrad, pan Oldřich z Hradce listy žalobnými po Čechách i mimo Čechy jal se viniti pana Jiřího, že mu otrávil otce; a již za několik dní spůsobil sjezd hlavních pánův své strany v Strakonicích u pana Václava z Michalovic. Tu po krátké poradě dne 8. února 1449 sřízena *proti jednotě poděbradské jednota strakonická.* Stáliť v ní páni z Hradce, z Rosenberka, ze Švamberka, Kolovratové, Švihovští, Kostelečtí z Dubé, z Lobkovic, Smiřický a jiní. Se strany táborské opět přidružili se k ní dávní nepřátelé rodu poděbradského, Bedřich ze

Strážnice a Kolda z Náchoda. Však spor obou politicko-náboženských stran českých již byl zasáhl také *Moravu* a po prvé vidíme šlechtu moravskou rozstupovati se podlé táborův českých. Po straně strakonické stanuli zvláště páni z Lichtenburka, z Lomnice a z Boskovic; při jednotě poděbradské páni z Kunstatu, z Pernšteina, z Kravař, ze Šternberka, Krajíři, Vlašimští a jiní. Císař Fridrich nedal navesti se proti Jiřímu k žádnému činu.

Náčelníkem jednoty strakonické byl pan Oldřich z Rosenberka. Znajíce již s dostatek politickou taktiku tohoto pána, nedivíme se, patříce, že obě válečné jednoty za půl druha roku nesrazily se ve hlavní bitvě, ale že čas minul v plenění země a v malých potrčkách se střídavým štěstím, a ještě více v strojení příměří, v ukládaní a maření sněmův, ve volení a v nečinnosti rozsudích a mocných opravcův. Pan Rosenberk vyhýbal se boji rozhodnému tím pilněji, čím více moci v zemi stále přibývalo jednotě poděbradské. Pan Jiří pak ač uměl válčiti a vítěziti, nikdy nehledal bojův krvavých, nýbrž vždy raději podával se k úmluvám míru.

Však pan Rosenberk smlouval se toliko, aby nabyl času k získání spojencův proti němu. Účelem páně Rosenberkovým bylo, aby zničil jednotu poděbradskou, aby vytiskl Jiřího z Prahy a obnovil v Čechách tu politiku, která se provozovala až do měsíce září minulého roku. Poněvadž pak věděl, že tohoto záměru svého nedojde žádnou smlouvou s jednotou poděbradskou, a poněvadž jednota strakonická na podniknutí rozhodného boje byla slabá a doma již neměla kým sesíliti se, hledal pomoci — za hranicemi. Po celý rok přičiňoval se, až v dubnu 1450 sjednal spojení jed-

noty strakonické s knížetem Fridrichem saským, proti kterémuž pan Jiří a jednota poděbradská vedli válku jakožto proti dávnému zhoubci a nepříteli koruny české, že bezprávně jal se panovati nad krajinami lužickými. Tohoto zahraničného spojence svého a odpovědného nepřítele království českého pan Rosenberk mimo úmluvy učiněné s jednotou poděbradskou zval do země české,“ aby vojensky vtrhl mezi jich města a pomocníky a je hubil,“ tak aby na pana Jiřího udeřeno bylo s dvou stran. Však list, v kterémž pán krumlovský o tomto zrádném a ošemetném činu svém dával vědomost jednomu pánu své strany, byl chycen strážnými jednoty poděbradské, a spůsobil veliké vzbouření po veškeré zemi proti strakonickým, jakožto hubitelům svého jazyka. *Jednota poděbradská zaskvěla se co svatá tvrz národnosti české proti Němcům*, a v kom bilo srdce české, chopil se zbraně a s hrdinným zápalem přikazoval se k ní. Vojsko poděbradské stalo se velikým vojskem národním, a pan Jiří seznal chvíli, aby podnikl boj rozhodný. Maje pohromadě celé vojsko, na poli u Buštěvsi dne 27. května 1450 vydal proti strýci svému *odpovědný list*, z něhož nejlépe poznáme osoby a děje oné památné doby.

„Jiřík z Kunstatu a z Poděbrad. Pane Oldřiše z Rosenberka! Přivodímť ku paměti, kteraks mi se byl pode ctí a věrou zavázal, pomáhati proti mým nepřátelům, a jestliže by toho neučinil, podvolils se, abychom tě měli za zrádci a za zkurvysyna. I netoliko by tak vysokému svému rčení chtěl byl dosti učiniti: ale místo pomoci, nepřátele mé jakožto Oldřicha z Hradce, Koldu, Bedřicha i jiné bouřils a jednal proti mně a mým přátelům, i hanění křivá a nepravá skládals o mně. A když jsem o to s tebou byl v Jihlavě smířen,

opěts mi toho míru nezdržel, spojiv se proti mně s markrabí míšenským, svévolným nepřítelem mým; a napomínáns tu hned v Plzni, aby pamatuje na ten mír, nespojoval se s mým úhlavním nepřítelem. Na to se nic neobrátiv, učinils s ním závazek ve příměří křesťanském, kteréžs měl se mnou pode ctí a věrou i pod desíti tisíci kop grošův zapsané. I není div, že se mně a mým přátelům od tebe dějí ty nepravosti: poněvadž nad svým pánem korunovaným, císařem Sigmundem nestyděl jsi se neprávě činiti, zavazuje se z peněz proti Jeho Milosti knížeti rakouskému a tomu domu, aby jim tohoto království dovedl a dopomohl. A cožs pak dále ziskův svých hledě činil, a činíš, k ujmě chvály boží a k umdlení obecného dobrého tohoto království, v svých poselstvích u krále římského (císaře Fridricha) jednaje jinak, než by slušně jednati měl! Takés pana Alše ze Šternberka i nebožtíka pana Ptačka navedl, aby o krále polského stáli, aby sem za pána přijat byl, slibuje s nimi v tom zůstati: potom zjevné jest, kteraks jinak učinil, až skrze to i veliká bouřka se záhubou nemalou této země strhla se byla. A kteraks, nad nebožtíkem Smilkem z Kremže i nad jinými nešlechetně učinil, bylo by dlouho vypisovati. A poněvadž žádná tvá rčení, smlouvy, mírové ani zápisové nemohou býti zdržány a zachovány, a všelikterakými lstivými úklady mého i přátel mých zlého hledíš: lépe se mi zdá, aby ty také na mne péči měl, nežli bych já tvými úlisnými řečmi podveden byl. Protož se svými se všemi služebníky a lidmi poddanými vystříhám se a ohražuji svou čest proti tobě i tvým všem služebníkům a lidem poddaným, dále tobě ani tvým ničímž povinen nechtě býti.“

Oldřich z Rosenberka a jednota strakonická

s vojskem svým od Tochovic vytrhli k Rokycanům, aby konečně spojili se s Fridrichem saským, od něhož očekávali velikou pomoc. Však blížíce se k Rokycanům, s velikým zděšením uslyšeli, že jsa doma sám zapleten v boje, Fridrich jim pomoci nemůže. Ani císař německý, kteréhož již dlouho a úzkostně za rychlou pomoc byli prosili, neposlal jim v největší tísni jejich leda slib, že se postará, aby jejich spor s jednotou poděbradskou byl vyrovnán cestou mírnou. Tak všechny naděje jejich změnily se v strach veliký, že k boji neměli valné chuti.

Však již nemohli vyváznouti. Pan Jiří již byl na blízku, a když dne 4. června přirazil k Rokycanům, páni strakoničtí po bitvě velmi krátké v noci utekli k Plzni, a již nepostavili se k boji.

Pan Jiří v žádném boji nehledal leda mír; tudíž klonil se k úmluvám pokoje, i když měl nejspravedlivější příčinu a nejvhodnější příležitost, potrestati nepřítele. Jednota strakonická prohřešila se proti národu českému velice; původní spor mezi panem Jiřím a panem Oldřichem z Hradce o pana Menharta nešlechetným přičiněním páně Rosenberkovým byl vzrostl až na obranu vlasti proti Němcům; však pan Jiří co vítěz přestal na — útěku jednoty strakonické, a již dbal, aby raději navedl ji na společnou cestu o prospěch vlasti, než aby ji zůstavil na pokoutní trati vášní osobních. Smíření stran a získání jich pro dobro národa i státu českého, nikoliv potlačení a vyhlazení jich bylo politikou Jiříkovou po všechen život. Pročež již třetího dne po vítězství svém u Rokycan dal pánům strakonickým list bezpečnosti, aby počtem až do tří set jezdcův přijeli na hrad

Vilštein, jenž ležel mezi Plzní a Nepomukem. Na tomto hradě pak (dne 11. června 1450) sjednána smlouva, od deseti let první upřímná a poctivá s *obou* stran, poněvadž nebyl jí přítomen — pan Oldřich z Rosenberka. Osud jednoty strakonické způsobil v mysli tohoto pána takovou změnu, jaké nebyl by se nadál ještě nikdo. Sřízení této jednoty bylo posledním politickým činem starého pletichaře krumlovského; když nepodařilo se mu volání škůdce jazyka a koruny české proti vlastnímu národu a obhájci jeho, Jiřímu z Poděbrad, sestoupil s dějiště veřejného: přivěsil ještě svou pečeť k úmluvě míru, v kterouž žalostná jednota strakonická byla přijata od pana Jiřího, ale ihned opustil tu jednotu, kterouž sám byl způsobil, a brzy uchyliv se v život soukromý vzdal se veškeré činnosti politické. Smlouva vilšteinská byla jeho politickým listem úmrtním. A tak prodlením dvou let zmizeli s dějiště českého oba vůdcové veliké reakce římsko-šlechtické; oba náčelníci politiky nevlastenecké, protinárodní; oba hlavní odpůrcové Jiřího z Poděbrad: pan Menhart z Hradce a pan Oldřich z Rosenberka. Bez pana Menharta pan Oldřich ovšem již neměl žádné štěstí ve svých úskocích a praktikách; však ani s ním nebyl by odolal přímému důrazu páně Jiříkovu.

Jiří z Poděbrad co vítěz nikdy nediktoval smlouvu smírnou; nikdy nesmlouval se s poraženým nepřítelem jako s poddaným; ale vždy přál času rozvoji pokoje na cestě ústavní. Jakmile toliko s prospěchem vlasti mohl, vždy co nejrychleji a rád zavěšoval zbraň a otvíral síně sněmovní. Vědomí a šetření ústavnosti bylo základem veškeré politické činnosti jeho; sněm byl mu vždy milejší než bojiště. Z vůle jeho ani smlouva vilšteinská neuklidila všechen spor mezi stranami, ale

byla toliko přípravou k míru. Jiří dbal toliko, aby nebyl zviklán základ politiky národní, pročež opět přiměl odpůrce své, že přiznali se ke kompaktatům, k listu mírnému r. 1440 a k smlouvám pelhřimovským r. 1446; konečný mír mezi jednotami strakonickou a poděbradskou, totiž vlastní upokojení země mělo státi se až na příštím sjezdu rozepsaném do Pelhřimova a na příštím valném sněmu položeném (ke dni 25. listopadu 1450) do Prahy. K valnému sněmu do Prahy zavázali se, že přijdou všichni jednotníci obojí strany; jedině panu Oldřichovi z Rosenberka, poněvadž jeho rozmrzelost a strápenost ve věcech zemských již obecně patrna a známa byla, dovoleno, aby dal zastupovati se na něm svým synem. Jakož pak ve sjednání smlouvy vilšteinské pan Jiří odpůrcům svým dopřál mnoho volnosti, tož když byla spůsobena, učinil ji zákonem zemským: všichni obyvatelé po celé zemi v určitém čase měli přiznati se k ní výslovně. Tu opět vidíme velikou péči páně Jiříkovu jedině o pokoj a dobro vlasti. Netiskl, nenutil odpůrce své k žádné úmluvě; ale jakmile v něčem se zavázali z vlastní vůle, nedovolil, aby vymkli se z toho výtržně a lstivě. Za čtyři neděle po úmluvách vilšteinských odbýval se sjezd pelhřimovský, na kterém stalo se *konečné smíření mezi pány Jiřím z Poděbrad a Oldřichem z Hradce*, a vynešen nález, aby mezi všemi obyvateli země české zachován byl pravý mír a pokoj křesťanský až do sněmu již rozepsanému do Prahy. Toliko proti Fridrichovi saskému, jehož jednota strakonická na Vilšteině zjevně byla se sřekla, dovoleno sbírati pole.

Této výminky užil sám pan Jiří, než sešel se sněm pražský. Chtělť totiž netoliko potrestati Fridricha saského za jeho spojení s jednotou stra-

konickou, ale vysvobodit též drahně měst a zámkův českých pohraničných, kteréž Fridrich hlavně lehkomyslností a nedbalostí králův Václava i Sigmunda v moci své měl. Pan Jiří již tohoto roku, ještě nejsa ani uznán za správce království českého po veškerém národě, se vší opravdivostí obrátil zřetel svůj k jedné z nejdůležitějších potřeb státu českého: *aby totiž ke koruně navráceno bylo vše, cokoliv ve válkách husitských od ní odtrženo bylo.* Hranice království českého na západ a na sever byly v první polovici století patnáctého velmi neurčité a pohyblivé. Ve zmatcích válek husitských knížata saští byli zmocnili se netoliko několika měst a zámkův v Sasku ležících, však manstvím ke koruně české přivtělených, jako Tarantu, Elsterberka, Plavna, Perna atd., nýbrž i přímo k zemi české náleževších, jako Mostu, Oseka, Duchcova a jiných. Jiří z Poděbrad uznal za veliké poškození koruny, aby tyto kraje a zámky byly v moci sousedův nebezpečných, a jsa již vůdcem vojska, kteréž pro čest a slávu českou bylo sebralo se kolem něho proti nevlastenecké jednotě strakonické, pomocí jeho jal se opět dobývati zámkův dotčených a právně upravovati potrhané hranice království českého. Tato úloha byla velice nesnadná, a nemohla býti vyřízena jedině válkou. *Devět let* (od 4. září 1450 až do 25. dubna 1459) pracoval Jiří na *upravení hranic česko-saských* mečem i smlouvami: a péče i zásluhy jeho v těchto článcích zahraničné politiky státu českého nejsou menší než v politice domácí, jakož na svém místě seznáme. Výpravou do Sas roku 1450 pan Jiří rozšířil svůj program a svou moc v národě českém velice. Když tudíž přišel na valný sněm pražský (25. listopadu 1450), na kterémž mělo býti jednáno netoliko o konečný pokoj ale též o sřízení vlády

v zemi, již v myslech obou stran uznáván za správce zemského; a přece ještě nebyl zaň prohlášen zjevně. Tatáž žalostná příčina, kteráž později velikému králi stala se osudnou, tenkráte poprvé co pohrůžčivý přízrak mihla se přes cestu vlastenskému šlechtici: *řevnivost stavovská.*

Veškeren národ již byl seznal, že nemá v sobě muže k vládě spůsobilejšího; potřeba vlády řádné již byla cítěna obecně; a přece, když nadešla chvíle, aby nejspůsobilejší muž byl k vládě povolán, kdož posud jej byli viděli na rovni s sebou samými, lekli se, že příště by stál o stupeň výše. Ačkoliv pan Jiří již skutečně provozoval největší moc ve všech věcech zemských, i ačkoliv jednota poděbradská již po dvě leta za správce zemského jej uznávala, přece kdož sobě zakládali na svou urozenost, měli za to, že v té věci neliší se od něho naprosto, a že jsou ho poslušni toliko co kolegy nikoliv co pána svého. Čím větší nerovnost občanskou šlechta česká již opět v celém národě byla vypěstovala, tím prudší řevnivost vládla v ní samé. K stavu městskému a k lidu obecnému páni čeští pohlíželi hrdě, ale k sobě samým závistivě. Od té doby, co vláda šlechtická v národě opět se vzmohla, páni čeští jali se závoditi mezi sebou přepychem a nádherou; drahně jich měli dvory jako panovníci. Jakož pak nebylo v zemi krále, záře z jejich hradův nesla se přímo vzhůru, nejsouc přitlumována ani mrzutou myšlenkou povinného poslušenství.

Pan Jiří za minulých let žil na Poděbradech ovšem skvostně, ale nikoliv okázaleji, než na svých hradech jiní páni rovněž bohatí. Teprv od té doby, co politická moc jeho jednoty v národě vzrostla, zvelebil svůj dvůr a valně rozmnožil počet svého zemanského komonstva i své válečné čeledi. Však

tím netoliko vzbudil záští svých protivníkův, ale pohoršil i své nejupřímnější přátele politické. Každý kdo se považoval za rovněž urozeného, cítil se velmi uražena každým jeho novým — panošem. A řevnivost stavovská na sněmu kateřinském byla tak prudká, že přemohla obecnou potřebu národní i v mysli nejšlechetnějších přátel páně Jiříkových. Otázka o ustanovení správce zemského odročena až se vrátí poselství, kteréž na novo ustanoveno do Vídně o Ladislava pohrobka. Jest žalostným znamením té veliké politické pověry, která se nazývá šlechtictví, že raději koří se modlám, kteréž sobě sama učinila, než aby dala se vésti bohy, kteří nad ní se vznáší. Rovněž i stavové na sněmu kateřinském shromáždění raději chtěli skloniti své čelo před cizím dítětem královské krve a tradice, než svého ducha před domácím mužem královských cností a skutkův!

Pan Jiří nepřekážel usnešení tomuto. Znalť již proud dějin českých a byl přesvědčen předně, že bude správcem zemským i až Ladislav co král vstoupí do Čech, a za druhé, že s větším prospěchem bude spravovati zemi, až Ladislav v ní bude králem korunovaným.

Ačkoliv jmenování správce zemského odloženo bylo s nejopatrnějším pokrytím pravého úmyslu všech sněmovníkův, pan Jiří přece ihned na sněmu postřehl pravdivou příčinu jejich odkladův, a dbaje co nejpilněji, aby nedal na sobě znáti, že ví, proč se jim nelíbí, pomýšlel, jak by upokojil podrážděnou řevnivost jejich, než se sněmu se rozejdou. Musel zhojiti je tam, kde byli raněni; však zároveň hleděl, aby prospěch národa tím nebyl uražen.

Účastenství v bitvě u Lipan bylo jediným skutkem páně Jiříkovým proti politickým právům

lidu. Od té doby po všechen život svůj pan Jiří byl mocným mírnitelem feudalních snah stavův panského a rytířského v národě. I co pán na Poděbradech, i co správce království i co panovník v koruně vší silou svou zdržoval politiku šlechty české, která neunaveně čelila k tomu, aby stenčila politická práva stavu městského a uvedla v politickou porobu obyvatelstvo vesnické i lid obecný. Když tudíž na rozchodu sněmu kateřinského (dne 6. ledna 1451) chtěl zavděčiti se stavu panskému, vybral sobě článek života veřejného, v němž zároveň mohl posloužiti celé zemi. V obecných bouřích, kterýmiž národ již po tolik let byl zmítán, soud zemský nemohl býti obnoven; a jakkoliv od té doby, co pan Jiří stál v čele správy obecné, bezpečnost života i jmění na cestách veřejných valně byla zlepšila se, přece ještě stále ozývalo se dosti nářkův na zloděje krčemní, na loupežníky, podvodníky a výtržné lidi vůbec. Z přičinění páně Jiříkova tedy na tomto sněmu obnoveny *starodávné popravy*, a přiznána jim moc ještě větší než jindy mívaly. Starodávné popravy byly soudy krajinské dle posledního sřízení králem Václavem IV. roku 1405. Na potlačení totiž veřejných a smělých lupičův, kteří bezpečnost obecnou rušili, král Václav IV. jmenovaného roku dle nálezu sněmovního ustanovil v každém ze dvanácti krajův země české jednoho neb více popravcův z předních rodin panských, a opatřiv je policejní i soudní mocí velikou, kázal jim pomáhati sobě vespolek. Pan Jiří spůsobil obnovení onoho nálezu sněmovního, a navrhl, aby popravčím dána byla moc ještě rozsáhlejší, odpor pak proti těm, kterýmž příslušela poprava, aby trestán byl jako odboj veřejný, tak že všichni obyvatelé země povinni jsou pomáhati popravcům na takové vinníky.

Rozumí se sebou samým, že návrh páně Jiříkův přijat byl od pánův s velikým schválením, poněvadž zveleboval moc a vážnost jejich v národě. Však ani země neměla příčiny naříkati na podporování moci šlechtické, poněvadž veřejná bezpečnost tím zákonem v brzce mnoho získala. Řevnivost kolegův na knížecí dvůr páně Jiříkův byla pak tím spůsobem s veliké části ukojena, a sněm rozešel se s přikázaním, aby všecky nepřízně, kyselosti, pomluvy a půtky v posledních dobách mezi stranami vzešlé pominuly, aby žádný druhému ničímž zlým toho nevzpomínal, aniž věčně kdy vzdvihal ke škodě, k nelibosti, k pomstě ani které hanbě.

IX.

Ve věcech politických země česká počátkem roku 1451 již byla došla pokoje velmi skvělého Čí zásluhou, bylo již příliš patrno; jmeno páně Jiříkovo pronášeno s chválou a slávou netoliko doma ale i za hranicemi.

Však otázku církevní pan Jiří neměl tak v moci jako politickou; a země česká měla potřebí upokojení v obou.

Odjezdem kardinala Karvajala z Prahy roku 1448 a konečným udušením sboru basilejského skrze papeže Mikuláše V. roku 1449, církevní otázka česká octla se v nové době. Stolice římská měla k husitství tutéž politiku, ať na ní seděl papež kteréhokoliv jmena. Neuznávalať kompaktata ani když sbor basilejský pomocí jich sliboval uvesti národ český zpět do lůna církve římské; však ještě menší ceny přikládala jim, když onen sbor v konečném s ní narovnání, ani slovem ne-

zmínil se o nich. Poměr kališníkův českých k Římu a k církvi katolické vůbec stal se náhle velmi podivným. O kompaktatech nechtěli v Římě nic vědět, a v Čechách nebylo možno upokojení svědomí a země mimo kompaktaty. V Římě nechtěli ani potvrdit, co sbor basilejský někdy byl přiznal za právo; v Čechách pak již spravovala věci zemské strana, která v svém programu měla ještě rozšíření oněch práv, když domáhala se dokonání kompaktat. V Basileji kališníci byli uznáni za dobré křesťany; v Římě pak opět nazývali je „kacíři,“ a tož s významem tím potupnějším, čím vzdálenější v myslech jejich již byla slavná vítězství Žižkova a Prokopova. V Římě mysleli, že postačí poslati do Čech několik chytrých kardinalův a mnichův, a že o kompaktatech i o kalichu brzy umlkne veřejná řeč: v Čechách kompaktata již byla zvítězila nad odpůrci netoliko cizími ale i nad domácími, celý národ již myslel a žil podlé nich, kalich již byl mocnějším heslem národním než za Žižky; polovice nynějšího národa již byla narodila se v husitství.

Mistr Jan z Rokycan, který po smrti Příbramově († 20. prosince 1448) byl nejvyšším duchovním správcem všech kališníkův, vida nesmírně rozdílná mínění o kompaktatech v Čechách a v Římě, domníval se, že příčinou této rozdílnosti jest toliko nedorozumění, a měl za to, kdyby s papežem a s některými kardinaly jen mluviti mohl, že by je přesvědčil o dobré katolické víře kališníkův. Podobně smýšlela veliká část podobojích, a protož chtěla jednati s Římem a s papežem dále, přes všechny smutné zkušenosti, kterých národ již téměř na padesátý rok s té strany doznával. Však v mysli dosti značného počtu kališníkův horlivých, kteří do papeže již nenadáli se ničeho dobrého,

rokem 1451 dozrála myšlenka již dvakráte veřejně pronešená mistrem Petrem z Mladenovic (poprvé r. 1447 k papeži Mikuláši V. v Římě; po druhé r. 1448 ke kardinalu Karvajalovi v Praze): *o spojení kališnické církve české s církví řeckou.* Z kláštera slovanského v Praze, jejž Karel IV. byl vystavěl právě proto, aby usnadnil spojení církví východní a západní aspoň mezi Slovany a kdež nyní měla své úřadní sídlo pražská konsistoř podobojí, spravující se již od r. 1437 volenými administratory, tato myšlenka vyšla na veřejnost a za rok tak se vzmohla, že spůsobila dopisování mezi Cařihradem a Prahou.

Však papež Mikuláš V. z vlastního popudu svého, nic nedbaje na osudy Karvajalovy r. 1448, počátkem r. 1451 opět vypravil do Čech dva nejčinnější a nejodvážnější jednatele své politiky; učeného biskupa *Mikuláše z Kusy* a bouřivého mnicha *Jana Kapistrana.* Oběma uložil, aby uvedli Čechy do jednoty církve římské bez výminky. Než pak oba tito nešťastní agenti papežovi se přiblížili k Čechám, přišel mezi kališníky třetí památný kněz římský onoho věku: *Eneáš Sylvius Piccolomini,* vychovatel Ladislava pohrobka a ministr císaře Fridricha. Tento hladký diplomat a biskup přišel do Čech co poslanec císařův, ale jednal zde více pro papeže. Poněvadž pak později sám co papež Pius II. stal se osudným v dějinách národa českého, sluší zmíniti se o něm poněkud podrobněji. Maje teprv šest a dvacet let Eneáš Sylvius Piccolomini byl účasten prvních prací sboru basilejského co tajemník kardinala Kapranicy. Strana, která chtěla obmeziti moc papežskou, podrobujíc ji vážnosti veškeré církve, neměla na sboru basilejském horlivějšího bojovníka mimo tohoto mladistvého učence. Eneáš Sylvius

v poradách sborových stíhal nadužívaní moci papežské s odvahou a statečností římského tribuna. Když sbor basilejský strhl Eugenia IV. se stolice sv. Petra a svěřil tiaru knížeti Amedeovi savojskému (Felix V.), Eneáš Sylvius stal se tajemníkem nového papeže. Nikdo ani nemohl horlivěji provozovati odpor proti Římu; ale sotva že strana sborová zbavena byla svého středu a svých vůdců̊v, a sotva že ohnivý Benatčan Eugenius IV. zdvojil svou sílu a odvahu proti církvi křesťanské, Eneáš Sylvius vzdal se mu, a vstoupil co diplomat do jeho služby. Za Eugeniova nástupce, Mikuláše V., učiněn biskupem a propůjčil se svými diplomatickými a státnickými službami Fridrichovi, císaři německému; v této hodnosti pak stal se brzy samostatným správcem věcí církevních v Čechách, na Moravě, v Němcích a v Uhrách. Mezi Eneášem Sylviem a papežem Piem II. ovšem byl velmi podivný a znamenitý rozdíl, jakož za krátko seznáme.

Císař Fridrich poslal jej do Čech s odpovědí k žádostem o Ladislava, s nimiž Čechové ze sněmu kateřinského byli vypravili do Vídně poselství velmi četné a nádherné. Ponévadž v Praze té doby zuřil mor, rozepsaný tam sněm na vyslyšení odpovědi císařovy odbýván v Benešově (v červenci 1451). Smysl dlouhé řeči Eneášovy byl, že Ladislav pro útlý věk svůj ještě nemůže panovati, pročež aby stavové čeští, jsouce skorem již dvanáct let bez jeho přítomnosti, „*pozdrželi ještě něco málo.*“ S touto planou odpovědí sněmovníci byli velmi nespokojeni a v listině ze sněmu vydané žádali, aby císař o vydání Ladislavově do Čech určitěji se vyslovil nejdéle do sv. Václava téhož roku.

Však mnohem památnější, než poselství o La-

dislava, byla v Benešově vlastní Eneášova rozmluva s panem Jiřím z Poděbrad o věcech církevních. Rozmluva tato jest pro poznání netoliko obou mužův ale i mnohých stránek života českého velmi důležita, pročež klademe ji zde v znění toliko málo skráceném. Pan Jiří mluvil česky (neuměje latině a jen špatně německy), biskup pak latinsky. Průvodce Eneášův a též vysoký úřadník na dvoře císaře Fridricha, pan Prokop z Rabšteina byl tlumočníkem jejich.

Eneáš. Přál jsem si mluviti s tebou muži výtečný, o věci ani soukromé. ani nedůležité, ana dotýče pokoje země této a tvého velikého dobrého; chceš-li slyšeti, hned ti ji vyložím.

Jiří. Žádostiv jsem; povídej cokoliť se líbí.

Eneáš. Království toto bylo někdy ve stavu na nejvýš kvetoucím a mezi zeměmi západními nejbohatší. Dařily se v něm všechny ústavy nábožné, a všech nauk studia bývala tu slavná. Nyní země chudá jest, vyhubena, zubožená. Proč medle? protože pravda naše lháti nemůže, ana dí u evangelisty: každá říše v sobě rozdvojená zpuštěna bude; dům padne na dům. Vy Čechové netoliko mezi sebou jste rozdvojeni, ale také od větší částky křesťanstva odtrženi; aniž posloucháte církve římské, ačkoliv ona matka jest a mistryně všech věřících, ani přijímáte nařízení sborův církevních. Kdybyste přijali jednotu církve a chodili v domu páně se svorností, snadno království vaše nabylo by dávné své důstojnosti a slávy zase. *Ty tedy pane, jenž táhneš po sobě národ, kamkoli chceš*, udělej sobě jmeno veliké; hleď získati lásku stolice apoštolské: navrať jí syny, kteréž ďábel od ní odvedl; nabírejž ze zdroje potok vody své, aby odsečen jsa nevysechl. *Vrátí se všichni a vzývati budou církev římskou, budeš-li ty chtíti.* Tebe papež, tebe císař mezi prvními kochati bude; a Ladislav když vejde v království, nazvě tě svým ochráncem, svým otcem, i nejvíce tobě děkovati bude, ans mu odevzdal zemi upokojenou, z bludův očištěnou, míru požívající, ozdobenou mravy dobrými a vřelou ve víře. *Památka jmena tvého bude věčná*, i po smrti požívati budeš nebeského blahoslavenství. Pročež znáš-li jakou stezku dobrou, kteráž by vedla k jednotě, ukaž mi ji, a já o ní spravím stolici apoštolskou.

Jiří. Děkuji tobě otče, že péči sobě vedeš o království

naše. Země ta, jakož pravíš, jest pohubena i zubožena; bůh ví, čí vinou. My jsme míru žádostivi; aniž válčíme, abychom válku měli, ale abychom dobyli pokoje. Bezděky nosíme zbraň, bezděky svodíme bitvy. Vyslali jsme někdy posly své k sboru basilejskému, a s otci, kteří tehdáž tam vládli, některé uzavřeli jsme úmluvy; kteréžto kdyby byly zachovávány, měli bychom pokoj i se stolicí apoštolskou, i s ostatním křesťanstvem, a nebylo by rozdvojení v zemi naší. *Ale ruší se, co nám slíbeno*; kacířův, odtržencův nám spílají, a umře-li kdo z našincův mezi námi, má pohřeb s osly zároveň. Žákové naši, jakkoli učení a skromní, nemohou nikde dojíti svěcení, a posměchy dějí se těm, kdož užívají kalicha. Byl u nás legatem kardinal Karvajal, chodili k němu kněži naši, byl jsem i já s ním. Žádali jsme obnovení a potvrzení dávných úmluv; kdyby nás byl uposlechl, nebyla by vznikla ona pohoršení, kteráž následovala. *Oslyšel prosby naše o kompaktatech*, tak mluvě, jakoby nikdy o nich ničeho nebyl doslechl. *My však víme, že mají platnost, a že řádně vyšla od sboru obecného, dříve než od Eugenia IV. rozveden byl.* Má-li papež Mikuláš nás na mysli a chce-li získati naše poslušenství, *ať káže držeti úmluvy*, a my vzývati jej budeme. Tato jest *krátká i jediná cesta ku pokoji.*

Eneáš. Proč naříkáte na rušení kompaktat, kteréž prvé rušíte sami? Není vám dosti přijímati pod obojí; musíte nad to zatracovati přijímající pod jednou?

Jiří. Kterak je zatracujeme?

Eneáš. Když pravíte, že nikdo nebývá spasen, leč přijímaje pod obojí, odsuzujete nás všecky a díte, že jsme kacíři. Jakýž tu div, že my vám porok kacířství vracujeme? Připomínáš úmluvy s koncilium učiněné a chválíš o nich, *že řádně vyšly. Rád to slyším.* Ale koncilium, mluvíc o přijímaní pod obojí, staví se domnění vašemu na odpor, protože praví nebýti je ani ke spasení potřebné *ani Kristovým přikázaním lidu obecnému předepsané.*

Jiří. Není-li přikázáno přijímati pod obojí, neníť věru ani pod jednou; neb ten, co kázal podávati lidu způsobu chleba, nařídil spolu i způsobu vína, i uvedl ji v obyčej.

Eneáš. Protože Kristus podával té svátosti apoštolům a ne lidu obecnému (!) *Ale nemáme nyní kdy o to se hádati.* — Že legat nechtěl potvrditi úmluv vašich, není divno. *Dovoleno jest vám přijímati pod obojí,* ale přikázáno spolu kněžím, při rozdávaní učiti a napomínati lid, že ne teprv pod obojí, ale pod každou spůsobou jest celý a plný Kristus; toho nic se nečiní. Zapověděno jim podá-

vati svátost dítkám a přece podávají. Nemají nikoho donucovati k přijímaní pod obojí; činí to však. Mají puditi od sebe ty, kteří nezvykli přijímati pod obojí: oni k sobě je vábí. Mají při službě boží zachovávati obyčej církve: nedbají, *vtrušujíce do ní zpěvy v jazyku prostonárodním!* Krásné to poslušenství, krásné zachovávaní úmluv!

Jiří. V úmluvách našich vymíněno jest: nesrovnají-li se někteří při službě boží hned s obřady církve obecné, že to nemá býti na překážku ani pokoji ani jednotě.

Eneáš. Ale jestliže všickni zavrhujete obřady, jakož tak činíte, platnost úmluvám se odjímá. Vy pak nad to zavrhujete víru naši, tvrdíce potřebu přijímaní pod obojí u lidu obecného.

Jiří. Neznámé jsou to pro mne věci: ale to ti pravím, nebudou-li kompaktata držána, nebudeť ani pokoje, ani svornosti. Chopíme-li se opět zbraně, budete nám samoděk podávati starých úmluv, aniž pak přijaty budou. Není nás málo, jak myslíte; mnozí jsou v sousedních krajinách, kteří stejně s námi smýšlejí, aniž nač jiného čekají, než abychom vojensky vytrhli do pole. Víte co minulých let se stalo; papež, poradí-li se zdravě, nebude se hádati, zdali jsme privilegia ztratili, abychom zbraní nedobyli sobě větších. Zbraní vše se dává, co nechce dáti se právu. Snad vám někteří veliké naděje činí, slibují vypraviti vojska valná, i chlubí se proklestiti vám mečem cestu k nám: my známe obyčeje a síly sousedův našich. Já kdybych měl raditi papeži, doléhal bych na držení kompaktat.

Eneáš. Dlouho vítězili jste: kdo ví, není-li den váš na blízku? *Nemáte již té přízně, které dříve*; mnozí od vás odpadli, kteří povstanou-li k boji, dorazí na vás s předu i s zadu. — Mám za to, že svornost visí ode tří věcí: od kompaktat, jakož pravíš, od statkův církevních rozchvácených a od ustanovení arcibiskupa, kteréžto věci ani chatrné nejsou, ani snadné k vyvedení. *Nebo kompaktata, když již zrušena jsou, obnovovati jest ovšem těžké.* Kdo statky církevní osáhli, neradi je vrátí. Co do arcibiskupa, vy sami činíte násilí, chtějíce jen *Rokycanovi*, a nikomu jinému; jehožto, nemýlím-li se, *stolice apoštolská nikdy k té hodnosti nepovýší.*

Jiří. O kompaktatech řekl jsem ti co myslím; bude-li papež neoblomný, najde království ještě neústupnější; nevím, kdo přemůže, ale o písmu vím, kteréž dí: zavadí-li silný o silného, padnou oba; svár nebude ani nám ani vám ku prospěchu. Co do statkův zádušních, ta věc nemá u mne veliké váhy; neb kdo zmocnili se jich bez práva, těm

země přehlídati nebude. O arcibiskupu ale nevím, proč nám papež tak velice na odpor jest, a proč nám nechce potvrditi Rokycany, jehožto jsme zvolili s povolením Sigmundovým a jemuž jsme všichni slíbili nápomocni býti.

Eneáš. V kompaktatech slíbili jste zachovávati všecky obyčeje církve obecné, kromě přijímaní podobojí. Obyčej pak *církve latinské, jejímžto členem jste,* to nese, že buďto kapitoly volí arcibiskupy, kteréž potom potvrzuje stolice apoštolská, aneb že na uprázněná místa papež sám dosazuje pastýře. Vy uvozujete jiný a nový obyčej: když na papeže spadlo právo k opatření místa, vy dáváte národu volení k němu; a když církev má voleného zkoušeti, papež pak posuzovati hodnost a zásluhy jeho, vy nebude-li vám dán Rokycana, nechcete žádného míti. To věru jest rušení úmluv.

Jiří. Má-li země naše svobodu, voliti sobě arcibiskupa, proč by jí šetřiti neměl papež?

Eneáš. Šetřil by jí, kdyby která byla: ale vy ji nemáte.

Jiří. Starodávný jest obyčej v zemi, že k žádosti královĕ kapitola volí, papež potvrzuje. Dle mého uznání kdyby papež Rokycany potvrdil, dobře by učinil.

Eneáš. Ale k tomu raditi nesluší mně, ani papeži. Jinaký jest tvůj a jinaký náš o tomto člověku soud.

Jiří. Tuším, že pravdu mluvíš. Nebo kolik jest lidí, kteří o Rokycanovi s křivdou zle mluví, že se mi zdá, netoliko já, ale ani svatý Petr sám, kdyby do Říma přišel přimlouvati se zaň, nenašel by víry ani slyšení.

Eneáš. Apoštol radí nebrati nováčka na biskupství, aby snad popna se v mysli neupadl v osidlo ďáblovo.*) Však *Rokycana tvůj* není nováčkem, ale *jest ničím u víře,* neboť utrhá stolici apoštolské a viní celou církev z bludu, i chvástá se sám míti pravdy, kterýmž církev římská odporuje. Ale klam jest a nikoliv pravda v něm, jenž všetečným Pražanům sám se za náčelníka představuje, bez povolání od boha, mimo všecky zákony, a proti vůli Kristova náměstka úřad biskupský sobě osobuje i provozuje. Však není to biskupská, ale pekelná stolice, které se zmocnil tvůj Rokycana, mistr bludův a umělec ve porušení

---

*) Tož v Římě až příliš málo dbali slov apoštolových i v těchto věcech. Neboť soudíce podlé nevyslovitelné zpupnosti myslí, kteráž tam od jaktěživa vládla, musíme dle slov apoštolových míti za to, že netoliko na biskupství a kardinalství, ale zvláště na papežství vybíráni byli naskrze — nováčkové u víře Kristově.

ctností výtečný, kterýž opustiv pramen živé vody, vyhrabal sobě smrduté louže, nemohoucí dávati zdravého nápoje. Kterak papež může tak znamenitou církev poručiti tomu, co haní stolici apoštolskou, co zlořečí celé církvi, co uvodí nové řády, co žádné zkoušce podrobiti se nechce. Co by řekli ostatní Čechové, kteří posud směle a neoblomně stáli po straně církve římské? Nevěřím pane, že by možné bylo, co žádáš; *marná jest Rokycanova, marná i vaše naděje. Chcete-li pokoji, pusťte od něho.* Nesluší vám nutiti papeže; následujte řádu církve, *chovejte se, jako jiní křesťané: tak dojdete milosti u papeže.*

Jiří. Líbí se mi, že ničeho neukrýváš, maje co na srdci, to na jazyku. Bez mála bych ti uvěřil, *aniž mohu více dobře tušiti Rokycanovi.* Poněvadž pak hlasem celého království volen jest, musí naveden býti, aby volení svého se odřekl; potom od dobroty stolice apoštolské vyžádáme sobě jiného.

Eneáš. Čiňte jak chcete, jen ať Rokycana ustoupí, kterýžto usmyslí-li sobě a *pokoří-li se, dojde milosti a zakusí vší přízně stolice římské*; a ty provedeš-li to, budeš za to míti čest a odplatu svrchovanou. Ostatně poněvadž řeči naše dotýkaly se přijímaní pod obojí, radímť, když přijde Jan Kapistran, muž učený a svatý, abys mu přednesl, o čem pochybu máš, a zjevil mu všecky tajnosti srdce svého.

Jiří. O Rokycanu postaráme se, co a jak nejlépe se hodí pokoji a zemi. Co do Jana Kapistrana, jakmile došla pověst o něm, umínil jsem učiniti, cos řekl, i bez tvého pobídnutí. Nejsemť hlubokomyslný, a bojím se zavaditi, aniž důvěřuji sobě samému, *ani na kněži naše hrubě se nespoléhám.* A však s bohem buď! neb již volají mě jiná pořízení“ . . . .

Mínění svému, kteréž o kompaktatech při osobním setkání se v Benešově byli pronesli, každý z obou mužův zůstal věren až do své smrti. Povážíme-li, že Eneáš Sylvius s ním vstoupil na stolici papežskou a Jiří na trůn český, slyšíme na sněmu benešovském první daleké zadunění veliké pozdější bouře nad státem českým.

Eneáš Sylvius opustil Čechy s bezpečnou nadějí, že z pana Jiřího konečně přece bude dobrý katolík římský; tuto naději choval i co ministr

císaře Fridrichův i ještě co papež, a jedině z této jeho naděje můžeme sobě vysvětliti, proč ani nepřekážel na dvoře Fridrichově, aby pan Jiří nebyl uznán za správce království českého, ani proč neopíral se co papež povýšení páně Jiříkovu na královský trůn český. V tom výroku ovšem nemýlil se ani ministr císařský ani papež, že pan Jiří má národ český ve své moci. Však i tento výrok byl pravdivým jedině o Jiřím kališníku; Jiří co katolík dle smyslu římského byl v národě českém naprosto nemožným.

Pan Jiří zajisté nikdy neklamal nikoho svým přesvědčením politicko-náboženským, a kdyby Eneáš Sylvius sám na sobě byl zkusil sílu přímé a důsledné povahy, mohl poznati pana Jiřího již v osudech svého dryáčnického krajana, Jana Kapistrana. Pan Jiří k poradám a k úmluvám ve věcech náboženských rovněž vždy nakloněný jako v politice, skutečně chtěl jednati s poslem papežovým, Janem Kapistranem, o církevních potřebách národa českého; však než tento jednatel papežův dojel hranic českých, již nechtěl ani pustiti jej do Čech, tím méně pak chtěl mluviti s ním.

Když z Říma posýlali na sjednání míru s Čechy takové lidi jako Karvajala a Kapistrana, bylo až příliš patrno, buď že Čechy neznají naprosto, aneb že nechtějí smířiti se s nimi. Vždyť tito lidé byli největší paskvil na dějiny a program národa českého oné doby! A Karvajal přece byl tisíckráte spůsobilejším k svému poslání než Kapistran. Tento mnich byl nejdokonalejší kejklíř a nejpokrytější škůdce společnosti lidské, jakýž kdykoliv s jmenem božským na světě kramařil. Z Říma jsa vyslán do Čech, aby z husitův učinil papežence, zastavil se ve Vídni na dvoře císařově, a když Eneáš Sylvius, od něhož byl dostal ještě ně-

která navedení o náboženských poměrech v koruně české, ještě meškal na sněmu benešovském, Kapistran ubíral se — na Moravu.

Na Moravě skorem po všechny časy takoví nábožní komedianti měli více štěstí než v Čechách. Ba v Brně náruživý mnich jal se provozovati ještě větší komedii než ve Vídni, mysle, že takovým spůsobem učiní všemu husitství konec. Lid, který ke všeliké veřejné výtržnosti všude a vždy se hrne, v nepřehledných zástupích shlukoval se na nové, posud nevídané divadlo: mnich již pětašedesátiletý, postavy malé, suchý, hubený, utrmácený, pouhá kost a kůže, na veřejném náměstí s vysokého lešení s divokými a ráznými posuňky hulákal po několik hodin jazykem latinským, jemuž mimo tlumočníka nikdo z přítomných nerozuměl. Eneáš Sylvius ve svých spisích ovšem vychvaluje ho velice co muže, který již na zemi vedl život téměř nebeský, bez poskvrny a bez hříchu; ale souvěký letopisec německý praví o něm, „že velmi se hněval, nebyl-li někde přijat u velikém davu a s procesím; a jakkoli na oko pohrdal světem dle nábožných řádův svých, že toužil po vybraných jídlech a dobrém víně i nastrojoval veliké lidstva shony a hlučné pochvaly, předsýlaje před sebou hlasatele zvučné o hojných a velikých zázracích skrze něho učiněných; i tak marným prý ukazoval se, že slova sobě odporného trpělivě snésti nemohl. Aby vidín byl od lidí, sloužíval prý mše na místech nesvěcených, kteráž po náměstích s velikým nákladem připravována, ačkoli dosti bylo kostelův a klášterův k tomu se hodících; ani prý nechtěl kázati leda na místě nějakém vysokém a ozdobně přistrojeném. „Nařizoval také v každém městě, aby nemocní shromažďováni byli v určité doby a místa, kdežto je pak navštěvoval; a domníval-li se

kdo ochrnulý neb chromý v důvěře povstalé z pověstí, že by mohl lépe státi, tovaryši Kapistranovi donucovali jej k chůzi, křičíce a hlukem velikým lid ku křičení „Jezus!“ povzbuzujíce; i hned odnášeli jejich berly a podpory a zavěšovali je v kostelích u obrazu sv. Bernarda. Však povídalo se, že tak zhojení znova se chápali berel.“ A český souvěký letopisec píše o něm: „Mnich ten prorokoval divné věci o časích budoucích, co se v Čechách má díti kněžím věrným českým. Talácel se a chodil po rozličných městech a krajinách v Rakousích, v Polště a na Moravě, káže a kaceřuje; a falešnými divy mnohé pány na Moravě svedl od kalicha Kristova.“ — Jsa poslán papežem, aby vyplenil husitství, náruživý mnich myslil, že to vykoná vzteklým křikem a nesvědomitým šarlatanstvím, i jal se již na Moravě provolávati, *kdožkoli přijímají pod obojí*, *že jsou kacíři* a zatracenci na věky, kompaktata basilejská že platnosti neměla ani míti nemohla; pročež že čas činiti pokání, odříci se odboje proti bohu a církvi a uchrániti duši pekelného ohně. Když pak takové kejkle měly žádoucí účinek u lidu duševně zanedbaného, vzbudily veliký hněv v mysli všech lidí rozumných.

Nejvyšší hejtman markrabství moravského, pan Jan Tovačovský z Cimburka, sice psal římskému misionáři, aby jedovatými řečmi a spůsoby svými přestal sváděti lidí od pravdy Kristovy; však vida veliké pohoršení nébrž zmatky spůsobené jím v soukromém i veřejném životě lidu obecného, přece zanedbal povinnosti své a nevyhostil bouřivého mnicha ze země moravské. Teprv pan Jiří z Poděbrad zachoval se k hanobiteli kompaktat dle zásluhy. Když se rozpomeneme, co stalo se v dějinách národa českého od prvních počátkův husit-

ství až do sjednání kompaktat, a pak opět od smrti Albrechtovy až do porážky jednoty strakonické; když povážíme, že kompaktata byla vítězstvím národa českého nad veškerým římsko-německým světem na poli meče i ducha; když vidíme, že mír a pokoj vlasti visel jedině na zachování kompaktat: srozumíme, jak spravedlivý hněv pojal pana Jiřího proti Kapistranovi. Práva národa českého byla panu Jiřímu příliš svatá a nezrušitelná, aby je nechal popírati od lecjakého vzteklého mnicha, toulajícího se po světě, nikoliv aby rozséval mír a lásku Kristovu, ale svár a zpupnost římskou. Pan Jiří hleděl ke Kapistranovi co k veřejnému buřiči, šiřiteli rozbroje a podněcovateli nové války domácí; pročež netoliko zamítl žádost jeho za bezpečný průvod po Čechách, ale i nařídil panu Oldřichovi z Rosenberka, aby nepřítele vlasti v domě svém nehostil. Kapistran totiž byl do země české již vešel z Moravy tou stezkou, kterouž před ním byli vyšlapali Karvajal, Eneáš Sylvius, Tomáš ze Sarzany (nyní papež Mikuláš V.), a která vedla co nejpříměji na — Krumlov.

Rozkaz páně Jiříkův poslaný panu Oldřichovi z Rosenberka zakládal se na důležitém pokroku, vykonaném tím časem v politice české. Byl to první rozkaz, jejž pan *Jiří co správce zemský, obecně uznaný* byl vydal; a osoba, ku které svědčil, sama sebou jest znamením, jak utvrzena již byla moc páně Jiříkova v království českém. Pravili jsme, že jednota poděbradská, jížto přívržencův po opanování Prahy přibývalo co chvíle velmi značně, uznávala pana Jiřího za správce zemského již po tři léta; však strana nevlastenecká, jejížto poslední podoba byla jednota strakonická, ani po všech posavadních svých porážkách nepřestala

vzdorovati obecné vůli a potřebě národa, a stále spekulovala na pomoc zahraničnou. Když ji zklamal Fridrich saský, ještě nadála se podpory do Fridricha rakouského, císaře německého. Však tento panovník již dosti dobře byl srozuměl vnitřním poměrům v národě českém a přesvědčil se, že království nemůže býti ani upokojeno ani Ladislavovi nakloněno, leda mocí a poctivostí páně Jiříkovou. Pročež když ze sněmu benešovského přišli k němu opět poslové o Ladislava, pravil jim, že co poručník Ladislavův *svěřuje celou správu království českého panu Jiřímu z Poděbrad*, a toto rozhodnutí jeho aby obecně ohlášeno bylo na sněmu pražském. Tu již odpůrcům Jiříkovým v Čechách nezbylo jiné rady, než podrobiti se konečně; vůle Fridrichova byla jim i rozkazem i omluvou. A když o sv. Jiří 1452 sešel se v Praze sněm hlučnější než jindy, učiněn památný zápis, jímžto „*my páni rytíři, zemané i města vyzdvihli jsme a svolili, i mocí zápisu a vůle společné vyzdvihujeme sobě a volíme za správce mocného a pravého v království českém urozeného pana Jiříka z Kunstatu a z Poděbrad*;“ i přidána mu rada jedenácti členův z panstva, z rytířstva i z měst, aby království řídili a spravovali podlé práv, řádův a svobod starodávných koruny české, jak se jim nejlépe a nejužitečněji bude zdáti: úřady a soudy aby osazovali, práva každému dopomáhali, chudému i bohatému pravdu a spravedlnost bez přijímaní osob činili, útiskův a bezpraví, loupeží silničných, válek svévolných neb jakýchžkoli útokův neřádných žádnému zdvihati a činiti víc nedopouštěli, kacířstva zjevná, bludy, falše, pálení a jiné všecky neřády stavovali, a tak zemi krotili a lidi v pokoj a jednotu i svornost vedli; „abychom těmi a takovými počátky v pokoj a řád vniknouce, tím

snáze a spíše *krále i arcibiskupa, a tak hlavu světskou i duchovní mohli míti.*“

Této *národní vládě* postoupeny jsou sněmem všechny důchody komory královské v Čechách, a slíbena pomoc proti všem, kdož by jí vzdorovali. Sebou samým se rozumí, že kompaktata potvrzena opět za státní zákon základní; však nové usnešení sněmovní o nich stalo se, aby k zachovávaní jich všichni třebas i násilím donucováni byli. Ustanovení toto přímo hledělo k činnosti Kapistranově již z Moravy rozhlášené a neposkytovalo římské reformaci mnoho naděje. Všem, kdožkoli na sněmu nebyli přítomni, položena lhůta, aby k zápisu sněmovnímu mohli přiznati se. Bylit to zvláště členové strany katolické páni z Rosenberka, z Hradce, ze Švamberka a z Risenberka, pak města Plzeň a Budějovice; se strany táborské zvláště město Tábor samo. Však již než na správce zemského obecně zvolen byl, pan Jiří s předními pány jednoty své vydal k sněmu německému stížné psaní netoliko proti Kapistranovi, kterýž prý puzením ďábelským všecky podobojí kaceřoval, ale i proti papeži Mikuláši, že proti národu českému byl vyslal člověka tak jedovatého. Kapistran tím časem ve velikém kruhu obcházel Prahu, stále dychtě, jak by do ní bezpečně se dostal. Na Krumlově pobyl několik neděl a ukládal své plány proti kalichu. Pan Oldřich z Rosenberka nedbal kvapně důtklivého napomenutí páně Jiříkova, ba úplně sklesl v moc Kapistranovu. Chytrý mnich totiž znamenal, že pan Oldřich, jsa v pokročilém věku svém na duchu již patrně sesláblý, nehodí se na vůdcovství té strany v Čechách, kterouž on opět chtěl netoliko vzkřísiti ale i rozmnožiti. Pročež spůsobem diplomatickým svedl jej s veškerého popředí života veřejného. Mluvilt tak ohnivě

o marnosti všech věcí tohoto světa, že pan Oldřich sřekl se náčelnictví netoliko v jednotě katolické ale i ve vlastním domě svém: se skvělým výminkem uchýliv se na Krumlov, odevzdal vladařství domu rosenberského nejstaršímu synu Jindřichovi, do něhož Kapistran nadál se i většího důrazu i většího štěstí pro „svatou“ věc proti kacířskému sestřenci Jiřímu z Poděbrad. Obnoviv takto a jak se domníval, i osvěživ vládu mezi katolíky, neunavený jednatel římský pomocí páně Rosenberkovou ještě na podzim roku 1451 jel z Krumlova do hlavního katolického města českého, do Plzně, odtud pak stále velmi opatrně drže se hranic, přibyl do Chebu, a vybočiv do Sas vpadl opět až do města Mostu pod ochranou knížat saských. Když pak odtud hledaje bezpečné cesty do Prahy, nechtěl podrobiti se výmince, aby proti kompaktatům nemluvil, ani kališníkův nekaceřoval, pan Jiří již co správce zemský psal mu list, v němž pravil: „Řeholníče! List z tvé strany nás došlý podobá se více spisu hanlivému nežli psaní, aniž na řeholníka sluší, an pln jsa jedovatých řečí, sotva od spůsobův šaška rozeznati se dává. Hlahol strojných a křiklavých řečí, kterýmiž ty mniše! na cti utrháš nejvěrnějším učitelům našim (Rokycanovi), rozléhá se v uších našich odevšad; i nemůžeme se nadiviti, že ke lžem takovým odvážil jsi se přitisknouti pečeť svou . . .“ Všechno úsilí Kapistranovo, aby se dostal do Prahy, bylo marno. A tak s nepořízenou musil opustiti hranice Čech, zároveň s druhým poslem papežovým, kardinalem Kusou, který ve vysoké učenosti své chtěl, aby Čechové dříve bez vší výminky podrobili se politice římské, totiž aby sřekli se kompaktat a kalicha; pak že s nimi bude jednat! Povyky Kapistranovými ukončen druhý pokus

diplomacie římské proti kalichu. Zpupný mnich ovšem soptil hněvem, že nepodařilo se mu dílo, na kteréž byl vyšel s takovým hlukem a s takovou důvěrou. Odražen od hranic českých, pod oděvem pokory zažehl prudký plamen pomsty v srdci svém, a hadím okem vyhledl si místo, v kterém pak působením jeho rozkypěla se nejvášnivější zloba proti jazyku a duchu českému. Bylo to město Vratislav ve Slezsku. Druhá výprava diplomacie římské proti kalichu českému mimo svou vlastní neschopnost skončila se tak smutně ještě z té příčiny, že zároveň s ní přišlo Čechům poselství od předních důstojníkův církve řecké v Cařihradě, vybízejících je ke sjednocení se s církví východní a slibujících jim, podlé písma svatého co nejvyššího soudce a kalicha co ustanovení Kristova, săříditi duchovní pastýře a biskupy, jakož i potvrditi církevní obyčeje a obřady národní. Administratoři konsistoře pražské podobojí s velikým děkováním přijali návrh církve řecké, a v odpovědi své doufali, že spojení církve české s ní stane se brzy skutkem pro čest a slávu boží a pro zvelebení obecné církve křesťanské; však jednání toto velmi důležité na samém počátku náhle zrušeno žalostným upadnutím Cařihradu v moc tureckou (29. května 1453).

Když takto Praha s novou církví svou stála co třetí spůsob společnosti křesťanské, nemohouc s ní přidružiti se ani k Římu ani k Cařihradu, uvnitř národa českého vzešly veliké proměny ve věcech církevních i státních.

Povýšením Jiřího z Poděbrad na správce zemského samy sebou ochably obě po roku 1448 v národě českém ještě pozůstalé jednoty náboženské. táborská i katolická. Kdyby pak zachování svého nebyly hledaly cestou politickou, totiž odporem

proti Jiřímu co správci zemskému, konec jejich ani nebyl by býval tak náhlý, ani by nebyl se stal působením moci, mimo ně činnou: byly by zhynuly vlastní slabostí. Však vidouce bez pochyby samy tento neodvratný osud svůj, vyzvaly pana Jiřího, aby smrt jejich zrychlil. Příběhy, které z těchto poměrův náboženských r. 1452 vznikly, jsou pak tím důležitější, čím těsněji s nimi souvisí *konečné vyřízení otázky královské v Čechách.* V té příčině musíme podívati se za hranice koruny české.

Pravili jsme již svrchu, že smrt Albrechta rakouského dotkla se státův českého i uherského, a vévodství rakouského. V zemi rakouské dědické právo Ladislavovo nebylo popíráno; však stavové rakouští velmi nemile nesli lakotnou a tuhou poručnickou vládu Fridrichovu, co pána zemí štyrských a co císaře německého. Raději by byli povýšili dítě Ladislava hned na panství ve své zemi, aby mohli podlé něho vládnouti sami. S těmito stavy Fridrich byl tudíž v dávné a stálé nevoli.

V Uhrách po smrti Albrechtově strana národní zvolila za krále Vladislava polského; Eliška pak vdova Albrechtova pomocí zahraničných válečníkův českých dala na krále korunovati nemluvně Ladislava (1440). Když pak Eliška byla zemřela (1442), přívrženci její v Uhrách skorem všichni učinili poslušenství králi Vladislavovi. Teprv po smrti krále Vladislava, jenž hrdinsky zahynul dne 10. listopadu 1444 u Varny v bitvě proti Turkům, páni uherští na sněmu pešťském 1445 všichni svolili ke králi Ladislavovi a žádali císaře Fridricha, aby jim vydal krále i korunu, kterou Eliška z Uher byla vyvezla a jemu zastavila. Aby pak řád v zemi nehynul, a království

vnitřním neladem neupadlo v moc vražedného souseda Turka, Uhři již 5. června 1446 (tedy šest lét dříve než Čechové) zvolili sobě za nejvyššího správce zemského s mocí královskou *Jana Hunyada.*

Však nepřestali starati se, aby král Ladislav co nejdříve byl uveden do země uherské a zde na novo teprv platně korunován. Když pak ani hojnými poselstvími ani válečnými dotisky při císaři Fridrichovi nemohli nic pořiditi, počali se spojovati se stavy rakouskými a českými za společným účelem. Fridrich vida proti sobě tak hrozivé nebezpečí, rozptýlil je, uznav Jiřího z Poděbrad a Jana Hunyada za správce v královstvích, a vstoupiv s oběma muži v úmluvy, aby vládnouce každý ve své vlasti nepomáhali stavům rakouským starati se o vydání Ladislava až do let jeho dospělých. Po sjednání těchto úmluv měl pevně za to, že co poručník Ladislavův bude panovati v zemích rakouských ještě několik let, a netuše ani nejmenší bouři, dříve než pan Jiří na sněmu pražském za správce zemského obecně prohlášen byl, vydal se na cestu do Říma, aby tam byl papežem korunován na císařství římsko-německé. Ladislava pohrobka vzal s sebou. — Však když v Římě se těšil i z nové koruny i z mladé ženy své, vzbouřili se stavové rakouští, aby zbavili jej vlády poručnické a konečně vytrhli z rukou jeho dědičného svého pána, Ladislava. S nimi pak spojili se netoliko správce království uherského Jan Hunyadi a drahně pánův uherských, ale také — pan Oldřich z Rosenberka a synové jeho. Tento příběh, že páni z Rosenberka odvážili se až i zjevné války proti císaři Fridrichovi, jehožto nejochotnějšími stroji v Čechách posud vždy byli, měl příčinu svou v naději těchto pánův, že uvedením Ladi-

slava do země vláda v království českém opět bude — katolická, a že pan Jiří bude zastíněn králem. Mimo nenávist proti panu Jiřímu, páni z Rosenberka ovšem zůstali věrni také své rodinné necnosti: lakotě peněz z politiky; Ladislav jsa uveden na trůn pomocí jejich, jistě odmění se jim. Z osobního nevražení na pana Jiřího šli za pány Rosenberky všichni členové bývalé jednoty strakonické. Tím pak stalo se, že na sněmu svatojirském, na kterémž pan Jiří za gubernatora českého byl zvolen, scházeli páni z Rosenberka, z Hradce, ze Švamberka, z Risenberka, a ještě někteří, a že jim musela býti dána lhůta, aby k usnešení sněmovnímu se přiznali, jinak že bude k nim hleděno co k rušitelům obecného dobrého.

Císař Fridrich zaslechl o domácí vzpouře ještě v Římě. Vrátiv se, odtrhl Jana Hunyada od pánův rakouských opět. — Jiří z Poděbrad byv za to prošen papežem, slíbil, že stísněnému císaři přijde na pomoc; i skutečně vytrhl na pole koncem měsíce srpna 1452, aniž by kdo byl věděl, proti komu výprava směřuje. Až když vojsko poděbradské se blížilo k *Táboru*, vyšel na jevo plán páně Jiříkův. Lhůta daná všem nepřítomným na sněmě svatojirském, aby zvoleného správce uznali, již byla vypršela, a město Tábor mlčelo. Vidouce nyní moc páně správcovu táhnouti sobě, měšťanstvo táborské pravili, že budou brániti se až do poslední krůpěje krve. Však jakmile pan Jiří (dne 29. srpna) přitrhl ke zdem města — *vzdali se* bez boje, a již dne 1. září poslušně podnikli zemskou vládu jeho. Vítěz zachoval město při jeho pravích, svobodách a zápisích, ale náboženské republice *táborské učinil na vždy konec.*

Oba již velmi staří kněži táborští, Mikuláš Biskupec i Václav Koranda slíbili poslušenství

Rokycanovi, a pak odvedeni Biskupec na Poděbrady, Koranda na Litice, aby z těchto hradův páně Jiříkových již nevyšli. — —

Od Tábora pan Jiří přímo táhl na katolické *Budějovice*, které též v položené lhůtě neuznaly pana Jiřího za gubernatora. Významným řízením osudův byla se skryla v tomto městě také hlava jednoty někdy strakonické, — pan *Oldřich z Rosenberka*, který též posud netoliko nebyl slíbil poslušenství svému synovci, ale i jiné pány od něho zdržoval, doufaje, že syn Jindřich, vypravený s vojskem pomocným do Rakous proti císaři Fridrichovi, přiveze krále Ladislava již s sebou do Čech, a že pak všechno se změní. Však již dne 7. září pan Oldřich za průvodním listem přijel do tábora páně Jiříkova, a zápisem zvláštním přistoupil k usnešení sněmu svatojirského, *uznal svého synovce za správce zemského*, a učinil takové poslušenství i za jednotníky své. Tak skončil se dvanáctiletý zápas jednoty horlivých kališníkův s jednotou katolickou, a osmiletý páně Jiříkův se strýcem svým, panem Oldřichem z Rosenberka. Náčelník strany katolicko-rakouské sám vstal z politického hrobu svého, aby co nejprudší druhdy odpůrce páně Jiříkův, poslední podepsal listinu jeho vítězství! .... Snadno srozumíme, jak mezi katolíky domácími i zahraničnými působila zvěst o úplném podrobení se pánův z Rosenberka pod pana Jiřího. Byť všichni katolíci v Čechách slíbili poslušenství náčelníku husitův, pokud páni z Rosenberka vzdorovali mu, politika katolická nebyla v Čechách zničena, páni z Rosenberka sami dostačili na representaci katolicismu v Čechách; však s nimi katolicism v Čechách klesl, a tož právě tou chvílí, když — katolický král již byl na cestě do Čech.

Stavové rakouští totiž, vedeni samým strýcem Ladislavovým, Oldřichem knížetem cilským, a sesíleni zvláště hrdinskými Čechy pana Oldřicha z Rosenberka obklíčili císaře Fridricha v Novém Městě pod Vídní, a dobyvše tohoto města, vedli mladého pána svého u vítězné slávě do Vídně dne 13. září 1452. Ke dni sv. Martina nejblíže příštího rozepsán pak do Vídně sněm veliký všech příbuzných a poddaných Ladislavových, aby usnešeno bylo, kde a jak Ladislav by měl býti chován za nezletilosti své. Pan Jiří tudíž i se skutečnou pomocí byl by přišel do Rakous pozdě; však ještě u Budějovic dozvěděv se, co se stalo ve Vídni, byl tomu opravdu rád i vrátil se koncem měsíce září do Prahy věda, že již *všechna země česká jest ho poslušna.* Toto vědomí jeho bylo obecně vysloveno a utvrzeno na valném sněmu pražském, který k sv. Havlu svolán byl o přijmutí Ladislava za krále českého. Celá země přiznala se k programu, za který jednota poděbradská již po dvanáct let byla bojovala; *list mírný* z r. 1440 přijat za program království českého ve třech hlavních článcích svých: že kompaktata mají úplnou platnost, že Rokycana jest arcibiskupem řádně zvoleným a že Albrecht rakouský nebyl králem českým. *Dědická práva ke koruně české neuznána naprosto žádná*, a Ladislav vyhlášen za *voleného* krále, ač teprv přijme-li výminky, kteréž z usnešení sněmovního budou mu předloženy. Musíme vytknouti, že volbu Ladislavovu vykonaly toliko Čechy; Morava, Slezsko a Lužice nebyly k ní ani pozvány. Spor, jenž o tuto důležitou věc vzešel mezi zeměmi korunními, objevil se již na velikém sněmu svatomartinském ve Vídni, ke kterému sešlo se drahně panovníkův a biskupův německých, pak stavové čeští, moravští, slezští, rakouští a uherští. Správce

království uherského, Jan Hunyadi též přišel; pan Jiří jsa rovněž zván a prošen, nechtěl tam jeti. Poslové čeští, mezi nimiž většina byla katolíkův, obraceli k sobě hlavní pozornost celého slavného a skvělého shromáždění. Chovali se velmi důstojně nébrž hrdě, jak zajisté representantům svobodného království českého příslušelo. Nevděčili se Ladislavovi dary a poctami, dle obyčeje národův jiných, ale toliko pozdravením od země své, pravíce že ona, dlouho krále zbavená i rozličnými neřestmi sklíčená, žádostivě očekávala příjezdu jeho, a že Čechové rádi odevzdají mu korunu království svého, ač svolí-li k některým článkům, pro pokoj země potřebným; prosili tedy, aby nemeškal přijeti k nim, protože kdyby se tak nestalo, bylo by obávati se, aby lid snad nehledal sobě krále jiného. Ladislavovi bylo teprv dvanáct let, ale ač v jednání nejvíce byl zastupován svým strýcem Oldřichem cilským, přece rád již choval se co panovník dospělý a samostatný; a v takovéto chvíli své domnělé dospělosti vychovanec Eneáše Sylvia znáhlil se k církevním žádostem poslův českých touto odpovědí: „Však chtějí-li Čechové míti mě za krále, ať jsou křesťané, i ať vyznávají tutéž víru jako já.“ Aby pak dojem, těmito slovy Ladislavovými vzbuzený, opět byl napraven, pravil jeden z rad jeho, muž velmi praktický: „Co nám do toho, kterak Čechové se chovají ku papeži, kde berou arcibiskupa, jakým právem dosáhli církve, kterak bohu slouží? O to starejte se kněži: my pak varujme se, aby král nepřišel o korunu. Čechové buď že jsou křesťané nebo pohané, vždy jsou naši; *ať věří co věří, jen když králi daně platiti budou.*“ Z obou těchto výpovědí patrno jest, jak velice duch národa českého za onoho věku byl se lišil od ducha národův sousedních.

Moravané nedomáhali se žádných práv nových; slíbili že učiní králi poslušenství, jakmile přijede do země jejich a přizná se k závazku obyčejnému. Však ačkoliv Ladislav Čechům konečně zápisem slíbil, že bude hájiti kompaktata a starati se o potvrzení Rokycanovo, přece první tyto úmluvy vídeňské ještě nevedly k vyřízení královské otázky české.

Ladislav a všichni radové jeho mysleli sobě Čechy tak jako Rakousy neb jinou zemi, kde podlé tehdejšího obecného mravu panovník násilím velmi mnoho pořídil. Čechové pak již po třicet let byli zvykli hleděti ke králům poněkud jinak. Nechtělit Ladislava povýšiti na svůj trůn královský z pouhé lásky neb úcty k jeho osobě, ale toliko proto, že z něho chtěli učiniti sobě obraz i obhájce zásady monarchické, s kterouž dle jejich domnění jedině stál všechen dobrý řád země a všechen právní život společnosti státní i národní. Tudíž neměli na mysli, vydati se pouze na milost a na dobrou vůli jeho; než uznali jej za panovníka, musel on uznati je za vlastníky a dárce vší moci; než učinili jej štítem svého práva, musel on přesvědčiti se, že jsou všeho práva pramenem.

Čechové oné doby byli národ politicky nejvzdělanější po veškeré Evropě, a uměli osvědčiti se tím.

Jan Hunyadi, posud gubernator království uherského, po osvobození Ladislavovu z rukou Fridrichových stal se toliko — úřadníkem královým a jmenován již toliko „nejvyšším kapitanem i správcem důchodův královských"; ale v Čechách *Ladislav musel podepsati program jednoty poděbradské bez výminky*, než směl vůbec mluviti co král.

V Čechách ani lstí ani násilím nebylo lze do-

stati se na trůn. Pan Jiřík z Poděbrad byl strážcem jeho, a nepustil naň nikoho, kdo dříve by nepokořil se před národem. Tomu také srozuměli rádcové Ladislavovi, a pročež zvali pana Jiřího ke konečným o krále úmluvám do Znojma.

V tomto městě dne 26. dubna 1453 uzavřena zvláštní smlouva mezi panem Jiřím a knížetem cilským; pan Jiří uznán a potvrzen za správce království českého, a slíbil, že společně s knížetem cilským bude pečovati o dobré „*voleného*“ krále Ladislava. Nyní teprv pan Jiří a radové jeho jeli do Vídně, aby králi dali přísahu věrnosti a přijali z rukou jeho zápisy na články umluvené. Dne 29. dubna 1453 veliký vůdce a strážce národa českého poprvé shledal se s královským jinochem, a od té chvíle nazýván od něho srdečným jmenem: „otec.“ Když pak po mnohých slavnostech a hodech, na počest jeho strojených, se vrátil z Vídně na valný sněm pražský dne 8. května, přinesl s sebou tři zápisy královské, jak národ je byl sobě přál. V zápisu hlavním král Ladislav přiznal se ke všem závazkům a výminkám své volby; nejdůležitější z nich byly: 1. že měl Čechy a Moravany zůstaviti i hájiti při kompaktatech i úmluvách učiněných s císařem Sigmundem. 2. jeda na korunování že nejprv na pomezí zemském a potom při korunování učiní přísahu zemi. 3. že s poselstvím českým vypraví zvláštní své posly k papeži, aby Jan z Rokycan k arcibiskupství pražskému byl potvrzen a posvěcen. Kdyby pak Rokycana toho dojíti nemohl, že s radou páně Jiříkovou postará se o další opatření v té věci. 4. že bude zachovávati práva a svobody jak země vůbec, tak i každého stavu zvláště.

V zápisu druhém Ladislav potvrdil panu Ji-

římu z Poděbrad důstojenství správce zemského v tom znění, jak byl ustanovil sněm český svatojirský; a prodloužil jeho trvání o dalších šest let. A zápisem třetím nařizoval všem úřadům zemským i městským v království českém, aby pana Jiřího co správce na místě králově byli poslušni a všechny platy, které do komory královské přísluší, aby u něho skládany byly.

Mimo tyto zápisy, kterýmiž svrchovanost národa a úplně svobodná volebnost trůnu českého vyhlášeny, uznány i potvrzeny byly co nejzřetelněji, pan Jiří ještě přinesl sněmu pražskému slib, že král Ladislav co nejdříve přijede do Čech a do Prahy, aby právní svazek mezi ním a národem českým posvěcen byl korunou sv. Václava.

Část druhá.

Král Ladislav rakouský.

Kdo by si pomyslil, že po všech těchto jednáních a zápisích Jiří ještě půl roku musel usilovati o to, aby Ladislav přijel do Čech na přísahu a korunování? Ve Vídni nebylo ani nejmenší upřímnosti k Čechům. Tím časem, když Ladislav poslům českým, opět a opět k němu vypraveným se omlouval, že ještě nemůže vydati se na jízdu do Prahy, poněvadž předně nebyl smířen s císařem Fridrichem, za druhé musel dříve do Uher na udušení velikých nepokojův, a za třetí neměl peněz na cestu tak slavnou; zabral se do Brna, aby od Moravanův přijal slib poslušenství přímo a ne teprv skrze korunu českou; a když z Moravy byl se vrátil, zajížděl na sněmy uherské. Těmito odklady ale hlavně neústavním jednáním na Moravě,

Čechové velice byli podrážděni. Když pak se dověděli, že i v radě přidané ze sněmu panu Jiříkovi zasedá zrádce vlasti a národa, hněv jejich jako blesk z černých mračen udeřil do vinníka.

Kníže cilský, jenž byl prvním ministrem Ladislavovým v Rakousích a chtěl zároveň býti jeho vůdcem ve věcech českých i uherských, ospravedlňoval se panu Jiřímu, že Ladislav musí se rozpakovati svou jízdou do Prahy, neboť mu dána výstraha od znamenitého šlechtice českého, aby nesvěřoval svůj život nestálé víře české. List, v němž tato výstraha psána byla, kníže cilský na doklad svých slov přiložil. Pan Jiří ihned svolal radu pánův, ze sněmu zvolených, a ptal se jich, zač by považovali původce té výstrahy, jehož jmeno ovšem zatajil. Všichni pravili, že co ošemetný zrádce vlasti musí býti utracen. Pan Jan Smiřický, člen mocného rodu rytířského a již po třicet let velmi horlivý účastník politiky české, s počátku co husita, nyní co katolík, souhlasil s výrokem svých kolegův. Pan Jiří položil na stůl osudné ono psaní, i uznáno za dílo pana Smiřického. Jakož pak zrádce sám byl se odsoudil, dopřáno mu toliko času, aby pořídil o statku svém, a potom byl sťat v Praze na starém městě pod pranýřem.

K novému doléhání Poděbradovu Ladislav konečně slíbil, že o sv. Michalu již vydá se na cestu do Čech; ale ani tenkráte nedostál svému slovu. Bylť v úmyslu svém zdržen stavy rakouskými, kteří za peníze poskytnuté mu na královskou jízdu do Prahy žádali na něm, aby knížete cilského od sebe vzdálil. Ačkoliv pak Ladislav svému strýci povinen byl díky velikými, obětoval jej osobnímu záští šlechty rakouské a kázal vyhnati jej potupně z Vídně i z Rakous. Teprv po

vykonání tohoto významného skutku jel ve slavném průvodu do Jihlavy, kde stavové čeští s panem Jiřím již týden naň čekali. Slaveny tu veliké hody a zábavy rytířské; však jednáno tu i ve věcech politických, a tož právě v těch, které k radovánkám nepřispívaly naprosto. Čechové stěžovali sobě velmi do Moravanův, že nedbajíce výstražných hlasův byli požádali k sobě Ladislava do Brna a zavázali se mu poslušenstvím dříve, než byl za krále přijat a korunován v Praze. I vzešel z toho spor velmi prudký. Čechové vytýkali Moravanům, že chtějí odtrhnouti se od koruny; Moravané ohražovali se výpovědí, že o pánu „který po dědičném králi zůstává sirotkem“ není potřebí čekati na volení jeho v Praze, i jali se až i domlouvati Čechům, aby přijali Ladislava za krále ovšem zvoleného ale zároveň dědičného, totiž aby přiznali dědictví trůnu českého synům Ladislavovým, kdyby po něm zůstali. Však veškeren spor, ve státním sřízení koruny české zajisté velmi důležitý, nerozřešen právně nýbrž toliko skutky již vykonanými a pokryt slibem, že Moravané při korunování Ladislavovu v Praze dají důkaz své věrnosti korunní.

Stavové čeští prohlásili pak, že přijímají Ladislava za krále svého, a když mu byli učinili přísahu poslušenství a věrnosti, vedli jej do Čech. Přejel potok, kterýž dělí Moravu s Čechy, na jednu louku a ssedl s koně. I dány jsou jemu knihy svatého evangelium, na kteréž — neuměje česky — přísahal jazykem německým, že co *volený* král český všechny obyvatele tohoto království zachová a bude brániti v právích jejich, svobodách, zápisích, privilegiích i obyčejích ze starodávna držaných, a že všechny věci bude činiti ke cti a k užitku téhož království. V Praze byl

uvítán (24. října) s velikou radostí a úctou a veden do královského dvora svého na starém městě,*) a v neděli (dne 28. října 1453) korunován v hlavním chrámu na hradě pražském s obyčejnými slavnostmi dle spůsobu církve římské. Kapitola pražská opět povolána z Plzně, a obřady korunovační konal biskup olomucký. Rokycana byl sice v Praze, ale král Ladislav byl vychován v takové proti němu nechuti, a slyšel o něm ve Vídni tolik věcí ohavných a bezbožných, že z ruky jeho by nebyl přijal korunu, ani kdyby Eneáš Sylvius a Kapistran přímluvami svými u papeže nebyli přičinili se k tomu, že poselství, kteréž nový král český dle zápisu svého skutečně byl vypravil do Říma o potvrzení jeho na arcibiskupství pražské, se vrátilo s nepořízenou. Však mimo tento nemilý začátek starostí Ladislavových o provedení programu kališnického, slavnosti korunovační ještě byly zkaleny obnovenou hádkou mezi stavy českými a moravskými. Mysli s obou stran byly rozčileny velice; ale když pan Aleš Holický ze Šternberka, žádaje na pánech Moravanech, aby u přítomnosti pánův českých znovu učinili králi poslušenství, v zápalu svém ukvapil se až i výpovědí, že povinni jsou tak jednati jsouce *manové* koruny české; strhla se bouře velmi nebezpečná a náruživosti rozníceny až k pohrůžkám. Konečně ututlán spor, že co se stalo, nemělo býti příkladem na časy příští, a Moravané co člen koruny že od té doby měli říditi se dle Čech, jakož dle hlavy své, však co přátelé a bratři, nikoliv co manové.

Slezsko a Lužice také již před třinácti léty

---

*) Nynější královské kasárny u prašné brány.

byly uznaly Ladislava za pána svého dědičného; však nyní v Praze bez všeliké námitky přiznaly se ke koruně české a spůsobem zcela ústavním učinily králi poslušenství. Jediné město *Vratislav* odporovalo; již vládnul jím Kapistran.

Po slavnostech a sněmích korunovačních volal k práci vnitřní život národa českého. Veškerá činnost strany vlastenecké od r. 1440 a všechna politika páně Jiříkova zvláště od r. 1448 směřovala jedině k obnovení jednoty, pořádku a pokoje v zemi; veřejná bezpečnost i soukromý blahobyt pod péčí a ochranou páně Jiříkovou již byly zvelebily se a vzkvetaly patrně; mimo pana Jiřího nebylo v Čechách muže, k němuž v potřebách zemských by byl hleděl veškeren národ: však trvání a kouzlo vlády národ viděl jedině v koruně královské. Pokud v zemi bylo více náčelníkův, každá strana podnikala vládu *svého* ochotně a věrně, jakoby byl jejím králem; však jakmile celá země byla uvedena v poslušenství muže jediného, ač nejspůsobilejšího a jedině možného, již pohřešováno na něm korunu královskou. Země sjednocená a upokojená nemohla dlouho zůstati bez krále řádně korunovaného; vláda správcovská nebyla účelem národa českého vůbec, nejméně pak pana správce sama. Maje v ruce nejvyšší moc zemskou, pan Jiří z celého národa staral se sám nejpilněji, aby Ladislav řádným spůsobem uveden byl na trůn český, a když se to stalo, ctižádost jeho nezávodila s právem a majestátem královým, ale jedině s péčí královou o dobro a čest království i koruny. My pak vědouce, jak pan Jiří mocen byl země české, s úctou i s podivením patříme na genialní spojení skromnosti osobní s hrdostí vlasteneckou, s kterýmiž správce zemský byl postavil se vedlé krále.

Ladislav byl nyní panovníkem ve třech od sebe naprosto rozdílných státech: v českém, v uherském a v rakouském; v žádném nemohl ujmouti se vlády sám, nejsa k ní dostatečným ani věkem ani znalostí a zkušenostmi ve věcech státních a lidských; v každém měl vedlé sebe vlastně vladaře skutečného, jehož byla ustanovila důvěra země, nikoliv jeho: v Uhrách Jana Hunyada, v Rakousích s počátku Oldřicha knížete cilského a po něm pana Oldřicha Eicingera, v Čechách pana Jiřího z Poděbrad. Však ačkoliv Jiří i bez Ladislava i s Ladislavem měl v Čechách větší moc než Hunyadi v Uhrách a než Eicinger v Rakousích; i ačkoliv Ladislav, učiniv Jana Hunyada ze samostatného gubernatora toliko výběrčím královských důchodův, Eicingra pak užívaje toliko co předního svého rádce, uznal pana Jiřího ještě na příštích šest let za správce zemského s touže mocí, kterouž mu byl propůjčil sněm pražský r. 1452: přece Jiří od té chvíle, co na trůn český opět uveden byl král řádně korunovaný, ve věcech veřejných z dobré vůle choval se co pravý služebník a úřadník jeho, v soukromí ovšem úplně jsa hoden jmena „otec,“ jímž král jej nazýval od prvního setkání ve Vídni. Není zajisté příkladu v dějinách, aby někdo co král skutečný se choval ke králi jmenovanému tak srdečně a správně jako Jiří k Ladislavovi.

Než Ladislava uvedl na trůn, pan Jiří byl vykonal v národu dílo veliké; nikoliv menší, ač ne tak hlučné, bylo mu vykázáno nyní. Soudnictví, právo majetnosti, důchody komory královské, obchod, průmysl a všeliké živnosti míru po dlouhých bouřích měly potřebí vzkříšení, upravení a ochrany. Koruna již opět byla postavena na svých dávných základech; veřejný život národa musel teprv

dostati právní podobu podlé těch změn, které za třicet let v něm byly se staly.

Hned po korunování přikročeno k tomu dílu. Z usnešení sněmovního podlé návrhu páně správcova sřízena *revise majetnosti po celé zemi*, aby uklizena byla téměř obecná nejistota v držení statkův, spůsobená nekonečnými proměnami a převraty od r. 1419. Kdokoli nemohl vykázati se žádným zápisem na statek, jímž této chvíle vládnul, prohlášen za vlastníka neoprávněného; byl-li ten statek královský neb církevní, musel býti postoupen panu správci k ruce královĕ nejdéle za čtvrt leta. Pan Jiří uměl vykonati toto usnešení sněmovní velmi rychle a důkladně, a navrátil ke komoře královské drahně statkův po celé zemi. Aby pak dvůr královský mohl býti slušně sřízen a chován, vykonáno, k čemuž sněm český podával se již po deset lét: půlletní řádné důchody ze všech statkův pozemních v celém království českém ustanoveny co daň mimořádná do pokladny královy. A k onomu dávnému usnešení přidáno nyní nové, že také kapitalisté z peněz svých jsou povinni skládati na potřeby královské pololetní své úroky; též v městech zvláštními dekrety určena byla pomoc, kterouž na opatření dvoru královského přispěti museli měšťané, řemeslníci a obchodníci. Touto velikou obětí Čechové nejskvěleji vyvrátili utrhačnou lež, rozpisovanou o nich Eneášem Sylviem, jakoby chtěli krále jedině proto, aby od něho brali peníze. Jediný člověk v Čechách, který ani osobní ošemetnost a zrádu v politice české neprovozoval zadarmo, byl pan Oldřich z Rosenberka, netoliko největší boháč v koruně české, ale právě vůdceté strany, ke které za hranicemi Čech patřil Eneáš Sylvius sám. Však tento pán již dávno byl dopolitisoval, a k důraznému

naléhání páně Jiříkovu sám musel nyní vrátiti největší počet statkův královských a církevních, jichžto za nepoctivého hospodaření Sigmundova nepravě byl nabyl a jichžto držitelem až do této chvíle byl zůstal.

Aby obětivost a vlastenecký duch Čechův poznány byly úplně, připomínáme, že na sřízení a chování dvoru královského ani nežádali za nějaký poměrný příspěvek z ostatních zemí korunních, ani že tyto země z vlastního vnuknutí svého nehlásily se k opatření toho nákladu, ačkoliv uznáním Ladislava za krále byly mnohem kvapnější než království české. Obnoviv pak komoru královskou v Čechách, pan Jiří staral se pilně o prospěch její, a skládal z důchodův i z útrat účty před komisí ustanovenou od krále samého.

Aby bezpečnost života a cti, jmění a práv mezi obyvateli byla utvrzena, vypracován sněmem zvláštní nový řád policejní pro celé království. Ona doba ovšem hleděla toliko k potřebám svým vlastním: k sjednání bezpečnosti a pořádku po veškeré zemi co nejrychlejšímu. Náhle chtěla zastaviti zlo, které vzrůstalo po třicet let. Tudíž ač litujeme, přece nedivíme se, že vedlé opatření a řádův vůbec velmi prospěšných vydala také některá ustanovení, která té chvíle ovšem měla účinek žádoucí, ale již za padesát let osvědčila se co pramen neřesti tisíckráte ohyzdnější než kterou svého času sama chtěla vyklidit z vlasti české. Péče, aby zastaveno bylo potulování se po zemi výtržníkův, zahalečův a vůbec všech lidí, kteří již narodivše se ve válce a jsouce k ní najímáni od pánův a měst proti sobě stojících, v pokoji nyní sjednaném neměli ani náklonnosti ani spůsobilosti k usazení se na místě některém a k provozování živnosti neb obchodu, — zvrhla se na zákon, jímž

uvedena byla do Čech tělesná poroba lidu selského vůbec. Pokud Jiří z Poděbrad žil, ovšem i bránil i ubránil tomu, aby z nutného opatření policejního nestal se šeredný zákon zemský; ale již v šestnáctém roku po jeho smrti (r. 1487) sněmovní nález z roku 1453 zrodil zákon ve společnosti lidské nejohavnější.

Musíme při tomto žalostném předmětu na chvilku se zastaviti. Tělesná poroba lidu selského v Čechách měla dvě příčiny: války husitské a šlechtu českou. Celou smutnou věc můžeme vysloviti tak, že šlechta, která lidem selským proti sobě válčila, po skončené válce jej srazila v tělesnou porobu sobě pod nohy.

Bitva u Lipan ovšem byla svědectvím, že šlechta česká vůbec, kališnická i katolická, nebyla příliš horlivou přítelkyní politických práv lidu obecného; ale Jiří z Poděbrad postavil se mezi šlechtu a lid, a zarazil proud feudalnosti v národě českém. Teprv když za osm let po jeho smrti na sněmích českých opět dostala se na vrch šlechta katolická, kteréž nikdy nepřestaly býti vzorem následování hodným zákony, práva i obyčeje, panovavší v zemích „křesťanských“, tělesná poroba lidu selského, jsouc tehdáž pravidlem v Němcích, stala se také zákonem v Čechách, a zůstala jím až do roku — 1848.

Šlechta kališnická ovšem ani nesklesla do hrobu zároveň s velikým králem lidu, ani po smrti jeho nestala se katolickou, ale z úmysla vzdalovala se sněmův. *Proti* návrhům šlechty katolické nechtěla hlasovat, jsouc s nimi srozuměna, a *pro* ně také ne, bojíc se ještě o svou popularnost.

Povšechný pak přehled činnosti šlechty české jest tento: Roku 1487 šlechta porobila lid selský sobě a městům; r. 1547 nechala porobiti města od krále, a roku 1620 byla porobena od krále

sama..... Bohužel, že po těchto třech stupních klesal v porobu i stát český.....

Ale, jakož jsme pravili: roku 1453 sněm pražský měl na zřeteli jedině nejbližší a nejdůtklivější potřeby zemské, když ustanovil, aby všichni lidé dělní neb služební měli své pány, jimžby dělali a sloužili a nepováleli se po krčmách aneb kde jinde, takže neukázal-li by kdo poctivé živnosti a obchodu svého, měl od popravce co zaháleč a škůdce krajský považován a trestán býti. Státnický talent páně Jiříkův přihlížel ke všem způsobům, jimiž národ český opět co nejrychleji by mohl přidružiti se k veřejnému životu všech ostatních národův evropských. Kupectví a obchod, před válkami husitskými v Čechách znamenitě květoucí, oživeny péčí Jiříkovou téměř zázračně tak, že vynikly výše, než kdykoliv za časův minulých. Od třiceti let nebylo v Čechách kupectví a obchodu. Teprv Jiří opět sjednal po silnicích a městech bezpečí tak veliké, že ze všech zemí okolních kupci a obchodníci přijížděli na trhy české, čímž pak v Čechách způsobena taková hojnost a lacinost všeho zboží a všech potřeb obecného života, jaká nebyla ani před Jiřím ani po něm; na příklad: korec žita byl za (nynějšího) půl zlatého; šedesát krav za dvacet zlatých, sto ovec za dvanáct zlatých, žejdlík výborného vína českého za půl druha krejcaru, loket sukna za dvacet krejcarův atd.... Když pak na počátku roku 1454 po čtrnáctileté přestávce opět otevřen byl nejvyšší soud zemský a pan Jiří na králově místě se stal prvním soudcem v zemi, tu již důvěra v nový pořádek český doma i za hranicemi byla obecná a nezvratitelná; ba pan Jiří té doby již byl tak opanoval mysli i svých bývalých odpůrcův, že i synové pana Oldřicha z Rosenberka,

páni Jindřich a Jan proti vůli otce svého smířili a spříznili se opět se sestřencem a bratrem svým milým. —

Seznali jsme již při návštěvě poslův českých ve Vídni a po druhé při korunovaci v Praze, že Ladislav vychován byl v duchu protičeském. Netoliko nenáviděl kališníkův, ale ani neuměl česky. Pan Jiří jal se tudíž napravovati, v čem Eneáš Sylvius pochybil. Ladislav měl nyní zůstati v Praze tak dlouho, až by aspoň naučil se dobře česky mluvit. Tím časem — doufal pan Jiří, — že mladý král pozná také dějiny, mravy a zákony národa českého. Pročež dvůr královský osazen pouhými Čechy, mladí šlechticové předních rodův voláni do královy služby a společnosti, a sám pan Jiří netoliko ve dne byl co nejvíce možná po boku Ladislavovu, ale i v noci spával s ním v jedné komnatě.

Když pak takovou činností pan Jiřík ve věcech politických, finančních, hospodářských a národních vzbuzoval úctu k sobě i v srdci bývalých nepřátel svých: ve věcech náboženských nezavděčoval se ani kališníkům, ani katolíkům; kališníci báli se reakce, katolíci přáli si ji, a tudíž naléháno naň s obou stran k větší činnosti. Pravda, církevní otázka česká odpočívala již po celý rok. Ladislav dle závazku svého hned před svou korunovací v měsíci květnu 1453 vypravil své poselství do Říma o potvrzení jak kompaktat vůbec tak i mistra Rokycany na arcibiskupství pražské. Papež odepřel žádosti jeho, a od té doby nedělo se ani pro kompaktata ani pro Rokycanu pranic. Pan Jiří ovšem měl za to, že na ten čas vykonáno pro kompaktata velmi mnoho, když nový král toliko na základě jejich vstoupil na trůn český. Jakož pak osobou tohoto krále je viděl za ochráněny

proti domácím katolíkům a sebou samým za obhájeny se strany kališníkův, nepospíchal, aby hned prvním rokem král vydal se o ně do větších klopotův s papežem. Chtělť, aby Ladislav dříve dokonale poznal ducha českého i program český, než vystoupí na veřejnou obranu jeho. Věděl, že mladý král posud jest v Čechách netoliko cizincem ale i nepřítelem kompaktat i Rokycany, a považoval za věc národa českého příliš nedůstojnou, aby jednání o nejdražší práva jeho bylo vedeno ze samé Prahy spůsobem buď neupřímným buď slabým. V Čechách na ten čas neznamenal ani nejmenšího nebezpečí kompaktatům, a protož kvapněji dbal, aby je poznal Ladislav než aby je potvrdil papež. Však této politice páně Jiříkově nerozuměno ani mezi kališníky ani mezi katolíky; ti jakož oni byli s ní nespokojeni a projevovali svou nevoli veřejně. Kališníci obávali se, aby kralování Ladislovo nebylo podobno k časům Sigmundovým a Albrechtovým; katolíci pak mysleli, když Jiří potlačil Tábory, že povinen udusiti také kališníky vůbec.

Po zničení organisované katolické jednoty řídili katolickou politiku v Čechách poslové papežští, meškající za hranicemi království českého: Eneáš Sylvius a Jan Kapistran. Eneáš Sylvius byl pevně přesvědčen, že Jiří již co nejdříve bude „dobrým katolíkem“; protož psal mu z Vídně: „Všichni Čechové přičiněním Vaším vrátili se ku poslušenství pravého krále svého: nyní pečovati jest, aby také duchovního pána i otce, římského papeže, poslouchali aniž chtěli vidíni býti moudřejší než celé ostatní křesťanstvo. Však nevím, kdo by to lépe spůsobiti mohl, než výtečná opatrnost Vaše, o kteréž není pochyby, že jak světské tak i církevní věci dokonale říditi umí. Veliká

jest jmena Vašeho chvála jak u Otce nejsvětějšího, tak i u všech kardinalův; také čelní v křesťanstvu králové, u kterýchž Vaše sláva zvučná jest, domnívají se, že přišla již doba spojení a sjednocení království českého s jinými křesťany, aniž jinak o tom soudí, než že se stane Vaší radou a pomocí. Dovršte tedy zásluhy své a přičiňte se tím snažněji, čím větší nastala toho potřeba za dnův našich." Eneáš Sylvius věděl velmi dobře, kdo vlastně v Čechách vládne; mělť na trůnu českém svého vychovance, ale psal panu Jiřímu. Jan Kapistran meškaje tou dobou v Krakově, po uvedení katolického krále do Čech ovšem neměl pana Jiřího za pána již tak mocného, jakého jej seznal na Krumlově a v Mostu před dvěma léty, také nyní Ladislavovi žaloval naň a na všechny husity; ale přece i při panu Jiřím domáhal se listu průvodního do Prahy, maje za to, že nyní podlé krále katolického podaří se mu tam poslání římské. Však pan Jiří odpověděl mu, že lid český těše se z navráceného sobě přítomností královou pokoje nepřeje sobě nových svárův a bouří domácích; a Praha že má své kazatele, kteří bez hluku umějí voditi lid k pobožnosti a lásce křesťanské. List průvodní přes hranice české pan Jiří dotěrnému mnichu nedal; aby pak jej odbyl úplně, spůsobil že král Ladislav napomenul jej, aby již choval se proti husitům slušněji a rozumněji. Sklamán i katolickým králem, Kapistran již počal svou proti Čechům vojnu — z Vratislavi. Toto pevné město v korunní zemi slezské bylo tehdáž již naskrze německé, a chtělo zachovati nezávislost, kteréž za bezkráloví českého plnou měrou bylo užívalo. Jiří z Poděbrad zdál se mu v tom snažení největší překážkou, pročež zahořelo k němu hněvem velikým. Tomu záhy srozuměl ještě prudší Podě-

bradův nepřítel, Jan Kapistran i spojil se s Vratislavany k odporu proti Čechům až šílenému. Radní páni vratislavští ihned chopili se i náboženství na podporu svých plánův politických. Město Vratislav až posud bylo pověstno toliko nejvyšší netečností ve věcech náboženských a nejsmělejším povrhováním řádův církevních; však přičiněním Kapistranovým za krátký čas rozmohla se v něm nejohnivější náboženská blouznivost, která zvláště mezi lidem sprostým se jevila co šílená náruživost proti kacířským Čechům. Kapistran pomocí roznícené luzy opanoval celé město tak, že žádná rozumná a mírná rada ani neodvážila se na veřejnost. Spekulace s poslem papežovým vydařila se konšelům a předním měšťanům vratislavským velmi zle, když konečně sami museli podrobiti se divoké chátře městské, aby spasili své životy. Takovým spůsobem Jan Kapistran bezpochyby zamýšlel dobyti také Prahy a když se mu to nepovedlo, jal se štváti německou chátru proti českému národu, proti českému králi, hlavně pak proti nejhoršímu kacíři českému, Jiřímu z Poděbrad.

Pravili jsme již svrchu, že z celé koruny české toliko Vratislavané nevypravili do Prahy své posly s poslušenstvím ke králi Ladislavovi; žádalit aby král přijel sobě pro přísahu věrnosti k nim, oni že nebudou přisahati mezi kacíři. Kapistran pochválil je za tuto odpověď a sám snažil se namluviti krále Ladislava, aby učinil Vratislavaným po vůli. Však z Prahy již oznámena veliká vojenská hotovost proti vzpouře jejich. Tu zděsilo se město Vratislav: biskup Petr boje se o své statky, tajně ujel do Prahy a přisahal králi; měšťané pak v největší pokoře požádali krále, aby k nim poslal některé rady své, že do jejich rukou mu učiní poslušenství.

Z Prahy skutečně vyjeli k nim čtyři radové královští s četným komonstvem. Ale tím časem Kapistran opět byl rozbouřil město, a když radové královští přijeli, měšťané nechtěli jíti po vůli svých konšelův, pravíce, že nebudou přisahati nikomu leda králi samému a osobně. Toto potupení důstojnosti královské mělo již býti potrestáno opravdově i činěny přípravy k válečné jízdě proti svévolnému odboji. Však Ladislav nenáviděl husitství rovněž jako Vratislavané a nepospíchal s vykonáním trestu. Tudíž byl v srdci svém velice potěšen, když prodlením výpravy naskytla se příčina jiná, za kterou do Vratislavi vydal se toliko s komonstvem nikoliv s vojskem. Této doby totiž obnoveno bylo jednání o hranice mezi Čechami a Sasy, i položen sjezd čtyř panovníkův: králův Ladislava českého a Kazimíra polského, knížete Ludvíka bavorského a markraběte Albrechta braniborského na den 6. prosince 1454 do Vratislavi, aby tu učinili výpověď o věcech sporných. Král Ladislav přijal návrh tento, poněvadž jím mohl omluviti v Čechách svou povolnost k Vratislavanům a poněvadž Vratislavští přece nemohli zcela chlubiti se, že neústupností svou zvítězili nad králem. Ustanovil tedy v Praze dva šlechtice za hejtmany, a v průvodu páně Jiříkově s velikým komonstvem slavně vjel do Vratislavi dne 5. prosince. Vratislavští přece honosili se, že vyvedli krále z rukou kacířských, ačkoliv viděli, že „největší kacíř" pan Jiří přijel s ním. Učinili králi poslušenství; ale působením páně Jiříkovým museli za předešlou vzpouru zaplatit pokuty patnáct tisíc dukátův, mimo útraty královské návštěvy. Ladislav zrušil též posavadní samostatnost města Vratislavi ve věcech zemských, a dosadil v ní na dů-

JIŘÍ Z PODĚBRAD.

Sepsal

Ferdinand Schulz.

Matice lidu roč. II. číslo 5.

(Běžné číslo 11.)

V PRAZE.

Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých.

1868.

Veškeré obci

kraje boleslavského,

která roku 1440 byla zvolila sobě

mladého pana Jiříka z Poděbrad za svého náčelníka,

věnuje

Ferd. Schulz.

Měli jsme krále, jejž každý Čech povinen chovati v srdci srdce svého. Měli jsme krále, jehož nejvyšším jediným účelem bylo blaho a sláva národa českého; který jediný ze všech panovníkův v těchto vlastech lásce k národu českému obětoval moc a slávu svého rodu; který jediný ze všech panovníkův v zemích této koruny cenil štěstí a čest národa českého výše než prospěch svůj a své rodiny. Měli jsme krále, jenž duchem a srdcem vysoko vynikal nad veškerou současnou společnost evropskou. Jiří z Poděbrad, náš jediný ryze národní král; první král z vůle a poslední z krve národa českého. Jiří z Poděbrad: naše chlouba, naše radost, naše sláva na věky! —

Dlouho, dlouho a bolestně pracovaly dějiny české, než zrodily toho velikána, jenž vynesl prapor český nad nejvyšší temena dějin evropských. Dynastie hrdin ovšem nikdy a nikde netrvá dlouho; však Jiří z Poděbrad byl takový hrdina, že ani nezaložil dynastii. Velikostí svou pak sahá daleko za hranice svého národa, a vysoko nad dobu, v které žil.

Dějiny Jiřího z Poděbrad jsou částí velikých dějin *českého kalicha.*

Od roku 1414 až do leta 1627 dějiny a osudy národa českého proudily se z kalicha; dvě stě let, chovající v sobě i nejvyšší moc a slávu i nejnižší mdlobu a potupení národa českého, za svůj hlavní

znak mají kalich. Tři veliké sbory církevní: kostnický (1414—1418), basilejský (1432—1449) a tridentský (1545—1563) měly jej za jednu ze svých nejdůležitějších otázek; všichni papežové od Martina V. až do Urbana VIII. museli pilně mysliti o něm, a dvanáct králův českých (od Václava IV. až do Ferdinanda II.), z nichž jedenáct naň přisahalo před korunováním, vystřídalo se za něho na trůnu českém.

Na svém kalichu národ český poznal veškeré církevní, náboženské, mravní, národní, politické a společenské ústrojí více než polovice tehdejší Evropy; poznal své odvěké nepřátele v nejpravdivější podobě jejich; poznal též sebe ve své nejvnitřnější podstatě, poznal své ctnosti i své vady, svou moc a svou slabost. S kalichem v ruce národ český i bez krále poprvé vystoupil na veliké dějiště světové, a s kalichem v ruce opět bez krále klesl na něm.

Od 1414 až do 1627 ovšem nešlo o kalich stále toliko jak o viditelné znamení jednoho z největších tajemství náboženství křesťanského; po celá dvě století ovšem nemyslelo se při kalichu toliko na liturgické učení Jakoubka ze Stříbra a na mravouku Jana z Husince. Kalich český záhy stal se viditelným znamením svobody ducha a volnosti svědomí vůbec; klíčem nového věku v dějinách evropských; štítem samostatnosti státní proti kněžovládě římské, heslem národní bytosti české proti záplavě živlu německého, útulkem ústavního a státního práva českého proti absolutistickým snahám dynastickým.

Jiří z Poděbrad byl největším kališníkem. Veškerá společnost římsko-křesťanská, za života jeho byla rozstoupila se na dva tábory. Jeden vedl on, druhý papež. Jiří byl první panovník, který

se stolicí římskou nespojil se na potlačení rozumu a svobody svědomí. Však Jiří nechtěl ani zničiti světskou moc papežovu, tím méně chtěl seslabiti jeho moc duchovní. Domníval se toliko, že pro sebe málo svobodného rozumu a pro čistotu mravův při kněžích i nekněžích jest dosti místa v církvi Kristově; nevěřil, že kališník není katolíkem. Jiří byl husitou tak přísným a poctivým, že ještě neměl ani tušení úplné obecné svobody náboženství; násilně potlačil Tábory, kteří pod žádnou spůsobou již nikdy nechtěli vrátiti se do poslušenství papeže římského; utiskoval české Bratry, jichžto biblický republikanism neshodoval se s biblickou monarchií Husovou; a maje při sobě nejvyšší moc královskou a takovou přízeň národa českého, jakou neměl žádný v těchto vlastech panovník ani před ním ani po něm, stíhaný a prokletý „kacíř“ přece osvědčil se ke „katolíkům“ spravedlností tak ryzou a nestranností tak šlechetnou, že ani nejurputnější osobní a političtí nepřátelé jeho domácí, ani papežové nemohli činiti mu v těch věcech výčitky naprosto žádné.

Náboženský program Jiříkův z Poděbrad nesahal ani jedinou myšlenkou přes to, co zástupcové husitův byli smluvili s církevním sborem basilejským, a co tento sbor byl uznal a veřejně prohlásil za dobrou víru Kristovu. Jiří hájil kalicha. Však papežové, mimo to, že nenáviděli český kalich co památku a znamení své někdy podrobenosti pod obecný sbor církevní (ačkoliv ten sbor nesestával z věřících vůbec, ale toliko z nejvyššího kněžstva) měli dobré tušení, že český kalich co znak pokroku duševního a samostatnosti státní neshoduje se s panstvím hierarchie římské. Stolice římská dobře znamenala, že za Jiřího z Poděbrad v národě českém již nešlo o kalich jako jedině o

stojenství královského nejvyššího hejtmana v zemi slezské pana Jindřicha z Rosenberka (nejstaršího syna páně Oldřichova), kterýž za dvě léta uvedl bratra svého Jošta na biskupství vratislavské. Z Vratislavi jel král koncem měsíce ledna 1455 do Vídně a vrátil se do Čech až za půl třetího roku. Pan Jiří byl průvodcem jeho do hlavního města rakouského a meškaje na dvoře vídeňském několik měsícův, netoliko octnul se v proudu tehdejší největší otázky evropské a politiky světové, ale vstoupil také ve spojení s vůdci oné země, která pak v dějinách jeho co krále českého byla velmi osudnou. Tato návštěva páně Jiříkova ve Vídni byla počátkem pozdější jeho zahraničné politiky české. Kdyby Ladislav byl býval toliko králem českým, dějiny Jiřího z Poděbrad a tudíž i dějiny národa českého byly by se braly cestou zcela jinou, není pochyby že šťastnější; ale kralování Ladislavovo také v Uhrách spůsobilo Jiřímu i národu českému dědictví velmi žalostné. Ladislav dopustil se v Uhrách krvavé pomsty, a ovoce toho činu dozrálo na záhubu — nikoliv jeho rodu — ale státu českého, kterýž ani Uhrám ani rodu rakouskému v ničem nikdy nebyl ublížil....

V Čechách po všechen čas, co Ladislav z nich byl vzdálen, nedělo se nic nového ani důležitého; země česká, zvláště po navrácení se pana Jiřího z Vídně, požívala úplného pokoje. Však věci tím hlučnější děly se za hranicemi jejími. Největší tehdejší otázka evropská byli *Turci*, lid, jenž za krátký čas veškerou Evropu naplnil nejstrašnějším zděšením. Jeden z novějších dějepiscův pověděl, že bůh poslal Turky do Evropy proto, aby vyšlo na jevo, jak zkažená a špatná byla tehdejší společnost křesťanská; a pověděl pravdu. Turci oné doby byli ovšem lid netoliko rovněž hnusný a su-

rový jako nyní, ale tisíckráte divočejší, bojovnější, vražednější než nyní; však ani nebyli by vedrali se do Evropy, kdyby tehdejší křesťanský svět nebyl býval již naskrze shnilý. Dne 29. května 1453 Turci dobyli Cařihradu a vyvrátili veliké císařství řecko-křesťanské, a s počátku roku 1454 již ohrožovali zemi uherskou a zděšení letělo před nimi až na břeh Francie. Zmatek a poplach veliký rozlehl se po Evropě: zraky sta milionův lidí úzkostlivě utkvěly na dvou osobách: na papeži a na císaři německém. Hoj! což jinak vypadalo křesťanstvo evropské ještě před třemi sty lety, když z moci turecké chtělo vytrhnout hrob Spasitelův! Kam zmizel onen svatý zápal, ono nejvyšší zanícení ducha, ona ideálnost v křesťanstvu? Vražednost turecká nezničila je, ale despotism papežský i císařský a nesvornost knížat křesťanských. Což prospělo znamení kříže proti nevěřícím, když bylo již potupeno a zohaveno v boji proti věřícím? Což prospěly odpustky proti Turkům, když kouzlo jejich zničeno již v boji proti Čechům? — Proti křesťanům českým despotism papežsko-císařský vedl poslední otroky své; proti Turkům již nezbylo nic leda strašná rozervanost veškeré společnosti římsko-křesťanské. Misionářská kázaní a horlení, desátky, sjezdy a zbrojení, nářek papežův a pláč i modlitba císařova již nevzkřísily onen oheň, jímž před třemi sty lety plála srdce lidská v boji pro hrob boží a zemi zaslíbenou. Papež a císař po šest set let pracovali na duševním i tělesném zotročení křesťanstva, a konečně přivedli je na mizinu; nenadáliť se bezpochyby, že ještě někdy budou mít potřebí jeho svobody a síly. Poslední zbytek mravnosti v křesťanstvu evropském zničily křižácké války proti Čechům; Turci byli příčinou, že tato bída společenstva

evropského vyšla na jevo ve spůsobě nejžalostnější.

Však abychom nikomu neublížili, nesmíme zamlčet, že křesťanská říše řecká, kterouž Turci dobytím Cařihradu vyvrátili z kořen, byla ještě mnohem spustlejší, než křesťanská společnost římská. Podvody, pletichy a nešlechetnosti všeho druhu zničily Cařihrad již dávno, než do něho vtrhli Turci...

Pan Jiří se svou poctivostí křesťanskou a genialností válečnou náhle vstoupil do shromáždění těch osob, které provozovaly politiku západní Evropy netoliko proti Turkům ale i proti národu českému. Král Ladislav dal mu totiž plnou moc, aby jmenem jeho a koruny české zajel do Nového Města pod Vídní na sněm (18. března 1455), kde mělo býti rokováno o výpravě proti Turkům velikého vojska křesťanského. Ačkoliv pak na tomto sněmu přítomni byli sám císař Fridrich, důvěrník papežův, několik malých panovníkův osobně, některých jiných jednatelé, prelatův a biskupův zvláště z Němec hojně, ba i nejvýmluvnější podněcovatelé křižáckých výprav proti kacířům a nevěřícím, Eneáš Sylvius a Jan Kapistran: přece byl to sněm spíše pro Turky než proti nim. Zjevilať se na něm veškera hnilota v církevním, politickém a společenském ústrojí křesťanstva římského. Vůdci husitův a celé církevně-mravní reformace české pohled na tento sněm byl velice poučným. Vyrozuměv žalostné situaci, v které křesťanstvo římské vůbec vězelo, *pan Jiří osvědčil se na sněmu veřejně, že vytrhne osobně se vší brannou mocí království českého do boje proti nepříteli Kristovu, jakmile by mu sjednán a utvrzen byl pokoj se všemi okolními národy.*

Tímto osvědčením pan Jiří netoliko přímo vyslovil veškerou mravní bídu a skleslost kře-

sťanstva římského, ale zároveň postavil národ český před nejvyšší representací tohoto křesťanstva na onen vznešený stupeň duševní síly a zdravoty, jehožto základem bylo husitství. Jaký to velebný obraz v dějinách světa! Husité, kteréž papež a císař chtěli shladiti s povrchu země, v čas nejvyšší potřeby nabízejí své hrdinské a vítězné paže na obranu všeho křesťanstva. A za jakou cenu? Za mír a spravedlnost mezi křesťany! Který poctivý člověk vůbec může slyšeti tyto věci a nepohlížeti s nejupřímnější úctou vzhůru k mravní velikosti páně Jiříkově?....

Však skutek, jejž náčelník husitův žádal pro základ vší činnosti křesťanstva proti Turkům, byl tisíckráte nesnadnější než vypuzení Turkův z Evropy; byla to věc naprosto nemožná. Ani císař ani papež, obě nejvyšší hlavy křesťanstva římského, nemohli panu Jiřímu zaručiti se, že křesťané nevtrhnou na zádavy a vraždy do království českého, kdyby on se vší brannou mocí tohoto království vytáhl na obranu všeho křesťanstva!

Pan Jiří v měsíci květnu vrátil se do Prahy, seznav z blízka, čemu z daleka by nebyl uvěřil.

Pokud ještě meškal v Novém Městě, stihla tam zpráva, že papež Mikuláš V. zemřel (24. března 1455); ve Vídni pak netoliko poznal osobně nejpřednější státníky a vůdce uherské, nébrž s jedním z nich, s Mikulášem z Újlaku, vstoupil i v rodinný svazek, přijav jeho dceru Jeronymu v snoubenství pro svého syna Jindřicha. Tímto spojením pan Jiří byl uveden do politických věcí uherských ještě hlouběji než co náměstek krále Ladislava.

Jisto jest, že královské důstojenství Ladislavovo bylo v Čechách opatřeno mnohem vznešeněji než v Uhrách a v Rakousích: pan Jiří byl mnohem upřímnějším náměstkem, než Jan Hunyadi

výběrčím a než Eicinger radou královým. Jan Hunyadi sice nenamítal nic proti novému titulu svému; ale u věci samé počínal sobě jako dříve vybíral všecky důchody země uherské a neklada účtův nikomu, odbýval krále roční pensí, i nestaral se, aby Ladislav co král uherský mohl chovati slušný dvůr. Ladislav pak vida, jak i moc i důchody jeho královské opatřeny jsou v Čechách panem Jiřím, pojal k Janu Hunyadovi hněv veliký. Když pak tím časem Oldřich kníže cilský na místo Eicingrovo opět povolán byl do rady královy v Rakousích, nepřátelství mezi králem uherským a výběrčím jeho důchodův ještě mocněji podníceno, poněvadž kníže Oldřich byl v přízni s pány uherskými, kteří zjevně činili se stranou proti Hunyadovi.

Pan Jiří s nevolí patřil na tyto Ladislavovy spory v Uhrách, a nenadál se, že budou ukončeny krvavě.

Nový papež Kalixt III. důtklivým pobízením přiměl konečně krále Ladislava, že z Vídně zajel do Uher, aby se postaral o nějakou obranu tohoto království proti Turkům, kteří ssutinami státův slovanských na jižním Dunaji již byli přitrhli až k jeho hranicím. Však sbíraje vojsko, Ladislav změnil úmysl svůj, a ustanovil se na tom, že dříve než proti Turkům potáhne proti svému strýci, císaři Fridrichovi, s kterýmž nikdy se nesmířil. Záští, kterýmž Ladislav vzplanul proti bývalému poručníku svému, bylo tak prudké, že nemohlo býti uklizeno ani snažnými prosbami sněmu českého a napomínáním páně Jiříkovým, jenž vypravil poselství ke králi, aby předložil jemu důležitou potřebu pokoje, zvláště v té chvíli, když oba panovníci povinni byli předcházeti příkladem svým ostatní knížata ve strojení se proti

Turkům. Ladislav raději se smířil s Janem Hunyadem a odevzdal mu veškerou uherskou výpravu proti nepříteli křesťanstva, jenž té doby již byl obklíčil srbský Bělehrad. Teprv, když srdnatý a zkušený válečník, Jan Hunyadi u Bělehradu byl svítězil (22. července 1456), Ladislav chystal se mu z Vídně na pomoc. Bylo sice již pozdě proti Turkům; ale Ladislav neustal ve zbrojení svém, nébrž ještě pilněji strojil se k výpravě do Uher, když ho byla došla zpráva, že Hunyadi dne 11. srpna náhle zemřel v Bělehradě na ránu morovou. Této chvíle chtěl Ladislav užiti, aby svému důstojenství královskému v Uhrách sjednal konečně vážnosti a moci; nyní chtěl uvázati se ve správu království uherského sám a potáhnouti k sobě všechna města i hrady, kteréž Hunyadi posud byl měl ve své moci jmenem jeho. Pročež na rychlo rozepsal mimořádný sněm země uherské do města Futaku.

Jan Hunyadi zůstavil dva syny: Ladislava a Matiáše. Oba velmi dobře znali spory nebožtíka otce s králem, a již z té příčiny nepospíchali na sněm. Starší bratr, Ladislav Hunyadi, zvláště měl velmi málo chuti dostaviti se tam, poněvadž zamýšlel po otci nastoupiti vladaření, a poněvadž mimo to velmi byl podrážděn pověstí, že král na místě jeho otce povýší svého strýce knížete cilského za nejvyššího kapitana v království uherském. Král též velmi málo důvěřoval Hunyadovcům, a volal k sobě válečníky české, kteří spůsobili jeho korunování co nemluvněte, a nyní stále mu sloužili v hořejších Uhrách.

Ladislav Hunyadi konečně přijel na sněm, když dříve král listem byl jej ubezpečil, že nebude žádati na něm účtův, kteréž otec jeho zůstal

dlužen. A tím počala pokrytská hra s obou stran. Král přijal Hunyadovce velmi laskavě, a ten přísahal, že v určitém čase odevzdá králi Bělehrad i všecky zámky jeho. S knížetem cilským, jenž byl při králi, Ladislav Hunyadi rozdělil se o svatou hostii na znamení přátelství. Ale když za několik dní král s knížetem cilským a s četným panstvem českým byl vjel do pevnosti Bělehradu, kde Hunyadovci byli páni, Ladislav Hunyadi zavraždil knížete cilského a šest dní držel Ladislava krále co vězně. Jsa od dětinství vycvičen v přetvařování se a v odkládaní pomsty, král přisahal Hunyadovcům odpuštění a učinil Ladislava nejvyšším kapitanem uherským. Tou přízní a nalíčeným bratrstvím oblouzeni, Hunyadovci sprovázeli krále u veliké slávě do Budína. Tu pak opět král jsa pánem a sebrav kolem sebe všechny přátele své, sám prohlásil se za plnoletého, jenž nemá potřebí žádného ani pomocníka ani rádce v nejvyšší správě zemské, *dal Ladislava Hunyada, spanilého mládence o dvaceti čtyrech letech na budínském náměstí stíti* (16. března 1457) *a Matiáše odvedl s sebou co vězně do Vídně*, kamž kvapně odejel, obávaje se bouře zděšeného lidu uherského.

Pan Jiří, pod jehožto moudrou, poctivou a důraznou správou království české tím časem utužovalo se v pokoji a v jednotě, s pocitem velmi trpkým pohlížel na tyto skutky královy, a činil mu z nich přímo důtklivé výčitky. Poprava Hunyadova byla mu rovněž proti mysli, jako stálé nepřátelství Ladislavovo s císařem Fridrichem. Když pak zároveň seznal, že příčinou veškerého tohoto pohoršlivého chování-se králova jest společnost jeho ve Vídni, naléhal na to, aby opustě Vídeň co nejkvapněji, král vrátil se do Prahy, i hrozil, nebude-li mu přáno, míti krále po dobrém.

že přijde s vojskem do Rakous a vybaví jej živou mocí z rukou těch, kteří ho drželi.

Tato přímost páně Jiříkova spůsobila, že Ladislav koncem měsíce září 1457 opět přijel do Prahy. Tenkráte měl při sobě celý svůj německý dvůr vídeňský. Šlechta česká a Pražané uvítali jej s velikou radostí a veselím. Král klaněl se všem velmi vlídně a dvorně; ale když Rokycana se svým kněžstvem vyšel jej vítat, Ladislav zaškaredil se naň a velmi mrzutě, a to teprv byv napomenut panem Jiříkem, mu poděkoval. Tato tak zjevně pronešená nechuť králova ke kališníkům vzbudila nelibost a hněv v srdci všech, jichž se týkala. Dlouhý pobyt mimo Čechy nebyl dobrou školou králi českému; o tom nejlépe přesvědčil se pan Jiří, když za všechnu svou poctivost a srdečnost konečně octnul se s Ladislavem v poměru patrně chladném....

Ladislavovi bylo sedmnácte let; již za svého pobytu v Uhrách ukončil námluvy o nevěstu, dceru krále francouzského Karla VII., patnáctiletou Magdalenu. Když pak se vrátil do Prahy, nejdříve pečoval o vypravení slavného poselství do Francie, aby nevěsta mu byla přivedena za choť. Poselství, sestávající z representantův koruny české, koruny uherské a země rakouské, k nimž přidány byly paní a panny krásné a draze nastrojené s rouchy a dary znamenitými pro vznešenou nevěstu, vyjelo z Prahy dne 10. října v sedmi stech koních a s 26 vozy, z veliké části pozlacenými. Nejvyšší purkrabí pražský pan Zdeněk ze Šternberka byl vůdcem jeho. Král chtěl panu Zdeňkovi k té cestě vykázati čtyřicet tisíc důkatův; ale pan Jiří věda, že jeho přítel pan Zdeněk neumí mírniti se v přepychu, a že komora královská nákladu tak velikému nedostačuje, dal mu

toliko dvacet tisíc. Té chvíle vzešel nad přátelstvím páně Zdeňkovým k panu Jiřímu první mráček, z něhožto za několik lét dozrála strašná bouře nad hlavou páně Jiříkovou a nad státem českým.

V Praze děly se velikolepé přípravy k svatbě. Na staroměstském náměstí dělány ohrady ke kolbám a k tancům; se všech stran sváženy zásoby špíže, potravy a vína, též roucha i ozdob všelikých. Pozváni byli císař i císařovna, a mnoho jiných panovníkův, neboť zamýšleno zároveň odbývati poradu o společnou výpravu proti Turkům. Však náhle všecko veselí změněno v žalost Král, až posud v plném květu zdraví, mimo vše nadání roznemohl se nebezpečně dne 20. listopadu. Vyvrhly se mu na tajném místě dvě hlízy, jež on ze studu tajil. Když pak bolesti se rozmohly a nemoci přibývalo, král přes všechnu útěchu a umění lékařův viděl, že již mu jest umříti. Když pak též pan Jiří byl k němu povolán a jej těšil, on promluvil k němu takto: *Můj milý Jiří, tvou věrnost a šlechetnou cnost již dávno jsem poznal i v skutku shledal. Tys toho největší původ byl, že Čechové mě sobě vzali za krále. Nadál jsem se, že panovati budu v tom království, kteréž jsi ty mi připravil: ale jinak nebeský pánbůh míti chce. Mněť jest umříti: království v tvé ruce a moci bude.*“ . . . Pak žádal Ladislav Jiřího, aby komonstvo z Uher a z Rakous do Čech s ním přišlé propustil do vlasti jejich bez škody a ublížení. Jiří nemohl se zdržeti slzí, a slíbil vykonati vůli královu. Ladislav pak umřel třetího dne své nemoci, 23. listopadu 1457, a třetího dne pohřben v královské hrobce na hradě pražském. Účastenství při pohřbu bylo obecné a živé. Nebylo lze rozeznati, kdo více a srdečněji želel smrti královy: či domácí Čechové či přespolní Němci. Mistr

Jan z Rokycan, z jehožto rukou Ladislav ani nebyl by chtěl přijmouti koruny, a k němuž po všechen svůj život se choval nanejvýše urážlivě, v černém ornátě vedl pohřební průvod z královského hradu na Starém městě až na Hradčany, kde kapitula katolická přijala mrtvolu královu.

Král Ladislav byl mládenec krásný, vzrostu štíhlého, tváře sličné, pleti bílé s lícemi ruměnými, očí nad míru jiskřících, a hojné kadeře zlatoskvoucí zdobily hlavu jeho. Chování jeho bylo slušné a přívětivé, mravy čisté, tak že přirozenou jevil nechuť k hýření všelikému.

Ještě než se rozstonal, král Ladislav rozkázall aby vězeň jeho *Matiáš Hunyadi* přiveden by, z Vídně do Prahy. Mladík ten osmnáctiletý přijel sem právě na zejtří po smrti jeho. Pan Jiří, jenž vůbec nebyl srozuměn s politikou krále Ladislavovou v Uhrách, přijal Hunyada do domu svého, nikoliv co vězně, ale co hosta milého. Jak rychle a úplně pak k němu naklonil celé srdce své, znáti z toho, že za čtrnáct dní mu zasnoubil svou devítiletou dceru Kateřinu. —

Patříce na ukončené již kralování Ladislavovo, máme je za jednu z nejšťastnějších dob v životě našeho národa; v století patnáctém pak bylo skutečně idyllou českých dějin. Však tázajícím se, čí zásluhou to bylo, musíme povědět: paně Jiříkovou. Že Ladislav sám sebou nebyl pramenem ani pokoje ani blahobytu, osvědčilo se v Uhrách a v Rakousích; v Čechách pak byl by sám aneb s takovými rádci, jakých užíval ve Vídni a v Budíně, spůsobil ještě větší bouře než na Dunaji. Bylť vychován na nepřítele nikoliv na panovníka národa českého; a maje v mysli své vštípenou svrchovanou nechuť k husitství již co dítě, co jinoch ani nedbal lepšího poznání a nebudil v Češích

ani nejslabší naděje, že co muž upřímně zasadí se o vyplnění jejich programu v otázce církevní. Kralování jeho v Čechách nebylo činností ani samostatnou ani dlouhou, ani souvislou. Z pěti lét svého důstojenství královského Ladislav žil v Čechách toliko šestnáct měsícův, a za ten čas nenaučil se ani česky mluvit, ani Čechy milovat, ani v Čechách vládnout. V těchto velikých nedostatcích jeho musil zastupovati jej pan Jiří, co skutečný vladař v království českém.

Vládu zemskou na Moravě král Ladislav listem daným ve Vídni dne 17. července 1455 propůjčil *na dvě léta*, nikoliv také jedinému správci jako v Čechách, ale sboru šesti pánův, kteří společně měli spravovati zemi jmenem jeho. Ale této zemské vládě moravské nedařilo se tak šťastně, jako české; drahně šlechty na Moravě nechtěli podrobiti se rozkazům správcovského sboru, jehožto členové ovšem sami nebyli vzorem sjednocenosti ani ve věcech politických ani ve věcech církevních. Teprv za poslední doby života Ladislavova sjednána na Moravě poněkud větší bezpečnost zemská. Když pak Ladislav zemřel, již byla vypršela lhůta správcovské vlády na Moravě, a starý pan Jan Tovačovský z Cimburka, co první v bývalém sboru správcovském, ve svém důstojenství hejtmana zemského pečoval o pokoj a pořádek ve své vlasti.

Králem Ladislavem ukončena čtvrtá doba poměrův koruny české k rodu habsburskému.

Část třetí.

Král Jiří z Poděbrad.

I.

Trůn český mezi všemi trůny evropskými po všechny časy vyniká mimo jiné také tou vzácnou vlastností, že domáhalo se naň nejvíce kandidatův z národův cizích, jakmile někdy uprázněn byl. Však nikdy ještě nebyl počet těch přespolních „milovníkův“ české koruny tak veliký, jako po smrti krále Ladislava. Nejvíce ovšem jako vždy bylo Němcův: tenkráte sedm. Tři z nich: členové domu rakouského, Fridrich císař, bratr jeho arcikníže Albrecht a kníže Sigmund tyrolský chtěli ještě dědit korunu českou dle úmluv Karla IV.; Vilém kníže saský, hlásil se též k dědictví trůnu českého co manžel starší Ladislavovy sestry Anny; a tři jiní knížata z říše německé nabízeli se Čechům za panovníky, líčíce neb slibujíce všeliké výhody z volení svého, — jeden z těchto, chtěje ukojiti národní rozpaky Čechův a zároveň svítěziti nad konkurenty svými, honosil se, že zná jazyk slovanský. — Mimo Němce rád byl by stal se králem českým Kazimír král polský, manžel mladší Ladislavovy sestry Elišky, však neschopný ke vládě vlastních zemí svých; a konečně podával Čechům za krále mladšího syna svého Karel VII. král francouzský, který zmařenou svatbou své dcery s Ladislavem domýšlel se býti již v jakémsi důvěrnějším a bližším spojení s národem českým. Podávaní francouzské zajisté bylo netoliko velmi skvělé a lákavé, ale i nejprospěšnější, které činiti se mohlo..... **Však již minula na trůnu českém doba pro všechny cizince: poprvé ve svých dějinách celý národ český volil svého**

krále, a volil ze své vlastní krve; *žádný cizinec ani mocí ani sliby nebyl by tenkráte dostal se na trůn český.*

Čechové již věděli, že z vlastního rodu svého mají krále, jakého by marně hledali po veškerém světě .....

Pan Jiří nazejtří po smrti Ladislavově svolal nejvyšší úředníky a soudce zemské, a oznámil jim, že úřad správčí, v němž nebožtíkem králem byl potvrzen na šest lét, ještě nedošel, ale trvá až do letnic nejblíže příštích. O hodnosti královské ani slovem nezmínil se nikomu ani z nejdůvěrnějších přátel svých, tím méně pak ucházel se o ni veřejně; znalť již vůli národa, a neměl potřebí ani žádati ani slibovati. Nekladl ani nejmenší překážky žádnému z nápadníkův koruny české, aby cestou ústavní a veřejnou nepokoušel se o své štěstí; **nikdy neděla se volba krále českého tak správně a svobodně,** jako za správcovství páně Jiříkova.

Než poslové čeští z Francie se vrátili, ze sněmu pražskéko, jenž nikoliv z rozepsání páně Jiříkova ale z obyčeje starodávného se sešel v adventě 1457, napomínáni stavové všech korunních zemí, aby dle povinnosti své zůstali věrni koruně české i voláni, aby v počtu hojném dostavili se o suchých dnech postních do Prahy k sněmu, jenž *o všech potřebách* koruny české bude jednati.

Než pak tento důležitý sněm český se sešel, pokročily dějiny v království uherském. Uhři také již jako Čechové poznali, že konečně čas, aby vymkli se z moci německé, a hleděli opatřiti se králem jazyka vlastního. Vůle národní utkvěla na — Matiáši Hunyadovi, jediném synu po zemřelém správci zemském a postrachu Turkův.

Ale volení Matiášovo záviselo ještě na upokojení strany jemu v Uhrách odporné a na smíření vojenských sborův českých, kteréž již po dvacet lét provozovaly velikou válečnou moc v Uhrách na prospěch domu rakouského. K žádosti vlastencův uherských uklidil tyto překážky pan Jiří, a vyvedl Matiáše z vězení Ladislavova na — trůn uherský.

Když pak dne 24. ledna 1458 Hunyadovec skutečně byl zvolen na království uherské, pan Jiří se synem svým Viktorinem v slavném průvodu odevzdali jej šlechtě uherské ve Strážnici. Král Matiáš děkoval tu svému hostiteli za velikou přízeň a pomoc, zapsal se budoucímu tchánu svému k věčné vděčnosti a rodině jeho k přátelství neproměnnému; s obou stran stvrzena námluva svatební, ačkoli svatba sama musila býti odročena, poněvadž nevěsta ještě byla dítětem.

Do Prahy vrátil se pan Jiří právě k rozepsanému sněmu „o všechny potřeby koruny české.“ Za nepřítomnosti jeho rozproudila se vůle národní již plnou mocí svou, a přátelé jeho, z nichž nejhorlivější byli mistr Jan Rokycana mezi měšťanstvem i lidem obecným a pan Zdeněk Kostka pán na Litomyšli mezi šlechtou, očekávali den sněmu s nejblaženějším rozechvěním mysli vlastenecké. Poslové kandidatův trůnu českého přijati s velikou poctou, uvedeni do sněmu, jenž rokoval na radnici staroměstské a vyslyšeni velmi pozorně. Volba krále ovšem nebyla výslovně na programu sněmovním, ale všichni přítomni věděli, že bude jedinou prací sněmu. Ani tenkráte nejmenován zvláštní volitelský výbor, který by teprv navrhl kandidata valnému sněmu. Když pak ve čtvrtek dne 2. března přivezeny z Karlšteina listiny zemské, z kterých sněm nabyl přesvědčení, že má úplně

svobodné právo volby královské; *město Praha*, již přeplněná národem, hrnoucím se k volbě krále svého ze všech krajin země české, stala se jediným *velikým sněmem národním*; po ulicích a náměstích rojil se lid, rozjařen vědomím moci a práva národního; nadšení vlastenecké zachvacovalo srdce všech silou nejprudší, jedna velebná myšlenka rozněcovala mysli, jedno drahé jmeno tanulo na chvějících se rtech a zářilo z radostných očí všech; vždy hlučnější šumot rozvlňoval se kolem radnice, a vnikal do vnitř až k síni sněmovní; cit národa již byl napjat až po míru nejblaženější.... chvíle osudná, *nejkrásnější chvíle v celém životě národa českého* již vzešla, když po vykonané ve sněmu modlitbě nejvyšší purkrabí Zdeněk ze Šternberka, promluviv potichu s pány a několika slovy se vyjádřiv o potřebě a právu vlasti, z nenadání poklekl před dávným přítelem a hlasem nadšeným zvolal: *„Živ buď Jiří, král a pán náš milostivý!“* Po příkladu jeho šli tudíž i jiní páni, a v okamžení jako jedním společným tepnutím srdce nejen celý sněm octnul se na kolenou před drahým vyvolencem národa, ale i vně radnice jako po vlnách šumícího moře rozléhl se nadšený ples: *„Živ buď Jiří, král český!“*

Pan Jiří u velikém rozčilení děkoval stavům, přijímaje důstojenství podávané pod výminkou, aby potom všichni bývali jemu radni a pomocni k obecnému dobrému, ku prospěchu a slávě koruny české. Tu již srdečností rozplakalo se množství přítomných; a když kdosi, jako u vytržení, zazpíval si hlasitě „Tebe bože chválíme“, sněm celý spojil hlas svůj s hlasem jeho. Současné udeření na radnici v tak řečený zvon královský dalo znamení ke zvučnému plesání lidu po náměstích a ulicích a ke zvonění po všech kostelích pražských.

Brzy na to brali se stavové průvodem slavným u velikém davu lidstva do kostela týnského, kdež činěna novému králi čest, kněži a žáci zpívali opět „Tebe bože chválíme“, a mistr Rokycana u velikém pohnutí nebesům i zemi vzdával díky, že dán vlasti panovník, jehožto vláda slibovala býti i bohu milá i národu prospěšná. Z kostela veden jest král u veliké slávě a radosti do dvoru královského (u prašné brány). Ve průvodu tom nebylo ani jezdcův, ani trubačův ani bubnův, ale píseň „Svatý Václave!“ rozléhala se po všech ulicích a ze všech úst. Pan Jindřich z Lipého co maršálek nesl meč před králem, Zdeněk ze Šternberka šel mu po boku, a první za ním kráčeli Jan z Rosenberka i Zbyněk Zajíc z Hasenburka, přední páni mezi katolíky. I bylať veliká radost věrným Čechům, a mnozí jsou plakali pro radost, že jsou již vyšli z moci německých králův, kteří jsou myslelі zle učiniti lidu českému.

Spůsob, jakýmž byl povýšen na krále Jiří z Poděbrad, nemá v dějinách národa našeho ani předchůdce ani následovníka. Žádný panovník český mimo Jiřího nevyrostl ze samého srdce národa; v žádném panovníku, cokoliv vůbec jich měl, národ český necítil se tak pravdivě zastoupena mezi ostatními národy evropskými, v žádném neviděl se tak povznešena a oslavena v dějinách jako v Jiřím; k žádnému neměl tolik vroucnosti, důvěry a lásky jako k Jiřímu.

Čechové vyvolili sobě krále. Však to byla jen polovice úlohy. Tento král, zvolený hlasem národa za velmi důležité a skvělé služby, vynikl z lidu samého. S radostí a s jásotem dána mu přednost před příbuznými nebožtíka panovníka, před císařem, králem polským, vévodou saským, kurfirsty a markrabaty i veškerým panstvem německým,

rovněž lakomým jako zpupným; nyní bylo potřebí, korunovati jej a zjistiti mu místo v lůně panovnického cechu.

Korunovati krále českého slušelo arcibiskupu pražskému. Jiří chtěl zůstati při tom ustanovení, a podniknouti korunovaci starodávným obřadem církve římské, aby opět zavděčil se pánům vyznání katolického, kteří jej ochotně byli volili na důstojnost královskou. Však od třiceti sedmi lét již nebylo katolického arcibiskupa v Praze, a kandidat husitův, k hodnosti té zvolený, posud nedošel stvrzení papežova. Jiří tudíž uchýlil se k Matiášovi uherskému s žádostí, aby k tomu svatému obřadu do Prahy poslal některého biskupa uherského. Zároveň i král i stavové oznámili papeži, císaři a knížatům okolním, jakož i stavům všech zemí korunních, co v Praze již se stalo.

Plesali-li Čechové, tož noviny jejich vzbudily city právě opačné na dvorech německých. Mimo Matiáše uherského každý měl se za uražena. Císař Fridrich připovídal se k Moravě, ale nestrojil přece žádné nepřátelství zjevné. Však bratr jeho Albrecht, nemoha skrotiti své záští, ihned se mstil na přátelích Jiříkových, jichž jen mohl dosáhnouti. Oba vévodové saští vydali protestaci k papeži, císaři a k sboru kurfirstův německých, aby nebylo dopuštěno korunování „dávného zhoubce víry katolické," a sbor kurfirstův aby ho nepřijal do lůna svého.

Z toho všeho můžeme srozumět, jak v tehdejší Evropě smýšleno o právích národův!

Zároveň však strojily se odpor i bouře v zemích korunních, též jedině se strany Němcův. Šlechta moravská na sněmu brněnském ovšem stěžovala sobě, že opět nebyla volána k volení

krále*), však slíbila, když král prelatům, pánům a městům katolickým pojistí úplnou svobodu náboženství a když potvrdí všechna práva markrabství moravského, že mu učiní přísahu poddanosti, jakmile sám o ni do Moravy přijede; též že dostaví se k ohlášenému korunování pražskému. Města Olomúc, Brno, Znojmo a Jihlava, z většího dílu Němci a naskrz katolíci, odepřeli poslušenství naprosto a přikázali se domu rakouskému. Ve Slezsku a v Lužici byl odpor mnohem větší. Po mnohém rokování dáno poslům českým za odpověď, že Slezáci chtějí sice věrně státi ke koruně české, ale že za krále a pána přijmou toho, koho císař a papež uznají. Toliko učenníci Kapistranovi**), město Vratislav, popuzováni od kněží na kázaních, určitě odepřeli poslušnost králi kacíři.

Tím časem konány v Praze pilné přípravy k slavnému korunování. Z Uher přijeli dva biskupové, a korunování mělo státi se třicátého dubna; však bylo odloženo o týden, poněvadž náhle vzešla nesnáz velmi povážlivá. Kardinal Karvajal přikázal biskupům uherským, aby nekorunovali krále českého, leč by jako všichni králové křesťanští prvé se zavázal přísahou k úplnému poslušenství stolice římské. Jak měla zníti tato přísaha? — Mohl král, přisahaje poslušenství, klásti sobě výminek? Bude snad musit vzdáti se práv, zjištěných husitům obecným sborem basilejským? Bude-li hájiti kompaktat, stolicí římskou popíraných, biskupové podlé povinnosti své budou musit ode-

*) Sněm, na kterém Jiří byl zvolen, a ku kterému stavové všech zemí korunních byli pozváni, byl rozepsán o „všechny potřeby koruny české."

**) Jan Kapistran zemřel ve výpravách proti Turkům v Uhrách 23. října 1456.

příti mu posvátného obřadu; však král, pro nebezpečí, hrozící státu, nemůže obejíti se bez korunování. Odřekne-li se kompaktat, zradí sebe sama, zradí vlast, zradí rozhodnou většinu národa, která jej povýšila na stolec královský. — Čím by byl Jiří v Čechách, kdyby přestal být vůdcem a obhájcem husitův? Čím by byl přede tváří křesťanstva, kdyby nebyl králem církví korunovaným? Na obou stranách stejné nebezpečí. Konečně po mnohých úvahách přijato znění přísahy, v kterém nebylo zmínky ani o kompaktatech ani o kalichu, ale jen závazek ku poslušenství a k jednotě u víře i k vyhlazení všelikých sekt a kacířství ve království českém. Není ovšem potřebí, abychom teprv připomínali, že král neměl ani sebe ani ostatní kališníky za sektáře nebo za kacíře.

A přece vzniklo odtud velmi trapné nedorozumění mezi králem českým a stolicí papežskou. Papež jistil, že král ve své přísaze sřekl se kompaktat; Jiří tvrdil, že ani nemohl pokládati za kacířství, co obecným církevním sborem basilejským bylo vyhlášeno za pravou a dobrou víru křesťanskou.

Mimo tuto přísahu, učiněnou králem i královnou podtají v komoře královské u přítomnosti obou biskupův a několika členův nejvyšší šlechty české i uherské, král při veřejném obřadu korunovačním složil ještě přísahu druhou, že věrně bude zachovávati všechna práva a privilegia zemská, tudíž také kompaktata. Korunování královo slaveno v neděli dne 17. května 1458, a manželky jeho Johany z Rožmitála*) v pondělí. Ani z knížat ani

*) První manželka, ušlechtilá Kunhuta ze Šternberka, s kterou pan Jiří byl vstoupil v manželství 1441, umřela dne 19. listopadu 1449, však již r. 1450 zasnoubil sobě pan Jiří opět Johanu z Rožmitála sestru pana Lva na Blatné. Rodina králova sestávala

z vysokého kněžstva zahraničných nikdo nebyl přítomen slavnému obřadu a hodům korunovace; však tím hojnější a radostnější bylo účastenství jak šlechty české i moravské tak i lidu obecného. Jakož jsme již pravili, posvátný obřad konán spůsobem římským. Katolická kapitula pražská neměla ani nejmenší příčiny, aby opět opustila své sídlo, když po smrti katolíka na trůn český dosedl největší kališník, i byla účastna všech církevních výkonův při korunování. Katolíci vůbec vynikali při korunování nejpřednějšími hodnostmi a stáli všude na prvním místě. Ve slavném průvodu, kterým nový král na hradě pražském hledán a do kostela sv. Víta veden byl, nesli Zdeněk ze Šternberka korunu, Jan z Rosenberka žezlo a Jindřich z Michalovic jablko zlaté před ním, a jemu po boku kráčeli oba biskupové uherští. Veliká moc předpisův náuky hvězdářské nad myslí královou zjevila se v kostele, kdež musilo čekati se asi hodinu na znamení, kterým teprv dovolilo se vložiti korunu na hlavu jeho. Při skvostné tabuli, která následovala v paláci na hradě, opět přední páni čeští konali své povinnosti. Strojeny při tom rozličné kratochvíle, tance i divadla; radost a veselí panovalo u všech přítomných, jakoby jim prý již získán byl celý svět.

Starý pan Oldřich z Rosenberka hněval se velice a dlouho na svého syna, pana Jana, že pomáhal voliti Jiřího za krále, a že v průvodu

---

té doby již ze čtyř synův a tří dcer: Bočka (16letého), Viktorina (15), Jindřicha (13), Kateřiny (10), Zdeny (9), Hynka (6) a Lidmily (4). Prvorozenec Boček chován v rodině jako na zapřenou, nejsa dostatečným na rozumu.

korunovačním svou ochotu k němu tak slavným spůsobem byl projevil; dle zdání páně Oldřichova měl pan Jan sám státi se králem českým.

Korunování obřadem římským a přítomnost předních šlechticův katolických získaly králi kališníku poslušenství netoliko všech českých, a i většiny moravských katolíkův; ba sám olomúcký biskup Tas z Boskovic ochotně přijal na sebe důležitý úřad kancléře královského na Moravě.

Nejprvnější skutek králův bylo vypravení poslův do Říma, aby dle přísahy své se osvědčil papeži, že chtěl mu býti synem věrným a poslušným a hleděti hlavně k odražení a vyvrácení vždy hrozivější moci turecké; zároveň pak prosil, aby papež přispěl k upokojení mysli některých jeho poddaných. Papež Kalixt III byl povahy velmi mírné a dobrotivé, již za krále Ladislava upřímně přál sobě smíření s Čechy, a kdyby nebyl býval v tomto šlechetném úmyslu maten, zdržován a okřikován oběma kardinaly svými, Eneášem Sylviem a Janem Karvajalem, kteří meškajíce stále jako na stráži nedaleko hranic českých, dopisovali mu o kališnících nejšerednější lži, jistě byl by zabránil velikému pohoršení, kteréž oběma jeho nástupci dáno bylo všemu křesťanstvu. K panu Jiřímu již co správci papež Kalixt III. choval se velmi vlídně, a zvláštní bullou vzdal mu velikou pochvalu za uvedení země české v pokoj, jednotu a pořádek. Nyní pak přijal posly jeho se srdečnou radostí, a maje úplnou jistotu, že nyní již pomocí Jiříkovou národ český na dobro smířen bude s Římem, nedlouho před smrtí svou († 6. srpna 1458), poctil jej bullou, nadepsanou dle obyčeje „*nejmilejšímu synu Jiřímu, králi českému.*“ Papež Kalixt III. byl tudíž první, jenž za hranicemi koruny uznal Jiřího za krále českého.

II.

Jakmile obecně se rozhlásilo, že Jiří byl korunován dle obřadu římského, uznali jej za krále všichni katolíci čeští po celé koruně; ale Němci musili býti k poslušenství přivedeni zbraní. V království českém té doby Němcův nebylo leda úzkým pruhem po hranicích saských, tudíž celá země po korunování stála v poslušenství krále. Však na Moravě kvetlo němectví i po válkách husitských velmi bujně v městech Olomouci, Brně, Znojmě a Jihlavě; Slezsko pak a Lužice byly již valně poněmčeny.

Mimo tuto nehodu národní bylo ještě samo právo královské v obou Lužicích králem Sigmundem za peníze zastaveno knížatům německým. Nynějším držitelem tohoto práva byl Fridrich markrabě braniborský, od něhož král Jiří teprv roku 1462 je vyplatil a země lužické s královstvím českým opět spojil.

Odpor německých měst na Moravě byl podněcován od Albrechta rakouského; ve Slezsku pak a v Lužicích měl příčiny rozmanité: knížatům se příčilo, že muž rodu nižšího měl státi se jim pánem, prelatům, že králem měl býti kacíř, a městům, že jim měl rozkazovati Čech a Slovan.

Král Jiří vytrhl vojensky proti německým městům moravským. Až na *Jihlavu*, proti které musilo býti užito velikého důrazu válečného, vzdala se mu všechna bez boje, a celé markrabství slíbilo mu co panovníku svému poslušenství na sněmu brněnském. Výpravu do Slez, ačkoliv listem papeže Kalixta III. také již tam byl vzešel obrat jemu příznivý, odložil k době příhodnější, jsa

velmi pilně volán na sjednání pořádku do — Rakous. Císař žádal jej sobě na pomoc proti oběma svým bratrům Albrechtovi a Sigmundovi, nemoha shodnouti se s nimi o dědictví po Ladislavovi v zemi rakouské. Jiří ochotně užil této příležitosti, jednak aby zavděčil sobě císaře, jednak aby potrestal Albrechta za podněcování a podporování vzdoru Němcův na Moravě. I přišel s vojskem velikým až k Vídni a upravil císaři bezpečné panování v zemi rakouské. Fridrich byl nade všecku míru ješitný a Jiří uměl velmi opatrně užiti jeho slabosti ku prospěchu koruny české. Sešed se s ním poprvé, muž z obce do bleskuplné výše vyniklý, bez dynastické minulosti a slávy, ale nešený vítěznou mocí národní poklonil se před nejvyšším důstojenstvím starosvětským s mocí však již valně zašlou a chatrnou, a za příčinou Slezákův i Lužičanův přijal od něho korunu českou v léno, chtěje tímto titulem beze všeho boje navesti je k poslušenství a k věrnosti korunní. Však jakkoliv prokázal císaři služby velmi platné a podstatné, plného a přímého uznání svého titulu královského tenkrát při něm ještě nedošel.

Ani sousední panovníci němečtí na sever a na západ, ačkoliv viděli, jaké dobrodiní byl učinil císaři jejich, neuznali jeho důstojnost panovnickou, až sami musili hledati přízně a moudrosti mohutného krále českého. Dynastové němečtí brzy jali se prositi Jiřího, aby obnovil také celou říši německou, která té doby již byla toliko hromadou mocnářských sousedův druhu nejrozmanitějšího, velikých, malých i nejmenších, vévod i knížat, arcibiskupův i biskupův, markrabat, falckrabat a lantkrabat, opatův i abatyší, hrabat, pánův, rytířův i svobodníkův, ba i obcí městských a selských bez počtu, kteří poslouchali císaře jen pokud sami

chtěli, a mezi sebou na vzájem v nejkrutějších sporech a v nejhnusnějším sobectví žili, jsouce úplně prosti všeho ducha vlasteneckého, a vlékajíce za sebou roztrhané úvazy státní. Rozervanost a znemravnělost říše německé ovšem již byla vyšla na jevo ve válkách proti husitům; však od té doby vzmáhala se stále, a Turkům přísluší zásluha, že ji postavili na veřejný pranýř všeho dějinstva.

Skleslost císařství německého konečně byla poznána obecně; knížata sváděli vinu na císaře, císař na knížata; vedlé obou pak byl malý kruh *vlastenců*v, kteří viděli, že vinni jsou i císař i knížata, a kteří jali se hledati spásy vlasti německé při králi — českém. Divný to zjev, že vlastenectví německé nebylo vzbuzeno strašnými porážkami doznanými vlastenectvím českým, ale sobectvím a zdivočelostí svých vlastních panovníkův. Hlavně proti císaři hnal se proud vlastenectví německého, a Čechové měli spasiti říši, která ještě před dvaceti léty hledala největší slávu svou v úplném zničení a vyhlazení jejich.

Druhá nejvyšší moc oné doby, papežství římské, po stoletém klesání také již byla octnula se v hlubokém ponížení; ale téhož roku, když Jiří dosedl na královský trůn český, povýšen byl také na stolici římskou muž, nejspůsobilejší k obnovení a vztýčení dávné papežské právomocnosti a slávy, týž *Eneáš Sylvius Piccolomini*, jejž poznali jsme nejlépe na sněmu benešovském, a jenž co papež dal sobě jmeno *Pius II.* Jakož pak národ český od padesáti lét přispíval k seslabení absolutismu papežského nejmocněji ze všech národův křesťanských, a jakož král Jiří vymanění myslí křesťanských z neobmezené vůle papežovy a císařovy měl za hlavní voditko své politiky,

tož nový papež a král český šli přímou cestou proti sobě a sražení jich bylo neodvratitelno.

Dějiny střední Evropy nyní skutečně soustředily se kolem koruny české a Říma, kolem krále Jiřího a papeže; a všechny otázky souvěké rozřešovaly se přízní či nepřátelstvím mezi Římem a Prahou.

Král Jiří a papež Pius II., náčelník husitův na trůně českém a bývalý tajemník sboru basilejského na stolici římské, tenť zajisté neobyčejný obraz. Pomníme-li, že tito dva mužové, nadšeni touže snahou po upokojení křesťanstva, strojí se k zápasu na život a na smrť, a že počínají boj, neukončený ani posud, tož seznáme, že tato jest nejtragičtější část veliké tragedie husitské.

Za prvních tří lét papežování Pia II. král český i papež tajně připravovali se k zápasu, jakoby jeden se bál druhého. Každý přičiňoval se, aby získal co možná nejvíce spojencův proti druhému, jakož aby odstranil vše, cožkoli by mu mohlo býti na překážku vítězství. Oba nástupcové papeže Eugenia IV. váhali vysloviti se určitě o kompaktatech, a tento spůsob snad byl nejlepší, aby vyhlazena byla památka nejpohoršlivější doby v církvi Kristově. Neboť jak by bylo lze dotknouti se těchto otázek a neobnoviti ve světě křesťanském památku dvou papežův a dvou sborův církevních, kaceřujících jedni druhé? Když Kalixt III. přijal od Jiřího dosti neurčitou přísahu, tvářil se, jakoby ani nevěděl o přísaze velmi jasné, kterouž nový král český před veškerým národem se osvědčoval, že bude hájiti usnešení obecného sboru církevního. Stařičký papež poslechl vnuknutí zajisté velmi prozřetelného a snad i rozpakův svědomí. Však brzy jiný papež byl méně rozpačitým. Již z těch listův, které co jednatel dvora císařova a

později papežova posýlal o věcech českých do Říma za Mikuláše V. a Kalixta III., snadno srozuměti, s jakými úmysly o církevním programu národa českého Eneáš Sylvius vstupoval na stolici sv. Petra.

Pius II. byl ještě rozhodnějším odpůrcem koncilií církevních, než všichni předchůdcové jeho. Věděl, že církev římská má potřebí drahně oprav; ale nechtěl, aby tyto opravy se staly někým jiným leda papežem samým, tak aby neobmezenost papežova ani žádným dobrým skutkem nebyla uvedena v pochybnost, tím pak méně aby jím byla porušena. Eneáš Sylvius byl účasten všeho odporu, jejž sbor basilejský strojil dvoru římskému. Však sotva se stal papežem, týž člověk jednal s důrazným chvatem proti usnešením sborovým. Bylo by zajisté spíše slušelo se, aby šetřil aspoň nějaké mírnosti k těm, kdož smýšleli ještě dále tak, jako smýšlel druhdy on sám; trpká horlivost jeho proti bývalým citům vlastním není mu ke cti. Při tom ovšem dlužno pověděti, že Eneáš Sylvius patří k nejučenějším mužům své doby, a že i co dějepisec národa českého pojistil sobě vděčnou v mysli naší paměť. Sláva jeho nebledne ani podlé výtečných Řekův, které Mikuláš V. za nesmírné oběti převedl do Italie po záhubě Cařihradu . . . . .

Nejvyšším účelem krále Jiřího bylo opatření kompaktatům stvrzení a dokonání v Římě a šřízení církve české podlé nich. Však s tímto programem král Jiří nechtěl býti ve společnosti křesťanské ani podivínem ani výtržníkem; chtělť provesti jej v souhlase s ostatními sousedními panovníky křesťanskými. Pročež velmi ochotně vstupoval s nimi v spojení politické, ba ještě raději v přátelství osobní a rodinné.

Vypravovali jsme již, že svou dceru Kateřinu zasnoubil s uherským králem Matiášem. Toto spojení stalo se mu ze všech nejosudnějším, poněvadž král Matiáš mimo matku svou stal se konečně úhlavním nepřítelem každému příteli a dobrodinci svému. Dějiny uherské měly tenkráte společný základ s dějinami českými. Tu i tam byla sřízena vláda monarchická na nejširší půdě demokratické; králové Jiří a Matiáš povýšeni byli na trůn mocnou vůlí lidu obecného, Jiří za vlastní zásluhy, Matiáš za otcovy. I v tom byli k sobě oba králové podobni, že valná část domácí šlechty ze žárlivosti stavovské spikla se proti nim: proti Jiřímu později, proti Matiášovi dříve.

Matiáš již za dva měsíce po svém korunování spatřil proti sobě sřízený spolek šlechty, která sice také byla dala mu hlas při volbě, ale která doufala, že vedlé mladého krále bude panovati sama. K těmto nespokojencům přidružily se pak válečné sbory české, jichžto odpor proti Matiášovi Jiří ještě co správce byl utišil, a Mikuláš z Újlaku vévoda sedmihradský, který svou dceru Jeronymu již r. 1455 byl zasnoubil Jindřichovi, synu páně Jiříkovu z Poděbrad. Těmito převraty utrpělo přátelství mezi královskými dvory českým a uherským, a na místo laskavosti a přízně nastoupila netečnost a odcizení. Odpor jednoty panské proti Matiášovi byl tak opravdový, že nespokojenci již jali se žádati krále českého, aby buď sám na trůn vlasti jejich vstoupil aneb aby jim k němu dal některého ze synův svých. Mikuláš z Újlaku přímo namlouval Jiřího, aby ujal se vlády uherské k ruce syna svého Jindřicha, kterýž již byl po některý čas meškal v Uhrách u budoucího tchána svého. Však Jiří zamítl od sebe všechny tyto návrhy, načež jedni z nespokojencův

vrátili se ke králi Matiášovi, druzí pak, a tož právě strana Újlakiho, zvolili na království uherské — císaře Fridricha, který přijav to volení (4. března 1459) psal se od té doby králem uherským.

Však touha trůnu uherského brzy přivedla císaře na veliké rozpaky. Sám původce jeho zvolení na království uherské, vévoda z Újlaku, opustil jej z příčin politických, a druzí páni uherští proto, že podlé zvyku svého choval se k nim rovněž zpupně jako lakomě. Osamotnělý císař bál se nyní pomsty Matiášovy a v tomto strachu jal se volati za pomoc náčelníka kacířův. Nabídl se králi Jiřímu, že netoliko uzná jej za krále českého, ale že vstoupí s ním i v nejužší svazek přátelský, bude-li mu pomocen proti Matiášovi; ba za některý čas císař již tak byl poděšen válečnými přípravami Matiášovými, že na rychlo prosil Jiřího k osobnímu sjezdu do Brna. Jiří přijel v měsíci červenci, a tu císař s velikou milostí a ochotou uznal jej za krále českého pravého a nepochybného a byl velice rád, že Jiří mu sjednal — příměří s Matiášem. Vděčnost a přízeň, kterouž císař přilnul k Jiřímu, byla tak veliká, že psal i Vratislavským, aby ho co pána svého poslušni byli. Jiří sám doufal, že jeho spojení s císařem nebude zrušeno v tomto životě.

Naděje jeho, že bude kralovati v koruně české klidně a šťastně, rozmnožila se téhož roku 1459 velice, když již v dubnu byl vstoupil s knížaty saskými a braniborskými ve smlouvy důležité rovněž pro korunu českou jakož pro rodinu svou. V jednání s těmito sousedními panovníky německými Jiří byl uveden dvěma příčinami. Předně aby konečně uklidil všechny důležitější rozepře o hranice mezi Čechy a Sasy, a za druhé, aby vyhověl přání vlastencův německých, hledících k němu

s velikou důvěrou, že co tak slavně podařilo se mu v Čechách, totiž obnovení pořádku ve věcech státních i společenských, provede také jim v říši německé. Dne 7. dubna 1459 Jiří v průvodu svého syna Viktorina a předních pánův českých a moravských slavil svůj neobyčejně nádherný královský vjezd do města Chebu a za několik dní vítal tam své hosti: všechna knížata saská a braniborská, načež pak dne 25. dubna staly se smlouvy přátelské mezi panujícími rody českým, saským a braniborským. Nejprvé *urovnány dávné pře mezi Čechami a Sasy o hranice zemské*, a pak na utvrzení a zachování pokoje a přátelství umluvena *dvojí svatba* mezi rodem saským a českým: jedna královy dcery Zdeny s Albrechtem synem saského knížete Fridricha, druhá králova syna Hynka s Kateřinou dcerou knížete Viléma. Všichni knížata saští zavázali se králi Jiřímu a koruně české smlouvou věčnou k obapolné přízni a lásce i k obraně a pomoci proti každému člověku; i odřekli se všech nárokův a práv, kteréž měli neb míti mohli ke koruně české a zemím a statkům jejím v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Budišinsku a Zhořelsku i v dolní Lužici. — Obě nevěsty, jsouce ještě děti, měly v měsíci listopadu býti přivedeny do Chebu a tu odevzdány novým svým rodinám.

Také celý dům braniborský téhož dne vstoupil s králem Jiřím v přátelství.

Tyto smlouvy chebské byly pro Jiřího za hranicemi a mezi současnými panovníky tímtéž skutkem, jako zvolení jeho na radnici pražské v národu českém; bylť jimi uveden *v panovničí cech svého věku*, a to byl skutek velmi veliký a rozhodný.

Vše, co v Čechách od padesáti lét bylo se

stalo, čím Čechy od sousedních zemí se lišily a proti čemuž tyto země s nejurputnější zlobou ze všech sil svých byly bouřily, uznáno nyní samými panovníky těchto zemí za oprávněné a platné; král český, dítě a vůdce největší národní a církevní revoluce, která ve společnosti křesťanské byla vzplanula až po tu dobu, uveden jimi do spolku panovníkův, kteří seděli na trůnech toliko co narození páni svých poddaných (svého národa) a co narození nevolníci svých představených (papeže a císaře). Smlouvami chebskými byl *první* „kacíř" panovníky katolickými uznán za oprávněného držitele křesťanského trůnu. Císař Fridrich prohlásiv Jiřího v měsíci červenci téhož roku na sjezdu brněnském za pravého a nepochybného krále českého, jednal netoliko po příkladu knížat saských a braniborských, ale již co svak krále Jiřího, neboť sestra jeho byla matkou Arnošta i Albrechta knížat saských a pak Amalie a Anny, z nichž první byla manželkou Ludvíka bavorského, druhá Albrechta braniborského.

Toto rodinné spojení Jiříkovo s nejpřednějšími panovnickými domy katolickými mělo veliký účinek v politice — papežově. Pius II. jednak byl uveden jím na rozpaky, jednak vážil z něho dobrou naději.

Hned po korunování Jiříkovu byl vypravil se děkan kapituly pražské Václav z Krumlova do Říma pro naučení, jakby měl chovati se ke králi.

Pius II. jal se jednati tak, jakoby sebou samým se rozumělo, že Jiří přísahou svou se odřekl kalicha i kompaktat, i potvrdil Václava z Krumlova za administratora arcibiskupství pražského s takovou mocí, že tento vrátiv se domů, počal provozovati vládu také nad duchovenstvem kališnickým. Z toho ihned vznikla v Praze bouře,

která jedině rychlým přičiněním královým udušena byla. Při této příležitosti nejvyšší purkrabí Zdeněk ze Šternberka, nyní hlava katolíkův, poprvé vystoupil proti Jiřímu, vykládaje přísahu jeho složenou před korunováním v tenže smysl, jako papež a katolická kapitula pražská. Jiří pak odpověděl mu, že zná své povinnosti ke stranám oběma, a že chce i musí plniti je zároveň.

Také ještě před novým rokem 1459 král Jiří vypravil své poselství do Říma, aby novému papeži netoliko učinil poslušenství a osvědčil se ochotným, že vypleje bludy kacířské v zemích svých, ale aby zároveň se omluvil, že pro vzpouru některých svých poddaných (Vratislavanův) nemůže osobně dostaviti se do města Mantuy na sjezd, jejž papež na místě nenáviděného koncilia církevního byl rozepsal toliko mocnářům křesťanským na poradu o vypravení velikého vojska křesťanského proti Turkům. V čele královského poselství českého byli vyšehradský probošt Jan z Rabšteina, a doktor práv Fantinus de Valle, Slovan z Dalmacie, nazývaný krátce *Fantin.* Za nimi pak ihned přijeli také poslové katolické jednoty slezské k papeži, se snažnou prosbou, *aby arcikacíře Jiřího neuznával za krále, i aby Slezany vůbec sprostil všeliké povinnosti k němu.*

Papež v první chvíli neučinil nic rozhodného. Přijal sice posly pražské, znaje je co dobré katolíky, ale s poselstvím jejich nebyl spokojen, proto že prý přineslo poslušenství toliko od krále a ne od celého národa. Ani nepřijal je co posly krále nýbrž toliko království českého, aby tím veřejně naznačil, že ještě neuznával Jiříka za krále. Psal též ihned katolickým šlechticům českým, aby napomenuli Jiřího, *kteréhož za pána svého uznávají*, by v tom, co se dotýče jednoty víry katolické,

prospěchu náboženství a pokoje i svornosti téhož království, tiše a pokojně se choval. — Slezany pochválil, že chtějí poslušni býti jedině tomu, kdo k poslušenství jejich má právo, a Vratislavany napomenul, aby nedali zvrátiti se ve své pevnosti u víře. Tak Pius II. spěchal dáti dosti významná pokynutí všem buď již zjevným nebo posud tajným odpůrcům krále Jiřího; toliko *jemu samému nedal psané odpovědi žádné, aby titulu královského nemusil mu ani dáti ani odepříti.* Slezané ovšem jeli domů s velikou radostí; z poslův českých zůstal co jednatel královský na dvoře papežově doktor Fantin.

Papež setrval ve své nerozhodnosti ke králi Jiřímu až do té chvíle, co dověděl se o spříznění se jeho s dvory saským a braniborským, a o smířlivém prostředkování jeho mezi císařem Fridrichem a králem Matiášem. Tu počal jeviti k němu přízeň dosti velikou a patrnou. Příležitost k tomu obratu v mysli papežově poskytlo město — *Vratislav*, které jediné z celé koruny české zjevně odepřelo a posud odpíralo poslušenství králi Jiřímu.

Vzpoura vratislavská nemá sobě rovné v dějinách evropských. Poznali jsme již za krále Ladislava, jaký duch vládnul tím lidnatým a opevněným městem slezským. Po smrti Ladislavově nenávist proti Čechům a zvláště proti Jiřímu vzplanula v něm ještě mnohem zuřivěji. Dračí símě Kapistranovo stálo v plném květu. Jakkoliv při papeži a před světem vůbec zastírali se svou horlivostí u víře katolické, však v pravdě obyvatelé vratislavští nenáviděli Čechy z příčin národních, a tato nenávist byla provozována se vzteklostí tím větší, čím rychleji vláda celého města upadala v ruce divoké a surové luzy a spustlého

kněžstva. Není v dějinách příkladu takové bouřivé a neřestné kněživlády. Předním strůjcem jejím byl kazatel Bartoloměj, veřejný prostopášník, který umíraje poručil všechno své jmění nejpověstnější nevěstce vratislavské. Vedlé něho pak vládli úmysly chátry městské toliko ti farářové a mniši, kteří na kázaních svých co nejvztekleji bouřili proti Čechům a Jiříkovi. A rozdrážděná Kapistranem surovost tohoto lidu měla potřebí stravy již velmi pepřené, na příklad: „Jiří nemodlí se bohu, ale svému arcikacíři Rokycanovi, a nemyslí než jakby vyhladil se světa víru křesťanskou a vyhubil vyznavače její; jest ukrutnější než Nero; jest tím velikým drakem, jenž pokálel církev jedem svým; jest dravým vlkem, zlodějem a vrahem, jenž se vedral do ovčince páně; jest lvem hrozným, jenž drápy svými zuřivěji než Turci chce roztrhati nesešívanou sukni Kristovu.“ Vedlé takových kázaní chrámových ani nesměl hlesnouti nikdo vzdělaný a rozumný, ba běda tomu, kdo třebas jen posuňkem dal na sobě znáti, že nehorlí proti Čechům a králi jejich. Kněží kázali, aby lid nespoléhal se na nikoho a nedůvěřoval leda sobě samému; proto všude číháno na zrádce, a za dobrého křesťana i za pravého přítele města považován jedině, kdož v krčmách nejlépe popíjeti a Čechům spílati uměl.

Král Jiří byl odebral se do Slezska koncem měsíce srpna 1459, učiniv všeliké přípravy k zastrašení vzpoury vratislavské. Chtělť totiž přece raději podrobiti sobě odbojné město smlouvami než mečem, poněvadž sebe cvičenější a silnější vojsko proti pevnosti tak veliké velmi málo prospívalo bez umění dělostřeleckého. A v tom snažení jeho spatřil papež vhodnou příležitost, aby mu dal na jevo, jak mu jest nakloněn co svakovi císařovu a

knížat saských i braniborských. Vydal psaní k biskupovi, duchovenstvu i veškeré obci vratislavské. Zjevně vyslovil svou nelibost nad vzpourou městskou, a chtěl, poněvadž král slíbil vypraviti posly své k sjezdu mantuanskému, aby oni učinili totéž, pak že bude moci jednáno býti o smíření jejich a o výpravu proti Turkům. Tím časem *přikazoval přísně, aby přestalo v městě všecko hanění a pomlouvání osoby královy, ale aby raději plnili čím jemu povinni jsou; neb král že co den osvědčuje se v poslušenství a věrnosti ke stolici apoštolské.*

Srovnávajíce tato slova papežova s napomenutím, s kterým poslové slezští vrátili se z Říma před půl létem, opět vidíme, jak kolísavý byl papež ve svých zásadách mravních a oč více přihlížel k osobám než k věcem. Byloť to patrno též z listu, jejž zároveň byl poslal králi Jiřímu. Sliboval, že poslové čeští k sjezdu mantuanskému budou přijati čestně, jakož sluší na posly *královské*. Omlouval se, že Slezany nikdy ani slovem ani psaním nepopouzel k odboji; cožkoli jim psal, bývaly prý toliko útěchy (!) v jejich zármutcích (!) A žádaje nyní na králi, aby nepodnikal válku proti nim, nečiní prý se soudcem mezi ním a jimi, *ani prý nechce uvoditi v pochybnost jeho práva královská*, ale že přeje si toliko přátelské srovnání mezi křesťany. Aby Vratislavané byli uvedeni do poslušenství králova, vůbec prý není věcí papežovou, jenž nestará se o politiku ale toliko o spasení duší.

Uvidíme, jak velice papež opět odchýlil se od tohoto učení svého za krátký čas; jak příliš staral se o politiku a jak málo o spasení duší!

Však ve Vratislavi nic neprospělo napomínaní papežovo ani příklad biskupa Jošta z Rosenberka (syna páně Oldřichova), jenž vrátiv se od papeže

veřejně osvědčil králi svou věrnost. Ani mírné pokusy okolních knížat a prelatův slezských, kteří také již byli učinili poslušenství králi českému, neměly při rozlícené chátře vratislavské žádoucí účinek. Konečně dne 3. října přijel vratislavský biskup Jošt sám s listem bezpečnosti opět do města, ukazoval lidu bully papežské, napomínal jmenem císařovým a papežovým k poslušenství, horlil a přikazoval co duchovní otec města, káral kazatele a mnichy, kteří sváděli lid ke svévoli, hrozil i klatbou církevní; ale vše nadarmo. Kněži sice umlkli před ním; ale když se byli rozešli po městě, rozbouřili hněvy zase, volali že i biskup jest Čech, a tudíž ne-li sám kacíř, aspoň přítel kacířův, že papež byl od něho podveden, a proto že poselství zvláštní musí být k němu vypraveno s lepším naučením o nešlechetnosti české. Biskup opustil šílené město, nic nepořídiv.

Král pak dle slibu daného papežovi nechtěl proti odbojníkům užiti veškerého důrazu tehdejšího válečnictví a maje sobě již všechno ostatní obyvatelstvo slezské úplně oddané, ani nepospíchal na pokoření slepé luzy vratislavské. Opustil zemi slezskou a pospíchal do Čech, kamž volaly jej umluvené *svatby s domem saským*. Dne 11. listopadu 1459 konány vzácné slavnosti v městě Chebu. Král i královna přibyli sem se svými dětmi, jsouce sprovázeni mocnými pány, vznešenými paními a třemi tisíci statečných rytířův. Oba vévodové saští, Albrecht i Vilém, oba markrabata braniborští, vévoda bavorský, arcibiskup magdeburský, všichni s komonstvem velmi četným a skvělým do několika tisíc koní, zavítali co hosté krále Jiřího. Též vyslanci a radové knížat okolních dostavili se, aby osobně poznali krále českého, o jehož moudrosti a spravedlivosti již rozhlášena byla

pověst po celé říši německé. Kněžna Zdena, majíc teprv deset lét, arcibiskupem byla oddána knížeti Albrechtovi i stala se pramáti nynější královské rodiny saské. Němci brzy jali se chváliti její nábožnou mysl, jakož i lahodu a jemnost mravův.*) Kateřina, šestiletá dcera saského knížete Viléma přijata téhož dne do královské rodiny české co nevěsta nejmladšího králova syna Hynka, jemuž té doby bylo teprv sedm lét; i přivezena do Prahy, a za čtyři léta již německy ani neuměla.

Však vedlé hodův svatebních nezapomínáno v Chebu na politiku. Z lůna zmatkův německých obráceny byly důvěrné zraky všech vlastencův ke králi Jiřímu. Drahně velmi mocných pánův německých pilně doprošovali se ho, aby se nezastavoval na své skvělé dráze v Čechách, ale aby se stal také smírcem knížat německých, aby vyhladil neřesti a sjednal jednotu v Germanii, která roztrhána svévolností a řevnivostí svého panstva, řítila se v sutiny. Tato odvážná vyzvání vznášena byla ke králi českému také nejvýtečnějšími současnými státníky a diplomaty evropskými.

Diplomacie nebyla od věkův politickým sborem, v němž každý stát neb každá vlast má své jednatele. Diplomacie v té spůsobě, v jakéž ji známe nyní, počala roditi se teprv v století šestnáctém a teprv po mnohých převratech dospěla v nynější své sřízení. Za doby krále Jiřího vysoká diplomacie evropská byla v rukou skromného počtu učencův, výtečných právníkův, mistrův obecného práva,

*) Němci jí říkali Sidonie. Pochována jest v chrámě *mišenském* pod náhrobkem velmi pěkným. Podoba její vyobrazena litinou kovovou a německý nápis praví, že roku 1510 v pátek večer na den Hromnic umřela vysoce urozená cnostná kněžna, paní Zdena rodem z Čech, již co vdova.

kteří nebyli nevolnými služebníky některé země nebo vlády, ale kteří zabývajíce se osudy evropskými, střídavě nabízeli a propůjčovali se službami svými knížatům, do nichžto mohli nadíti se uskutečnění svých programův. Něco podobného zachovalo se v Němcích až na naši dobu; za naší paměti žádáno zkušených a nestranných právníkův v Göttingách, v Lipště a v Heidelberku od cizích mocnářův za radu a soud v otázkách evropského práva. Však právníci v století patnáctém nebývali žádáni za radu toliko v příčině neobyčejné, ale byli rozhodnými a stálými vůdci té nespoutané diplomacie, která pracovala na upravení pokoje a sjednání rovné váhy v Evropě. Také na dvoře krále Jiřího zavítávali tři takoví diplomati, jeden Francouz a dva Němci. První z nich byl *Martin Mayr*, jeden z předních vlastencův německých svého věku, netoliko statný obhajce práv svého národa proti Římu, ale i upřímný horlitel pro obnovení pořádku a moci v říši německé. Jednou napsal svou jadrnou latinou:

Marně budou voláni Němci do boje proti Turkům, pokud budou strachovati se jedni druhých. Bohužel celá říše tak jest odevšad zmítána i roztroskotána, že již nikde dohromady nedrží. Tu i města s knížaty, i knížata zase a města mezi sebou nekonečné vedou boje, aniž jest kdo tak nízkého stavu, aby sousedovi svou vůlí nesměl opovídati války. Proto není v celých Němcích ani pokojného kouta; kamkoli se obrátíš, jest se obávati osidel, loupeží a vražd; ani duchovenstvo nepožívá míru, ani šlechta cti. A jakkoli toužíme všichni po uklidu, nenávidíme války a naříkáme na loupeže, nehledáme přece spůsob k upokojení vlasti. Nadarmo ukládáme zákony, držíme soudy a vynášíme nálezy, když není ruky branné, která by na uzdě udržela svévoli poddaných. Nevidíce jí, posloucháme jen, pokud sami chceme; každý jest sobě králem sám.“

Do císaře Fridricha Martin Mayr již neměl žádné naděje, že obnovení řádu a jednoty ve vlasti německé by jím mohlo býti provedeno, a proto

již po několik lét přemýšlel o tom, aby mu co pomocník či vlastně co poručník přidán byl rázný vykonavatel moci panovnické, jenž by se nazýval *králem římským*. Po marných zkouškách v té věci s králem burgundským a s arciknížetem rakouským (bratrem císařovým), kteří oba se prokázali tomu velikému úřadu nedostatečnými, Mayr, jakmile spatřil v zemích krále Jiřího tolik pokoje a bezpečí obecného, tolik pořádku a spravedlivosti, opět roztoužil se ve vlasteneckých myšlenkách svých a — přijel do Chebu k slavnostem svatebním. Tu pak přistoupiv ku králi českému, živě vylíčil mu všechnu bídu vlastí německých, a otevřel před ním celé srdce své, když doložil: „Jakkoli truchlivý jest stav říše německé, však Vaší královské Jasnosti mohl by dáti příčinu k útěše: vždyť jakoby bůh sám byl připravil věci takové, aby dal Vám příležitost k nabytí zásluhy a slávy nesmrtelné. Nebo kdo jiný, než Jasnost Vaše, může uvesti do věcí německých pořádek a spravedlivost? Jste první mezi kurfirsty*), co do postavení a moci; nejste zapleten do dávných sporův mezi knížaty, proto všichni zároveň hledí k Vám o radu a pomoc, a císař sám potřebuje a hledá jí u Vás; Vy jediný můžete nejen zachovati, ale i přikázati pokoj v říši. Protož račiž Jasnost Vaše ujmouti se věci veliké, a stana se

---

*) Roku 1126, když míchání-se císařův německých do státních věcí českých, a ohlížení-se Přemyslovcův po přízni císařův německých bylo dostoupilo svého vrcholu, panovníci čeští stali se knížaty říše německé, a dáno jim právo a hlas *voliti císaře německého*. Toto právo mělo v říši německé toliko sedm panovníkův: čtyři světští a tři duchovní. Však samostatnost a neodvislost státu českého od říše německé nebyla tím nikterak změněna.

obnovitelem svaté říše římské, získati sobě památku na věky požehnanou. Račtež především pokusiti se u císaře i u knížat, nechtěli-li by sami svěřiti Vám *administraci říše*? Za to mám, že se tak stane, a jistě ze skutku takového poplyne Vám netoliko užitek, ale i moc a sláva veliká.“ Král Jiří klonil se k návrhům Mayrovým hlavně ze dvou příčin; předně doufal tím způsobem pojistiti pokoj zemím vlastním, a za druhé udržeti se v dobré vůli se stolicí římskou. Však uvidíme brzy, s jakým osudem toto snažení královo se potkalo netoliko u císaře a v Němcích, ale především v národě českém.

Tím časem, když král Jiří v Chebu vstupoval na půdu osudné politiky německé, přičiněním papežovým pokračovala politika česká ve *Vratislavi*. Toto město vůbec bylo zrcadlem a strojem politiky papežovy ke králi Jiřímu.

Pius II. měl plán veliký. Chtěl vytrhnouti Evropu z rukou tureckých, ale podrobiti ji celou Římu, aby papež panoval v ní co král nad králi. Základ tohoto programu měl býti položen v městě Mantue, kamž Pius II. právě byl povolal všechny panovníky římsko-křesťanské, vyznačiv již tímto skutkem, že se má za poručníka a pána jich všech a národův jejich. Aby pak všichni mohli dostaviti se k sjezdu, jenž zahájen byl již dne 21. června 1459, papež sám jal se odstraňovati všechny překážky jejich. Na králi českém, který již co správce zemský u přítomnosti jeho v Novém Městě pod Vídní nejupřímnější odvahou byl osvědčil se proti Turkům, záleželo mu zvláště. Mimo to rád by jej byl spatřil na *svém* sjezdu proto, aby na poslušenství jeho, co representanta největšího odporu proti absolutismu římskému, založil celou pyšnou budovu kněživlády evropské. Poněvadž pak Jiří

posly svými byl se omlouval, že pro vzpouru Vratislavanův nemůže přijeti do Mantuy, tož papež spěchal učiniti mu z nich nyní dobré a věrné poddané.

Než Jiří byl se vypravil k svatbám do Chebu, přijeli k němu do Prahy dva legati z Říma, nabízejíce mu služby papežovy v otázce vratislavské. Jiří přijal je velmi čestně, svěřil jim své plnomocenství a dal je slavně provoditi do Slezska. Však zde potkali se s nesnázemi velikými. Byvše Kapistranem, — o němž právě se mluvilo, že bude prohlášen za svatého, — a domácím kněžstvem římským již po tolik lét štváni proti Čechům a Jiřímu, Vratislavané nerozuměli náhlé politice papežově, aby uznali Jiřího za svého krále, a legati měli s nimi práci velmi klopotnou. Nejdříve chtěli je přesvědčiti, že odpor jejich proti králi českému jest marný. Považte — pravili — jaká změna stala se s vámi. S počátku, když král volen byl, měli jste po své straně Slezsko celé, knížata, města i lid, a panovníci němečtí chválili vás a podporovali, měšťané vaši požívali obchodu svobodného po celém světě, král pak neměv přítele, potkával se s odporem až i ve vlastní zemi své. Ale nyní opuštěni jste ode všech, kupectví vaše zahynulo, bez nebezpečí života nemůžete vykročiti ani ze brány městské, a král netoliko vládne celými Čechami pokojně, ale uvázal se i v Moravu, přivedl i jiné země k poslušenství svému, skrotil nepřátele a udělal si z nich přátele, získal korunu, spříznil se s knížaty okolními, vše koří se jemu, a v zemích jeho všude úplná panuje bezpečnost a svoboda. Nebudeme vám mluviti o jeho moudrosti a zkušenosti ve věcech válečných; víte sami, že umí mysliti věci veliké i uvoditi ve skutek, co zamyslil, ano štěstí jemu ve všem jest

příznivo. Vy již kromě zdí vašich nemáte přítele nežli otce svatého, a i ten žádá vašeho smíření s králem, aby spor váš nesloužil ku prospěchu Turkům, společným vrahům našim....“ Patrno, že v Římě velmi dobře znali pravdu českou, ale užívali jí toliko, když z ní chtěli míti prospěch vlastní. Řeč legatův byla Vratislavanům velice podezřelá; takových slov nebyli se nadáli do Říma. Tudíž někteří pravili, že Jiří podplatil legaty; jiní, že Vlachové zřídka bývají dobří křesťané; lid pak obecný a kazatelé jeho zlořečili jim, prohlašovali je za kacíře, a nechtěli o pokoji ani slyšet. I počalo jednání velmi významné a poučné.

Když úřad městský žádal legaty, aby neuvodili město pod poslušenství lidí kacířských, legatové odpověděli přísně, že o kacířství souditi jest věc papežova,- nikoli obce vratislavské, jíž náleží toliko poslouchati Otce svatého, nechce-li sama upadnouti v kletbu a v kacířství. Však konšelé neulekli se této hrozby, ale radili legatům, nemají-li k městu jiné poslání, aby spasili své životy. Tu poslové papežští seznali, že nesmějí na učenníky Kapistranovy tak zprudka, i počali s jiné strany. Pravili, že i s kacíři nejen možné, ale i slušné jest míti pokoj, když je ani přesvědčiti ani přemoci není lze. V Čechách že jest kacířův velmi mnoho a moc jejich že není malá, tudíž že ne přísností ale laskavostí, ne rázem ale jen pomalu opět mohou státi se z nich dobří křesťané. Krále pak aby se nebáli; kdyby mimo nadání chtěl ukřivditi jim, že papež skrotí jej, jako všechny jiné krále. Po takovém chlácholení, v němž ovšem mnoho mravních zásad není, rada městská, ačkoliv lid stále se bouřil, vyslovila přání, aby městu sjednána byla lhůta jednoho roku ke složení přísahy věrnosti a poslušenství. Legatové

s radostí nabídli se za prostředníky u krále. Sepsán návrh smíření, a žádáno za lhůtu tří lét; však dána legatům plná moc, kdyby král nechtěl svoliti ke lhůtě tak dlouhé, aby sestoupili až na rok jeden. Tři měšťané vypravili se do Čech s nimi.

Dne 20. prosince 1459 přijeli do Prahy a poznali velikou mysl a šlechetnost kacířského krále. Jiří netoliko beze vší nesnáze svolil ke lhůtě tříleté, ale jako ze žertu přidal k ní ještě jeden měsíc. Rychle vzkázáno Vratislavanům, aby bez meškání poslali své plnomocníky ke stvrzení úmluv. I přišlo poselství dosti znamenité, a dne 13. ledna 1460 ukončeno s nimi dílo smíření. Vratislavští poklekli před králem a prosili za prominutí své viny; on pak podávaje ruku svou každému z nich, pravil: „všecko budiž odpuštěno, a slibuji zdržeti, cokoliv skrze legaty jsem slíbil, i býti vám pánem milostivým.“ Dvanáct trubačův ve dvoře královĕ po celou hodinu troubením slavili ten příběh; a zvoněno po všech kostelích pražských. Vratislavanům prokazována čest, kdekoliv se objevili, a král poslal jim do příbytku jejich víno, zvěřinu, krásného jelena, veliké štiky a kapry....

Však Jiří ani po přijetí poslušenství vratislavského nejel do Mantuy, kde papež již půl roku hořce a hlasitě naříkal na — netečnost křesťanův. Sjezd mantuanský nezdařil se. Králové evropští, ačkoliv neměli tak jasného ducha a bystrý zrak politický, aby poznali nebezpečí, které z plánu papežova jim hrozilo, každý pro zvláštní své příčiny — nepřijeli; a toliko někteří poslali za sebe své rady, ba i tyto velmi nepatrné. Z Čech pak nepřišli ani poslové.

Vida svůj velikolepý záměr v konci tak žalostném Pius II. se stydem a myslí trpce rozčilenou

zvolal při zahájení sjezdu (dne 21. června 1459): „Nadáli jsme se, nalezti zde hlučný sbor plnomocníkův ze všelikých krajin; i vidíme, že sklamala nás naděje; až hanba jest patřiti na nedbalost a chladnost knížat i národův. Turci bez rozmyslu vydávají se na smrt pro zatracenou nevěru: křesťané pro víry své obranu nechtějí podnikati ani malé práce a starosti. Půjde-li to tak dále, brzy veta bude po křesťanství.“ Však papež přece nerozpustil sjezd, ale umlouval s jednotlivými plnomocníky, kolik z každé krajiny mělo svoleno býti pomoci v penězích neb lidech ke všeobecné výpravě. Aby pak nepraktičnost návrhu byla úplna, jmenován také již napřed císař za nejvyššího velitele celé výpravy, ale dovoleno mu, aby za sebe sám ustanovil některého jiného panovníka, zběhlého ve věcech válečných. Mimo otázku tureckou jednáno na sjezdu mantuanském také o věcech německých a pak o sporu císařově s králem uherským; papež snažil se býti prostředníkem a tudíž také pánem v politice všech států̊v evropských, však nedařilo se mu v tom směru lépe, než s výpravou proti Turkům. Jediná památka sjezdu mantuanského byla změna, kterou z absolutní vůle své učinil ve sřízení církve římské, a která odsoudila všechno snažení, směřující již po padesát lét k opravám církve. Dekretem, vydaným dne 23. ledna 1460 *Pius II. prohlásil již napřed za kacíře každého, kdožby příště od úsudku papežova odvolával se k budoucímu koncilium.* Tímto dekretem papež za zrušené a neplatné prohlásil nálezy sborův kostnického a basilejského, že koncilium má moc i nad papežem; vůle papežova opět měla býti nejvyšším zákonem v církvi římské; koncilia sama vlastně prohlášena za kacířství, i vyloučena ze života církve. Z tohoto

skutku již můžeme uhodnout, jaká naděje kynula kompaktatům českým v Římě. Papež učinil rozhodný krok proti programu krále Jiřího.

Však politika papežova čelila netoliko proti Čechům, mířila také proti Němcům a proti Francii. V obou těchto zemích posud přiznávalo se drahně občanstva ke snahám svobody a obnovení života křesťanského, jimižto vynikal sbor basilejský. V Němcích právě této doby mocně obživla v samém kněžstvu strana konciliární, která nevěřila v neomylnost papežovu a chtěla církev německou vymaniti z neobmezeného panství dvora římského; ve Francii pak veškeré duchovenstvo a všichni učenci přikazovali se k *pragmatické sankci*, to jest k osvědčení práv církve gallikanské (francouzské), sepsanému národním sborem v městě Bourges a slavně prohlášenému Karlem VII. Tato pragmatická sankce byla Francii v mnohých věcech tím, čím kompaktata byla Čechům, však s tím rozdílem, že listina gallikanská byla přijata a ohlášena ve Francii přes všechen mocný odpor papežův; česká pak listina byla poslána husitům representanty církevními beze všeho odporu z Říma, ba u přítomnosti císaře Sigmunda. Slavné odevzdání kompaktat stalo se roku 1436; prohlášení pragmatické sankce roku 1438. — Tyto dvě listiny mají původ svůj v těchže ideách: obě jsou důkazem vítězství církví národních nad církví římskou; vítězství veliké federační republiky národův křesťanských nad absolutismem latinským. Ačkoliv všechny snahy Pia II. čelily ku zničení listin jihlavské a bourgeské a k potlačení konciliární strany německé, přece i spůsob i pořádek, jakýmiž papež vedl svůj boj proti těmto třem nepřátelům svého absolutního panství ve společnosti římsko-křesťanské, velmi

jasně svědčí, kdo z nich mu byl nejnebezpečnějším. Nejdříve totiž obrátil se proti konciliární straně německé, pak proti pragmatické sankci francouzské, a teprv když se posilnil vítězstvím nad oběma těmito protivníky, opověděl válku kompaktatům českým.

V Němcích, kde rozdrobenost vlasti bránila obecnému hlasu, ovšem sebou samým nebylo nesnadno legatům římským, aby znenáhla seslabili přívržence sboru, jedněm slibujíce, druhé zastrašujíce. Poslední reformator německý byl arcibiskup mohucký Diether, který vida se osamělého vzdal se, odvolal všechny řeči své, pokořil se jako hříšník a bil se v prsa touže dobou, když chtěl žalovati na papeže a posly jeho před jakýmsi sborem provincialním.

Však ve Francii reformatoři církevní, přívrženci sboru basilejského, stáli v pevném šiku a nemohli býti tak snadno rozplašeni a potlačeni jedni po druhých jako v Němcích. Karel VII. nechtěl papežovi zraditi svobodnou církev své vlasti; ale když zemřel (22. července 1461), obratný Pius II., právě stíhaje poslední přívržence sboru basilejského v Němcích, spěchal získati sobě jeho syna, Ludvíka XI.

Pragmatická sankce byla zrušena dne 27. listopadu 1461, a Pius II. odvolával se pak na poslušenství Ludvíka XI., aby přiměl k podrobeníse krále Jiřího. Zrušení svobodné církve francouzské jest dějem velmi památným. Král v parlamentu před šlechtou z celého království osvědčoval se, že tato hrozná sankce, tento boj se stolicí papežskou velmi tíží jeho svědomí, že nechce již slyšeti ani jmeno její. Pak vzdvihl bullu zrušovací, četl ji nábožně, díval se na ni se zalíbením,

políbil ji a pravil, že na věčnou paměť bude chovati ji ve zlaté skřínce.

Tyto nábožné kejkle ovšem byly připraveny jinými, bezbožnými a tragickými. Ludvík XI. tvářil se, jakoby se domníval, že otec jeho propadl spasení své duše pragmatickou sankcí, i plakal pro ubohého. V městě svatého Diviše, ve hrobce králův francouzských, připravena byla mrtvole sotva vychladlé potupa papežským rozřešením: tak mělo býti sprostému lidu naznačeno prokletí všech, kdožkoli měli účastenství pragmatické sankce. Tímto prokletím ovšem byli stíženi skorem všechna šlechta a preláti, všichni kněži uvedeni ve správu církevní za předešlé vlády, všechny duše, které po dvacet lét přijímaly nebeskou potravu od kněžstva, pokáleného odpadlictvím. Parlament se ohražoval, Paříž se vzbouřila, ale tím časem, když rostoucí bouře se šířila po celé Francii, Ludvík XI. vypravil k Piu II. poselství s plnou mocí, aby jmenem jeho slavně se sřeklo všeho dědictví sboru basilejského.

A víte-li, s kým tito poslové krále francouzského se potkali ve Vatikanu? — S posly krále Jiřího, kteří přišli, aby statečně hájili náboženských práv koruny české.

Vizme, jak tyto věci se staly.

III.

Martin Mayr po slavnostech chebských byl přijat do rady krále Jiřího dle nynějšího smyslu co ministr politiky zahraničné, a zůstal v tom úřadě tak dlouho, až jeho program, aby Jiří se stal králem v říši německé co poručník a pomocník císaře Fridricha, se objevil co veliká chyba v po-

litice krále českého a skončil s úplným nezdarem.

Dějiny státu českého za padesát let vzdálily se od dějin říše německé již tak, že nemohly býti řízeny rukou společnou. Bylť zcela jiný svět v Čechách a v Němcích. Vlastenci němečtí mýlili se velmi, nadějíce se, že moudrost, spravedlivost a moc krále Jiřího ani nemohou zůstati obmezeny na stát český, ale že zcela přirozeně musejí blahým působením svým vniknouti také do rozervané říše sousední. Král Jiří pak mimo to že stal se obětí tohoto jejich omylu vlasteneckého a své vlastní šlechetnosti, přesvědčil se též, že bez velikého nebezpečí ani o vlas nesmí hnouti se s té půdy, z které vynikl a na které byl nepřemožitelným.

Myšlenka, aby se ujal správy říše německé, po jednání téměř dvouletém skončila tím, že proti němu vzbouřila papeže, císaře, obecné mínění německé a mimo katolíky — celý národ český.

Císař neměl jiné touhy, leda aby pomocí krále českého dosedl na trůn království uherského, jehožto korunu posud držel v moci své. Z té příčiny jedině choval se vlídně k Jiřímu, byl mu přítelem v Římě, podnikal jeho vliv v Němcích ba i slíbil, že bez jeho rady v říši německé nic jednati nebude. Ale když se přesvědčil, že Jiří nemá v úmyslu uvesti jej na trůn uherský, změnil k němu svou politiku úplně a považoval jej za svého nejnebezpečnějšího nepřítele. Jiří zajisté choval se k němu s největší šetrností i při jednání s knížaty německými; však právě tím opět odvrátil od sebe nejmocnější panovníky německé, kteří toliko z nevole proti císaři chtěli učiniti jej administratorem říše. Vzešly z toho pletichy, úskoky ba i války, a konec všeho byl, že Němci

mezi sebou se smířili a na krále českého uvedli pomstu císařovu. Poněvadž pak císař svou moc nepovažoval za dostatečnou na zjevně činné nepřátelství proti králi Jiřímu, umínil užívati s pilností všech výhod, kteréž plynuly z vysokého postavení jeho. A císař věděl velmi dobře, kde vždy najde ochotného spojence proti Čechům. Příběhy samy pomohly mu, že tento spojenec vyšel mu vstříc. Touže totiž dobou, když v národu německém vzdvihla se oposice proti císaři, která užívala krále českého co svého štítu, obživla v něm také oposice proti papeži; a z povahy i z postavení osob, které jednu i druhou oposici vedly, šlo zcela přirozeně, že oposice státní se spojila s oposicí církevní. Zmínili jsme se již svrchu o straně konciliární v Němcích. Byla to společnost panovníkův světských i duchovních a lidí učených, kteří chtěli, aby nejvyšší moc církve římské byla v obecných sborech církevních a nikoliv v rukou papežových. Dvůr římský svou přílišnou pánovitostí, libovolným ukládaním vždy větších poplatkův a osobováním sobě práva dohledu nad vnitřní vládou v říši již dávno byl vzbudil proti sobě nechuť veliké části panovníkův německých, světských i duchovních. Tato nechuť dospěla pak na zjevný odpor, když mohucký arcibiskup Diether r. 1460 byl dán do klatby církevní proto, že zmeškal v určitý čas zapraviti komoře papežově znamenitou sumu peněz, za kterouž sobě byl koupil od papeže svou hodnost církevní. Diether postavil se v zřejmou oposici proti Římu, a stanul v čele strany konciliární. Odvolal se od papeže k příštímu koncilium a na sněmu norimberském, jejž sám byl rozepsal co arcikancléř říšský, spůsobil, že žádáno od papeže, aby zrušil mantuanský svůj dekret o konciliech, a protestováno proti vybíraní posa-

vadních poplatkův v říši německé dvorem římským. Však dle výpovědi sněmovníkův to vše i jiných neřestí více šlo hlavně nedbalostí a nečinností císařovou.

Jakmile císař o těchto slovích dostal zprávu skrze markraběte Albrechta braniborského, jenž z osobní žárlivosti mařil návrh o ustanovení krále českého za administratora říše německé, ihned srozuměl, jakým spůsobem nejlépe se vymstí na Jiřím, jejž měl za podněcovatele veškeré nespokojenosti a vzpoury. Psalť bez prodlení papežovi: „Považte, svatý otče! jak odvážné strany povstávají v říši, a chtějí nám oběma, vrchnosti své duchovní i světské, ukládati zákony pychem svatozrádným; potřebí jest, abychom i my bez meškání spojili se a pomáhali sobě proti nešlechetným jejich úkladům“...

Však oponenti němečtí složili zbraň a pokořili se každá strana své autoritě opět za několik slibův, ba hluk strany konciliární skončil s mravní samovraždou svého vůdce, arcibiskupa Diethera, jenž přemožen pohrůžkami, odřekl se nové cesty a odvolal vše, co proti papeži byl mluvil a psal. Císař a papež na potlačení odpůrcův svých v Němcích ani neměli potřebí spojovati se, a přece spojili se, ač nikoliv proti Němcům, ale proti králi českému, jejž oba považovali za pramen a příklad neposlušenství ve společnosti římsko-křesťanské. Čím slabším sám se cítil proti Jiřímu, císař tím více pobádal proti němu papeže, a tak otázka církevní počátkem roku 1461 opět vystoupila v popředí dějin českých: stolice římská co den náruživěji požadovala poselství, které by přišlo učinit poslušenství jmenem krále a národa českého.

Však s nejprudším a rozhodným odporem návrh Mayrův na znovuzrození Německa potkal se

v Čechách. Již smlouvy a svatby chebské před dvěma léty vzbudily v kališnících nemalou nelibost a nespokojenost. Naříkáno, že takovým spojením rodina králova nevyhnutelně bude svedena od víry a kalicha. Když pak nyní se rozhlásilo, že Jiří má státi se také králem v Němcích, strhla se veliká bouře po celé zemi české. Biskup Jošt z Rosenberka i katolická šlechta česká ovšem podporovali ten návrh co nejhorlivěji, nadějíce se, že takovým spůsobem z krále i z rodiny jeho za některý čas budou věrní členové církve římské; ale ostatní národ český velmi rozbouřil se proti králi, jakoby chtěl zraditi krev i víru českou. Jiří bohužel po navrácení se z Chebu do Prahy skutkem velmi neblahým ještě více rozdmýchal podezření, které o jeho věrnosti husitské v národu bylo vzniklo. K jeho rozkazu nastalo v Praze kruté pronásledování všech těch podobojích, kteří od kališníkův samých vyhlašováni byli za bludaře a kacíře: totiž netoliko posledních zbytkův sekty někdy táborské, ale také členův jednoty církevní, která právě v těchto létech se sestupovala a která později proslavila se jmenem „Jednoty bratří českých.“

Se stanoviska mravního musíme krále Jiřího za toto utiskování svobody náboženské odsouditi ještě příkřeji, než jej odsoudil jeho věk, kde svoboda svědomí ještě nebyla základním zákonem společnosti lidské; ale se stanoviska politického můžeme omluviti jej platně. Jiří totiž zamýšlel té doby vypraviti slavné poselství do Říma, a tu chtěl míti takové skutky za důkaz, že podlé přísahy učiněné před korunováním opravdu se snaží o vyhlazení bludův a kacířství v zemi své. Ale národ, již velmi poděšen zprávou, že kurfirst arcibiskup mohucký, který se byl určitě zavázal

dáti při volbě krále německého svůj hlas Jiřímu, žádal od něho, aby od té chvíle, co bude volen na království německé, nepřijímal svátost večeře páně jinak, než jako všickni ostatní králové křesťanští, — neviděl ve zjímaných a mučených Táborech a Bratřích českých bludaře a kacíře nenáviděné od kališníkův, kteří se hlásili ke kompaktatům, nébrž viděl v nich toliko husity, a měl Jiřího v podezření, že chce opustiti kalich a státi se katolíkem.

Rozčilení myslí dostoupilo pak míry velmi povážlivé, když v nepřítomnosti královĕ ještě bylo podněcováno se strany katolické. Král právě meškal na Kutné Hoře. Té chvíle užil vratislavský biskup Jošt z Rosenberka a odvážil se v zelený čtvrtek na hradě pražském zjevně kázat proti kalichu. Však musil spasiti život svůj kvapným útěkem pod ochranu královu.

Obecná rozdrážděnost nemohla býti uchlácholena sebe slavnějším osvědčováním se královým, že láska jeho ke kalichu ani na okamžik neschladla. Těžké podezření z politiky německé stíhalo Jiřího tak krutě, že dne 15. května 1461 dal stavům na sněmě shromážděným *zápis o zachování* všech jejich práv a svobod a zvláště *kompaktat!* Z toho můžeme srozumět, jakou cenu měla kompaktata pro národ, když i ten muž, jímž hlavně stála, musil před ním zavazovati se slavným slibem, že je nezruší. Zároveň pak znamenáme, na jak vysokém stupni politické vzdělanosti národ český oné doby stál, když tak úzkostlivě střežil svá práva i proti tomu muži, jenž byl nejpevnější hradbou jejich; a bylo-li naděje, aby dle domnění Pia II. Jiří potáhl jej za sebou kamkoliv by chtěl. Národ český byl oddán svému zvolenému králi s celou duší a se vším životem svým,

ale nějakým slepým strojem jeho nebyl, ba rozhodným odporem svým nejvíce přispěl k tomu, že Jiří Martina Mayra ze své rady propustil; a tím v měsíci květnu 1461 skončil se plán vlastenců̊v německých s králem českým. — Z válek pak, do kterých touto svou politickou chybou v Němcích stržen byl, a které bez mála byly by roznítily neobyčejné zmatky a bouře i v koruně české, když rozmrzelí nezdarem návrhu německého *někteří šlechtici a města strany katolické ze Slez, z Moravy ano i z Čech podtají již nabízeli se nepřátelům krále svého na žold*, Jiří netoliko vyšel co vítěz, ale i co obnovitel práv královských v Lužicích. Když totiž dne 5. června 1462 opět uzavřel mír s Fridrichem braniborským, vyplatil od něho zemi lužickou deseti tisíci kopami grošův českých, a spojil ji s královstvím českým zase.

Neshoda pak, v které politikou německou se octnul k císaři Fridrichovi, byla příčinou, že netoliko obnovil ale i umluveným spojením rodinným potvrdil přízeň svou s uherským králem Matiášem. Mladá kněžna Kateřina dne 25. května 1461 opustila navždy Prahu i rodinu svou, a v Trenčíně odevzdána ženichovi svému s velikými slavnostmi.

IV.

Pravili jsme, že král Jiří kázal krutě pronásledovati členy *nové jednoty církevní*, která právě v těch létech sestupovala se a kteráž později se proslavila jmenem *„Jednoty bratří českých.“* Musíme několika slovy přece poněkud blížeji dotknouti se aspoň začátku té na věky památné kapitoly z dějin českého ducha, která patří *Českým bratřím.*

Kdo byl původcem této nové jednoty v křesťanstvu? Jaké bylo její učení, jaký její život? Jak mohla vzniknouti právě v té době, když všechna různost od církve římské v národu českém přičiněním Jiříkovým byla svedena pod jediný prapor kompaktatův?

Víra Kristova byla hlásána všude těmiže slovy, mohla též ve stejném znění býti vštípena do paměti každého vyznavače; ale jakmile počala zjevovati se ve skutcích, každá krajina, každý národ ba každý křesťan dal jí podobu své zvláštní přirozenosti. Obyvatel drsných krajin horských jest přísnější ve víře než syn lahodných břehův mořských neb bujných stepí, a jinak jest křesťanem Italian, jinak Španěl, jinak Francouz, jinak Angličan, jinak Slovan. Italianu bylo křesťanství po všechny časy toliko řadou svátkův a slavností s nádherným leskem a hlučnými zábavami, jakéž byl pěstoval již, než přijal víru Kristovu. V Italii nejvíce rozbujnělo ctění svatých, poněvadž množení svátkův lidu obecnému od jaktěživa bylo příjemno a poněvadž tento lid nikdy nedbal, čí jméno se slaví, když toliko přibývalo veřejných průvodův, zahálení a zábav. — Ve Španělích rozvinula se zádumčivá stránka víry. Španěl vybral sobě z křesťanství hlavně, co souhlasilo s jeho přísnou povahou, a co sobě vybral, provozoval pak s horlivostí až výstřední. Nikde po celém světě neučiněno pro chrámy a kláštery tolik jako ve Španělích; žádný národ nepodrobil se víře tak jako Španělové. Španěl nikdy nehloubal, správná-li jeho víra aneb jak by mohla býti dokázána, ale přemýšlel toliko, jak by vykonati mohl svou povinnost až do krajnosti. Kněžstvu patřilo více než třetina celé země, a žádný národ neposýlal do Říma tolik peněz, jako španělský. K svým velikým darům přidávali

Španělové málo slov; neboť obětovati bylo jim rozkoší. Ctili papeže i nehodného; však Francouzové potupovali jej, aneb zajali a vsadili do vězení. Veselý Francouz málo se staral o hluboká tajemství víry; ani o svatých nikdy nepřemýšlel mnoho, leda byli-li Francouzi, kteří rozmnožili slávu národní. Francouz především vzývá „dobrého boha“, co přívětivou bytost, která patří na svět rovněž klidně, jako její věřící ctitel.

U romanských národův křesťanství působí a hraje více v oboru obraznosti. U germanských a slovanských prýští se a přebývá hlavně ve hloubi duše, v přesvědčení. Protož u národův germanských a slovanských sám zakladatel křesťanství, Ježíš, ukřižovaný syn boží jest v úctě největší, a proto také revoluce, kteréž tito národové proti porušenosti učení a života ve společnosti křesťanské byli učinili, měly moc nejdůraznější a účinek trvalý.

Mezi Slovany proslavil se v dějinách křesťanství nejvíce národ český. Tento národ skrze výtečné kněze své: Miliče z Kroměříže, Matěje z Janova a Jana z Husince zahájil nový spůsob reformace v církvi křesťanské a dobyl si tím vysoké důležitosti v duševním životě lidstva. Opravní snahy národa našeho v společnosti římsko-křesťanské nesly se především k mravnosti, k ovoci všeliké víry. Na tento základní ráz veliké reformace české můžeme pohlížeti s oprávněnou pýchou, kdykoliv porovnáváme ji s reformacemi neb kacířstvími jiných dob a národův. Reformace česká čelila k opravě života a nespustila se na pole pomyslův nedostižitelných, na pole záhad a tajemství, jež v sobě má náboženství každé, a jež na mnoze tímže právem, touže mocí a touže jistotou lze jest popírati jako tvrditi. Reformace česká

v století patnáctém byla založena na staleté zkušenosti celého národa, nikoliv na domyslech aneb na chvilkovém blouznění jednotlivce; vyšla z nejšlechetnějších a nejzdravějších potřeb skutečného života, nikoliv z hříček marnivé mysli; chtěla změniti život, nikoliv knihy. Národ český byl přesvědčen, že učení Kristovo jest dobré, ale život v jeho církvi že jest špatný.

Až do husitství není příkladu v dějinách křesťanství, aby skorem veškeren jeden národ byl vztýčil prapor — nikoliv odporu — ale opravy církevní. Co Milič z Kroměříže, Matěj z Janova, Jan z Husince a jiní šlechetní kněži chtěli, tomu ihned srozuměl všechen národ v Čechách a na Moravě. Husitství nebylo třeba teprv mnoho a mnoho lét hlásat po vlastech, jako všeliké učení jiné; k husitství nebylo třeba žádného dumání, žádných rozčilených snílkův neb samotářův, žádné spekulace, žádných filosofův; obyčejný chladný a zdravý rozum, nezkažený cit a poctivost i nejprostšího člověka stačila mu, jako prvotnímu křesťanství. Kdo toliko čistýma očima pohleděl na stav církve římské a na život kněží i nekněží v Čechách a na Moravě, byl husitou. A bohudíky takových lidí poctivých bylo v národě českém té doby dosti, mnohem více, než kdekoli jinde v Evropě. Společnost římsko-křesťanská v století patnáctém jistě nebyla po vlastech koruny české zkaženější a horší, než v jiných zemích blízkých a dalekých, a přece kdekoliv té doby ozýval se hlas oposice, čelil více proti některému článku víry, než proti životu. Národ český první v Evropě sáhl společnosti římsko-křesťanské do svědomí a strhl roušku, kterouž pokrýval se stále rostoucí rozdíl mezi učením Kristovým a životem křesťanův.

Návrat ke sřízení a k životu prvotní církve

Kristovy byl účel původcův reformace české v století patnáctém. Co z tohoto účelu po velikých bojích vyplněno, chovala v sobě kompaktata. Však to nebyly ty opravy, za které hlavně horlili Milič z Kroměříže a Matěj z Janova, a za které vlastně byl upálen Jan Hus; i s kompaktaty, ačkoliv Řím nechtěl přistoupiti k nim, církev česká byla by zůstala ještě velmi daleko od církve sřízené úplně dle života a učení Spasitelova. A z tohoto poznání vyšla *jednota českých bratří.*

Byliť ovšem již Tábořі husité, kteří nechtěli ani Římu ani kompaktatům, a podlé nich v širokém proudu husitství objevilo se ještě drahně sekt, které založeny od myslitelův odvážných, lišily se každá jinými věcmi od učení římského i Rokycanova. Zvláště po zničení jednoty táborské na bojišti lipanském staroslovanský duch rovnosti a bratrství lidského, duch demokratický s dějiště politického utekl se opět do náboženství, aby sobě dal zevnější podobu zde, když tam mu byla rozbita. Ale všechna taková nábožná „bratrství“ byla slabými pokusy a již za svého trvání obmezena toliko na některou obec neb krajinu českou v proudu věkův utonula bez paměti. Obhájcové kompaktat nenáviděli a pronásledovali je co překážky jednoty křesťanské a smírného jednání s Římem, a žaláře poděbradské pohřbily v sobě vůdce mnohého bratrství, odporujícího tomu základu, na kterémž dle přesvědčení páně Jiříkova jedině mohl býti obnoven řád a pokoj v zemi a smíření s ostatním křesťanstvem. Však brzy nadešla chvíle, že kompaktatisté sami jali se hledati útočiště v říši toho ducha, jejž až posud stíhali.

Již roku 1454 mistr Rokycana zkusiv na sobě samém, že král Ladislav kalichu nepřeje a tuše, že časem asi bude pokoušeti se o zničení

husitismu, zatoužil po cestách prvních reformatorův českých, Miliče z Kroměříže, Matěje z Janova a Jana z Husince, a na kázaních svých jal se hořekovati nad porušeností všech věcí křesťanských a nad nenadějností pomoci. Nářkům takovým ihned srozuměli ti husité, kteří již od několika lét pilněji přemýšleli o osudech své církve, a kteří chováním se Ladislavovým hluboce byli uraženi v nábožných citech svých. Mezi nimi vynikal muž pobožný a rozumný, pokorný a přísný zároveň, činný a odvážný a přece nebažící ani po cti ani po jmění. Posud nemluvilo se o něm ani v menších společnostech; vědělo se toliko, že jest schudlým zemanem a že se živí krejčovstvím. Bylť to muž, jenž později proslul jmenem *bratr Řehoř*. Řeči Rokycanovy o zkáze všeho křesťanstva vzbudily v něm tesklivost velikou. Aby nabyl upokojení mysli, docházel k mistrovi ještě soukromí a jednoho dne přinesl sobě od něho knihy českého spisovatele *Petra*, který téhož času vzdálen od hluku světa tiše žil ve vsi *Chelčicích* u Vodňan, odkudž mu dáno i jmeno *Chelčický*. Však čtením těchto knih zádumčivá touha Řehořova ještě více byla roznícena; i neměl pokoje, pokud nepoznal netoliko všechny Chelčického spisy a i spisovatele samého. Chelčický jest vedlé Jana Husa nejvýtečnějším spisovatelem v století patnáctém. Nebyl knězem, ale pěstoval literaturu bohosloveckou, na kterou v onom století byl se oddal takřka celý národ český. Jen bibli a o bibli čteno a psáno. Za příkladem Matěje z Janova jal se posuzovati veškeren život křesťanský svého věku se stanoviště mravnosti. Následování příkladu Kristova bylo mu nejvyšším pravidlem, milování boha nade všecko a bližního svého jako sebe samého zákonem všech zákonův. Ale milování boha mělo

se díti jedině upřímným a bedlivým ostříhaním všech jeho přikázaní, a z lásky k bližnímu měl člověk trpělivě snášeti i křivdy, nehledaje pomsty. Chelčický nežádal plýtvaní city náboženskými, ani slovního cvičení se v pobožnosti; prohlašoval za antikrista všecko svatouškování a pokrytství a zatracoval všechna ustanovení církve při službách božích a při provozování nábožnosti, poněvadž možno odbývati je bez skutečného polepšení zvykův a úmyslův hříšných. Z té příčiny zanevřel na všecky zákony lidské, a dokazoval, že zákon boží dostačuje ke všeliké správě života. Však nejpřednějším znakem učení Chelčického a myšlenkou jeho vlastní bylo naprosté zamítaní práva k válčení, ba i práva ke trestu smrti mezi křesťany. Prolévaní krve pokládal za hřích a ohavnost bez výminky, i tomu, kdo činil útok, i tomu, kdo se bránil. Vůbec zamítal co pohanství všecko užívaní moci světské. Učenníci jeho neměli přisahati, neměli býti úřadníky a soudci a žádným spůsobem účastniti se moci a moudrosti světské, ale měli pokorně a trpělivě snášeti všecka bezpráví, nedopouštějíce se ani pomsty, ani reptání ani zlořečení.

Od té doby, co Řehoř poznal spisy a osobu Chelčického, byl i s přáteli svými ztracen pro kališnickou církev kompaktatní. Toužilť mnohem výše, než kam sáhala kompaktata.

S přáteli svými již neměl na mysli nic jiného, leda aby co nejrychleji úplně vystoupili z církve obecné, dle jejich přesvědčení naskrze zkažené, i aby zařídili církevní jednotu novou výhradně na slovích písma svatého a na svobodném jejich výkladu. Mistra Rokycanu chtěli učiniti svým vůdcem na nové dráze. Však on ani nechtěl jíti s nimi, když tím časem umřel král Ladislav a kompaktata

se stala prvním článkem v programu krále Jiřího; aby pak se jich zbavil, přimluvil se, že král Jiří jim dovolil soukromé bydlení na statku královském v Kunvaldě za Žamberkem. Sem již r. 1457 přistěhoval se bratr Řehoř s pražskými přáteli svými. Ale brzy ubírali se sem z Čech a z Moravy lidé stejného smýšlení: sedláci, řemeslníci, zemané a kněži, a nehledíce k rozdílu stavův, počali jmenovati se všichni „bratřími.“ Přijali učení Petra Chelčického a řídili se jím ve všech věcech svých; kde jim nedostačovala, jako při svátosti oltářní, uchýlili se k učení táborskému. Ale křest opětovali po několik lét, poněvadž svátosti podané od kněží svěcení římského neměli za svátosti. Okolní kněžstvo kališnické ovšem hned počalo žalovati na ně co na bezbožníky, kteří se rouhají svátostem církevním; i přísný jejich život prohlašovali za pokrytství a za roušku hříchův nejohavnějších. Však Rokycana znal je dobře a dlouho nepřijímal na ně žaloby; až když nepřátelé jejich s počátku roku 1461 (po navrácení se krále z Chebu) našli slyšení u královny Johanny a skrze ni u krále Jiřího, musil stíhati je co kacíře. Sám zakladatel Jednoty bratrské, bratr Řehoř, byl jat a útrpně tázán. Z jakých příčin král Jiří kázal stíhati je, pověděli jsme již svrchu. Pravilť o sobě sám již na sněmu benešovském, že nezabývá se hloubáním ve věcech náboženských; aniž pak chtěl reformaci českou vésti dále než kam byla dovedena na církevním sboru basilejském. *Kompaktata měla proň cenu hlavně politickou,* a kdo jim odporoval, toho považoval spíše za překážku a rušitele veřejného pokoje ve státu českém, než za bludaře v církvi křesťanské. Však jednota bratrská v protivenství toliko se tužila a šířila, a po velikém kolotání ustrojila se z ní nová církev

„Jednota českých bratří“ s vlastním a původním řádem kněžským.

V.

Jiří z Poděbrad měl dvě vlastnosti, kteréž zároveň byly jeho cnostmi i chybami. Předně věřil Římu a za druhé nenáviděl válku. Obě tyto vlastnosti ovšem činily jej velmi šlechetným člověkem a nejšlechetnějším panovníkem onoho věku, ale na tehdejší potřeby národa českého byly příliš — idealní. Zvláště od té doby, co povýšen byl k důstojenství královskému, lahodná již od samé přírody jeho mysl zjemněla tak, že i do Říma měl naděje větší než dříve, i že obecným hlasem evropským vychvalován byl co *kníže pokoje*. Vždyť za několik lét, když byl se přesvědčil, že jeho péče o pokoj potkává se s nevděkem, sám pravil o sobě: „Mnozí jiní stáli po válkách a vítězství, nám nešlo než o zachování práva a spravedlnosti; mnozí hleděli množiti a šířiti panování své, my nestarali se než o čest koruny a o blahobyt obyvatelův jejich; jiní chtěli, aby lidé moci jejich báli se, my radili a sloužili národu nejinak, než jako pilný otec čelední své rodině.“

Ale co mu prospělo, že věřil Římu, když Řím nevěřil jemu; a že stále hledal mír, když stále byl nucen k válce?

Mezi národem českým a Římem nebylo možné nic jiného leda boj. Když nechtěl podniknouti jej Jiří, podnikl jej Řím sám. Kompaktata byla dána toliko meči, a toliko mečem mohla býti zachována. Bez Žižky a bez Prokopa kompaktat vůbec by nebylo bývalo; a Jiří brzy se přesvědčil, že bez

důrazu a štěstí válečného byla veta netoliko po kompaktatech ale již i po koruně české!

Kdyby nebylo bývalo sporu s Římem, král Jiří, ačkoliv návrh na odevzdání mu administrace v říši německé potkal se s nezdarem, výtečnou silou ducha a bezpříkladnou šlechetností mysli byl by do politiky střední Evropy uvedl řád nový, spravedlivý a bezpečnost poctivou. Knížata němečtí nedali mu titulu a odznaku moci ve správě své říše, zradili jej císaři a papeži, ale v divokých a krvavých zmatcích svých nemohli obejíti se bez jeho moudrosti a spravedlivosti, jakouž marně hledali na trůně císařském i na stolici papežské. Nechtěli nazývati jej králem svým; ale doprošovali se jeho moudrosti na uklizení svých pustých hádek a jeho moci na ochranu svého pokoje.

A tato neodolatelná převaha krále Jiřího v politice středoevropské rozněcovala proti němu činnost papežovu ještě prudčeji než kompaktata. Papež byl bystřejší politik než císař; srozuměl již, že král Jiří, kdyby mu v tom nebylo záhy překaženo, vytiskl by poručnictví římské z říše německé, učinil by z Němec takové státy laické, jakýmž první již byly Čechy. A takový směr dějin křesťanských papež nemohl trpět, když sám chtěl moc papežskou, od padesáti lét tak hluboce pokleslou, netoliko na novo vztýčit, ale i rozšířit. Ačkoliv papežové nikde neuměli vládnout, panovat přece chtěli všude.

A tudíž z příčin církevních i politických počátkem roku 1462 obnoven z Říma zápas proti Čechám co proti representantu a obhájci nových myšlenek ve společnosti křesťanské. Účel zůstal týž jako před padesáti léty; ale nastoupeno na novou cestu. Co nepodařilo se ani vojskům křižáckým, ani misionářům chytrým a bouřivým: uve-

dení národa českého do bezvýminečného poslušenství římského, nyní měl vykonati Jiří. Král český měl netoliko sám odříci se kalicha i kompaktat, ale mocí slova i příkladu svého odvrátit od něho také národ a sám zrušiti svobody, jichž zbraň česká byla dobyla.

Pokud král byl v dobré vůli s císařem, shovíváno mu v Římě; ale od té doby, co císař naň zanevřel jako na svého soka v říši německé, s velikou přísností a nedočkavostí voláno naň, aby již vypravil posly k papeži s poslušenstvím netoliko svým, ale *celého* království českého. Král sice neodpíral, ale odkládal vypravení nového poselství, až by opět se smířil s císařem, jehož chtěl míti při papeži za přímluvce. Když tedy koncem roku 1461 císař opět přiblížil se k němu, maje potřebí jeho pomoci a rady ve svých nesnázích rakouských, poslové čeští v polovici měsíce ledna 1462 konečně vydali se na osudnou pouť do Říma, aby sjednali při papeži uznání a potvrzení kompaktat. V deputaci bylo pět členův vybraných z kališníkův i z katolíkův. Kromě kancléře Prokopa z Rabšteina, jeli dva nejdůvěrnější rádcové krále Jiřího: pan Zdeněk Kostka z Postupic, zároveň králův nejvěrnější přítel, a Francouz Antonín Marini, který s Antonínem Mayrem i po něm byl ministrem královy politiky zahraničné; pak Václav Vrbenský děkan u sv. Apolináře v Praze a Václav Koranda, toho času purkmistr pražský. Mimo tyto posly byl v Římě již z r. 1459 Fantin, králův jednatel.

Poslové čeští stihli do Říma několik dní před přijetím poslův krále francouzského Ludvíka XI. Jaký rozdíl! Francouzové přicházeli s pokorným se vzdáním; Čechové dovolávali se svých práv; Francouzové jsou političtí prelati, Čechové jsou

křesťané. Dne 10. března 1462 poslové krále Jiřího přibyli do Říma za smutného a deštivého dne; chmury byly na obloze, jako nad vlastí českou. Dne 13. téhož měsíce poslové Ludvíka XI. slavili svůj vjezd do věčného města ve sluneční záři, a uvedeni před papeže i do skvělého shromáždění kardinalův, vzdali se všech svobod své církve. Po tomto osvědčení byly slaveny hlučné radovánky v Římě po tři dni. Lid římský též dle svého mravu slavil zrušení církve gallikanské. Vydán mu byl text pragmatické sankce a on potupně vlékal jej ulicemi města papežova. —

Veškeré jednání poselství českého vedl pan Zdeněk Kostka. Když třetího dne po příjezdu papež pozval jej a Rabštýna k sobě soukromí, pravil Rabštýn: Otče nejsvětější! posláni jsme od krále českého učiniti poslušenství a vznésti některé prosby na Vaši Svatost; poslušenství to, jakové činiti jest obyčej, a také jaké předkové jeho činívali, hotovi jsme učiniti, jakmile bude líbiti se Vaší Svatosti. Papež odpověděl: „Od Vašeho krále nesluší přijímati poslušenství jako od jiných knížat křesťanských, neb království jeho není v jednotě s církví, jako jiná království, ale odděleno jest v řádech od ní, a král Váš *z toho šibalstva bludného* vyzdvižen jsa, na korunování svém přisáhl nejen státi v poslušenství sám, ale navesti a navrátiti k němu také lid svůj; a že jest toho ještě nesplnil, neb ten *zlý člověk Rokycana ještě káže, lid přijímá pod obojí spůsobou*, králová chodí na kázaní a sám král na den božího těla, opustiv procesí kostela pražského, chodil v procesí *bludné a kacířské*, *protož není nám slušno*, *přijíti od něho poslušenství*, *leč splní co přisáhl*; a vy na to učiníte přísahu, že tak bude.“ Oba poslové odpověděli, že nemohou činiti více,

než jim bylo poručeno. Papež na to řekl: Dáme vám čtyři kardinaly, uhoďte s nimi v některaký prostředek; a my, což bude s naší ctí a stolice této, rádi i pro krále i pro království učiníme.“ Již z prvního shledání se s papežem poslové čeští srozuměli, mnoho-li naděje kyne jejich dílu. Papež netoliko sám nazývá husitství šibalstvím a přijímaní z kalicha kacířstvím; ale vykládá i přísahu královu v tentýž smysl!

Jaké pak byly rozmluvy poslův českých s kardinaly, snadno uhodneme, vidouce, že jim papež dal *Karvajala* a *Mikuláše Kusu*, totiž nejúhlavnější odpůrce kompaktat a krále Jiřího ve sboru kardinalském. Tito pánové radili poslům českým, aby poručili věc svou prostě do rukou papežových a podrobili se napřed rozkazům jeho. V novém slyšení, jež pan Zdeněk sám měl u papeže, pravil tento, že *kompaktata nemají žádné moci, byvše dána prý toliko jednomu pokolení*, které větším dílem již vymřelo; a kdyby i měla nějakou platnost, že *on může zrušiti je*. Když pan Zdeněk odpověděl, že by nebylo dobré, kdyby papež mocí svou rušiti měl kompaktata i zapovídati přijímaní pod obojí, poněvadž Čechové, nejsouce důvody stálými poučeni o bludu svém, neodstoupili by od něho, tu papež rozhorleně zvolal: „Neučiníte-li poslušenství, jakž se vám rozkáže, *zkažen bude i král i království; a vězte, žeť mohu to učiniti.*“ Dne 20. března dáno poslům českým veřejné slyšení. Ve veliké konsistorní síni seděli před papežem 24 kardinalové, za nimi stáli poslové, a po nich arcibiskupův, biskupův, doktorův i jiného lidu tolik, co do síně se vešlo. Tu mistr Koranda, stoje přímo proti papeži, přednesl nikoli pokorně ani bázlivě prosbu českého národa za stvrzení kompaktat.

Co Čechové počali, stalo se prý z daru božího a z osvícení ducha svatého a bůh dal jim sílu a sjednal jim spasení uprostřed země, tak že malý počet Čechův nejednou svítězil nad mnohými. Však ačkoli Čechové a Moravané přemáhali nepřátele své, nebyli nikdy srdce neustupného, ale k žádosti sboru basilejského rádi sklonili se k úmluvám, aby přestalo prolévaní krve, a přijali svého někdy nejukrutnějšího nepřítele, císaře Sigmunda za krále. On pak i nástupci jeho Albrecht a Ladislav zavázali se přísahami, zachovávati kompaktata co výminky pokoje národního. Jejich příkladu následoval i král Jiří, jehožto moudrou péčí pokoj, jakovéhož ani staří lidé nepamatovali, rozložil se v Čechách a na Moravě, jakož pak král ten přejasný nepřestává tvrditi blaho pokoje v zemích netoliko svých ale také králův a knížat okolních. Avšak to dobré že počíná dávati se v nebezpečenství od lidí zlovolných; mnozí domácí a cizí že povstávají proti těm smlouvám, a Čechům a Moravanům že všetečností neslušnou spílají bludných odřezancův a kacířův, nestydíce se praviti, že to činí povolením a vnuknutím Vaší Svatosti a této stolice apoštolské: což ovšem králi a království nezdá se k víře podobné, ba prostě nevěří tomu, by kdy od této studnice milosti vyjíti měl skutek tak ukrutný a nemilostivý. Čechové prý očekávají s důvěrou, že otec svatý slituje se nad křivdu trpícími, potresce rušitele svornosti a pokoje a přičiní se o uvedení Čechův ve stálý mír s ostatním křesťanstvem. Proto že žádají a prosí, aby veřejným uznáním a stvrzením kompaktat odňata byla příčina k hanění obapolnému a k nesvornostem, a Čechové požívajíce mezi sebou pokoje aby mohli tím ochotněji spojiti se s jinými národy proti společnému všeho křesťanstva nepříteli Turku.

Když papež ihned v řeči dosti dlouhé byl vyslovil svůj a církve římské smysl o čtyrech článcích husitského učení pražského, opět pravil, že kompaktata nesvědčila než těm, kdož tehdáž byli na živě, a že zač poslové čeští prosí, jest proti jednotě církve. Však že „s bratry svými nejmilejšími ještě se poradí, a dá konečnou odpověď, jak podlé své cti nejlepší bude moci dáti.“ Minul ještě úplný týden v rozmluvách s kardinaly Karvajalem a Kusou. Když pak poslové čeští se osvědčili, kdyby i král odřekl se kompaktat naprosto, že národ by vzbouřil se proti němu a že by nepošlo z toho leda nové prolévaní krve, svolána jest konsistoř ve středu dne 31. března (1462) a papež u slavném posezení a v přítomnosti asi čtyr tisíc osob vynesl svůj úsudek osudný. Chválil, že král český přiznal se k poslušenství stolice apoštolské; neb *kromě ní že není církve ani křesťanství, a papež* (tu ukázal prstem sám na sebe) *že jest ta brána, skrze kterouž spravedliví docházejí spasení; kdo jinudy vchází, že zloděj jest a lotr.* Však poslušenství že musí plniti se skutky. „My pak s bratry svými, — tak mluvil dále — *ohledavše listiny kompaktat, nalezli jsme a ohlašujeme vůbec, že nemají žádné moci ani platnosti.*“ Vyličuje na to poslům českým zvláště některé důvody, pro které nemůže povoliti přijímaní z kalicha, pravil: „pro *pokoj váš se sousedy Němci, Uhry a Poláky, aby mezi vámi a jimi mohla býti kupectví, manželství a přátelství*; nebo třebas bychom my vám i povolili, oni nepřestali by proto popouzeti se proti vám, pokud s nimi za jedno smýšleti nebudete; *a pro vaši pokoru*, abychom nedali vám příčiny k pýchaní, jakobyste byli snad moudřejší otcův svých a lepší nad jiné křesťanstvo.“

Pius II. pověděl všeliké důvody proti českému kalichu, i kupectví a manželství s Němci; ale ten jedině pravdivý, *despotism papežský*, zamlčel....

Když domluvil, jeden z úřadníkův jeho povstal a hlasem vysokým zvolal: „Osvědčuji veřejně před shromážděním nejdůstojnějších pánův kardinalův, arcibiskupův, biskupův a jiných všech, kdož přítomni jsou, že *nejsvětější otec odvolal a zrušil kompaktata Čechům od sboru basilejského propůjčená, že stavil a zapověděl přijímaní pod obojí spůsobou lidu obecnému*, a *že nepřijal poslušenství krále českého, leda když vyplení bludy, vstoupí v jednotu s církví římskou a srovná s ní sebe i království své ve všem bez výminky.*“

Nazejtří brali poslové čeští odpuštění od papeže. Napomenul je, aby hleděli krále i národ odvrátiti od kacířství a skloniti pod vůli stolice římské; však zároveň pohrozil, nestane-li se tak, že on i církev musejí učiniti opatření, aby království české přivedeno bylo k jednotě.

Dne 3. dubna Čechové vydali se na cestu domů, a za nimi vypravil Pius II. ke králi českému jako vyslance svého téhož doktora Fantina, který posud byl dlel při dvoře jeho co jednatel Jiříkův.

Koncem měsíce května poslové vrátili se do Prahy, však po rychlém jezdci již z cesty své dali králi zprávu o pořízení svém.

VI.

Prohlášením kompaktat za zrušené a přijímaní kalicha za kacířství papež Pius II. dal na jevo, jak nízce smýšlí o věcech víry a jak potupně o národu českém. Ovšem, jaké šetrnosti a

úcty k tajemnému životu duše a k nejposvátnějším právům svědomí bylo lze nadíti se do člověka, jenž opovážil se svou vlastní osobu nazvati jedinou branou spasení, a každého, kdo by byl přesvědčen, že mezi bohem a sebou této osoby jeho nemá potřebí, za zloděje a lotra? Víra nebyla mu leda liverají despotismu papežského a zlatou studnicí lakotného přepychu římského. Pro opravdivost mravního snažení v národu českém neměl ve zpupnosti své ani nejmenšího smyslu; měřil Čechy měřitkem německým a francouzským, a proto žádal na nich skutek, který může vzniknouti toliko ze strachu aneb z pokrytství.

Však duch český byl úplně prost i jednoho i druhého. Čechové v patnáctém století byli duševně nejčinnější národ v celém křesťanstvu a r. 1462 již měli za sebou život příliš veliký, aby slepě se podrobili rozkazům nějaké autority, a byť to byla i největší, před kterou se kořil všechen svět křesťanský.

Král Jiří nepřiznával papeži právo, aby měnil úchvaly sboru basilejského, a považoval kompaktata za platná jako dříve; však tuše již, že papež rozsudku svému bude hledět sjednati platnost mocí, spěchal předejíti jej a postavil proti jeho veliké myšlence středověké rovněž velikou myšlenku novověkou. Myšlenka ta byla *vymanění vlády světské v Evropě vůbec z moci kněžské*; osvobození všech panovníkův a knížat křesťanských od poručnictví římského, uznání ve světě politickém práva národův co práva božího. Knížata měla na společném sjezdu bráti záležitosti mezinárodní do rukou svých a vyměřovati papeži i císaři sami čáru práva a moci jejich.

Tuto myšlenku král Jiří již od svého nastoupení na trůn pěstoval se svým radou, Francouzem

Antonínem Marinim, byv na ni uveden smutnou skutečností, že ani papež ani císař nejsou s to, aby uklidili sváry mezi knížaty křesťanskými a spůsobili obecnou výpravu proti Turkům.

Poručnictví dvora římského v politice evropské bylo již netoliko špatné ale i nedostatečné. Však jakkoliv tato pravda cítěna téměř obecně, přece bylo potřebí veliké mravní odvahy, vysloviti ji veřejně a vystoupiti na bojiště proti nábožné důvěře, která již po několik století skládala všechnu moc světskou i duchovní do těch rukou, jež považovala za neomylné. Jiří z Poděbrad v jaré mysli své měl tuto odvahu. Aby pak zrušení poručnictví římského nad vládami křesťanskými učinil obecně i srozumitelné i žádoucí, musil spojiti je s otázkou té doby nejpopulárnější i nejdůtklivější: s Turky.

Národové křesťanští ještě stále mysleli, že obrana kříže proti Turkům jest věc papežova, a proto nepřestávali pohlížeti k Římu s toužebnou nadějí. Ale když plány římské se nedařily, znenáhla zoufalost nastupovala na místo naděje. Král Jiří tedy umínil ujmouti se velikého díla sám, vstoupiti v svazek zvláštní s panovníky křesťanskými, sříditi na základech nových válečnou výpravu proti nepříteli křesťanstva, převesti úlohu potud papežskou a císařskou na samostatný spolek panovníkův světských. I vypravil ihned v největší tichosti svého francouzského radu na cizí dvory, aby je získal pro spolek branný k tomu účelu.

Tím časem svolal mimořádný sjezd dvorský do Prahy, aby vyslyšel poselství své i papežovo. Ze všech zemí korunních sešlo se drahně stavův; ale katolíkův patrně málo. Dne 12. srpna král vstoupil do shromáždění, veda s sebou také královnu a všechny své syny, a když kancléř Rabštein

i mistr Koranda byli přečetli své zprávy, jal se mluviti: „Divno jest nám toho, co papež činí, tuším že toto království, kteréž skrze kompaktata stíží v jednotu a v pokoj uvedeno jest, opět rozbouřiti chce. Kterak pak může nám to rušiti a bráti, co nám dali svatý *sbor basilejský, jenž byl více než papež*, a sám také předek jeho Eugen IV.? Kdyby každý papež chtěl rušiti, co propůjčili předkové jeho, kdoby kdy mohl bezpečiti se na právo své? Žaluje se nás, že bychom přísaze při korunování složené nečinili dosti. Přisahali jsme vyhladiti všeliké bludy, sekty a kacířství ve království svém. Nemilujeme kacířův a nebudeme brániti je: ale nikdy netanulo nám na mysli, že přijímaní pod obojí a naše kompaktata by měla býti kacířstvím, neboť založena byvše v evangelium Kristově a v obyčeji prvotní církve svaté, jsou nám propůjčena od sboru basilejského. *My zrodili se při užívaní pod obojí*, a od vyznání víry, kteréž od rodičův do nás vštípeno ve věku dětinském, neuchýlili se nikdy; přijímaní takového drželi jsme se věrně nejen co pán, ale i co gubernator, s ním vstoupili jsme na trůn královský: kterak bychom mohli uznávati je za kacířství, starati se o jeho potlačení a pronásledovati sebe samy? *Domníval-li se kdo, že pro dosažení koruny tohoto království měli bychom rušiti svědomí své, zapříti víru a protiviti se bohu, byl na omylu, my nejsme vinni klamem jeho: ano vězte za celo, ať již nikde není o tom pochybnosti, že jakož my, tak i choť tuto podlé nás sedící i dítky naše milé, nejen věrni zůstaneme přijímaní pod obojí podlé kompaktat až do smrti, ale že hotovi jsme pro ně složiti netoliko korunu, ale i životy své.*“ Když král takto mluvil hlasem pohnutým, po celé síni ozýval se pláč a škytání. — Pak oznámil král úmysl

svůj, zachovatí i na příště jak podobojí tak i pod jednou ve svobodném provozování náboženství a žádal od každého přítomného určitou odpověď k otázce: „kdyby kdokoli nás a království toto za příčinou kompaktat jak slovy haniti tak i skutkem a mocí tisknouti usiloval, slibujete-li býti pomocni k obraně jejich?“ Shromáždění rozestoupilo se na chvíli ku poradě na dvě strany, — a toto rozstoupení trvalo pak až za hrob krále Jiřího. *Od této chvíle byly v koruně české opět dvě veřejné politicko-náboženské strany:* husitsko-česká a katolicko-cizácká; ona při králi Jiřím, tato pod rozkazy papežovými.

Pan *Zdeněk Kostka* jmenem všech kališníkův děkoval králi, královně i rodině jejich za šlechetné úmysly, jichž oznámení prý vzbudilo a vzbudí v národě radost a vděčnost, i u nadšeném přisvědčování celé strany pravil, že všichni hotovi jsou nasaditi statky a životy své k hájení jeho. Jmenem katolíkův vystoupil pan *Zdeněk ze Šternberka*, týž jenž před čtyrmi léty jmenem celého národa zvolal: „Živ buď Jiří, král a pán náš milostivý!“ a promluvil takto: „Milostivý králi! Ráčíte věděti, že my posavad nic s kompaktaty neměli jsme činiti, byvše vždy a ve všem poslušni stolice apoštolské; i jakož vy osvědčujete se, že věrni chcete býti vyznání víry, ve kterémžto zrodili jste se, tak i přátelé moji všichni a já chceme setrvati při tom náboženství, kteréž zdědili jsme po předcích svých a nechceme vystupovati z jednoty a poslušenství svaté církve římské. Protož když Jasnost Vaše bez rady naší umínila hájiti kompaktata, starejte se o ně jen ti, kdo k nim radili a jich potřebují; my jim to rádi přejeme, ale proti zápovědi otce svatého jednati nemůžeme, i doufáme, že nás ráčíte zachovati při právích a svobodách našich. Ve všem,

co se dotýká cti a práv koruny této vůbec, hotovi jsme vždy chovati se, jak sluší na věrné poddané."

Z těchto slov patrno, že katolíkům kompaktata nebyla základním zákonem koruny české, k jehožto obraně povinni byli rovněž jako kališníci. Politický význam kompaktat: jednota a pokoj národa, moc i bezpečnost státu českého neměly žádnou cenu v jejich mysli. Řím byl jim dražší než vlast, svévole papežova světější než jejich osobní čest a než důstojnost národní. Když pak s tímto duševním otroctvím římským ve většině katolické šlechty české proti králi Jiřímu již se spojovala i feudalnost německá, která směřovala netoliko k politické a tělesné porobě lidu, ale zároveň k seslabení a rozmetání vlády monarchické, tož můžeme již tušiti, jak brzy octla se v pokušení ta věrnost, kterouž Zdeněk ze Šternberka jmenem své strany sliboval koruně ve všech věcech mimo kompaktata. Přímost, s jakouž tento šlechtic před celým sněmem králi oznamoval, že katolíci nebudou s ním hájiti právo národa, ovšem svědčí nejen o veliké ústavní svobodě, z kteréž politický život český té doby se těšil, ale ještě více o bezpříkladné šetrnosti a dobrotě krále Jiřího k té straně v národu, která užívajíc uznaného jeho poctivostí právního trvání svého na půdě společné, nešlechetně usilovala o jeho s té půdy vytiščení a zničení. Tato dobrota ke straně katolické vydařila se Jiřímu velmi smutně; poněkud více důrazu proti ní nebylo by již uškodilo ani jemu ani národu českému. Nechceme zajisté činiti ani nejmenší porovnání; ale nemůžeme ubrániti se vzpomínce, že za sto šedesát lét po králi Jiřím jiný vladař v Čechách byl méně rozpačitým a zcela jinak zachoval se ke straně nekatolické, která

byla většinou v zemi, a jížto existence byla založena na právu církevním i státním.

Ale, jakož jsme pravili, nechceme porovnávat; dostačí toliko rozpomenouti se, že Jiří byl husitou a Ferdinand II. pýchou i nadějí jesuitův ingolstadtských.....

Vyslyšev obě strany sněmovní, král přikázal přísně, aby za příčinou víry nikdo neopovážil se rušiti pokoj a jednotu království. Pak dal volati doktora Fantina, aby dnes přijal zprávu jeho co posla papežova; nazejtří že vezme jej na výslech co úřadníka svého. Fantin vstoupil do sněmu. Čestného sedadla nedáno mu, poněvadž Čechové v Římě také stoje musili konati poselství své. Nejdříve pověděl, že vláda od boha svěřena jest papeži, králové pak a národové, kteří po tomto životě chtějí dojíti spasení, že musejí papeže ve všem a vždy poslouchat. Pak mluvil mnoho o bludech a kacířství při kalichu, a ohlásil slavně mocí apoštolskou a svaté církve, že kompaktata již nemají žádnou platnost a že přijímaní pod obojí vůbec se zapovídá. K Jiřímu pak hledě „oznamuji vám,“ pravil, „vůli a rozkaz otce nejsvětějšího, abyste vy králi i s královnou a dítkami svými nepřijímal již svátost jinde, než v kostele sv. Václava na hradě; vyžeňte ze dvora všechny nešlechetné kaplany, rozsevače bludův, původy zatracení a odevzdejte je administratoru arcibiskupství pražského k zasloužeńému potrestání; stavte všem kacířům v zemi posluhování svátostmi; neučiníte-li tak, nevyvedete se před bohem ani před lidmi z nářku *křivé přísahy*!“ Král odpověděl, že přísahu svou nezrušil nikomu nikdy a svědomí jeho že jest pokojné. K tomu Fantin, že toliko papež má právo vyměřiti pravý smysl přísahy. Na to král: „*Nad svým svědomím neuznávám*

já nikoho na zemi za soudce." Tu Fantin pohrůžčivě: „Pamatujte se co činíte. Chcete-li se protiviti rozkazům apoštolským? *Papež nenechá to bez trestu, dalekoť sahá moc jeho.* Hleďte, aby vám tu nešlo o *korunu!*" I vyšel ze sněmu. — Na to král cele rozčilený: „*Pánové milí!* (pravil) *vy jste volili nás sobě za krále a za obránce. Aj tu již slyšeli jste, že ne vám, ale někomu jinému náleží dávati panovníky této zemi! Člověk tento nešlechetně dotýkal se cti naší: a věru, kdyby neslul poslem papežovým, nedožil by ani té hodiny! Nám vždy o čest více bylo činiti, než o život, aniž vídáno kdy jaké bezecnosti na trůně království tohoto, kdežto vědomo, kolik jí bývalo na stolici římské!*"

Toliko slib králův, že Fantin za urážku celého národa neujde zasloužené mu trestu, mírnil bouři v myslech obyvatelstva pražského. Fantin pak již bažil po koruně mučennické. Za dva dni uveden do tajné rady královy, aby podal zprávu co jednatel český, seznal, že sloužil králi pokud měl naději, že král splní sliby a přísahy své, ale když prý vyšlo na jevo, že král jinak mluvil a jinak jednal, že nechtěl déle sloužiti jemu. — Jiří tou řečí rozlítil se tak, že tasil naň meč, pravě: sotva se zdržím, abych tě neprobodl na místě! — Písemné důkazy, přinešené od poslův českých z Říma, svědčily, že Fantin přímo popouzel a štval proti králi svému. Vynešen nález, ačkoliv za nevěrnost a zradu svou hoden jest trestu smrti, že král z ohledu na papeže činí mu milost a posýlá jej toliko do vězení. Stráž ihned odvedla jej z dvora králova na radnici staroměstskou. Z toho padl veliký strach na hlavy strany římské: Zdeněk ze Šternberka a Jošt biskup vratislavský v největším spěchu tajně vyjeli z Prahy. Aby nová bouře nezachvátila národ, Jiří obeslal před sebe

duchovenstvo z celých Čech, katolické i kališnické, a vyloživ jim svou při s papežem i příčiny uvěznění Fantinova, též pokárav je pro nedostatek kázně, přísně zapověděl jim všecky hádky mezi sebou, všecko popuzování a kaceřování. „Přikazujeme vám," končil, „abyste bez všelikého rušení zachovávali kompaktata, která pro pokoj tohoto království sbor basilejský propůjčil předkům našim. Kdokoli je rušiti bude, neujde hněvu našeho; neboť nechceme trpěti, aby vašimi rozbroji mařeno bylo, co království tomuto dobrého a spasitelného jest." I propustil v nemilosti duchovenstvo strany obojí.

VII.

Uvězněním posla papežova v Praze vystoupila církevní otázka česká opět na dějiště evropské, s kterého ohlášením kompaktat basilejských v Jihlavě r. 1436 byla se uchýlila na půdu svou domácí. Paměť lidská nevěděla o tom, že panovník křesťanský již někdy by byl opovážil se trestati legata papežova. Přátelé i nepřátelé královi těšili se z toho skutku, vidouce v něm ukončení nejistoty v posavadních poměrech česko-římských: přátelé již nemohli dočkati se pomsty nad veškerou hierarchií římskou, nepřátelé pak — králova pádu . . . . .

Jiří ovšem měl na mysli toliko vlastního nevěrného úřadníka, když za několik dní osobně navštíviv Fantina na radnici staroměstské a našed jej ještě spurnějšího než prvé, dal odvesti do žaláře poděbradského. Také poslal Jana z Rabšteina do Říma, aby ospravedlnil toto počínaní své proti jednateli svému zradnému; ale v Římě považo-

vali uvěznění Fantinovo za nejsmělejší potupu samého papeže, a Pius II. již nepřemýšlel vedlé Turkův o ničem, leda jak by co nejkrutěji potrestal krále českého. Jaký plán na dvoře římském se kul, patrno z toho, že již té doby jakýsi kníže (který to byl, nezaznamenáno v pamětech) tajně ucházel se tam o titul království českého. Však tehdáž ještě nebylo lze vystoupiti veřejně ani s takovou žádostí, ani s takovým nabídnutím.

Jiří měl ještě úplný pokoj doma a velmi mocné podpory za hranicemi. Císař Fridrich, uherský král Matiáš, téměř všichni knížata němečtí, polský král Kazimír, francouzský král Ludvík XI., republika benátská: dvě třetiny světa římsko-křesťanského byli s králem českým v poměrech přátelských. Císař, poněvadž pilněji než kdy jindy měl potřebí jeho pomoci ve svých sporech s bratrem Albrechtem a se stavy rakouskými; Matiáš jsa k němu poután svou chotí Kateřinou a potřebou jeho prostřednictví ve svém posud neukončeném procesu s císařem Fridrichem o korunu uherskou; Kazimír, vstoupiv s ním v městě Hlohově dne 1. května 1462 ve slavné smlouvy, že oni a království jejich mají žíti spolu v bratrském pokoji a lásce; knížata němečtí, někteří z osobní k němu přízně a ze svazkův příbuzenstva, všichni pak očekávajíce přece konečně z ducha jeho politickou opravu své říše; Ludvík XI., poněvadž již opět byl odvrátil mysl svou od papeže a velmi rád slyšel, že Jiří ve svém plánu k budoucímu stálému parlamentu všech panovníkův křesťanských mu určil místo předsedatelské a republika benátská, poněvadž přičiněním krále českého očekávala brzkou výpravu proti Turkům, kteří doléhali na ni nebezpečím ještě krutějším a prostrannějším, než na Uhry.

Papež znal toto mocné postavení Jiříkovo velmi dobře, a přemýšlel, jakby je co nejrychleji zviklal. Pročež nic nemohlo přijíti mu méně vhod, nežli že Jiří právě ten čas ještě je utvrdil velikolepým dobrodiním, kteréž učinil císaři, vysvobodiv jej z obležení vzteklé chátry vídenské a sjednav mu narovnání s jeho bratrem Albrechtem. Viděti to nejlépe z odpovědi, kterou papež dal k žádosti císařově, aby zadržel zamýšlené církevní procesy proti králi českému. Psalť Pius II. Fridrichovi tato památná a zajímavá slova (31. prosince 1462): „Havel kaplan tvůj vypravoval nám, kterak tebe ve Vídni na hradě obklíčeného dobývali nešlechetní měšťané, a ty neměl jsi žádné naděje ke spasení, leda ve králi českém; ten jediný že mohl skrotiti Vídeňáky vzteklé a pomoci tobě na svobodu zase; pročež že prosíš, abychom proti němu, ačkoli osvědčil se býti kacířem, pokuty dle práva nevynášeli. O nešťastný věku náš, o *ubozí Němci, o bídné křesťanstvo, jehožto císař nemůže zachráněn býti než od kacířského krále! Přimnoženo tím bolesti naší,* i ačkoli za nehodné vážili jsme neskrotiti zavilost člověka kacířského; však ještě nehodnější zdálo se odepříti tobě pomoci v nebezpečí tak ukrutném. Pozdní byly přípravy a marné naděje naše. Psali jsme okolním knížatům, aby neopouštěli tebe: litovali všichni, nepomáhal nikdo. Naklonili jsme hlavy a *tobě k libosti pozdrželi jsme censury proti Čechovi zamýšlené*..."

Však boj počatý z Říma proti králi českému veden dále na všech stranách, potají i zjevně. Nejprvé opět vstoupil papež ve spojení s — Vratislavany.

Lhůta, kterou Jiří přísaze jejich byl dopřál, ještě nevypršela; tudíž s velikou radostí uvítali zprávu, že papež poslušenství jeho nepřijal a kom-

paktata prohlásil za zrušena. Psali ihned papeži list, v němž pokládali se za šťastny, že bůh prostému a pokornému lidu jejich zjevil pravdu, kteráž skryta zůstávala před očima moudrých tohoto světa, že král Jiří byl od jakživa kacířem neustupným a nenapravitelným. Také od té doby počínali již odpírati mu titulu královského a prosili papeže, aby je vzal do své ochrany. Pius II. nemeškal odpovědí svou, a dal jim *rozkaz*, *aby nepřisahali králi českému* dříve, než jim od stolice římské určitě nařízeno bude; zároveň poručil legatu svému, aby se usadil ve Vratislavi a držel celé Slezsko v poslušenství římském, to jest v neposlušenství českém. Když pak král Jiří v březnu 1463 zvláštním poselstvím žádal, aby papež napomenul Vratislavany k povinnosti jejich a nedopouštěl rušiti a trhati práva koruny české, Pius II. ihned odpověděl dvěma bullami, že již dříve osvobodiv Vratislavany od závazkův, kteréž s ním měli, k žádosti císařově a knížete bavorského prodlel sice s dalšími procesy, zdali by král ještě se vzpamatoval a napravil: ale vida, že toho učiniti nedbal, *přijal to město veřejně a slavně pod ochranu svou.*

Tu již objevuje se nám papež co zjevný rušitel státního práva českého a co rozsevač rozbroje ve státní společnosti české. Jiří stěžoval sobě proto do něho u císaře, a když tento vystříhal jej, aby se nemíchal do vnitřní politiky české, papež odpověděl jemu, že *Jiří*, *„jenž se nazýval králem českým,“ skrze osvědčení své na sjezdu svato-vavřínském vyloučil se sám z církve i z práva*, *i že musel již považován býti za mrtvého*: protož že muselo se psáti do Vratislavi, že *Jiří již králem býti nemohl*, ani že není slušně poslouchati toho, kdo sám odřezal se od těla Kri-

stova; také že již *nemohly žádné smlouvy ani závazky býti jemu ku prospěchu.* Kdyby prý císař byl nedával dobré o něm naděje, že papež již dávno by byl učinil, co povinen byl činiti proti němu. *Císaři k vůli že počká ještě,* ale pod výminkou, aby Vratislavští ku poslušenství nuceni nebyli.

Jak velice lišila se tato slova od přísných rozkazův, jimiž tenže papež v srpnu 1459 nařizoval Vratislavanům, aby přestalo v městě všecko hanění a pomlouvání osoby královy, ale aby raději plnili, čím jemu povinni jsou, neb král že osvědčoval se co den v poslušenství a věrnosti ke stolici apoštolské! A Jiří přece nechoval se k této stolici roku 1462 jinak než 1459; ani nebyl nyní křesťanem horším, než tenkráte. A což máme soudit o výpovědi papežově z onoho času, že nemá na péči politiku ale jedině pokoj mezi křesťany?....

Nezřídka tvrdilo se, že církev katolická zvláště pomáhá a přeje státní formě monarchické neb aristokratické; však dějiny všech věkův a národův dosvědčují, že tato církev nemá zvláštní zálibu v žádné soustavě vládní, nébrž že spojuje se vždy a všude s těmi živly, v kterých nalezá svou podporu, že neuznává za oprávněnou žádnou moc na světě, která jí v něčem odporuje, a že štve poddané k odboji i proti panovníku, jenž píše se „z boží milosti,“ neužívá-li veškeré své moci na prospěch její. Král Jiří jest této pravdy nejjasnějším důkazem.

Papež Pius II. nepřestával jedině na Vratislavských, kteří vlastně ani žádného povzbuzení proti Jiřímu neměli potřebí, ale znaje z vlastní zkušenosti smýšlení katolíkův v koruně české a jsa v tomto poznání utvrzen všemi legaty svými

a zvláště Fantinem, jejž král Jiří k žádosti knížete bavorského ze žaláře poděbradského dne 27. října 1462 pustil a přes hranice české bezpečně provoditi dal, — plížil se s jedem svým blíže k srdci Jiříkovu. Napomínal již také Olomucké a obyvatele jiných měst v Čechách a na Moravě, aby setrvali u víře a v poslušenství stolice svaté, nebojíce se prý nikoho a vědouce, že potřebné ochrany dostane se jim. Jednatelův papežských jen se hemžilo na Moravě a ve Slezsku: a veřejně hlásáno i od biskupův nejnemravnější učení, které kdy svět slyšel, „že protiví se bohu, kdo protiví se náměstku jeho; *papežská moc že může rozvázati a rozřešiti poddané od každé přísahy věrnosti, a že poslouchá boha, kdo náměstku jeho povoluje v těch věcech, kteréž dotýkají se víry a náboženství, třebas by byl i zlý.*“

Vida takovouto neřestnou agitaci mezi katolickým občanstvem svých zemí, král Jiří položil *generální sněm koruny české* ne do Prahy ale do Brna, města katolického, aby tu dorozuměl se s odpůrci svými sám. Šlechta katolická i v Čechách dopisovala sobě té doby s papežem zcela veřejně. Žádala jej, aby zatím zastavil procesy proti jejich králi, když prý jest naděje, že na sněmu brněnském najdou se cesty, kterýmiž i čest stolice apoštolské i pokoj zemí království českého budou opatřeny. Však *sněm brněnský* (13. července 1463) nevedl k žádoucímu cíli, poněvadž žádná strana nechtěla povoliti. Sjeli se stavové všech zemí korunních v hojném počtu, také biskupové a prelati. Jedni velebili poslušenství králi a vlasti, druzí poslušenství papeži. Význam celého sněmu složen byl v řeči, kterouž král odpovídal k žádostem strany katolické. „Radíte mi, pravil, abych se srovnal s papežem. Však on

nepřestává mě haniti a činí i pochybno, mám-li býti králem českým. Víte, jakové svobody má království toto, že nikdo nad ním rozkazovati nemá. Chcete podrobiti tu svobodu jemu? My slíbili jemu poslušenství, jakož povinni jsme podlé dávných výsad a obyčejův; chceme také s ním i s celým světem rádi míti pokoj, jednotu a svornost. Žádáte, abychom u víře sjednotili se s křesťanskou církví římskou; však jest patrno, že *církev římská i křesťanská nejsou jedno*; ona jest pomíjející a porušitelná, ale nikoli tato, *společnost všech věřících v Kristu, jichžto máme v Praze i v Čechách neméně než v Římě.* Svatý sbor basilejský propůjčil království tomuto za veliké jeho úsilí a zásluhy, některé *kompaktaty, při nichž my vychováni jsme a umříti chceme.* Vědomo jest vám, kterak jimi upokojeno bylo království toto a bez nich v pokoji státi nemůže. Protož žádost jest naše, že rozvážíce to, i kterak předkové naši králové zachovávali a spravovali zemi tuto při kompaktatech, pomocni budete, aby totéž i za našeho panování se dálo; neb kterak může papež požadovati od nás více, než od předkův našich, kteříž i sami méně ku kompaktatům byli vázáni, než my? I když oni nechali a hájili moc jejich neporušenou, tím více máme my to činiti, poněvadž slíbili a přisahali jsme zachovati a hájiti staré práva a obyčeje strany podobojí. Tato jest cesta nejlepší, po kteréž vy slušně s námi kráčeti máte; jináče chceme ve všem dle rady vaší chovati se k papeži. Kdyby pak to býti nemohlo, jakož obáváme se, že *papež jen svévole proti nám užívati bude*, máte pomáhati, aby těm věcem aspoň odklad se stal do *budoucího koncilium.* Jakmile to svoláno bude od Jeho Svatosti aneb sejde se jakkoli jinak, předložíme jemu kompaktata i

budeme jeho poslušni. Neb kdo má souditi a vykládati kompaktaty naše, nežli koncilium, od něhož jsme je dostali? *Však my rádi chceme srovnati se s papežem prostředkováním císařovým,* kterýžto slíbil nám i snaží se již také uvoditi věci naše s ním v úmluvy a pokoj. Protož napomínáme vás, mějte prozatím strpení a neohlašujte ani neprovádějte jaké procesy proti nám, pamatujíce čím nám jste povinni co pánu svému. *Máte mezi námi své životy a statky, ženy a děti, jichžto neslušno vám za příčinou kněží uvoditi v nebezpečí. Kněži kamkoli přijdou, všude panovati chtějí,* ale u vás jest tomu jinak. Však já nechci vám brániti ani překážeti, abyste nečinili papeži, čím jemu povinni jste.“ Tak mluvil král v rozčilení velikém.

Slovy těmito, jakkoliv ostře dotknul se jimi jádra věci, král Jiří sám propustil katolické občany koruny české z jednoty státní, uznávaje oprávněnost jejich hierarchicko-církevní odlučnosti ve sporu, jejž po mnohaletém úsilí s velikou zásluhou a slávou byl uvedl na společnou půdu vlastenecko-politickou, a jenž toliko na této půdě mohl býti urovnán právně.

Katolická strana sněmu brněnského nezavázala se k hájení kompaktat; slíbila toliko, *že přimluví se* za krále u papeže, císaře, kardinalův i obou legatův, kteří té doby bavili na dvoře císařově; vůbec pak *že počká,* až jak se skončí prostředkování císařovo. Patrno, kde vůdcové katolíkův již se octnuli. Jaká změna v mysli jejich od roku 1440! Tenkráte v listu mírném učinili úmluvy s kališníky horlivými, aby pro pokoj a jednotu v zemi kompaktata od nich všech byla držána a skutečně zachována; nyní pak netoliko prohlašovali, že kompaktat nemají potřebí, ale vidouce, že pro kompaktata papež chce zničit i krále i krá-

lovství, neměli se ani za uraženy a z hluboké skleslosti své vlastenecké nedovedli vzchopiti se k jinému rozhodnutí, leda že za krále svého, jejž co Čechové povinni byli hájiti až do těch hrdel a statkův, se přimluví! Však věděl papež, jak má rozuměti nábožným přímluvám těch, kdož králi svému slíbili toliko příměří, jsouce ochotni vrhnouti se naň, jakmile jim dáno bude znamení. Kdyby papež byl viděl, že všichni katolíci v Čechách a na Moravě jsou poctiví členové státu českého, nikdy nebyl by proti Jiřímu vystoupil s takovou odvahou a zlobou. A bez velezrády domácí nebyly by králi Jiřímu uškodily ani veliké nehody, kterýchž politika jeho této doby doznala za hranicemi.

Dne 2. prosince 1463 umřel ve Vídni bratr císařův, arcikníže Albrecht, bezdětek. Císař netoliko náhle byl zbaven nejprudšího soka svého, ale i dědil velikou moc; a od té chvíle již neměl potřebí přízně a pomoci Jiříkovy. Když pak koncem měsíce února 1464 nenadálou smrtí skonala i Kateřina, královna uherská, král Matiáš počal zjevně kloniti se k nepřátelům svého tchána, ba za krátký čas předstihl je všechny nešlechetností a zradou k němu. Byloť ovšem již za života královny Kateřiny patrno, že Matiáš váží sobě přízně a peněz papežových více nežli něžného svazku s králem českým, a Jiří, chtěje vytisknouti moc papežskou z politických dějin evropských sřízením stálého parlamentu všech křesťanských panovníkův a společným vypravením velikého vojska proti Turkům, nemohl s návrhy svými obrátiti se k panovníku, který by jim přál méně nežli jeho zeť. Matiáš zajisté bál se Turkův mnohem méně, než na sobě veřejně znáti dával, a veličil nebezpečí od nich hrozící hlavně proto, aby všichni

národové křesťanští, a zvláště papež mu posýlali peníze. Pius II. hned od počátku panování svého platíval mu veliké podpory, a Matiáš považoval otázku tureckou již příliš za svůj nejjistější a největší důchod, aby pospíchal na uklizení její. Tím méně byl ochoten, odevzdati ji do rukou krále českého, o jehožto snadném vítězství nad Turky nepochybovalo se, a jenž v obecném mínění evropském již byl vidín co příští — císař cařihradský. Když pak ještě papež Pius II., jenž o Jiříkově návrhu ke společné knížat proti Turkům výpravě záhy se dověděl, jal se i přemlouvati Matiáše, aby s králem českým se nespojoval, i posýlati mu více peněz než posud, a když zároveň byl sjednal konečnou smlouvu pokoje mezi ním a císařem Fridrichem: král uherský vstoupil v službu římskou proti svému tchánu, a návodem papežovým učinil sám (v listopadu 1463) smlouvu s republikou benátskou a s vévodou burgundským, že pod nejvyšším velením římským sami potáhnou proti Turkům. Od té doby král Jiří netoliko musel pustiti od úmyslův k výpravě turecké, ale byl i naprosto vyloučen ze všeho účastenství v záležitosti všem křesťanům společné a veledůležité.

Hrob královny Kateřiny byl pak zároveň hrobem i posledního zbytku vděčnosti a šetrnosti Matiášovy k Jiřímu, a návrh krále českého na sjednocení všech panovníkův světských k vůli pokoji a míru mezi národy křesťanskými potkal se na dvoře uherském s nezdarem. Matiáš považoval husity za kacíře, a hleděl k nim netoliko s nechutí ale i s opovržením; opravu církve prohlásil za starost i právo papežovo a všeliká koncilia světská i církevní toliko za pramen rozbrojův v církvi křesťanské. Z toho patrno, že politika Pia II. již panovala na dvoře uherském rozhodně.

Však tomu nebylo diviti se tolik, jako že rovněž mocně byla opanovala již také dvůr francouzského krále Ludvíka XI. Papež pracoval proti Jiřímu na všech místech s největším úsilím a slavné poselství české, kteréž v měsíci červnu 1464 bylo přijelo do Francie, aby Ludvíka XI. získalo pro spolek panovníkův světských proti papeži, bylo sice přijato s velikou poctivostí ale vrátilo se s nepořízenou. Hlavní jednatel Jiříkovy myšlenky na obmezení politické moci papežovy stálým parlamentem knížat světských, Francouz Antonín Marini, ministr zahraničné politiky české od roku 1460, již ani nevrátil se s posly českými do Prahy, nébrž zůstal ve vlasti své.

V polovici roku 1464 Jiří seznal, že všechny idey a návrhy jeho, aby v společnosti křesťanské vzbudil veliký společný pokrok, k němuž husitství by přidružilo se co část, byly zmařeny jednak nedospělostí ducha národův i panovníkův světských k svobodě náboženské i politické, jednak chytrostí diplomacie římské. Však trpký cit Jiříkův z této zkušenosti mohl být poněkud mírněn, když ani velikému jeho protivníku nedařilo se o nic lépe. Velikolepá výprava všeho křesťanstva proti Turkům, kterouž Pius II. pokládal netoliko za hlavní účel svého života, ale zároveň za jediný prostředek obnovení a rozšíření moci papežské nad všemi panovníky evropskými, skončila velmi smutně. Po šestiletém ohnivém povzbuzování všech národův a knížat křesťanských nalezl papež v přístavu jakýnském, odkud dle úmluvy celá výprava hnouti se měla, toliko něco křižácké sběře z krajin hornoitalských, ale žádné vojsko ani na zemi ani na moři. A přece toužil sám súčastniti se boje proti nevěřícím, a umírajícímu již tělu svému vystrojiti slavný průvod všech panovníkův křesťanských do

země zaslíbené. Tudíž před odchodem svým z Říma pospíchal vyřídit druhou velikou úlohu svého života, a dne 15. června (1464) kázal vypraviti *proti králi Jiřímu půhon řádný, aby obžalován jsa z kacířství, ve 180 dnech dostavil se osobně k soudu před stolicí apoštolskou.*

V Jakýnu čekal několik neděl, přijde-li kdo z pozvaných křižákův. Když pak dne 15. srpna zde zemřel, kardinalové vrátili se s mrtvolou jeho do Říma, o válce turecké již nemluvilo se a peníze sebrané pro ni poslány Matiášovi králi uherskému.

VIII.

Bully, kterýmiž krále Jiřího obžaloval z kacířství a poháněl na soud před stolicí apoštolskou, papež Pius II. poslal císaři Fridrichovi, aby dal rozhlásiti je po říši německé a v koruně české. Však císař, ačkoliv po smrti svého bratra již nedbal o přátelství krále českého, přece této doby ještě nejen nepropůjčoval se k službám proti němu, ale choval se k němu příznivě. Jiří totiž v těch časích získal sobě velikou zásluhu o povztýčení moci Fridrichovy v říši německé a rozsudkem svým pražským učinil konec šestiletému velikému rozbroji a krveprolití mezi knížaty německými. Aby za tato dobrodiní osvědčil mu svou vděčnost, císař bully papežovy potlačil a umořil, že ani nebyly řádné rozhlášeny.

Zatím ustrojoval se v Čechách proti králi odpor tím nebezpečnější, čím jasněji vycházelo na jevo, že bez něho všechna zloba a nešlechetnost zahraničná ani nebyla by opovážila se na nějaký podnik. Moc královská v Čechách byla po smrti

Václava IV. mnohaletými bouřemi krvavými a dlouhým bezvládím úplně klesla. Tím více pak rozmohla se zpupnost šlechty, v jížto rukou všechna moc branná složena byla. Tato třída národa nemajíc koho poslouchati, libovala sobě v nekázanosti, provozovala násilnictví dle vůle své a nedbala, aby obnoven byl pevný řád v zemi. K tomuto pak čelila snaha páně Ptáčkova a politického dědice jeho, Jiříka z Poděbrad, který, jakmile se dostal v čelo strany své a zvláště za doby svého správcování provedl vznešený úkol ten v plné míře. Za krále Ladislava sami páni pomáhali tvrditi moc a zvelebovati vážnost královu, poněvadž jim dostávala se přední místa při vládě. Zvláště šlechta katolická velmi ochotně svolovala k povztýčení moci královské, poněvadž v něm spatřovala sílení své vlastní strany v zemi. Tak umlkly hněvy proti Jiřímu, vzniklé v čas mocné jeho správy zemské pro pokořování zpupnosti a krocení svévole panské. Poněvadž pak Jiří z veškeré šlechty české byl nejdokonalejším vzorem v podrobování se pod obnovenou moc královskou, a mocného postavení svého vedlé krále Ladislava užíval tak pečlivě a moudře, že ani v své důstojnosti se nesnížil ani stavovskou citlivost svých kolegův nepohoršil, tož po smrti mladého krále panstvo neodporovalo důrazné vůli celého národa, jenž chtěl míti svého miláčka na trůně. Ale když dosednuv na trůn, Jiří tutéž moc, kterou šlechta při Ladislavovi netoliko trpělivě snášela ale i horlivě utvrzovala, jal se provozovati ve jmenu vlastním a se zdarem i leskem co rok skvělejším, tu procitla žárlivost i závist u mnohých, kteří sice rovnali se mu rodem, ale pro přednost jeho ducha neměli v sobě ani míry ani smyslu. Byla pak to jedině šlechta katolická, která moci královĕ nad sebou

nepřála. Nechuť a odboj její proti Jiřímu proskakovaly ve všech zemích korunních již po dvě léta. Však nejvíce přibylo záští jejímu po velikém moru, který již na podzim r. 1463 v Čechách počal, a zvláště prudce v srpnu a září 1464 zuřil. Úmrtím mnoha pánův a zemanův zemských nastala potřeba dáti poručníky sirotkům jejich. Podlé práva českého, umřel-li kdo nepořídiv o statku svém, král sám ustanovil poručníka dědicům jeho. Toto právo bylo ovšem velmi důležité, poněvadž poručník dědil po svém schovanci, kdykoli tento umřel v nedospělosti své. Po všechny časy vykonáváno toto právo královské v Čechách bez odporu. Však nyní počala bouřiti se pro ně šlechta katolická, vidouc, že král Jiří, aby dle práva a povinnosti své opatřil sirotky zemřelých pánův a zemanův poručníky, nevybírá je příliš hojně ze společnosti její, ale že milostí svou je štědřejším ke šlechtě kališnické. Byla to ovšem odvážná žádost, aby král, maje úplně na vůli, jmenovati poručníkem, koho vůbec uznává k úkolu tomu za spůsobilého a za správného, rozmnožoval moc těch, jichžto povinná věrnost k němu již byla utonula v nemravném učení římském, že krále kacířského poslouchati nesluší.

Mezi nespokojenci stál na prvním místě nejvyšší purkrabí pražský, pan *Zdeněk ze Šternberka*, někdy páně Jiříkův přítel. Tento šlechtic český byl třetím v trojlístku úhlavních nepřátel krále českého: druzí dva byli papež a král Matiáš. Některý čas každý pracoval o sobě, až se poznali v společné myšlence: *svrhnouti Jiřího s trůnu.* Od té chvíle byli jedna duše.

Zdeněk ze Šternberka má v tom plánu účastenství ohavnější, než oba společníci, poněvadž jedině z pohnutek osobních páchal nejšerednější

zradu na své vlasti. Dějiny národa českého bohužel mají v sobě velikou kapitolu domácích proklatcův: Zdeněk ze Šternberka i zde vyniká v nejsmutnějším trojlístku vedlé svých dvou stavovských kolegův, Miloty z Dědic a Jaroslava Bořity z Martinic*)... Míněním, kteréž jmenem katolické strany na památném sněmu pražském r. 1462 byl pronesl o kompaktatech, Zdeněk ze Šternberka již zřejmě se osvědčil co protivník krále Jiřího. Od té doby rostla v mysli jeho nenávist proti němu, až roku 1465 vzplanul k němu žádostí pomsty až do smrti neukrotitelnou. Cítilť se hluboce uražena v hrdosti své, když Jiří po moru 1464 nejmenoval jej poručníkem v žádné osiřelé rodině šlechtické. Jiří měl k tomu mimo své politické také obecně mravní příčiny podstatné. Šly totiž o panu Zdeňkovi řeči nikoliv chvalné; pravilo se, že již co poručník některých nejzámožnějších rodin panských obohatil se neslušně. Když pak Jiří z té příčiny hlavně mu odepřel poručnictví nové, Zdeněk stal se nad míru horlivým katolíkem a vstoupil v šlepěje pana Oldřicha z Rosenberka, jenž před třemi lety byl umřel na své samotě v Krumlově (28. dubna 1462). Sřízení spolku feudalního proti královské moci Jiříkově bylo hlavním účelem jeho. Feudalism vůbec byl původem vší neřesti v Čechách proti králi Jiřímu a uškodil mu více než papežský katolicism. Jiří sesílením moci královské a chráněním lidu proti šlechtě ovšem provinil se proti feudalnosti rovněž těžce jako usilováním o platnost kompaktat proti katolicismu papežskému. Zdeněk ze Šternberka byl pak vzorem feudala

*) Milota z Dědic zradil krále Přemysla Otokara II. v osudné bitvě proti Rudolfu habsburskému r. 1278. Jaroslav Bořita z Martinic byl r. 1618 shozen s oken královského hradu v Praze.

v patnáctém století a nenáviděl „krále lidu“ z celého srdce svého. Že nalezl spojence jedině mezi katolíky, rozumí se sebou samým; neboť feudalism a papežský katolicism vládly tenkráte celou západní polovicí evropskou. Táž moc, kterou Jiří z Poděbrad co slepý stroj svých vůdcův pomáhal vztyčovati na hrobích lipanských, jala se nyní napřahovati své záhubné rámě proti velikému dílu jeho národnímu. *Jednota panská* pod vedením Zdeňka ze Šternberka byla pokračováním jednoty strakonické pod náčelnictvím Oldřicha z Rosenberka, obě pak vyklíčily z mrtvol demokracie české u Lipan. Král Jiří nedal feudalům vedlé sebe panovati, do své rady povolal také nešlechtice, bránil šlechtě kupovati od sedlákův svých pole a klásti je do desk zemských bez zvláštního povolení, staral se vůbec o moc a prospěch království i koruny více než o užitek a slávu panstva; . . . což tu nebylo dosti příčin k nespokojenosti, k reptání, k žalobám, k spiknutí, k odboji a k zradě feudalův? . . . A bylo diviti se, že političtí nespokojenci z koruny české záhy hledali a nacházeli ochranu a podporu v Římě?

Úmrtím papeže Pia II. Jiří nezískal naprosto nic. Věci dospěly již tak daleko, že bylo jedno, kdo seděl na stolici Petrově. Jiří měl proti sobě již všechnu obnovenou moc absolutismu římského, měl proti sobě papežství, nikoliv papeže. Že pak tento absolutism jevil se proti němu způsobem tím surovějším, čím sprostší byla ruka, která vykonávala jej, rozumí se sebou samým. A kardinal Karvajal, jenž již v radě Pia II. měl hlas rozhodný, po jeho smrti jsa pánem situace, nezapomněl na svou osudnou návštěvu v Praze, a postaral se, aby na uprázněnou stolici papežskou byl povýšen jeden z největších sprosťákův a váš-

nivcův, kteří kdy na ní seděli. Petr Barbo, synovec někdy papeže Eugenia IV., člověk bez všeho vzdělání a bez vší mravní ceny, stal se nástupcem Piovým; a zakládaje si nejvíce na kráse těla svého, kterou stále nosil na odiv obecného lidu, chtěl sobě dáti jmeno Formosus, však nevědomo z jaké příčiny užil památky největšího apoštola Kristova a nazval se — *Pavel II.* Bylť nad všeliké pomyšlení hrdý, marný, zženštilý a ukrutný, šperkův a pamlsek až pohoršlivě milovný; audience pak dovolati se u něho nebylo lze bez — peněz. Kardinálové ovšem sami zmýlili se v něm velice. Před volbou totiž usnesli se o některých článcích, které zachovávati se zavázali, na kohokoli z nich by volba padla; nejdůležitější byl, že co nejdříve mělo býti svoláno obecné koncilium. Petr Barbo podepsal listinu s větší ochotou a horlivostí než všichni ostatní; ale jakmile dosedl na trůn, přinutil své voliče, že odvolali ty články, poněvadž prý moc papežská právně ani nemohla býti obmezována žádnými kapitulacemi. Toto oblouzení kardinalův není v dějinách papežství příběhem jediným; dělоť se jim tak pokaždé, kdykoliv spekulovali buď na slabost buď na hloupost svého volence....

Však nevznikly z té mýlky v Římě žádné spory; kardinalové brzy úplně smířili se s Pavlem II., vidouce, jak rychle se vpravil do věcí českých a jak rázně vystupuje proti husitství, jim všem rovněž nebezpečného a nenáviděného. Pavel II. pak jal se spravovati dědictví Piovo s vášní tím prudší, čím více cítil se i osobně uražena králem českým. Jiří totiž opomenul vypraviti k novému papeži posly se svou gratulací, a to byla za oněch časův veliká chyba; marnivost Pavlova pak učinila z toho hřích, který nemůže dojíti odpuštění ani na tomto ani na onom světě, a všichni zrád-

cové království a koruny české od té chvíle nacházeli v Římě ochotné vyslyšení a podporu. Rada katolíkův mírnějších, aby papež počínaním svým neuvedl v nebezpečenství všecky katolíky v koruně české, brzy nebyla ani přijímána, když také z Moravy nespokojenci političtí a zrádcové vlasti hledali ochrany a pomoci proti svému králi u stolice apoštolské.

Ještě pokud císař se přimlouval za Jiříka, zdržoval Pavel II. proud svého hněvu proti němu; když pak i on se stal nepřítelem svému někdy osvoboditeli a dobrodinci, tu již nebylo žádné naděje na jednání mírné. Nepřátelství císařovo proti králi Jiřímu ošemetně spůsobil také pan Zdeněk. Ten již po delší čas měl nesnáze a půtky s císařem pro některé dluhy a náhrady, které si za ním počítal. Odbýváno o tom několik sjezdův mezi radami císařovými a královými; poslední měl býti ve Znojmě dne 10. března 1465. Však se strany české nepřijel nikdo; toliko na zejtří dodáno radám císařovým psaní zavřené, jakoby bylo přátelské, a když otevřeno, nalezena v něm válečná odpověď císaři od pana Zdeňka i od třiceti šesti jeho pomocníkův českých, mezi nimi také rad královských. Císař i dvůr jeho považovali ten skutek za důkaz neupřímnosti a potutelnosti krále českého, a pan Zdeněk nepospíchal vyvesti je z omylu, čím více práhnul, popuditi také císaře proti němu. Však konec všech těchto sporův a podskokův byl, že císař ještě v letě roku 1465 se Šternberkem se smířil, ale králi českému že od té chvíle zůstal nepřítelem až do smrti.

Vedlé Zděnka ze Šternberka co hlavy a ředitele brzy osvědčoval se v jednotě panské horlivým *Jošt z Rosenberka*, často již jmenovaný biskup

vratislavský, který jsa zároveň proboštem kostela pražského a mistrem řádu strakonického, více času meškal v Čechách a v Praze než na svém biskupství, a ještě jako v poslední chvíli se pokoušel o uvedení krále Jiřího do bezvýminečného poslušenství římského. Když pak svou snahu seznal zmařenu, vystoupil proti sestřenci svému co zjevný nepřítel. Po některých sjezdech tu ve Strakonicích sídle Joštově, tu na Krumlově u jeho bratra, tu na Zelené hoře u pana Zděnka ze Šternberka jednota panská utvrdila se závazky a přísahami členův, a rozepsala o králi žaloby, jakoby rušil zřízení zemské.

Aby učinil konec všem pokoutním a temným pletichám a zachoval veřejný život národa na cestě ústavní, na kterou jej byl s velikým namáhaním sám uvedl, král Jiří rozepsal valný sněm do Prahy ke dni 23. září, kdež nespokojenci měli přednesti stížnosti své shromážděným stavům, aby o nich rozhodli. *Král podroboval se výroku sněmu ve při s poddanými svými!* A oni žalovali naň, že ruší práva zemská! Byli to kromě Jošta i Zdeňka zejmena páni Jan z Rosenberka, Jan a Oldřich Zajícové z Hasenburka, Bohuslav ze Švamberka, Vilém z Illburka, Jindřich starší a mladší z Plavna, Děpolt z Risenberka, Jaroslav a Jan synové páně Zdeňkovi, Jindřich z Hradce, Burian a Linhart z Gutšteina i Dobrohost z Ronšperka; tedy členové nejvyšší šlechty české, mezi nimi vůdcové jednoty někdy strakonické. Tito pánové nedostavili se na sněm pražský, nébrž vypravili naň toliko deputaci dvou členův, kteří jmenem celého spolku podali králi co poselství sepsaných dvanácte článkův stížných, jimiž prý král byl prohřešil se proti svobodám zemským. Když pak Jiří planost a svévolnost všech žalob jednoty

panské veřejně na sněmu dokázal, a odmítnuv od sebe všechno bezdůvodné naříkaní slavně se prohlásil, že i dále bude jednati toliko co jest k dobrému a poctivému celého království a koruny české, budiž komu libo neb žel: tu (dne 26. září 1465) nejvyšší písař zemský pan Burian Trčka před poslem jednoty panské *jmenem celého stavu rytířského* četl řeč ke králi, jakožto odpověď k stížnostem té jednoty. Řeč ta nepouštěla se do podrobného rozboru žalob od panstva na krále vynešených, ale svědčila o úplné a věrné oddanosti celého stavu ku králi a posuzovala chování jednoty panské velmi přísně: král že ani zemanům ani komu jinému bezpráví žádného nečinil a nečiní, poselství od pánův některých učiněné že bylo věc smyšlená, i že dálo se stranně a výtržně, a stav rytířský celý že bude státi vedlé královy Milosti do těch hrdel i statkův, jako vedlé pána svého milostivého. K osvědčení tomu přistoupili také Pražané a jiná města všecka, prohlašujíce, že vedlé zemanův i jiných pánův, kteří se krále přidrželi, chtějí radni a pomocni býti Jeho Milosti do těch hrdel i do statkův, jako pánu svému nejmilostivějšímu.

Králi dostalo se tudíž slavné zadostiučinění téměř od celého království, ale šlechta odbojná nedali odstrašiti se od záměru svého porážkou takovou; nébrž sjeli se *na Zelené hoře* u pana Zdeňka ze Šternberka a tu (dne 28. listopadu 1465) *zapsali se sobě vespolek k radě a pomoci vší silou na pět lét.* Tímto zápisem jednota panská byla pevně ustrojena a členové její od té doby již nejezdili na sněmy do Prahy. Ústavní život český octnul se opět v té žalostné dvojitosti, v které byl na počátku roku 1440. Však řád, pokoj a jednota ve vlasti již dávno přestaly

býti péčí členův jednoty panské. Záměry jejich braly se cestou jinou.

Již mezi stížnostmi, zaslanými na krále k sněmu pražskému žádali, aby koruna a klenoty zemské, které choval v ochraně králův syn Viktorin, byly vydány jednomu z nich, který prý na věrné chování jich učiní přísahu. Však vydati té doby korunu bylo tolik jako vzdáti se jí; neboť členové jednoty panské přiznávali se k nejšerednějšímu učení římskému, že přísaha učiněná kacířům nezavazuje k žádné povinnosti.

Nejlepší pak svědectví o pravdivých úmyslech svých té doby podali sami naučením, s kterýmž vypravili spolujednotníka svého, Dobrohosta z Ronšperka, k papeži do Říma. Opakujíce žaloby své na krále Jiřího, rozepsané také již ke všem okolním panovníkům, při stolici římské, *žádali, aby papež jim dal jiného krále*; pravili, že ochotně přijmou, kohokoli papež ustanoví, ale že nejraději by měli krále polského; *především pak prosili, aby osvobozeni byli závazku věrnosti, kterouž co poddaní byli přisahali.*

Při této příležitosti vyšlo na jevo také pravdivé smýšlení císařovo. Pan Dobrohost na své cestě do Říma zastavil se v Novém Městě pod Vídní, a nesl pak odtud císařův list, kterýmž jednota panská poroučena byla papeži pod ochranu.

Však zelenohorští velezrádci nemuseli příliš doprošovati se přízně papežovy. Pavel II. k stálému popouzení Karvajalovu poručil obnoviti proces, jejž Pius II. proti Jiřímu byl ohlásil. Dne 2. srpna 1465p ohnán Jiří z Poděbrad, „jenž se nazývá králem českým,“ aby ve dnech sto a osmdesáti dostavil se osobně ke dvoru papežskému a vyvodil se z nářku kacířství, odpadlictví, křivé přísahy, svatokrádeže, rouhání a jiných s nimi spojených

nepravostí. A již za čtyři dni, tedy před dojitím soudu, dal papež plnou moc svému jednateli na dvoře císaře Fridrichově, Rudolfu biskupovi levantskému, aby jmenem stolice apoštolské nejen rozvázal závazky, kterými lidé k Jiřímu Poděbradovi, buď co přátelé a spojenci, aneb co poddaní vázáni byli, ale také aby do klatby dával všecky, kdoby jemu ještě dále pomocni býti chtěli jak vůbec, tak i zvláště proti katolickým jeho poddaným. Zároveň měl týž biskup zajeti osobně ke všem předním knížatům německým, aby žaloval na krále českého a rušil přátelské s ním svazky. Uherský král Matiáš dostal jiným jednatelem papežovým psaní obsahu podobného. Zvláště napomínal jej papež, aby pomocen byl procesům podniknutým proti Jiřímu na ochranu víry.

Mezi knížaty německými nemělo vyzvání papežovo účinku naprosto žádného, se zdarem tím větším pak potkalo se u Matiáše. Král Jiří ještě ani netušil, jak zradně zeť jeho o něm smýšlí, a nadál se do něho ještě prostřednictví v urovnání sporu s Římem cestou mírnou, když při císaři bylo vše ztraceno. Však Matiáš hleděl k svému tchánu již toliko co k husitě, jejž Řím pohnal na soud pro kacířství.

Nová nabídnutí papežova vedla krále uherského ještě o rozhodný krok dále. Vida jej totiž k svým plánům nejvíce nakloněna, Pavel II. vyzval jej přímo, aby hájil stolici apoštolskou jak proti nevěřícím Turkům tak proti zlevěřícím Čechům, a nedal se rozpakovati ani někdejšími svazky, ani brannou mocí jejich, jist jsa odplatou za to jak v nebi, tak i na zemi. Tato slova papežova byla Matiášovi hudbou neodolatelnou. Bažilť ještě více po moci a panování než po cti,

a hlava jeho šířila se myšlenkou, že by bylo možná, postaviti na ni o jednu korunu více. Tudíž netoliko mimo vůli, ale i mimo vědomí sněmu uherského dal z ležení svého na řece Drávě dne 2. října papeži odpověď: „Kážeť mi Svatost Vaše, abych procesům apoštolským *proti tak řečenému králi Jiřímu* přispěl svou přízní a pomocí, a dal je v zemích svých provesti a zachovávati. Jižť jsem já jednou, nejsvětější otče! svaté římské církvi a Vaší Svatosti celého se obětoval i s královstvím svým. Nic mi tak těžkého, nic tak nebezpečného boží na zemi náměstek, ba ani bůh sám poroučeti nemůže, čehož bych podniknouti za věc pobožnou a spasitelnou nepokládal, čehož bych směle neodvážil se: zvláště když činiti jest o upevnění víry katolické a potření nevěry lidí nešlechetných. *Aniž mnou hýbají dávné úmluvy, z potřeby časův uzavřené, o nichž vím, že mocí papežskou mohou všecky snadno zrušeny býti, aniž co nejméně děsím se moci čikoli. Postavilť jsem se já, k napomínaní Svatosti Vaší a předkův jejích, proti nepřátelům mnohem povážlivějším, než jsou Čechové. Buďže tedy proti Čechům, buď že proti Turkům táhnouti jest, hotovi jsme Matiáš spolu i Uhersko! Pokudkoli stačí mé a království mého síly, jsouť a zůstanou na věky oddány především stolici apoštolské a Svatosti Vaší!*“

Tak daleko, kam nabídnutí Matiášovo, ještě ani nesáhala žádost papežova, a ustrnutí, kteréž pojalo mysli obecné, když papež o návrhu svého miláčka nemeškal dáti radostnou zprávu všem svým věrným, bylo tak veliké, že ani Vratislavané psaní římskému neúvěřili. Viděliť se ve všech svých nešlechetnostech a zlobách překonány ošemetností královskou!

Jakkoliv pak nabídnutí Matiášovo velmi prudce

podnítilo politiku papežskou, přece zároveň uvedlo ji na nemalé rozpaky. Česká jednota panská žádala sobě za pána krále polského nikoliv uherského. A přece papež nemohl ani zamítnout návrh uherský, nevěda, nebude-li muset k němu uteci se. Z té příčiny minula ještě dvě léta, než počal boj. Tím časem dvůr římský choval se ku králi uherskému, jakoby slovům jeho nebyl srozuměl, a hlavní jeho péče byla obrácena k tomu, aby dostal podobné nabídnutí od krále polského Kazimíra. Aby pak v době těchto diplomatických jednání neklesala odvaha českých zrádcův zemských, a Jiří aby neměl oddechu, papež bullou dne 8. prosince 1465 slavně prohlášenou, a „mocí všemohoucího boha i blahoslavených apoštolův Petra a Pavla, všecky a všeliké pány a zemany, všecky obce měst, městeček, hradův a vsí, a všecky jednotlivé osoby v království českém, markrabství moravském i ve Slezích, pokud prý to království nebude opatřeno králem křesťanským, od všeliké přísahy věrnosti, manství, poddanosti a služby témuž Jiřímu činěné aneb činiti obvyklé, osvobodil a pod vyhrožováním božího soudu napomínal, aby věrnosti, kterouž toliko katolickému králi povinni byli, neprokazovali člověku kacíři, odpornému bohu a přestupujícímu všecka jeho přikázaní; také užitkův, poplatkův a důchodův království a koruny aby nedávali jemu, jeho v boji a válkách aby nenásledovali, sněmův, sjezdův a rokův od něho ukládaných aby nenavštěvovali, a všeho vůbec i všelikého s ním obcování aby naprosto se varovali.“

Když takovým spůsobem papež o Jiřím rozpisoval se již po světě, před jehožto očima přece musel poněkud šetřiti důstojnosti svého úřadu a před nímž tudíž své žalostné řemeslo pokrýval

jmenem všemohoucího boha i blahoslavených apoštolův Petra a Pavla: můžeme tušiti, jak o králi českém mluvil tam, kde svému přirozenému sprosťáctví a své mstivosti nemusel činiti žádné násilí. Jeden takový příběh zachoval se v paměti lidstva. Za týden po vyhlášení bully prosincové přibyl do Říma posel krále Jiřího s odpovědí k bulle srpnové. Byla třetí neděle adventní, papež vracel se ze mše. Tu přistoupil k němu český panoš a řekl: „Nejsvětější otče! Toto psaní posýlá Svatosti Vaší syn věrný, král český, pán můj milostivý.“ Uchopiv psaní, papež osopil se na ušlechtilého panoše: „I kterak ty bestie opovažuješ se před námi nazývati králem kacíře od církve odsouzeného? Jdi na kolo i s tvým chlapem kacířským!“ a mrštil psaním o zemi; kteréž pak dodáno Karvajalovi. Panoš čekal na odpověď; ale o svátcích vánočních, když papež spatřil jej v kostele opět, poslal k němu svého lokaje se stříbrnou holí. Ten dvakrát klepnuv jej na hřbet, vyhnal z kostela. Posel krále českého ovšem dal se do hlasitého lání a kletí a té chvíle opustil Řím se sluhami svými. Byl to poslední list Jiříkův k papeži. A co mu psal? Pravilť, že přisáhl i papeži vypleti kacířství v zemi své, i kališníkům, že zachová je v tom stavu, jako předkové jeho. Kterým pak právem byl by měl on stíhati je z kacířství, když oni měli svědectví od nejvyšší moci církevní, od sboru basilejského, že byli věrní křesťané a praví synové církve? On co laik že neměl o tom soudné moci žádné; a chtěl-li dvůr římský odsouditi je, že žádala spravedlivost, aby před odsudkem byl je vyslyšel řádně. Král že nezdráhá se dáti se souditi o husitství na místě pravém, před soudci a svědky náležitými. Však do Říma že postaviti se nemohl. I žádal, aby mu

soud osazen byl ne-li v království českém, aspoň nedaleko jeho hranic, u přítomnosti kardinalův a jiných legatův, císaře, králův a knížat křesťanských: tam že hotov bude vyvesti se ze všech vin jemu křivě přičítaných a podrobiti se nálezu, kterýž tu vynešen bude.

Král Jiří stále nabízel zbraň ducha k boji, k němuž nepřátelé již dávno brousili meče. Bohužel, že strana jeho v Evropě vůbec byla menší. Však tím slavnější paměti dobyli sobě, kdož nedbajíce žádných příkoří a hrozeb, veřejně hlásili se k ní. Mezi těmito hrdinami ducha byl za hranicemi Čech nejvýtečnější Řehoř z Heimburka, znamenitý státník a učenec německý, který již po dvacet lét byl podněcovatelem a vůdcem všech zápasův, čelících v říši německé proti obnovení dávné moci papežské, a jenž pro tyto snahy své již od některého času šťastně žil v papežově klatbě. Tento v dějinách osvěty evropské slavný muž, znamenaje svrchovaně neřestnou politiku, která z Říma proti králi Jiřímu se provozovala, psal kardinalu Karvajalovi, že již také mnozí v Němcích křičeli na počínaní dvora římského, neb co prý zůstane svatého mezi lidmi, když úmluvy a přísahy slavné napořád rušiti a rozvazovati se budou? Lid že nemůže srozumět, proč stolice apoštolská tak náhle mění své chování proti králi, který se nezměnil, ale zůstal takový, jakový byl, když otec svatý ještě synem milým jej nazýval. Karvajal odpověděl mu s velikým pokáraním, že rozvazování přísah činěných kacířům nebylo nic nového, nébrž že bylo potřebno i chvalitebno; neb co kdo odjímá kacířům, to že dává bohu. Jiřímu pak vzkázáno z Říma hlavně působením posla jednoty panské, Dobrohosta z Ronšperka, že pro uvarování nákazy v koruně české

bylo potřebí, aby shnilý úd odřezán byl od těla církve, když již zmizela všeliká k uzdravení jeho naděje.

Kdo za nynější doby by trápil se proto, že vytýká se mu kacířství, byl by považován za blázna: však jinak bylo v oněch časích, když vlastnosti panovníka světského v životě papežův vynikly nad povinnosti jejich náboženské; jinak bylo v oněch smutných časích, když papežové dávali a brali koruny panovníkům světským, když potáhli na sebe nejvyšší moc pozemskou, když byli státníky a vojáky, když usnešení sborův církevních, odpouštění hříchův a kletba byly toliko stroji státního umění římského. Jinak bylo v oněch temných časích, když v Římě bylo vše na prodej: hodnosti církevní lidem vznešeným a odpuštění hříchův lidem prostým; rozkoše světa kardinalům a arcibiskupům, a radosti nebeské — „věřícím." Jinak bylo v oněch nešťastných časích, když papež za dobré peníze dělal falešné směnky na boha! Tenkráte nebylo v celé mluvě lidské slova potupnějšího nad slovo „kacíř." Naznačovalť se jím nejvyšší stupeň vší zlořečenosti a špatnosti, všeho padoušství a darebáctví, a dvůr římský nadál se, že jak panovníci tak i národové, kteří byli v poslušenství jeho, k pokřiku „kacíř!" ihned s vražednou zbraní vrhnou se na kališníky české jako před čtyřiceti léty. Jednatelé papežští rozjeli se po všech krajinách kolem Čech; nejhorlivější z nich, Němec biskup Rudolf, usadil se ve Vratislavi, a netoliko popouzel odtud knížata a národy německé, ale rozeslal odtud i bully papežovy do všech katolických hradův a měst v Čechách, na Moravě, ve Slezích a v Lužici a vyhrožoval klatbou všem, kdokoli by neposlechli hlasu římského.

Však jakkoliv Němci, naučivše se ze strašných

porážek svých válečnému umění českému, zbraně kacířské již nebáli se tak, jako před čtyřiceti léty, přece již nehrnuli se pod hesla papežská; a mezi katolíky, kteří žili v koruně české, sami biskupové Jošt vratislavský a Tas olomucký na veliké poradě katolické ve Vratislavi, kteráž odbývala se s vědomím i svolením krále Jiřího, mírnili vášeň a bojechtivost jednatele papežského, ovšem nikoliv z netečnosti u víře, ale ze strachu před mocí Jiříkovou. Biskup Jošt tvrdil, pokud katolíci nebudou míti mocného ochránce z ciziny, že každá vzpoura a válka proti králi povede k záhubě církve a synův jejích. Biskup Tas přisvědčil k slovům svého kolegy a doložil, že katolický lid moravský co den úpěnlivě prosí jej, aby bránil vypuknutí rozbroje a války, poněvadž prý snáze bylo dávati poplatky třebas kacířům, než dívati se na chatrče své popálené a osení pošlapané. I vyslancové měst moravských, Jiřímu nejodpornějších: Brna, Olomouce a Znojma namítali, papež a preláti že by byli měli dříve postarati se, aby Jiří nebyl korunován: ale když dostal od papeže korunu, že města náležející k té koruně nemohla odepříti mu přísahy věrnosti; nyní pak že nemohou a nechtějí rušiti přísahu, když král jim k tomu nedá příčinu, poněvadž posádky královské všude je drží na uzdě, a potrestaly by každou vzpouru na místě. Kazatelé vratislavští ovšem vytýkali katolíkům moravským bázeň a zbabělost, pravíce, kde jde o víru, tam že jeden křesťan porazí deset kacířův, a nestačí-li síla křesťanův, že bůh pošle anděly své na pomoc; ale biskup Rudolf přece uznal za potřebí, netisknouti katolíky české a moravské proti Jiřímu dále a odložiti rozhodnutí, až přijde naučení z Říma.

Jediné město *Plzeň*, kamž se byli odstěho-

vali z Prahy hlavní náhončí legatovi, a duchovní vůdcové katolíkův v Čechách, Hilarius děkan a Václav Křižanovský někdy kališník nyní kanovník kostela pražského, vzdvihlo se k brannému odboji proti králi, a dostavši podporu 500 dukatův z pokladny papežské, vzalo do své služby roty švýcarské a švábské, tak že Jiří musel poslati na ně vojsko. Přičiněním jednatele papežského Plzenští pak brzy vstoupili do panské jednoty české, s kterou tím časem někteří páni ze sněmu pražského soukromí vyjednávali v Budějovicích, doufajíce, že při nevýslovné dobrotě královĕ přece ještě bude lze navesti je na cestu vlasteneckou. Hlavní péče smírcův nesla se k tomu, aby jednotníci opět vstoupili na společnou půdu ústavní, aby dostavili se na sněm, jejž pro urovnání všech rozepří a nepokojův zemských král byl rozepsal do Prahy v ty dni po sv. Jiří r. 1466. Vyjednávaní skutečně přestalo na tom, že jednotníci slíbili přijeti na sněm pražský. Tento slib pak neučinili proto, že chtěli vrátiti se k povinnosti své; ale že té doby nemohli v zradách svých pokračovati, pokud nedostali odpověď z Říma. Ta ovšem přišla brzy po úmluvách budějovických, ale nepotěšila odbojné šlechtice české. Jako někdy pan Oldřich z Rosenberka žádali totiž také oni proti králi Jiřímu papeže za — peníze. Ale tu se zmýlili. Posel jejich, pan Dobrohost přinesl z Říma mnoho pergamenu a papíru s bullami proti kacířskému králi, ale ani groše na válku, poněvadž závazky, které mezi sebou měli, dle výpovědi kardinalův směřovaly jen k užitkům jejich vlastním, a nikoliv ku prospěchu církve. Papež těšil je toliko, že bůh je neopustí, a napomínal aby setrvali v odporu proti kacíři, proti kterémuž i on prohlásí kříž po celém křesťanstvu, a ponechá

k potřebě jejich, cokoli ve truhlách na odpustky sebráno bude.

Těmito novinami jednota panská byla uvedena na osudné rozcestí: má dle svého slibu jít na sněm a poddati se králi, aneb má trvati dále? Pan Zdeněk ze Šternberka již před samým sněmem pražským svolal všechny členy její na poradu do Roudnice. Přijeli všichni, toliko nejmocnější a nejbohatší z nich, pan *Jan z Rosenberka*, bratr biskupa Jošta, jenž též přítomen byl, nedostavil se; šelť do Prahy, poněvadž prý tak umluveno v Budějovicích a poněvadž prý páni neměli příčiny staviti se déle proti králi, jenž podával se k nápravě. Jednota prohlásila jej za zrádce a pan Zdeněk, aby rychle zacelil těžkou ránu, kteráž spolku tím příběhem zadána byla, jal se tím horlivěji podněcovati mysl všech ostatních jednotníkův, osvědčiv se, že raději chce býti žebrákem, než by se podal kacíři.

Tím zároveň rozhodnuto, že jednotníci proti danému slovu do Prahy na sněm nepůjdou. Poslali tam jen své plnomocníky, kteréž král v přílišné své mírulibosti uznal a do sněmovny pustil, ještě nevěda, že přeje přístupu k sobě podvodníkům a ošemetným zrádcům. Pan Dobrohost byl totiž přátelům svým přinesl vědomost netoliko plánův papežových s polským králem Kazimírem, ale i návrhův Matiášových. Z toho oni nabyvše naděje k ochraně cizí, uznali za potřebí, sjednati a zachovati sobě pokoj s králem do té doby, až budou moci vzdvihnouti proti němu válku. Jakkoliv tedy horlivě vyjednáváno mezi Prahou a Roudnicí o právích zemských a svobodách stavu panského, hlavním účelem jednoty šlechtické bylo oblouzení královo hledáním příměří. Bohužel, že tento úskok podařil se jim úplně. Kdyby Jiří

této doby jasně byl prohledl celou situaci domácí a zahraničnou, mohl to hadí plémě šlechtické rozšlápnout silou národa, oddaného sobě co nejvěrněji. Však jeho zrak byl zakalen láskou pokoje, která rostla s nešlechetností nepřátel a shovívavost jeho byla tím štědřejší, čím větší nebezpečí nad ním se sbíralo. Nemůžeme ubrániti se tesknému toužení, vidouce ten vysoce tragický obrat v životě Jiřího. Srdce, kteréž pokojem chtělo oblažiti všechen svět, bylo oklamáno škraboškou pokoje; duch, jenž razil nové a světlé dráhy dějinám lidstva, byl utkán starým a mrákotným pletivem dějin vladařův. Ale nejosudnějším řízením života jeho bylo, že až do poslední chvíle, pokud domácí spiklence mohl zdrtiti jedním rázem, jednal dle rady muže, jenž pak, když vzpoura se vzmohla, stal se jedním z předních vůdcův jejích. Byl to biskup Tas olomucký, jejž právem nazýváme černým andělem Jiříkovým.

Postavilť se co prostředník mezi dvě strany, z nichž jedna chtěla smíření a druhá zničení svého protivníka, i užíval důvěry strany smířlivé na zachování a sesílení strany urputné. K jeho prosbám a slibům král, ačkoliv velmi nerad svolil *k celoročnímu příměří s jednotou panskou!* Byl to velmi zajímavý zjev, že přes všechny zápovědi papežovy katolický biskup stále docházel ke dvoru královu; však jednota panská měla ho tam velmi potřebí, poněvadž Jiří věřil mu i co vlastenci i co knězi ve věcech církevních nad jiné svobodomyslnějšímu. Záhy ovšem vyšlo na jevo, že ani staré vlastenectví ani osvícenost ducha nebyly biskupu Tasovi překážkou, aby se nestal jedním z největších zradcův na šlechetném králi.

Však bylo i v Čechách i na Moravě drahně katolíkův, kteří zůstali Jiřímu věrni po všechen

čas života jeho, a kteří zatracovali zradu Zdeňka ze Šternberka i celé jednoty panské. Vynikalť pak zvláštní věrností a upřímným srdečenstvím ke králi mezi katolíky v Čechách šlechtici pan Vilém mladší z Risenberka a z Rabí, Jan Popel z Lobkovic a větší díl pánův z Kolovrat; města Cheb a Most. Nejvyšší sudí, pan Lev z Rožmitála, bratr královny Johanny, ale nad jiné tuhý katolík, již v listopadu roku minulého vydal se na cesty po Evropě, aby nemusel straniti ani papeži ani králi. Na Moravě byla šlechta odhodlanější než města: páni z Cimburka a z Pernšteina, přední šlechtici v zemi, osvědčovali se oddaností ke králi co nejpevnější. Aby ušetřil nábožného přesvědčení těchto poctivých synův společné vlasti, král Jiří stále co nejpilněji dbal o to, aby spor jeho s domácí stranou odbojnou a s nepřáteli zahraničnými nevzal na sebe ráz náboženský, pročež co nejpřísněji kázal bezpečnými strážemi obsaditi všechny cesty, brody a brány, aby žádní poslové ani listové papežovi neb legatův jeho nevnikli do země a nebouřili svědomí obyvatelstva.

Počátkem měsíce června 1466 král přijal za ministra záležitostí zahraničných svrchu psaného doktora Řehoře z Heimburka, kterýž k obraně jeho vypracoval manifest, svědčící nejprvé ku králi Matiášovi uherskému, pak rozeslaný hojně do všech krajin křesťanských a chválený od přátel i nepřátel co dílo mistrovské. Však co prospěla všechna pravda proti úmyslné zlobě?

IX.

Bylo tomu již tenkráte velmi dávno, co církev, jež nazývala se Kristovou, v sobě samé, ve své

podstatě, ve svém učení, ve svém slově neměla žádnou moc na mysli lidské, a co všechen její rozvoj a všechna její činnost závisela jedině na politice panovníkův světských, na hrubé moci světské.

Kdyby Pavel II. byl měl veliké vojsko, zajisté byl by je nyní poslal proti králi Jiřímu s nejdůtklivějším rozkazem, aby jej i s ostatními kacíři českými shladilo s tváře zemské. Že ani česká jednota panská i s městy Vratislaví a Plzní zámyslu takovému nestačily, bylo až příliš na jevě. Tudíž nezbylo, než hledati panovníka, který by byl i mocen i volen, propůjčiti se k té potřebě.

Papežové římští již po sedm set lét viděli jádro a hradbu křesťanstva toliko v kmenu německém; křesťanství a němectví bylo jim totéž. Tudíž i Pavel II. nejdříve pomyslil na císaře Fridricha III. Však ten neměl k podniku takovému ani schopnosti ani moci. Ostatní pak knížata němečtí panovali vlastně sami toliko z milosti krále českého. Pročež musilo býti upuštěno od posavadní tradice římské a politika papežská poprvé jala se hledati na pomoc Neněmce. Odměnou vítězi kynula koruna česká. Byla volba mezi dvěma panovníky: polského krále Kazimíra žádala jednota panská a město Vratislav; uherský král Matiáš nabízel se sám. Papež uznal Kazimíra za vhodnějšího, když domácí odbojníci čeští sami jej volali a branných sil Matiášových právě bylo nutně potřebí proti Turkům.

Biskup Rudolf z Vratislavi zajel do Polska, aby jmenem papežovým nabídl králi Kazimíru korunu českou, kdyby chtěl dobyti sobě jí na králi Jiřím a ostatních kacířích českých. Žádáno na něm, nechtěl-li sám býti králem českým, aby

aspoň někerého syna svého co dědice trůnu českého usadil v městě Vratislavi, jakožto prý druhé stolici koruny české, pokud mu cesta do Prahy nebude proklestěna zbraní. Však král Kazimír zamítl návrh tento a omlouval se, že věc tak velikou nemůže podniknouti bez svolání sněmu, o němž dobře věděl, že nepřipustí k nepřátelství s národem příbuzným, s nímž Poláci toho času zachovávali vroucí přátelství.

Král Matiáš ovšem tou dobou sám velmi pilně vyhledával příčinu k válce s Jiřím, číně jej odpovědna za všechny bouře, kteréž rozličné bratrské roty válečné, české i nečeské, katolické i kališnické v severních Uhrách stále strojily; ale pohroma, kterouž království uherské mezitím utrpělo vpádem Turkův do Sedmihradska, způsobila, že Matiáš, nedočkavý boje se svým tchánem, musil odložiti provedení zámyslův svých k době příhodnější.

Když takto se žádné strany nepřicházela pomoc jednotě panské, a příměří s králem již se končilo, nastala potřeba, oblouditi Jiřího na novo dávaním naděje ke smíření upřímnému. Biskup Tas snažnými prosbami opět přemohl odpor králův, a sjednal chvějícím se zradcům prodloužení příměří až do sv. Jiří roku příštího. Mezitím pak o hromnicích obě strany měly sejíti se na Jindřichově Hradci, kdež měl se díti nový pokus o mírné jich narovnání.

Domníval-li se Jiří, že touto báječnou shovívavostí dobude sobě konečně myslí svých protivníkův, byl na omylu velikém. Rozhodnutí jeho osudu urychlili sami přátelé jeho v říši německé, knížata saští a markrabě Albrecht braniborský, usnešením sněmu norimberského (v listopadu 1466) že knížata němečtí zespolka učiní poselství k pa-

peži a obnoví žádost, aby králi českému dáno bylo slyšení, o kteréž usiloval od dávna.

Však papež předešel nepříjemné poselství panovníkův německých prohlášením konečného svého výroku nad králem Jiřím. Dne 23. prosince 1466 na veřejném posezení konsistoře římské u přítomnosti asi čtyr tisíc osob s velikou okázalostí a se slavnými obřady v takovém případu obyčejnými kardinal místokancléř četl nález papežský, jímž usouzeno a prohlášeno, že „syn zatracení, Jiří neb Jiřík z Kunstatu a z Poděbrad, českého království osobitel, byl kacířem a kacířův hajitelem neustupným, křivopřísežníkem a svatokrádcem, a protož že upadl ve všecky pokuty, kteréž na tak těžká provinění z práva od dávna vyměřeny byly; následovně že odsouzen a zbaven byl všeho důstojenství královského, markrabského, knížecího aneb jiného jakéhokoli, všeho také panství, všech statkův a práv, kteréž vůbec odjaty býti měly; i potomci jeho usouzeni za neschopné a nespůsobné netoliko k důstojenství ale i k dědictví jakémukoli a poddaní rozřešeni a osvobozeni ode všech slibův i závazkův, kterýmiž jemu byli zavázáni.“

V táborech přátel i nepřátel Jiříkových tento krok papežův spůsobil dojem veliký; války husitské se všemi hrůzami svými vystupovaly v paměti obecné a plodily tu zděšení a zoufalost, tam divoký ples a naději. Nejdříve oznámeno miláčkům římským, Vratislavanům a jednotě českých šlechticův, co byl učinil náměstek Spasitelův. Vratislavané uvítali posla s hlučným jásotem: čekali prý na jeho poselství jako otcové v pekle na příští Kristovo. V Čechách a v zemích sousedních rozhlášena bulla osudná teprv ve druhé polovici měsíce února (1467). Hlavně ovšem byla sepsána pro Němce, spekulujíc na vzbuzení zášti národního

proti Čechům. Však od padesáti lét velmi změnila se situace. Mezi knížaty německými, zvláště na dvorech saském a braniborském spůsobena veliká nevole; arcibiskup magdeburský veřejně tupil ohlašování nové výpravy křižácké proti křesťanům, a všude slyšeti bylo reptání, že papež Čechy nutí do zbraně. Vedlé toho pak ovšem staré vášně nebyly vyhynuly naprosto, a klení papežovo mělo vždy ještě dostatečné moci k fanatickému roznícení obecného lidu německého proti kacířům; pročež na nejednom místě shlukovaly se roty dobrovolnické se znamením kříže a strojily se ku vpádu do Čech. Této doby také císař Fridrich odhodil poslední roušku přátelství k Jiřímu a vstoupil ve spolek s jednotou panskou, kterou veřejně uznal za mocnost oprávněnou i samostatnou.

Zatím nadešly hromnice roku 1467 a s nimi ohlášený sjezd obou stran v Jindřichově Hradci. Jednota panská dostavila se téměř úplným počtem svých členův; král poslal tam své plnomocníky. Však jest věru diviti se nevyhojitelné důvěře královĕ v dobrou vůli jednoty panské. Nebylo-li s ní žádné smíření možné v časích minulých, tož poslední bulla papežova nerozmnožila v ní ani vědomí povinnosti ani lásku k vlasti. Zdeněk ze Šternberka sám dal toho veřejný důkaz. Vida námitky své proti jednání královu vyvrácené výslovným zněním svobod a práv zemských, neostýchal se tvrditi, že zápisy královy na svobody stavův českých nemají platnosti bez potvrzení *císaře německého, jehožto král český prý jest manem!*" Závist a vášeň již tak byly otrávily svědomí tohoto šlechtice, že v porobě své vlasti pod nepřítele nejúhlavnějšího práhnul uhasiti žízeň své pomsty!

Sjezd ovšem rozejel se bez pořízení. Ale

ještě téhož měsíce odbýván v Praze sněm, na kterém Jiří veřejně se osvědčil, že králové čeští jsou panovníci úplně svobodní a práva i svobody zemí českých že nikdy nepotřebovaly ani svolení ani stvrzení císaře německého. K tomu sněm celý přisvědčiv, jednohlasně odsoudil Zdeňka ze Šternberka i jednotníky jeho co svévolné rušitele míru zemského, a slíbena králi pomoc proti nim.

Válka blížila se opět o veliký krok přičiněním papežovým. Pavel II. zvláštními bullami danými dne 20. března (1467) ustanovil Zdeňka ze Šternberka *za vůdce katolíkův českých*, kteréž napomínal, aby při něm stáli a pomáhali mu v boji, až za nedlouho zemi dán bude král nový. Takovým spůsobem panská jednota česká změněna ve spolek katolický, do něhož této doby již vstoupil také olomucký biskup Tas z Boskovic. Ani biskup vratislavský Jošt, vida že papež slibuje brzkou pomoc válečnou, již nezdržoval spolek od boje proti králi, ale odhodlal se k němu sám a stal se v něm horlivějším nad jiné. Z tohoto upevnění branného spolku katolického lid vratislavský již plesal jistotou velikého vítězství nad kacíři, a již hádal, kam asi ten zatracený kacíř Jiří uteče, aby se zachránil; jedni pravili, že na své Poděbrady, kteréž proto dal byl opevniti znova, jiní že na Karlštein, zase jiní, že schová se na Táboře; neboť že by mohl zůstati v Praze, nevěřil nikdo.

Tím časem Jiří, jehož největší péčí vždy bylo, aby jednání své ospravedlnil před světem, svolal ke dni 14. dubna všechny čelní katolíky, co jich Praha v sobě chovala, duchovní a světské, k sobě do Králova Dvoru, a tu s trůnu četl před nimi složený Řehořem z Heimburka spis, v němž dokazováno, že papež Pavel II. v chování svém proti němu opustil cestu práva a spravedlnosti.

Protož král *odvolával se* od něho nejprv k římské stolici samé, pravě výslovně, že vede stížnost ne proti ní, ale jen proti tomu, kdo tenkráte na ní seděl, člověk smrtelný a vášněm podrobený; ale kdyby to nestačilo, na druhém místě volal se k budoucímu sboru církevnímu, kterýž prý měl dle práva již dávno svolán býti a jen papežovou nedbalostí meškán byl, konečně pak volal se k nástupci Pavla II. i ke každému sboru ve křesťanstvu, který by miloval pravdu a spravedlivost.

Tímto odvoláním se ze soudův papežových král Jiří ovšem nezastavil skutky, které proti němu se strojily, ale upokojil svědomí značného počtu těch katolíkův, kteří upřímně a poctivě chtěli zůstati věrni i jemu i církvi. Teprv po tomto slavném se ohražení, když mezi tím také bylo vypršelo příměří mezi oběma stranami, král poslal Zdeňkovi ze Šternberka jakožto služebníku svému zradnému list odpovědný, v němž z úmysla neučinil žádné zmínky o sporech náboženských; staralť se Jiří i dále, aby veškeren boj s jeho strany nebyl a neslul bojem o víru. Touto opatrnou mírností ovšem nevyhověl tužbám kališníkův, kteří na odražení všech jeho nepřátel zahraničných a na zničení všech škůdcův domácích neviděli spásu leda v roznícení a rozpoutání ducha husitského.

Válka, která následovala, byla rovněž rozdrobena, jako příčina její: počala najednou ve všech zemích koruny české. V Čechách král svým protivníkům jedním dnem oblehl sedm hradův, co zatím Zdeněk ze Šternberka a pomocníci jeho mečem a ohněm hubili zemi. Na Moravě vzbouřila se města německá, a všude po kostelích ohlašována kletba na Jiříka. V Slezsku Vratislavští vystoupili výbojně proti přátelům královým; a

v Lužici podněcováním legata papežského odboj za krátký čas tak se vzmohl, že náměstkové královi musili ustoupiti ze země, a město i hrad Hoyerswerda zůstalo skoro jedinou obranou straně královské. Dne 8. června všichni Lužičané pospolu poslali králi odpovědné listy a přijali páně Zdeňkova nejstaršího syna Jaroslava ze Šternberka za svého správce zemského. Ačkoliv zbraň králova na některých místech potkala se s nezdarem, přece převaha její čím dále tím byla patrnější, a odbojníci již znamenali, že utonou, nedostane-li se jim brzké pomoci zahraničné.

Téhož přesvědčení již s počátku samého boje byl papež, a protož z nejvyšších sil svých podněcoval a bouřil veškerou společnost křesťanskou proti králi českému.

V jedné věci Řím dostoupil mistrovství nedostižitelného: v proklínaní. Celý hříšný svět dohromady nenaklel se tolik, jako nejsvětější otcové v Římě. A jak kleli! Učinilit z té neřesti umění.

Slyšeli jsme, jak Pavel II. již zněšvařil čistý boží vzduch nad hlavou Jiříkovou. Kdo by se nadál, že ještě nevyčerpal svou zbrojnici?

Evangelium vypravuje, že Pilat v svátek velikonoční musíval židům propouštěti jednoho vězně. Papežové římští ode dávna měli obyčej, bezpochyby aby uctili památku umučení největší Lásky, že co rok na zelený čtvrtek v kostele sv. Petra vynášeli s velikými slavnostmi klatbu a zlořečení nad všelikými protivníky a nepřáteli církve, nad kacíři, bludaři a neposlušnými kteréhokoli spůsobu nad loupežníky mořskými, lichváři a nešlechetníky, i zločinci vůbec. Tenkráte dne 26. března 1467 král Jiří poprvé postaven v čelo dlouhého a děsného seznamu i se všemi, kdož ještě dále chtěli

by jeho se přidržeti a poslouchati. V příštích létech, pokud Jiří žil, netoliko tato ohavná ceremonie opakována, ale proklínáni vedlé krále také manželka jeho a děti, zvláště Viktorin, pak mistr Jan Rokycana a doktor Řehoř z Heimburka.

Zároveň pak nařídil papež svému jednateli, biskupu Rudolfovi, jehožto působením hlásán kříž proti králi kacířskému ve mnohých krajinách německých, aby co nejspěšněji se postaral o *obsazení uprázněného trůnu českého:* kdyby ti, na kteréž slušelo, snad váhali voliti sobě nového krále, aby sám jmenoval jim některého dle žádosti jejich. Zdeňkovi ze Šternberka posláno z komory papežské několik tisíc zlatých co podpora proti kacířům a duchovní hlavě katolíkův v Čechách, děkanu Hilariovi, jenž ovšem ani žádného napomenutí neměl potřebí, nařízeno, aby zbraněmi svými roznítil větší oheň v zemi, zvláště pak aby pana Jana z Rosenberka opět odvrátil od krále. Však snaha horlivého buřiče neprospěla; netoliko pan Rosenberk, také mnozí jiní páni, rytíři a města, i drahně kněží katolických a kromě několika žebravých klášterové všichni v Čechách i na Moravě zůstali věrni své cti a povinnosti. Zajímavo jest, kterak přední mezi pány katolickými hájili se ve své věrnosti ke králi. V Čechách pan Vilém mladší z Risenberka a z Rabí poslal biskupu Rudolfovi do Vratislavi list, v němž osvědčoval se především co věrný katolík, ale pak rozhodně vystupoval proti matení věcí duchovních se světskými, a popíral papeži právo, aby podlé libosti své přikazoval lidem: nyní drž přísahu a nyní ruš ji. Spasitel prý sám přikázal, abychom dávali co císařovo jest císaři, a co božího bohu. A byl prý tenkrát císařem pohan, a přece nechtěl bůh, aby moc jedna s druhou byla matena. Klatby papežovy

že vedou toliko ke zlehčení a k zošklivení veškeré moci a správy duchovní. Na Moravě pan Ctibor z Cimburka opovídaje válku svému někdy milému příteli, biskupu Tasu, napsal mu: „Krále a pána svého nezapomínej; čím jsi mu povinen, to v srdci rozvaž. Nebuď knězem trojanským, kterýž ukradl ze chrámu palladium ke zkáze vlasti a města svého.... Málo může býti nalezeno různic a válek, by skrze kněze a ženy počátku neměly... Ty jsi vždycky byl podlé nejmilostivějšího krále pána našeho, a ne Rokycana, a na tebe podávány nejprvé všecky rady a žádosti královy.... Biskupství olomucké jest krále českého mého pána: a ty jsa kaplan jeho, proč jej křivě viníš? jeda a pije jeho, jako kaplan a man přísežný, proč smíš protiviti se mu?... Nevím co chváliti o papeži, neb jeho dobrých skutkův nevidím, ani o nich slyším, však více z jeho listův slyším lstivých hanění, kleteb a ponoukání k válce i ku prolévaní krve, než čeho dobrého... Spíše Rokycanův neřád, kterýž ty pravíš býti, jest podobnější k následování svatých, než váš řád, kterýž vy vedete, svatokupčíce a přikazujíce vraždy a nátisky chudým lidem.... Jáť za to pána boha prosím, aby těm všem čert hlavu strhl, kteří jsou křiví přísežníci nad pány svými, aby dobří a věrní zůstanouce v pokoji přebývati mohli.“

Tím časem dvůr papežský dal se v nové jednání s králem polským, kteréhož jednota katolická z návodu římského v Jihlavě byla *zvolila za krále českého*. Vypraveni jsou k němu poslové od papeže i od jednoty. Však Kazimírovi vidělo se věcí velmi povážlivou, že papež osobuje sobě právo, ssazovati krále. Mimo to věděl, že národ polský většinou přál bratrům Čechům, a že by neposkytl pomoci na dobytí koruny české i proti Jiřímu i

proti císaři a ostatním knížatům německým, kteří jistě by se opírali sjednocení dvou sousedních říší slovanských pod jednou hlavou. O plánech krále Matiáše ani nevěděl. Konečně pak již tenkráte svítala mu naděje, že po smrti Jiříkově buď on neb některý syn jeho budou voláni na trůn český dobrovolně. Pročež dal papeži odpověď vymýkavou, a zůstal s králem českým v dobré vůli.

V měsících červenci a srpnu téhož roku odbýván byl v Norimberce nový sněm říše německé, jenž měl raditi se o výpravě proti Turkům. Však papež i císař rádi by byli vedli výpravu takovou nejdříve proti kacířům českým. Také mělo jednati se tu o žádosti papežově, kterouž císař ovšem podporoval, aby království českému dán byl jiný panovník. Ale i král Jiří psal knížatům shromážděným a obšírně jim líče svůj spor s papežem i s jednotou panskou, prosil, aby zasadili se o svolání obecného koncilium. Zároveň vypisoval, jak neslušná i nebezpečná to věc, aby papež pod rouškou náboženskou směl ujímati se odbojcův proti řádnému panovníku, neboť pak že nižádný kníže světský nemohl by panovati déle, než pokud kněži by mu dopřáli! Knížata většinou stanuli po straně krále českého a důtklivě žádali, aby svoláno bylo obecné koncilium. Nic neprospělo, že v chrámích norimberských nad králem i rodinou jeho opět slavně vyhlášena byla klatba; pomoc proti Jiřímu, jejž císař již nazýval „kdokoli z Čech“, byla odepřena téměř celým sněmem, když ani horlivým přívržencům Říma se nelíbilo, že papež na jeho místo chce uvesti Slovana; podlé jejich mínění neměl býti *novým králem českým leda Němec!*

Tu opět nadešla chvíle, která skorem vybízela Jiříka, aby zničil odbojnou jednotu katolickou. A

opět přirozená dobrota a mírnost člověka svítězily nad opatrností a věhlasem krále. Za času všelikých těchto vyjednávaní totiž ani nezastavil ani nezměnil se běh věcí válečných v Čechách. Zbraň králova vítězila a jednota katolická doznala pohrom velikých. V této sklíčenosti své odbojníci čeští utekli se pod ochranu krále polského, aby jim sjednal — příměří s jejich panovníkem, nad nímž tak nešlechetně a zradně činili.

Jiří netoliko k přímluvám Kazimírovým povolil jednotě příměří, ale v naději žádoucího smíření pomohl nepřátelům svým ke skutku, jejž bez jeho vůle nebyli by provedli nikdy. Dovolilť, aby sjeli se dohromady a spojením sil a úmyslův svých sřídili proti němu moc v pravdě nebezpečnou. Pod předsednictvím biskupa Rudolfa odbýván v prosinci 1467 ve Vratislavi sjezd všech členův jednoty katolické z Čech, z Moravy, ze Slezska i z Lužice. Tu položen základ všech strastí, kteréž na Jiřího z Poděbrad ještě přišly. Biskup Jošt již nedočkal se velikého spiknutí vratislavského; umřelť dne 13. prosince na svém zámku v Nise, jak se zdá, hořem nad neštěstím vlasti, k němuž ovšem sám byl přispěl měrou nemalou.

Shromáždění vratislavské neuznávalo za pána svého nikoho mimo papeže a uzavřelo jednohlasně, že smíření s králem kacířským nemělo býti pod žádnou výminkou, ani že nikdy nebude. Vidouc pak již krále polského neochotného k záměrům svým, tajně uložilo biskupu Tasovi, aby zajeda ku králi Matiášovi, ještě než vyprší příměří, sjednal u něho pomoc již přislíbenou. Však ta naděje sklamala je. Matiáš, maje válku s knížetem valaským, utrpěl od něho dne 15. prosince porážku, v níž i sám raněn byl.

Tak ještě jednou zastavily se dějiny na roz-

cestí a čekaly na rozhodnutí krále českého. Spiklenci vratislavští v nesnázi své prostřednictvím krále polského ucházeli se při králi svém o prodloužení příměří.

Kazimír při vší dobré vůli, jakou zachovával s Jiřím, přece k stejnověrcům více lnul než k němu a přimlouval se za ně horlivě a Jiří, jakkoliv již velmi jasně viděl, že nešlechetností protivníkův nikoliv poprvé byl oblouzen, i jakkoliv dlouho přivoliti nechtěl, přece konečně prodloužil příměří až do konce měsíce května roku 1468 s tou výminkou, že mělo platnost toliko pro země koruny české. Tato výminka byla namířena proti císaři Fridrichovi, jejž král Jiří považoval za příčinu všech svých nehod a protivenství a jehož nevděk umínil si potrestati. — —

Na všechny strasti a klopoty, s kterýmiž zápasil Jiří za svou snahu, aby kališnictví českému sjednal oprávněné a důstojné místo v církvi římsko-křesťanské, s nejbedlivější pozorností patřili čeští bratří, a byli jimi na dobro utvrzeni i přesvědčeni v učení svém, že moc světská má býti odloučena od života duševního. Král Jiří stíhal je co překážku smíření církve české s Římem již od samého počátku; když pak r. 1467 spůsobivše sobě vlastní řád kněžský podlé sřízení první církve ze společnosti římsko-křesťanské úplné vystoupili, zdvojil svou přísnost na ně. Ale oni vidouce počátkem roku 1468 krále svého od papeže nejohavnějšími potupami a urážkami pronásledována, podali mu list, v němž byla také tato slova: „Račte věděti Vaše Milosti, že máme úmysl vydati písma zjevná, jistá a stálá, bohem vdechnutá, a zvláště na ten sněm, když by mohl býti vší říše křesťanské, že hodné jest odtrhnouti se od poslušenství kostela římského, že papežův úřad

není v moci ducha božího, a jich žehnání i kletba nejsou z moci slova pána Krista v úřadě apoštolském; a tak že jeho důstojenství a povýšení jest ohavnost před bohem a nemá umění klíče k rozeznání zlého a dobrého, ani moci k rozvázaní a svázaní, a tak i jeho poslové, kteříž jeho šlepějí následují, a v témž duchu chodí jako on.“ Ale král netoliko zamítal pomoc tuto, nébrž i na veřejném sněmě v Benešově navrhl poradu, jakby mohla učiněna býti přítrž zmáhaní se nové sekty. Sněmovníci bavili se touto starostí, když náhle do síně sněmovní zavzněl rozkaz, aby chopili se zbraně na obhájení vlasti a víry.

X.

Již naplnil se čas: husitství po druhé musilo do boje proti všem nepřátelům svým. Řím po druhé sebral všechny síly své a vytrhl na pole, aby vyhladil kacířský národ český. Však přesvědčil se opět o neprospěšnosti takové snahy.

Účel i výsledek boje proti Jiřímu byly tytéž jako proti Žižkovi a Prokopovi; ale způsob jeho změnil se. V době první bylo husitství republikánské; demokracie podrobila snahy šlechtické právu a dobru celého národa; Čechové uměním válečným vynikali nad protivníky své; strach ze zbraně české byl ohromující; proud nepřátelský valil se z Němec a dorážel na království české; hesla boje byla národnost a kalich. V době druhé bylo husitství královské; feudalism nad hrobem demokracie stěží přitlumován mocí královskou směle spojoval se s vrahy státu; v umění válečném národové sousední co učenníci šťastně závodili s mistry svými Čechy; zbraň česká ztratila

své strašné kouzlo, když Čechové provozujíce válku co řemeslo, rozmnožovali a řídili i voje protivníkův; hlavní síla nepřátel vtrhla z Uher do markrabství moravského; heslo boje byla koruna česká.

Národ český ovšem také v době druhé vynikal bojovností nad jiné okolní všecky, neboť i sedlák i řemeslník uměl vládnouti zbraní a měl zalíbení v podnicích válečných; ale král Jiří z úmysla nechtěl po druhé roznítiti fanatism náboženský, ani když nepřátelé všemi spůsoby rozdmychovali jej na své straně; jakoby ani neslyšel divoký pokřik „kacíř! kacíř!“, nevolal do zbraně všechny kališníky na obhájení svobody církevní, ale toliko sbíral vojsko na obranu vlasti proti útokům cizincův. Nikoliv bez důvodův vyznačujeme v povaze válek husitských také ten rozdíl, že v první době hlavní útok nepřátelský hnal na království české, v druhé na markrabství moravské. Pověděli jsme již s předu, že v čas husitství republikánského ani katolictví ani němectví na Moravě neutrpěly takové pohromy jako v Čechách. Mimo to seznali jsme, jak slabé vědomí úvazův a povinností korunních za dob nejosudnějších osvědčovalo se v mysli a ve skutcích i těch šlechticův moravských, kteří církevnímu programu Čechův neodporovali. I císař Sigmund, i Albrecht rakouský i Ladislav pohrobek přijati byli na Moravě za panovníky proti státnímu právu koruny české; Jiří pak musel na utvrzení svého královského práva v markrabství užiti důrazu zbraně.

Nechtěl-li král Jiří pro ušetření hojných pánův a měst katolických v Čechách novému zápasu svému dáti ráz náboženský, ovšem zmýlil se v účincích tohoto zřetele. Zarazil neodolatelnou moc zanícení národního a nevzbudil činnost v ústrojí

státním. Jiří nechtěl, aby nový boj byl válkou husitskou, a přece s výminkou až několika osob toliko husité stáli ve zbrani po straně jeho. Věrnost katolíkův přestala na tom, že nepomáhali ani jemu ani nepřátelům jeho.

Když pak tato politika králova již v Čechách nemnožila naději vítězství v nové válce, tím škodlivější objevila se na Moravě. Šlechta moravská vzdálenější od sídla královského nežli česká, drobila mezi sebe svrchovanost panovničí zcela zjevně, a německá města nedala vzniknouti jednotě zemské. Nedostatek politického středu v markrabství moravském byl po všechny časy na velikou újmu v dějinách našeho národa; ale v této osudné době, když Moravě byla svěřena obrana celé koruny české, nejjasněji vyšlo na jevo, jak záhubné dědictví Přemyslovci a Lucemburkové připravili národu a státu českému, sřídivše tam na místě jednoho města, které by representovalo jednotu zemskou a které by mocí a intelligencí svou bylo ohniskem i podporou politiky národní, toliko čtyři malé německé residence pro svou dynastii. Znojmo, Jihlava, Brno a Olomuc byly stálými tábory nepřátelskými v druhé korunní zemi české; rozdělily mezi sebe panství nad celou Moravou, a každý vrah jazyka i státu českého mohl vždy pevně spolehati se na ně. Občanstvo slovanské v ostatních menších městech bohužel nebylo politicky tak činné, a o politické vzdělání lidu venkovského nestaral se nikdo. Tím pak šlo, že čtyři německá a katolická města dělala dějiny celého markrabství moravského.

Jak by byla skončila se první veliká doba válek husitských, kdyby na místě království českého bylo bývalo markrabství moravské sousedem Němcův, můžeme sobě pomysliti vidouce, s jakým

zdarem potkali se na Moravě nepřátelé husitství v době druhé. Téměř polovice Moravanův katolíci i kališníci zůstali věrni králi Jiřímu i v chvíli nejrozhodnější; ale věrnost jejich nevzchopila se k činu, aby nepřátelé i přes hlavy jejich nevtrhli do království českého, ani aby, jako po ukončení první doby válek husitských, markrabství nebylo odtrženo od koruny. Jiří musel na Moravě bojovati s vojskem českým....

Však vizme již, které byly hlavní příběhy těchto památných lét v dějinách národa českého.

K veliké válce proti Jiřímu, ku které byl se nabízel již před dvěma léty, král Matiáš počátkem roku 1468 byl doprošován se tří stran: z Říma, z Vratislavi a z Vídně. Papež sliboval mu korunu českou, jednota vratislavská prohlašovala jej za ochrance všech katolíkův pod vládou Jiříkovou a císař chtěl učiniti jej vedlé sebe králem německým. Tu nebylo žádného rozpakování se: na rychlo sjednal sobě tříleté příměří s Turky a podnikl neméně „pobožnou" válku proti kacířům českým. Počátek byl ten, že král Jiří, vypověděv přátelství císaři již koncem roku 1467, vypravil v lednu 1468 syna svého Viktorina s vojskem do Rakous, aby potrestal svévolného nevděčníka. Spojivše se s nespokojenou stranou stavův rakouských, Čechové spůsobili v této zemi veliké škody. Císař nestačil k obraně; tudíž v největší sklíčenosti přemohl svou největší nechuť a požádal krále Matiáše za pomoc. Ten ihned poslal Viktorinovi odpovědný list, v němž osvědčoval se, že katolíky oněch krajin, jakož na katolického krále sluší, a jakož ze zvláštního poručení stolice apoštolské zavázán jest, před nešlechetnými útisky jeho i otcovými pobožně dle možnosti hájiti bude. Z Prešpurka pak dne 8. dubna vydal ke všemu

světu manifest, jímž učinil krok ještě rozhodnější. „Znamenajíce,“ pravil, „že lid pravověrný v království českém a jeho příslušenstvích přetěžké od domácích kacířův trpí zádavy, a blud nešlechetný proti bohu a církvi jeho den co den více se vzmáhá; voláni jsouce od těchže katolíkův co nejsnažněji; doháněni také od otce nejsvětějšího: rozhodli jsme se konečně na břímě díla takového, na kteréž nikdo posavad neodvážil se, a které slibuje nejvyšší na nebi zásluhu a slávu na zemi. Přijímáme na sebe obranu dotčeného lidu katolického proti kacířům a slibujeme slovem našim královským, že jich neopustíme dle možnosti své.“ Však ačkoliv velmi ochotně vstupoval do boje s králem českým, netajil sobě nebezpečnost podniku. Slavná vítězství husitův nad velikými vojsky křižáckými měl v dobré paměti, a ke statečnosti české choval větší vážnost, než císař a papež. Pročež činil tím pečlivější a rozsáhlejší přípravy k válce. Sebral vojsko, ne veliké počtem, ale co nejdokonaleji vycvičené a ozbrojené. Největší část byli námezdníci čeští a polští a pak sbor Srbův jízdných, kteří činili zvláštní hrůzu té války; nejímaliť nepřátele ale uřezávali jim hlavy, neboť na místě stálé mzdy dostávali po zlatém za každou. Čelní lidé v radě i ve vojsku Matiášovu byli mužové vesměs statní a rázní, a podniky válečné nejvíce řídili dva někdejší hejtmané českých rot bratrských, Slovák Blažej Podmanický a český rytíř František z Háje. Nicméně Matiáš, ačkoliv se chlubil, že s takovým vojskem nejdéle za šest neděl vztýčí své korouhve na hradě pražském, přece nabádal i císaře i papeže i jednotu katolickou k větší přičinlivosti.

Než byl připraven osobně vytrhnouti do pole, vypravil koncem března do Rakous pět tisíc

mužův, z větší části jízdných, kteří přidruživše se k lidem císařovým a spojených s ním pánův strany Šternberkovy, ještě před opovězením války sevřeli Čechy tak, že Viktorin ani nevěda odkud taková síla nepřátel náhle se vzala, volal otce na pomoc. Za několik dní z listu Matiášova ovšem seznal celé nebezpečí i nemeškal oznámiti je otci. Tím časem byl vytištěn z Rakous a zavřev se ve Štokravě, čekal vysvobození svého.

Jiří dostal vědomost těch věcí o sněmu benešovském. Bez odkladu postavil se v čelo moci válečné. Oba králové stejnou dobou vytáhli do pole: Matiáš s vojskem šestnácti tisíc, mezi nimiž na jedenáct tisíc jízdy, výborně upravené; Jiří se silou rovněž velikou, však z většího dílu pěchotou. Vybaviv nejdříve syna svého z nebezpečného obklíčení, král český s polovice dubna stál v okolí města Znojma, kdež proti němu strhli se Matiáš a Rakušané s vojsky svými. Ale Matiaš, vida Čechy připravené k bitvě, ustoupil před nimi až k Lavě a položil se v zákopích. Jiří hnul za ním a rozbil svůj tábor proti němu. Bylo ovšem nesnadné bojování s obou stran. Jezdci Matiášovi rovněž málo stačili dobývati vozových hradeb českých, jako pěchota Jiříkova stíhati jízdy uherské. Dvě na prosto rozdílné soustavy vojenské poprvé stanuly na proti sobě a bitva v šírém poli nebyla téměř ani možná. Toliko jako na zkoušku dály se co den harce mezi oběma tábory dosti krvavé; ale k bitvě rozhodné král Matiáš nedal se vylákat. Když tak míjel již třetí týden, proskakovaly pokusy o sjednání pokoje, ale marné; neboť legat papežský, jenž jako nejvyšší dozorce záhladného boje proti kacířům meškal v ležení uherském, kazil všechno dorozumění. Nemoha protivníka svého žádným spůsobem vyvesti na šiřé pole, Jiří pro

nedostatek potravy (neboť překvapen správou Viktorinovou nemohl za několik dní sebrati tolik zásob jako Matiáš, který po delší čas byl se chystal k tomu tažéní) ustoupil konečně do Čech a vojsko valné tam rozpustil, poručiv synu Viktorinovi, aby osadil Třebíč a odtud měl péči na nepřítele.

V Římě rozlehlo se veliké plesání, že konečně vyšel proti kacířům českým mstitel tak mocný a odvážný. Kardinalové již viděli to hříšné království vyhlazené s tváře země a prosili boha, když zbožný král Matiáš bude bojovati, aby na hříšníky české s oblak padaly provaz, oheň a síra, i duch vichřice aby byl podílem kalicha jejich. Papež pak již k přímluvám sjezdu vratislavského učinil seč byl. Zelený čtvrtek uznán opět za nejslušnější příležitost — k proklínaní. A tenkráte (14. dubna 1468) bylo klení slavnější a désnější, než dějiny papežské pamatovaly. Oděn všemi příznaky svého důstojenství a moci, Pavel II. jal se zatracovati netoliko krále Jiřího a jeho rod až do čtvrtého pokolení, netoliko všechny jeho přátele, rady a pomocníky, ale také všechny katolíky, kteří by kacířům českým třebas jen prodávali sůl, zbraň neb jakéko-li potřeby. Všechny, kdož by s klatými obcovali a kupčili, vylučoval ze spolku věřících; oni že potom jsou bezectní, že nesmějí ani o statku svém pořizovati, ani sami děditi ani svědčiti; nikdo neplať jim dluhy, ani před soudem neodpovídej; statky jejich buďte konfiskovány k obecnému dobrému, osoby pak zůstaňte v porobě u těch, kdo se jich zmocní, a potomstvo až do čtvrtého pokolení buď prázno vší cti a všeho důstojenství. — Všem, kdož by skutečně nápomocni byli v boji proti „nejnešlechetnějšímu arcikacíři“ Jiříkovi z Poděbrad, zejmena kdož by dávali s dvou zlatých statku svého po jednom groši

českém, s tisíci zlatých po půl zlatém atd., slibovány odpustky sedmi lét; ale kdo potáhne sám osobně a setrvá půl léta v poli, neb vypraví někoho za sebe, tomu slibováno úplné rozhřešení skrze každého zpovědníka i za takové hříchy, o kteréž by prý jinak musil jíti až k samému papeži!

Všechny tyto sliby a zákazy svědčily veškerému křesťanstvu, ale především spekulováno jimi na celé pokolení německé, kdež ovšem potkaly se s účinkem tím ohavnějším, čím obmezenější zůstala jejich moc na mysli lidu nejsurovějšího a nejspustlejšího. Křižáci němečtí již v první době válek husitských byli z největší části toliko sběř bez domova a bez jmena, bez cti, bez víry a bez boha; chátra puštěná s řetězův panských: nyní pak byli to loupežníci a nikoliv bojovníci. Největší záslubu o uvedení jich do Čech měli Zdeněk ze Šternberka a Dobrohost z Ronšperka, jenž ze sousedních Bavor je přijímal na své statky.

Král Jiří musil tudíž brániti kalich a korunu proti trojímu nepříteli: proti králi Matiáši, proti jednotě katolické a proti tlupám křižákův. Jednota katolická byla z části v táboře Matiášově na Moravě, z části po celé koruně na svých hradech, odkudž ve spojení s křižáky činila záhladné jízdy proti věrným Jiříkovým.

O křižácích pak souvěký letopisec český vypravuje: „Nosili na šatech svých kříže červené ze sukna vyšité, aby je lidé po nich znali. Nebrali nic za žold, jediné že jsou zabíjeli Čechy pro krev boží všecky napořád, i dítky, roubajíce s nich hlavy a házejíce jimi na sebe co hlavami zelnými; vraždili také kmetíky a babičky ve špitálích, a umývali ruce své v krvi jejich, majíce za to, že budou všech hříchův čisti. A když kde bitvu měli s Čechy a zabili kterého Čecha, tehdy ně-

kolik Němcův těch křižákův na něho vlezli co na hovado, dávíce z něho krev, aby se v ní zmazali a byli hříchův čisti. Neb je na to papež navedl, aby tak činili a v té krvi aby se plíhali. A byl-li by kdo v tom boji zabit, že papež otevřel jest nebe, že hned beze všeho očistce do nebe půjde každý ten zabitý křižák. A tak když jsou se po Češích zabitých káceli, mažíce se jich krví, mnohokrát přijdouce jiní Čechové k tomu poráželi na jednom zabitém Čechu druhdy tři, čtyři i do pěti těch křižákův. Takž se oni po zemi české toliko po vsech a po městečkách nehrazených čmuchali a smýkali, dovozujíce rekovství svého na dítkách, na ženách sedlačkách, na nebohých chodečcích. Jedině zradami jsouce naplněni Čechy pálili, po sedlácích se vozíce. A proto nikdy se ctí z Čech nevyjeli, ale mnohokrát s velikou silou do země vtrhše, jakoby měli všechny Čechy pobiti a zemi českou svým plemenem osaditi, bývali poraženi aneb i strachem ze země cestami rozličnými utíkali s hanbou, se škodou a se svým nezdravím velikým.“ Takoví byli spojenci nevěrné šlechty české, takoví byli vykonavatelé klateb papežových!

Vrátiv se od Znojma, král Jiří usadil se na Poděbradech, aby odtud měl péči na nepřátele odevšad. V měsíci květnu opravdu rozhučela se válka na místech nesčíslných v Čechách ve Slezsku a na Moravě. Jaroslav ze Šternberka, syn páně Zdeňkův, jejž odbojní Lužičané byli sobě učinili správcem zemským, smluvil se s náčelníky katolické jednoty v Slezsku o společný vpád do severních Čech, aby Jiří nemohl tolik vojska shromaždovati proti Matiášovi na Moravě. Přibravše k sobě ještě některé roty křižácké, nevěrní Slezáci a Lužičané počtem do osmi tisíc lidí vedením Jaroslava ze Šternberka koncem měsíce května

dali se ze Žitavy na pochod k Českému Dubu a Turnovu, páchajíce cestou ohavnosti a ukrutenství nejšerednější. Proti nim vytrhl udatný bojovník pan Jindřich z Michalovic s lidmi svými i s vojskem královým, a u Turnova města, kteréž byli vypálili, strašně je potřel, tak že malé nedobitky jejich v nejbídnějším stavu úprkem domů se vrátily. Bohužel že toto vítězství zbrani husitské bylo koupeno zdravím a za krátko i životem sama vítěze, pana Jindřicha z Michalovic, nejvyššího komorníka zemského, jenž po předcích svých sice zůstal katolíkem, ale králi Jiřímu co nejvěrněji oddán byl. Těžké poranění uvedlo tohoto věrného Čecha a hrdinu na lůžko, s něhož již nevstal.

Kdyby král Jiří, nemoha pro velikou již obtíž svého těla sám stále býti v čele vojska, byl dal vedení války proti Matiášovi do rukou takovýchto opatrných a zkušených bojovníkův co vůdcův odpovědných, věci na Moravě mohly dařiti se jinak! Viktorin byl sice válečník podnikavý a neohrožený, ale odvážnost jeho nebyla spojena ani s nejmenší opatrností, a uškodila tudíž věci národní více než jí prospěla. Již po druhé musel Jiří sám s četným vojskem pospíšiti na Moravu, aby jej vysvobodil z nebezpečí zajetí v městě Třebíči, jehožto strašné splenění a dobytí bylo prvním a nejznamenitějším vítězstvím Matiášovým ve válce české, a když Jiří pro nedostatek potravy s celým vojskem českým musel nastoupiti zpátečný pochod, zároveň spůsobilo, že král uherský mohl uvázati se v celou zemi moravskou. Však to vše nestačilo velikým plánům nešlechetného zetě Jiříkova. Ačkoliv hojně přibývalo mu bojovníkův z Moravy a z Rakous, mrzel se velmi, že Slezáci a Lužičané zůstávali pozadu, a že z Říma nedocházely peníze jiné, leda které v Němcích strženy byly

mezi lidem obecným za odpustky. Ani papež, ani císař, ani knížata němečtí neposýlali nic. Ale nejvíce nespokojen byl Matiáš s králem polským, když tento, jsa poučen osudem krále Jiřího, nechtěl učiniti jej svým zetěm, a o spojení-se k válce proti Čechům nedal ani odpovědi.

Lépe zajisté než v diplomacii vedlo se Matiášovi posud na bojištích. Druhý syn Zdeňka ze Šternberka, Jan, který hájil stranu katolickou v Jihlavsku a v jižních Čechách, svítězil nad pomocníky Jiříkovými u Telče, vtrhl do Čech, vypálil Týn nad Vltavou, porazil Vodnaňské, jimž ohněm zkazil město, a tak znenáhla opanoval jižní Čechy. Takovou jeho převahu znamenaje, z bázně, aby nevzal velikou škodu na statcích svých, pan Jan z Rosenberka počal rozpakovati se u věrnosti ke králi Jiřímu, až prostředkováním papežského legata vstoupil v úmluvu s jednotou katolickou i s králem Matiášem. Zajímavo jest, že za tuto zradu papežský legat mimo úplné rozhřešení za minulý hřích mocí apoštolskou zbavil jej i povinnosti, aby zaplatil králi Jiřímu své dluhy. Za panem Rosenberkem pospíchali pak také měšťané budějovičtí do jednoty katolické. I po těchto úspěších viděl Matiáš, že mu schází ještě nesmírně mnoho, aby mohl trůn Jiříkův prohlásiti za zvrácený. Pročež z nova velmi důtklivě požádal na císaři i na papeži za důkladnější pomoc z říše německé; sám strojil se do Uher, aby tam sebral síly nové a hojnější. Však dříve svolal přívržence své na sjezd do Olomouce, kdež každý zvláště musel zapsati se mu, mnoho-li branného lidu chce na své útraty chovati ve válce.

Náklady, ku kterým nepřátelé Jiříkovi při této příležitosti se zavazovali, byly na onen čas velmi veliké, a svědčí o urputnosti jejich proti šlechet-

nému králi českému. Zdeněk ze Šternberka pravil, jakkoli již schudl, že přece vydrží až do konce války sám osm set jízdných a patnácte set pěších. Proto také Matiáš veřejně prohlásil, že s ním jest nejvíce spokojen, a vloživ vrchní správu věcí do rukou jeho, pospíšil do Uher, kde i nově hrozící vpád Turkův pilně vymáhal jeho přítomnost.

Když prostřednictví krále polského, aby aspoň příměří mezi stranami bylo spůsobeno, nevedlo k žádoucímu konci, vypukla válka s novou prudkostí; bohužel také s novými pro krále Jiřího nehodami, ba pohromami. Nadešloť osm neděl, v celém bouřlivém životě jeho nejstrastnějších; míra zármutku a hoře jeho již přetekala. Nepřátelé již plesali, že kacířství české i s králem svým kácí se v prach. V této přežalostné době, když netoliko nejdůležitější hrady a posádky Jiříkovy upadaly v ruce nepřátel, ale když i nejvěrnější přátelé a přední podpory jeho v národě klesali do hrobu, objevila se stálost mysli a síla ducha jeho v světle nejskvělejším. Jeho hmotný a duševní svět řítil se kolem něho v ssutiny, a on se nezachvěl.

Dne 27. srpna vzdal se nepřátelům hrad Hoyerswerd v Lužici; dne 17. září hrad Frankštein ve Slezsku; dne 8. října padlo město Polná (dědictví rodiny královy po panu Ptačkovi); dne 1. října skonal na Zábřehu na Moravě nejdůvěrnější přítel a rádce Jiříkův i první náčelník nejvyšší podobojí šlechty v Čechách, pan Zdeněk Kostka z Postupic; dne 3. října poražen pan Ctibor z Cimburka u Olomouce a Viktorin u Kroměříže, a v obou těchto bojích dle výpovědí nepřátel zahynulo až do tří tisíc kacířův; dne 10. října padl klášter Hradiště u Olomouce; a v témž měsíci skonali: obyčejnou smrtí Burian

Trčka z Lipy, náčelník kališnického rytířstva českého; v boji před Konopištěm rytíř Vilém Dubánek z Čijevic a konečně poraněním z boje u Turnova pan Jindřich Michalec z Michalovic.

Teprv dobytí páně Šternberkova hradu Konopiště v měsíci prosinci bylo opět zasvitnutím šťastnějších dnův; ba války běh náhle změnil se tak, že Jiří stal se pánem situace a Matiáš i s osobou svou octnul se na milosti jeho....

Však než i to se stalo, počala trhati se pod králem uherským půda v diplomacii. Přílišné štěstí proti kacířům českým učinilo mu císaře opět — nepřítelem. Záští proti Jiřímu bylo ve vrtkavé mysli Fridrichově dávno již ukojeno, ale moc Matiášova vzrůstala mu nad hlavu. Čím více totiž Matiáš počal se těšiti, že se ozdobí korunou českou, tím důtklivěji naléhal na císaře, aby dostál slibu svému o povýšení jeho na království německé. Fridrich lekl se svého nejnebezpečnějšího přítele a v listopadu 1468 spěchal do — Říma, aby tu sjednal sobě pomoc proti němu. Žádalť od stolice římské pojištění dědičnosti koruny uherské i české pro sebe i syna svého! Dvůr římský ovšem nepropůjčil se mu proti přednímu obranci svému, a naprosto zamítl žádost jeho o korunu uherskou; ale s korunou českou sám měl již plány také jiné, než s počátku boje. Nadálť se, že kacířské plémě české za několik dní bude Matiášem zničeno; když pak odpor Čechův rostl s nebezpečím, papež a kardinalové v nejvyšší rozdrážděnosti své jali se přemýšleti o návrhu již papeže Martina V. z r. 1422, aby Čechy byly vymazány z počtu království vůbec a rozdrobeny na několik knížetství a hrabství v říši německé se zvláštními panovníky katolickými!

Však i do těchto úmyslův již za oné doby vstoupila moc vyšší než despotův římských. Za naší paměti pak dějiny dávají národu našemu za všechny útrapy úplnou mravní náhradu. Nástupcové oněch kardinalův, kteří proti Čechům provozovali řemeslo vražedné, a kteří již byli zamyslili se v rozkoše panování svého v Čechách; nástupcové oněch kardinalův, kteří ve zpupnosti své opovážili se myslit, že mohou strhnout korunu českou s hlavy Jiřího Poděbrada a hodit komukoliv by chtěli; nástupcové oněch kardinalův, kteří jmenem božím po veškeré Evropě hlásali zradu a vzpouru proti poctivému, spravedlivému králi, vraždu a záhubu proti myslícímu křesťanskému národu českému; nástupcové oněch kardinalův, kteří nesli plen a loupež do vlasti naší, porobu ducha i těla národu našemu: nástupcové oněch kardinalův po zemi naší sbírají žebrácký groš na podporu umírající moci papežské, která světu dala pohoršení největší!....

Urovnav šťastně záležitosti domácí, král Matiáš brzo po novém roce 1469 s novými silami vrátil se do Moravy a cítě se zde již pánem, umínil si vytrhnouti na podmanění Čech. Přímý záměr jeho byl, opanovati stříbrné doly kutnohorské co hlavní pramen moci Jiříkovy a přední tehdaž poklad ve království českém. Dne 13. února dal se na pochod z Brna k Litomyšli a k Mýtu Vysokému. Nedobýval pevných měst těchto, ale plenil zemi a zažehal vesnice; panovala prý smrt a hrůza, kamkoli vojsko jeho přišlo; lid český hynul zoufalostí domnívaje se, že vzešel již den soudný. Ve Hrochovu Týnci spojili se s vojskem uherským Zdeněk ze Šternberka i jednotníci jeho, a táhli s ním na Chrudim. Tu Matiáš odváživ se

příliš napřed, octnul se v zajetí českém, ale že byl přestrojen za sprostého pacholka a mluvil dobře česky, co chasník neužitečný nepoznán propuštěn zase. Od Chrudimi přes Heřmanův Městec kolem hradu Lichtenburku sestupovali Uhři dvojím proudem k Vilémovu. Tu pak král Jiří nadskočil Matiášovi s vojskem velikým a sevřel jej tak těsně, že tento nemoha hnouti se ani v před ani v zad, byl v největším nebezpečenství, buď upadnouti v zajetí aneb zahynouti se vším svým lidem; neboť Čechův přibývalo každou hodinu, a žízeň pomsty nad vrahem vlasti i pomocníky jeho v celém národě českém byla tím palčivější, čím blíže bylo k úplnému uhašení jejímu. Zima byla ukrutná, a sněhu mnoho, tak že na vyváznutí nebylo ani pomyšlení. V této osudné chvíli Matiáš požádal Jiřího za pokoj, a, o té dobroty neumořitelné! král ten milostivý vida Matiáše ztraceného a moha míti jej tu po své vůli i se všemi pány svými nepřátely, a jim odplatiti zlým za zlé, podal se ke smlouvě, která stala se toliko ze strachu a bázně Matiášovy. Čechové velmi za zlé měli králi Jiřímu, že s nepřítelem ve smlouvu vstoupil: Viktorin byl o jeden den zmeškal; ten byl by k té smlouvě nedopustil. Lidé láli a přimlouvali králi Jiřímu; „neb jest v tu noc přibylo lidu českého na několik tisíc, radujíce se tomu, že mají se bíti, a chudina byla pohotově s oštěpy, s kyji, s palicemi, s cepy, se sudlicemi, se samotřely, jakž kdo mohl. Ale král to nikoli dopustiti nechtěl,“ .... nýbrž sjel se s Matiášem dne 27. února ráno ve vsi Ouhrově: a tu oba králové šli do jedné velmi špatné jistebny, v ty časy spálené, a tak mezi sebou rokovali. Matiáš zavázal se Jiřímu rukou dáním, slovem a ctí svou, že smíří jej do-

konale s papežem na základě kompaktat. Za to Jiří povolil mu příměří a svolil k sjezdu v Olomouci pro další vyjednávaní. Na holý slib a beze všeho rukojemství propustil nejúhlavnějšího nepřítele svého, jejž jediným pokynutím mohl zničit! A s ním opět dovolil svobodně odtáhnouti i nejošemetnějším zrádcům domácím, s nešlechetností jeho spiklým!....

Z toho vzešlo hlasité reptání ve vojště a v národu českém, mnozí velmi urážlivě mluvili o králi, a nikdo nezastal se ho. Jeho dobrota byla tajemstvím jeho duše.

Již dne 1. března Jiří rozpustil své vojsko, a Matiáš i Zdeněk oznámili Lužičanům a Slezanům, že uzavřeno příměří.

XI.

Svrchovaná mravní zpustlost celé strany, která válčila proti Jiřímu, osvědčila se po příbězích vilémovských. Poctivost byla sice vlastností, která duchu Matiášovu scházela naprosto ; ale ani kdyby nouze a strach byly chtěly teprv vštípiti ji do něho, nemohla ujmouti se v něm. Řím vyplel i všeliký planý zárodek její.

Dříve než podlé úmluvy vilémovské oba králové sešli se v Olomouci, Matiáš radil se v Brně se svou stranou. Přítomni byli též legatové papežští. Matiaš tvářil se, jakoby již nechtělo se mu do války, když neměl z ní ani užitku ani slávy. Tu legat papežský hrozil mu klatbou, učiní-li pokoj s kacíři. Náramné zděšení pojalo katolickou jednotu, která v uzavření pokoje viděla svou jistou záhubu. Ale důvěrníci Matiášovi dali šlechtě české

dosti srozumitelné pokynutí, jakým svazkem by upoutala krále jejich k sobě trvale.

Po takové přípravě vydal se Matiáš k sjezdu olomuckému. Král Jiří v průvodu dvou synův svých, Viktorina a Jindřicha, a nejvěrnějších pánův ze všech zemí korunních, již čekal na Šternberku nedaleko Olomouce. Rozmluvy obou králův dály se pod širým nebem v poli mezi Olomoucem a Šternberkem, neboť Jiří nechtěl ubytovati se nikde pod mocí Matiášovou. Rokování trvalo od 7. dubna do 1. května 1469 a Matiáš byl v něm toliko ozvěnou legatův papežských. Tito pak naprosto odpírali všelikému smíření se s kacíři a nedbajíce návrhův činěných od Jiřího na základě úmluvy vilémovské, předložili radám jeho tyto články, na které, jak pravili, Jiří musí přistati, chce-li aspoň umříti co král a pokoj míti v zemi své: „1) aby on sám s domácími svými obrátil se ke svaté katolické víře a církvi všeobecné; 2) aby vydal statky církevní a navrátil je k předešlému stavu, i aby dal vyvaditi, které jsou zastaveny*); 3) aby král uherský ustanovil v Praze arcibiskupa, opaty, probošty a sluhy boží; 4) aby Jiří ve spojení s králem n a š í m (!) přičinil se a spůsobil obrácení lidu zavedeného i bludného; 5) aby arcikacíře Rokycanu vydal n á m do rukou; 6) aby krále uherského hned přijal za syna; 7) aby král uherský podržel vše co má i byl ochráncem; 8) aby Jiří hned nyní všem svým kázal přisahati králi uherskému; 9) aby pokud živ jest, byl a slul králem a požíval titulu i důchodův; 10) aby císař měl pokoj; 11) aby statkové katolíkův odjatí navrá-

---

*) Třeba rozpomenouti se, že statky církevní v Čechách zastavil nejvěrnější otrok římský, císař Sigmund, aby nabral peněz na válku proti kacířům!

ceni byli.“ To vše žádali jednatelé papežští na Jiřím co vítězi! Podlé této nestydatosti můžeme tušit, jakby byli netoliko mluvili ale jednali, kdyby Jiří byl býval přemožen.

Tím časem, co králové sjížděli se v poli k marnému rokování o míru, — Matiáš vždy s pancéřovou košilí pod oděvem, — členové jednoty katolické, v Olomouci přítomní, strojili se k zradě své nejvyšší. Porady jejich všechny odbývány v příbytku a pod dozorem legatův papežských. Ve shromáždění dne 12. dubna promluvil Zdeněk ze Šternberka: „Vám všem dobře vědomo jest, kterak my z napomenutí a poručení otce svatého papeže odstoupili jsme od zlořečeného kacíře Jiřího, a dle navedení legatův Jeho Svatosti již po dvě léta veliké vedeme války. Ukazuje se býti potřebí, abychom věc tu jinak a lépe než posud předsebrali, aniž dali se ještě ošemetností a úskoky toho odvolaného svoditi ku příměřím, kteráž nám škodnější bývají, než válka sama. Nepodaří se nám vyhladiti kacířství, nebudeme-li šetřiti lepšího pořádku; to pak není možné, pokud nebudeme opatřeni hlavou společnou všichni. Přejasný král uherský jest sice ochráncem naším, ale jest se obávati, aby snad, přinucen jsa vrátiti se do království svého, neopustil nás opět. My za to dobrodiní, že vzal nás v ochranu svou, nemůžeme mu dáti náhrady jiné ani díkův dostatečných, než když mu poddáme sebe samy a budeme prositi jej, aby ráčil uvázati se v královské nad námi důstojenství, a zachovati nás při právích a svobodách našich.“ — Legat Rudolf, jenž po smrti Joštově z Rosenberka se stal biskupem vratislavským, první přisvědčil Zdeňkovi, po něm Tas biskup olomucký. Třetí hlas dal pan Jan z Rosenberka; za ním šli ostatní šlechtici čeští a moravští; po nich čeští

prelati a konšelé vratislavští, pak města moravská, která velice děkovala panu Zdeňkovi za takový návrh a prosila, aby již nikdy nebylo příměří s kacíři; a řadu zrádcův státu i národa dokončili plzenští a budějovští.

Pod klatbou slíbili všichni, že jednání své zachovají v tajnosti, až pan Zdeněk s biskupem Rudolfem a některými staršími pány by vyzkoumali o tom úmysl Matiášův.

Král uherský, jakkoliv vášnivě bažil po koruně české, přece měl ještě dosti střízlivé mysli, aby poznal, na jakých rozpacích náhle by octnuli se papež i jednota katolická, kdyby on s Jiřím se smířil. Tudíž chtěl také z nesnází jejich míti užitek co největší a přijal návrh Zdeňkův velmi chladně. Když pak volitelé prosili jej snažněji, odpověděl, že nemůže svoliti k žádosti jejich, leda když spolu s legaty se mu zaručí, že dostane od knížat německých pomoc dvanácti tisíc jízdných, kteří aspoň šest měsícův zůstanou při něm v Čechách, aneb ještě raději dvě stě padesát tisíc zlatých. — „Královská Milosti!“ zvolal Šternberk, „račte sleviti něco, suma to nepostižitelná!“ „Pane Zdeňku!“ odvětil Matiáš, „abyste poznal, že mnou nic nemá scházeti, považte, budou-li Němci pomáhati lidem svým, a budou míti své vlastní hejtmany, že každý bude chtít podržet pro sebe, čeho dobude, a koruna česká bude roztrhána. Toho bych vám nepřál. Mluvte s pány legaty; ať mi pojistí pomoc dvou set tisíc zlatých se všech zemí vůbec a já uváži se v království, vyplením kacířství a nebudu žádati od nich ani od svatého otce papeže již ani penízku.“ — Legatové ulekli se této žádosti Matiášovy. Ihned se omlouvali, že jim do volení nového krále vlastně nic není, že nemají o tom žádného poručení od papeže a t. d.

Potom k důtklivým prosbám spiklencův jali se rozkládati králi, že není možno zaručiti se mu za takovou sumu, poněvadž Němci raději vyvádějí ze svých zemí lidi než peníze, a pokladna papežská že jest již prázna. Když pak po opětném chytrém odmlouvání Matiášovu legatové slíbili, že papež i císař i knížata němečtí se postarají, aby mu přišla pomoc penězi i lidmi co největší, a když konečně pan Zdeněk již v zoufalosti zvolal, aby Matiáš raději je všecky dal zvěšeti na místě, než aby zamítl prosbu jejich, tu král uherský již napomínal je, aby byli dobré mysli.

Sám ovšem již považoval se za řádně zvoleného krále českého a tímto domněním překypěl despotický duch jeho při posledním sjezdu s králem Jiřím dne 20. dubna. V poli asi míli od Olomouce připraveni byli stanové pro krále a komonstva jejich, jichž s obou stran bylo na tisíce osob. Král Jiří byl první na místě a po dlouhém čekání, když blížil se Matiáš konečně, vyšel mu vstříc v průvodu předních pánův svých, aby jej uvítal. Zdvořilost kázala, aby Matiáš, jakmile spatřil Jiřího, ssedna šel také proti němu: ale on popnuv koně a dělaje jakoby splašeného držeti nemohl, minul ho bez pozdravení a letěl přímo do stanu svého. — Rozmluva ovšem nevedla k smíření, ačkoliv Matiáš, aby pokryl úmysl svůj, žertem sliboval, že z kališníkův i „oblatkářův“ opět učiní dobré přátele.

Král Jiří odjel ze Šternberka dne 22. dubna, a nespatřil Matiáše již nikdy. Radové jeho pokračovali v jednání s táborem olomuckým. Matiáš omlouval se, že nemůže přemoci odpor legatův, však slíbil, že vypraví poselství do Říma pro naučení! Jediné, co vyřízeno, bylo prodloužení příměří do nového roku 1470

Na to pak z rána dne 3. května v biskupském chrámu olomuckém, po slavné mši a po velikém vzývaní ducha svatého Zdeněk ze Šternberka u přítomnosti jednoty katolické a legatův papežských jal se provozovati hříšnou komedii. Promluviv opět o zlořečeném kacíři Jiříkovi, kázal, aby nejprvé každý vroucně se pomodlil před volbou nového krále českého. Pak sebrav hlasy, provolal, že nejjasnější Matiáš král uherský volen jest jednomyslně na království české. Na to vyslána deputace pro Matiáše, kterýž v nádherném průvodu vstoupil do shromáždění, volbu přijal a hned na evangelium vykonal přísahu ku království českému obyčejnou. Potom šlechtici čeští přisahali novému králi věrnost a poddanost. Korunování řádného nebylo, poněvadž koruna česká pod ochranou Jiříkovou byla chována na Karlšteině. Toliko rovněž rouhavé jako směšné napodobení slavného obřadu toho vykonal legat papežský, sňav korunu s obrazu panny Marie a posadiv ji Matiášovi na hlavu. Však Matiáš, ač pod ozdobou posvátného obrazu velmi nábožně skláněl své čelo, přece velmi mrzutě cítil veliký rozdíl v utvrzení královského práva českého. Poněvadž pak koruny české z Karlšteina dostati nebylo lze, vypravil pilného posla do Říma, se snažnou žádostí, aby papež, mocný a milostivý dárce všeho panování na světě, jakož mu již dal království, poslal mu také korunu novou a zvláštní, kterouž by mohl dáti korunovati se řádně. Papež po některém čase poslal mu jakousi čepici, kterouž Matiáš ovšem neuznal za spůsobilou příčinu nové slavnosti korunovační.

Tím příjemnější byla mu ochota katolických kněží olomuckých, kteří jeho nejistou důstojnost královskou v koruně české snažili se utvrditi hlá-

saním s kazatelen, že panny obcovavší s ním, jsou čisty a neporušeny. Výhod tohoto nového zázraku pobožný král a vášnivý záletník neopomenul co nejpilněji užívati v nejpřednějších měšťanských a šlechtických rodinách nejdříve v Olomouci a pak ve Vratislavi, kamž ještě téhož měsíce května zajel, aby přijal přísahu věrnosti holdovní od zemí slezských i lužických.

XII.

Zrada olomucká teprv vzbudila v duchu Jiříkovu onen důraz, jímž vedeny byly dějiny české od smrti páně Ptačkovy až po korunování Ladislavovo, a jehožto ochábnutí, ačkoliv prýštilo se jedině z neobyčejné důvěry v šlechetnost nepřátel, musí býti považováno za příčinu velikých strastí, které již na šestý rok doléhaly zároveň na stát i národ český. Volba a šalba olomucká spůsobila úplnou proměnu ve smýšlení a jednání královu; nejskvělejší doba mladého vzletu na čele veškerého národa vrátila se po velikých zkouškách dospělému vůdci opět. Jiří přestal čekati na podniky nepřátel, ale jal se ničiti trvání jich samých.

Již neměl touhy vřelejší, než pomstiti se na Matiášovi. Tomuto dychtění obětoval všechny jiné naděje svého života, a pro ukojení jeho byl ochoten smířiti se se všemi ostatními protivníky svými. Aby usnadnil vykonání pomsty nad zradným zetěm, odhodlal se i ku kroku, který v dějinách nemá k sobě rovna, a jejž vykonal tím radostněji, když na něm visel i prospěch vlasti. Jeden husita ubránil se na trůnu českém; husitská dynastie byla na onen čas ještě největší nemožností v životě národův evropských. Aby ztýrané vlasti ko-

nečně sjednal a pojistil upokojení a mír, král Jiří odloučil své syny od dědictví koruny, jížto sláva a prospěch mu byly na světě nejdražšími, a jejímuž utvrzení a rozkvětu byl po celý život svůj sloužil silami všemi.

Kde měl hledati nástupce trůnu, nemohlo býti pochybno. Národ polský od prvních počátkův husitství až po tuto chvíli osvědčoval Čechům největší upřímnost a přátelství. Proti členu královské rodiny krakovské nebylo obávati se odporu ani při stolici římské ani při národu českém. Dynastie jagellonská byla katolická; ale po celý čas Jiříkova sporu s papeži statečně odolávala všemu lákaní a slibování z Říma.

Veliká myšlenka slovanského sourozenství, vzbuzená poprvé v pravdivé podstatě své husitstvím českým, byla v obou národech mocnější, než různost a příkrost náboženská: kališníci rovněž jako katolíci čeští po všechny časy klonili se k Polákům co bratrům, a jazyk český byl v říši polské po dvě století jazykem osvěty, mody a diplomacie, vynikaje svou lepotou a vzdělaností mezi všemi ostatními jazyky slovanskými oné doby tak, jako druhdy nářečí attické mezi řeckými. Mimo jazyk poutala Čechy s Poláky také podobnost šřízení společenského i státního. I tu i tam vláda založena na svobodách národa; i tu i tam trůn dynasticko-volební; i tu i tam vláda politická i zákonodárná rozdělena mezi krále a stavy.

Tyto zřetele a mimo ně i naděje, že nabude mocného spojence ku provedení pomsty nad Matiášem, přiměly krále Jiřího, že rozhodl se, způsobiti zvolení Vladislava, královice polského, za svého nástupce na trůnu českém. K tomu konci svolal valný sněm do Prahy na první dni měsíce června. Návrh o Vladislava došel schválení, a otci

jeho, králi polskému Kazimíru, témuž, jenž co manžel Ladislavovy sestry Elišky r. 1458 proti Jiřímu ucházel se o korunu českou, ihned skrze slavné poselství oznámeny výminky takové volby. Hlavní z nich byla, aby král polský spojil se s Jiřím proti jeho nepřátelům a přičinil se o smíření Čechů s papežem; pak připojena žádost, aby královic Vladislav zasnoubil se s Lidmilou, nejmladší dcerou krále Jiřího. Rozumí se sebou samým, že král Jiří měl kralovati do smrti sám, vdově pak a synům jeho aby statky*) a práva jejich v koruně české byly zachovány. Nabídnutí české radostně jest přijato na dvoře polském, a král Kazimír bez prodlení jal se zbrojiti ve své říši na obhájení práva synova ku koruně české. Toliko sňatek s Lidmilou, dcerou rodičův kacířských, potkal se s odporem i při matce kralovicově i při vyšším duchovenstvu polském. Však tato neshoda nevadila společné politice českopolské. Když Matiáš otázal se na příčinu velikých válečných příprav Kazimírových, již odpověděno mu z Krakova, že král polský nikomu není povinen skládati účty z počínání svého.

Druhý článek plánu Jiříkova proti Matiášovi týkal se říše německé. Matiáš co nejhorlivěji pokoušel se o uskutečnění myšlenky, kterou v něm byl vzbudil sám císař Fridrich, když u něho hledal pomoci proti Jiřímu. Chtělť co král německý státi se pomocníkem císařovým. Však ve skrytu srdce svého dovedl tuto tužbu až dle domnění oné doby

---

*) Rodinným jměním Jiříkovým byla té doby: ve Slezích knížetství opavské a minsterberské s Frankšteinem i hrabství kladské; v Čechách panství Poděbrady, Kolín, Náchod, Kunětická Hora, Litice, Velíš, Kostomlaty, s Jičínem a Most s příslušenstvím.

k nejvyššímu stupni slávy světské, k německému císařství. Jiří jal se mařiti záměry jeho s největší pilností na dvorech knížat německých, což ovšem podařilo se mu velmi snadno a úplně; neboť Němci, v těch věcech co přímý opak Slovanův, od jakživa domáhají se na panování po celém světě, ale nad sebou nedají panovati cizinci.

I v samých Uhrách král Jiří vystoupil co nepřítel proti Matiášovi, podněcuje nespokojenost stavův, kteří znamenajíce, že Turci co den větší nebezpečí chystají vlasti jejich, velmi reptali na užívaní branných sil svých proti Čechům.

Ale největší pomoc proti ošemetnému zeti nalezl Jiří v samém národě českém. Rozjitřenost nad zradou olomuckou pronikla veškerým královstvím a týž červnový sněm pražský poskytl králi Jiřímu hojných prostředkův k důraznému obnovení války. Volbou olomuckou za zrušené prohlášeno uzavřené příměří, a zároveň tři vojska vypravena do pole: jedno opět pod knížetem Viktorinem na Moravu, druhé do Slezska, třetí obráceno v Čechách proti hradům spojencův Matiášových. Čechové všude činili nepřátelům veliké škody; neboť Matiáš po příměří olomuckém byl rozpustil vojsko a v nesnázích, které měl se stavy uherskými nemohl spěšně sebrati je opět. Než objevil se v poli, zbraň česká všude již měla převahu. Viktorin, miláček krále Jiřího, v zápalu hrdinském zanedbav opět pravidla opatrnosti ovšem konečně upadl do zajetí nepřátelského a s velikým plesáním všech přívrženců̊v Matiášových co záruka vítězství nad kacíři odvežen na zámek vyšehradský na Dunaji; ale tato nehoda nezastavila proud vítězství českých. V Čechách téměř všichni šlechtici jednoty katolické, kteří ještě nebyli vypuzeni ze země, hledali milost královu a poddali se. Ve Slezích

mladší Viktorinův bratr Jindřich maje ve své vojenské radě statečného a zkušeného bojovníka Mikuláše Střelu, potřel odpůrce královy u Žitavy, načež vojsko české s neodolatelnou mocí zaplavilo všechny kraje slezské. Žádný z knížat ani z měst neodvážil se k odporu, ale obyvatelé všech stavův i prelati přicházeli kupovat od Čechův bezpečí svých bytův a rodin. Veliký strach vítězné zbraně české padl na celou zemi slezskou, až i Vratislavané, jsouce sobě vědomi svých hříchův, za hradbami svými počali chvěti se před pokutou.

Tím časem Matiáš přece uchlácholil nespokojence domácí a s novým vojskem vtrhnuv do Moravy, spojil všecky síly své k dobývaní města Hradiště. Proti němu vytáhl s četným vojskem českým kníže Jindřich, dodal do Hradiště potravu a dne 2. listopadu svedl s Uhry bitvu rozhodnou, i obrátil poražené na útěk, jímž konečně i Matiáš stržen byl. Čechové stíhali a vybili prchající až za hranice: sám Matiáš, soptě hněvem i hořem nezastavil se až v Uherské Skalici. Žádal za příměří; ale když k vůli němu měl odříci se titulu království českého a povolati zpět všechny posádky uherské z Moravy a ze Slezska, nechtěl svoliti a jednání s ním bylo přerušeno. Zima neobyčejně krutá sama zarazila další válčení.

Zdar české zbraně měl následky rozhodné. O vyplenění kacířstva mečem již nesnili ani nejzarytější nepřátelé; opatrnější pospíchali smířiti se s ním. Zejmena šlechtici jednoty katolické, kteří posud nebyli v přízni s králem, domáhali se jí co nejsnažněji. V samém Slezsku obecné mínění náhle tak se změnilo, že nejurputnější podněcovatelé a strůjci vzpoury proti Jiřímu nyní nejhlasitěji pykali a zatracovali dílo své. Legat Rudolf veřejně se slzami v očích naříkal, že svatý otec

nedobře byl zpraven o záležitosti Jiříkově, že bloudství bylo celé to počínaní proti kacířům, že původové války uvalili na duši svou veliký hřích, a že jest netoliko možné, ale i slušné žíti s kacíři v pokoji. —

V Čechách sami katolíci rozpomenuvše se opět nad národností svou, jali se mstíti nepravosti německých křižákův. Vycházeli těm ohavným škůdcům zemským leckdes v lesích v cestu, a tu „donutili je ty své kříže žráti; a nechtěl-li který, tehdy porazivše jeho, mocí mu jej v hrdlo cpali a tak mnohého zadávili.“

Touže dobou král Jiří co nejpilněji se staral, aby také mezi panovníky německými způsobil převrat sobě příznivý. Snažení toto podařilo se mu tím snáze, poněvadž císař sám opět jal se hledati smíření s ním, když byl se stal Matiášovi nepřítelem nesmířitelným až do smrti, postihnuv jej na nejtajnějších úmyslech jeho o koruně císařství německého.

Předvídaje pak, že léta příštího (1470) válka obnovena bude mocí krutější, než kdy posud, Jiří záhy pamatoval na ochranu zemí a národa proti nepřátelům. Dle starého zákona v Čechách povinen byl sice každý obyvatel na rozkaz králův vytrhnouti k hájení vlasti svou vlastní zbraní a na svůj vlastní náklad: ale nebyl zavázán setrvati v poli déle, než čtyři neb na nejvýše šest neděl; prodloužilo-li se válčení, a král nechtěl rozpustiti vojska, musil platiti z komory své každému mzdu, jako námezdníkům obyčejným. Také šlechticové co páni korouhevní vypravovali do pole své vojsko. Komora královská byla válkami tolika lét velmi schudla, Jiří také již své rodinné statky silně zadlužil, a přece tušil, že co nejdříve vlast bude míti potřebí vojska velikého. I svolal sněm (v březnu

*

1470) a předložil stavům návrh na sřízení nové soustavy válečné, kterouž nyní nazýváme *obranou zemskou*. Nálezem sněmovním ustanoveno po všech krajích země české, kteří stáli u věrnosti královĕ, *vojsko stálé* pod zvláštními hejtmany krajskými, opatřené všemi potřebami válečnými a hotové na každou chvílí vyjíti do pole. Každému kraji určen počet toho vojska, a zároveň sřízena komise ustanovující, čím každý obyvatel přispěti měl k vystrojení obrany zemské. Počet určený musel všude býti doplňován, když byl stenčen příčinou jakoukoli. Každý kraj sám musel vésti všechen náklad na své vojsko a volil sobě hejtmana; však nejvyššího velitele ustanovil král.

S jara 1470 nastal poslední boj mezi králi Jiřím a Matiášem. Koncem dubna poslal Jiří vojsko do Moravy na pomoc hradišťským; když pak v květnu Matiáš sám opět s novými silami vtrhl do Moravy, Jiří vyšel proti němu s hlavní mocí svou. Netrvalo dlouho, oba králové stanuli proti sobě: Jiří u Rejhradu s vojskem četným, Matiáš u Brna s táborem menším. V celé této druhé době válek husitských jest velmi zajímavo znamenati, že Matiáš nikdy nechtěl podniknouti boj s Jiřím. Ani tenkráte odvaha jeho nevyrovnala se jeho ošemetnosti. Tu král Jiří, chtěje již ušetřiti dalších záhub země, vyzval jej na souboj, který měl rozhodnouti mezi nimi o právu; a odepřel-li by souboji, volal jej, aby ve čtyrech dnech na místě prostranném s celým vojskem a se všemi pomocníky svými dostavil se k bitvě, však aby z ní neutekl! Matiáš k oběma vybídnutím odpověděl toliko urážkami.

Na to král Jiří, nemoha žádným spůsobem odtrhnouti Matiáše od Brna a vylákati na širé pole, dal činiti nájezdy a i sám vstoupil do Uher, ne-

přivinul-li by se snad k němu tamější nespokojený lid. Konečně hnul Matiáš od Brna k Olomouci; Jiří pak z Uher zamířil k Opavě. Počasí bylo deštivé, řeky velmi rozvodněny, vozové hradby české vázly v krajině daleko široko neschodné.

Této chvíle, maje vojsko české za sebou, Matiáš pospíchal užiti ku provedení hlavního záměru svého. S lehkou jízdou, která byla téměř polovicí jeho vojska, třemi proudy náhle vtrhl do Čech a nemeškaje se nikde dobýváním měst a hradův, ale proudem širokým zažehaje všechny vesnice a všechny příbytky lidské, přes Vysoké Mýto a Chrudim, jako před půldruhým rokem dorazil až k Čáslavi, k Hoře Kutné a ku Kolínu. Křik a pláč ubohé chudiny rozléhal se na vše strany; zoufalost a hrůza nesly do Prahy zprávu ohromující. V této osudné chvíli osvědčilo se, že sřízení obrany zemské bylo dílem z vnuknutí božího. Z tábora pražského vyrojilo se ihned vojsko veliké, sama královna Johanna vedla je proti vrahům země. Z Moravy král Jiří spěchal cestou nejkratší a všude po hranicích dal dělati záseky, aby jízda nepřátelská nemohla ujíti svému zničení v Čechách. Matiáš vida nad sebou zavírati se pasť, v které by již nebylo milosti, chvatem nejprudším utíkal směrem jihovýchodním zpět na Moravu. Čechové stíhali jej v patách; jezdcové jeho klesali s unavenými koňmi a byli bez milosti utlučeni; ztráta lidí jeho byla veliká, on pak utekl z království českého co žhář a zloděj.

XIII.

Politika papežská proti národu českému po druhé skončila s úplnou mravní i hmotnou po-

rážkou; vykonavatelé její zoufalým útěkem opustili království české a — ji. Po prvé Němci utíkali z Čech na jihozápad, po druhé Uhři na jihovýchod; však jakož v století patnáctém všechny cesty z Říma vedly do Čech, rovněž i všechny cesty z Čech vedly do Říma. S Němci a Uhry utíkal Řím přes hranice české.

V tom účinku pak druhá doba válek husitských vynikla nad první, že zničila politiku papežskou netoliko v národě českém, ale již v celém křesťanském světě. A to byl veliký pokrok v dějinách evropských. Prospěch zbraní českých za krále Jiřího přesvědčil panovníky světské o potřebě, aby již nedbajíce vladychtivosti papežské, jednali obecné dobro křesťanstva dle rozumu svého. Jiří z Poděbrad osudy svými konečně mimo Matiáše přiměl všechny ostatní vladaře křesťanské k tomu, k čemuž skloniti je dříve radou a výstrahami marně snažil se: totiž k emancipaci z despotismu papežského. —

Již před útěkem Matiášovým většina knížat německých odbývali s císařem v městě Běláku sjezd, na kterém uzavřeli zachovati krále Jiřího na trůnu. Pročež tím radostněji uvítali zprávu o srpnových příbězích v království českém.

Matiáš pak nyní zkoušel na sobě pravdu staré výpovědi, že neštěstí zahání přátele. Noví jeho poddaní na Moravě, ve Slezích a v Lužici, klesajíce již na čtvrtý rok pod břemenem války, upřímně toužili po dobrodiní míru a po otcovské vládě Jiříkově. Vratislavané uslyševše o nešťastné výpravě Matiášové do Čech, jali se haněti a proklínati kněžstvo, veřejně nazývajíce je svůdci. Městem rozložil se zármutek a hoře. Obecný lid, kterýž dříve byl kaceřoval a pronásledoval každého, kdo na pokoj jen pomyslil, nyní volal a toužil po

pokoji, a byl by již i poddal se Jiříkovi, kdyby zámožnější nebyli postavili se tomu na odpor. Drahně šlechticův slezských co nejspěšněji zapisovali se ku poslušenství krále Jiřího a ku pronásledování nepřátel jeho; jiní vyhledávali prostřednictví polského ke smíření se s králem svým. Z obecného sjezdu vratislavského vypraveno k Matiášovi poselství, které mu vyložilo trapný stav země a žádalo, aby buď rychle k nim přijel a jim pomohl, aneb dovolil, že s Jiříkem sami vejdou v pokoj. Matiáš přijal a odbyl posly s nemilostí velikou.

Také v Čechách mezi členy jednoty katolické vzmáhala se nespokojenost; ba i sám strůjce šlechtického spiknutí českého a hlavní jednatel Matiášův, Zdeněk ze Šternberka počal vrtkati se v lásce a v poslušenství nového pána svého. Despotism Matiášův a hrdost i lakota Zdeňkova ovšem nebyly základem dlouhého přátelství mezi oběma odpůrci Jiříkovými. Zdeněk již dávno přemýšlel, že koruna česká by slušela jemu snad ještě lépe než Matiášovi, a brzy počal proti olomuckému králi svému chovati se velmi pánovitě. Žádal na něm co odměnu za své služby, aby Brno se Špilberkem zapsáno bylo k dědictví jednomu synu jeho, druhému Olomuc se zámkem Hradištěm. Matiáš velice rozhněván odepřel mu toho, i pravil, třebas Zdeněk k Jiříkovi vrátil se zase, že ztráty jeho vážiti bude tolik, jakoby pes mu zdechl! Také Zdeňkova syna, Jaroslava ze Šternberka, Matiáš ssadil se správcovství zemského v Lužicích co úřadníka neschopného. Z toho patrno, jak hluboce páni Šternberkové již byli klesli v milosti svého pána. —

Když tak na všech stranách nešlechetnost spiklá proti králi českému nyní rozpadávala se

v sobě samé, změnily se věci i v pramenu všech strastí Jiříkových, v Římě. Jan Karvajal již koncem roku 1470 zemřel, a papež i kardinalové klonili se k míru se „synem zatracení," jejž nemohli zničiti....

Však Jiří již byl vykonal svou vznešenou úlohu v dějinách českých i křesťanských. Meč nezmohl jej; neměly jej zmoci ani smlouvy!

Dne 22. února 1471 zemřel v Praze volený arcibiskup kališnický, mistr Jan z Rokycan, muž mravův čistých a života bezúhonného. Bylť synem chudého kováře na předměstí v Rokycanech. Bůh skrze něho působil věci veliké, neb on bál se milého boha a byl pilen modliteb ve dne i v noci i hned z mladosti. Pochován jest v kostele „svém" týnském u velikého oltáře. Královna Johanna a drahně pánův i rytířův byli přítomni slavnému pochovávaní nejvyššího správce církve kališnické.

Král již nemohl s lože, na kterémž nemoc nezhojitelná rychle stavila proud života jeho. Za čtyři neděle po Rokycanovi, v pátek dne 22. března skonal v 51. roce věku svého Jiří z Poděbrad na vodnatelnost. Pláč a úpění rozlehly se po Praze, a celá země zalkala, že jí vytrženo srdce.

Když z mrtvého těla vybrána střeva, nalezena játra spoli zkažená a ve žluči kamének podobný holubímu vejci. Ve hlavní síni králova dvora na starém městě ležela mrtvola v sobotu a v neděli k obecnému podívaní; v pondělí pak dne 25. března pochována na hradě pražském v chrámu sv. Víta v hrobce králův českých podlé krále Ladislava k straně ke kaple sv. Václava; ale srdce a střeva položena podlé hrobu mistra Rokycany v chrámu týnském.

I kališníci i katolíci oplakávali krále, *jemuž podobného v Čechách nikdy nebylo a nebude* .....

Na hrob Rokycanův položen kámen mramorový, na němž nebožtík byl vytesán v celé postavě v rouše kněžském, v ruce berlu biskupskou; nad postavou pak štítek v němž podkova a uprostřed ní hvězda . . . . .

V posledních létech života svého Jan z Rokycan spůsobil, že na skvostném průčelním štítu chrámu týnského postaven byl ohromný pozlacený kalich, a pod ním ve vysokém výklenku socha krále Jiřího v plném odění s mečem v ruce. Kalich i meč králův nesly v zlatých písmenách ono staré heslo, které již za Žižky skvělo se na praporcích husitských: „Veritas vincit“ (pravda vítězí) . . . . .

Po bitvě bělohorské hrdinové jiného ducha chopili se církve Kristovy v národě českém. Dne 6. července 1622, po dvou stech a sedmi létech poprvé nesměla být v Čechách slavena památka Husova. Kazatelského úřadu v chrámu týnském ujali se jesuité. Ti mučíce práva svědomí, ovšem nešetřili ani svatého odpočinku mrtvých. Vylámali hrob vedlé velikého oltáře, vyndali zetlelé kosti Rokycanovy a srdce krále Jiřího a spálili je na hřbitově; náhrobek roztlučen a prach jeho smíšeny s popelem mrtvoly rozmetán do všech větrů. V noci pak se 27. na 28. leden 1623 několik jesuitských žákův semináře svatováclavského s velikou prací a nikoliv bez nebezpečenství života sňali se štítu chrámu týnského kalich a sochu

krále Jiřího. Kanovník Ctibor Kotva z Freifeldu a jesuita Jiří Plachý řídili tuto noční práci. Na místě kalicha dal Ferdinand II. postaviti pozlacený obraz panny Marie; výklenek, v němž byla socha krále Jiřího, jest prázný....

Tělo Jiříkovo zůstalo na pokoji v královské hrobce u sv. Víta. Však roku 1824 císař František I., prohlížeje hlavní chrám pražský, vyslovil veliké podivení své, že tento „uchvatitel" spočívá v královské hrobce vedlé Karla IV. a Rudolfa II. Významným řízením osudův byl té chvíle s císařem přítomen hrabě Kašpar ze Šternberka, a bez ostýchání odvětil: „Jiří z Poděbrad nebyl žádný uchvatitel, ale zákonní, od národa zvolený a korunovaný král český. A věru, kdyby toho muže nebylo bývalo, snad by Jeho Milost císař František I. neráčil seděti na trůnu českém; neboť vznešený předek jeho císař Fridrich III. zachován byl jenom vítězným mečem a věrnou pomocí krále Jiřího."